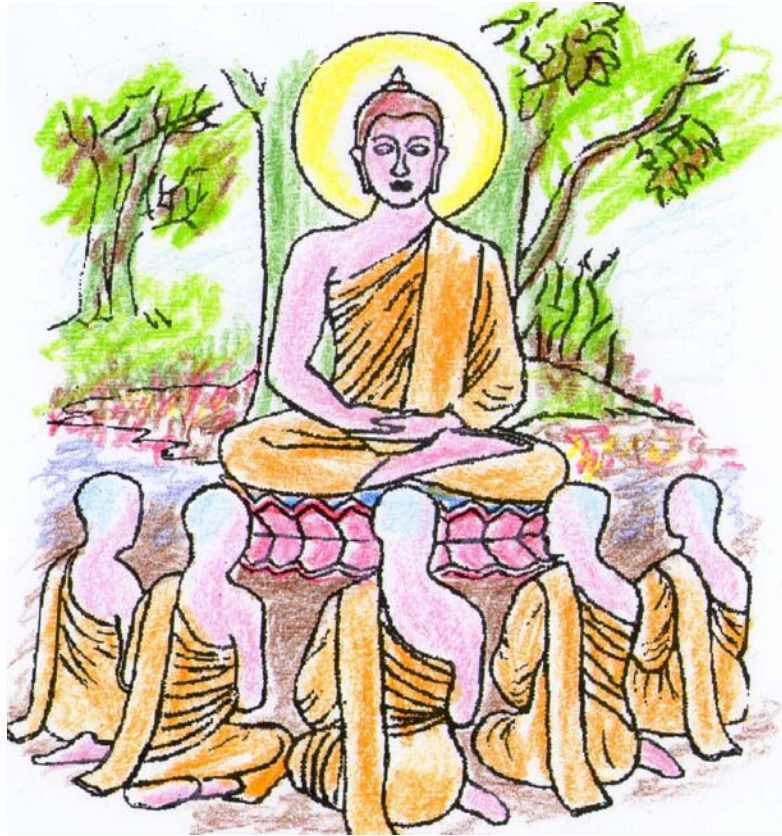

ธรรมทั้งปวงมีฉันทะเป็นมูล
 มีฉันทะเป็นแดนเกิด
 มีศีลเป็นเหตุเกิด
 มีฉันทะเป็นที่ประจักษ์
 มีสมาธิเป็นประมุข
 มีสติเป็นใหญ่
 มีปัญญาเป็นยิ่ง
 มีอุมตติเป็นแก่น
 มีอุมตติเป็นที่หยั่ง
 มีนิพพานเป็นที่สุด

มุลสูตร อ. ๓๘. ก. ๕๘. ๓. ๓๘. ๓. ๓๘

- ฉบับร่าง เพื่อการพิมพ์ครั้งที่ ๒ -

เอกสารประกอบการบรรยาย

"ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

องค์คุณพระรัตนตรัย

๕ พระพุทธคุณ
อิติปิ โส ภะคะวา
อะระหัง
สัมมาสัมพุทธโ
วิชชาจะระณะสัมปันโน
สุคะโต
โลกะวิทู
อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ
สัตถา เทวะมนุสสานัง
พุทธโ
ภะคะวาติ

- แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
- ๑ เป็นผู้ไกลจากกิเลส
 - ๒ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
 - ๓ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
 - ๔ เป็นผู้เสด็จไปได้แล้ว
 - ๕ เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง
 - ๖ เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า
 - ๗ เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 - ๘ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม
 - ๙ เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้

๖ พระธรรมคุณ
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม
สันติมูลโก
อากาลโก
เอหิภัสสโก
โอปะนะยโก
ปัจจุตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ

- ๑ พระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว
- ๒ เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง
- ๓ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล
- ๔ เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด
- ๕ เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว
- ๖ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ดังนี้

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

- ๑ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใดปฏิบัติดีแล้ว
- ๒ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใดปฏิบัติตรงแล้ว
- ๓ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใดปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว

๕ พระสังฆคุณ
สามิจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ยะทิทัง
จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา
เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
อาหุเนยโย
ปาหุเนยโย
ทักขิเนยโย
อัญชะลิกระระณิโย
อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ

- ๔ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใดปฏิบัติสมควรแล้ว
- ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ
- คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษนั้นแหละสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
- ๕ เป็นสงฆ์ควรแก่การสักการะที่เขานำมาบูชา
 - ๖ เป็นสงฆ์ควรแก่การสักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ
 - ๗ เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน
 - ๘ เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี
 - ๙ เป็นเนื่อบานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้

เรื่องธรรมเนียมของพระพุทธเจ้า ท. : ๓๐ ถ้วน

๑	พระโพธิสัตว์ในภพสุดท้าย ‘มีสติสัมปชัญญะ’ ลงสู่พระครรภ์พระชนนี
๒	ทรง ‘นั่งขัดสมาธิในพระครรภ์ฯ’ หันพระพักตร์ออก
๓	พระชนนีทรง ‘ประทับยืนประสูติ’
๔	จากพระครรภ์ ‘ทรงประสูติในป่า’ เท่านั้น
๕	ทรงวางพระบาทลงแผ่นดินทอง หันพระพักตร์สู่ทิศเหนือ อย่างพระบาท ๗ ก้าว ทรงตรวจดู ๔ ทิศ แล้วเปล่งสีหนาท
๖	เมื่อพระโอรสสมภพแล้ว ก็ทรงเห็น ‘นิมิต ๔’ แล้วออกมหาภิเนษกรมณ์
๗	ทรงถือผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์ผนวช ‘ทรงบำเพ็ญเพียรอย่างต่ำ ๗ วัน’
๘	‘เสวยข้าวมธุปายาส’ ในวันที่ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณ
๙	‘ประทับนั่งเหนือสัณถัตถุ์’ บรรลुพระสัพพัญญุตญาณ
๑๐	ทรงบริกรรม ‘อานาปานัสสติกัมมัฏฐาน’
๑๑	ทรงกำจัดกองกำลังมาร
๑๒	ณ โพธิบัลลังก์ ทรงได้คุณมี ‘อสาธารณญาณ’ ตั้งแต่วิชา ๓ เป็นต้น
๑๓	ทรงยับยั้งใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์
๑๔	ทำมหาพรหมทูลอาราธนาเพื่อให้ทรงแสดงธรรม

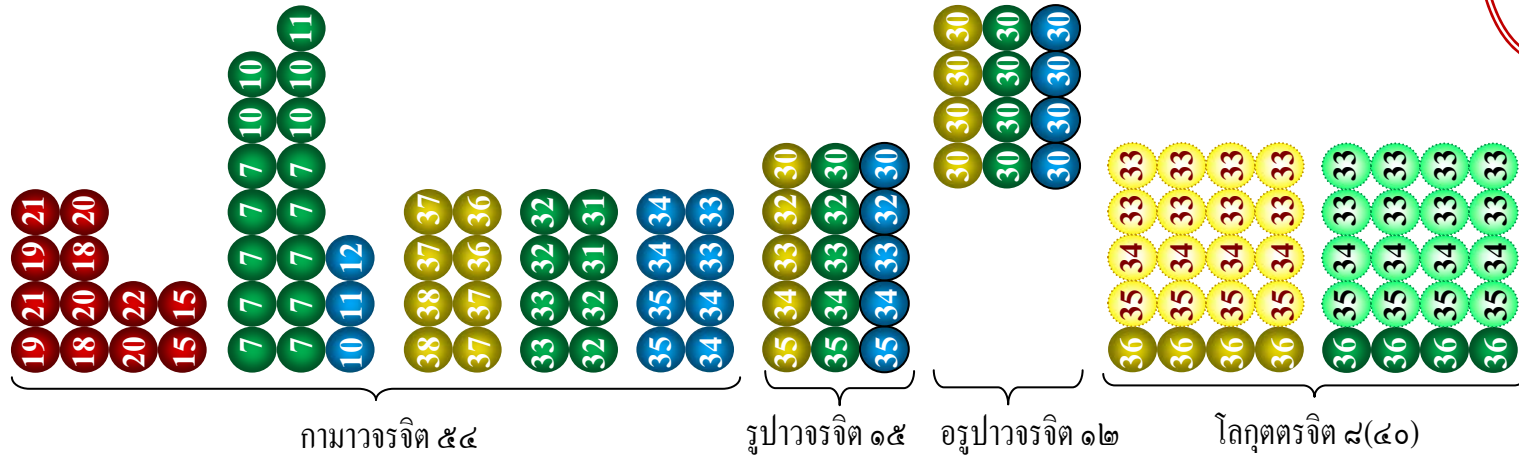
๑๕	ทรงประกาศ ‘พระธรรมจักร’ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
๑๖	ในวันมาฆปุรณมี ‘อันประกอบด้วยองค์ ๔’ ทรงยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุมสาวก
๑๗	ประทับประจำอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
๑๘	ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ ใกล้ประตูกรุงสาวัตถี
๑๙	ทรงแสดงพระอภิธรรม ณ ภพดาวดึงส์
๒๐	เสด็จลงจากเทวโลก ณ ใกล้ประตูสังกัสสนคร
๒๑	ทรงเข้าผลสมาบัติอยู่เนื่อง ๆ
๒๒	ทรงตรวจดู ‘เวไนยชน’ ๒ วาระ
๒๓	ทรง ‘บัญญัติสิกขาบท’ ต่อเมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นก่อน
๒๔	ตรัส ‘ชาดก’ เมื่อมีเหตุต้นเรื่องเกิดขึ้น
๒๕	ตรัส ‘พุทธวงศ์’ ในสมาคมพระประยูรญาติ
๒๖	ทรงทำ ‘ปฏิสันถาร’ กับภิกษุอาคันตุกะ
๒๗	ภิกษุจำพรรษาแล้วได้รับนิมนต์ ไม่ทูลบอกลา ไปไม่ได้
๒๘	ทรงทำ ‘พุทธกิจ’ ทั้งก่อนและหลังเสวยทุกวัน ในยามต้น-กลาง-ปลาย
๒๙	เสวย ‘รสมังสะ’ ในวันปรินิพพาน
๓๐	ทรงเข้า ‘สมาบัติสองล้านสี่แสนโกฏิ’ แล้วจึงปรินิพพาน

ปรหมัตถธรรม ๔

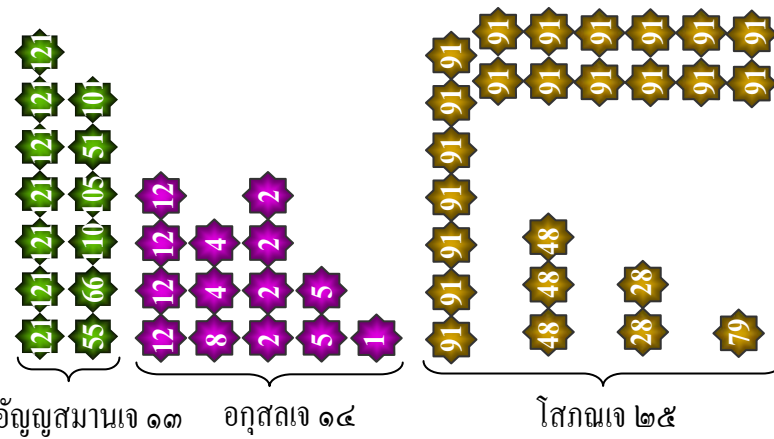
ปรหมัตถ์ : สภาพของนาม รูป ที่เป็นองค์ธรรมอันประเสริฐ ไม่มีการผดแปลงผันแปรอย่างใด และเป็นธรรมที่เป็นประธานในอตัตบบัญญัติ และนามบัญญัติ

จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑. จิต ๘๙(๑๒๑)

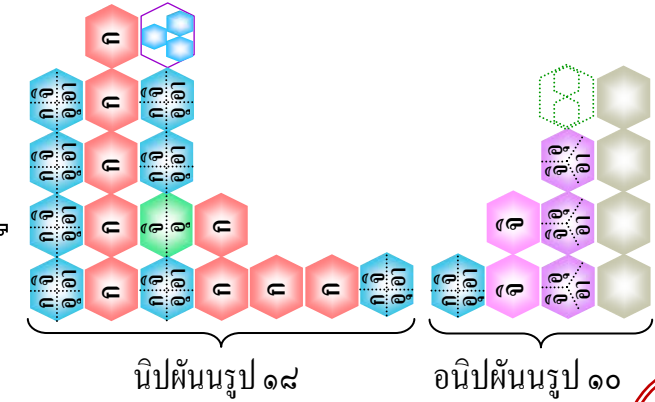

๒. เจตสิก ๕๒

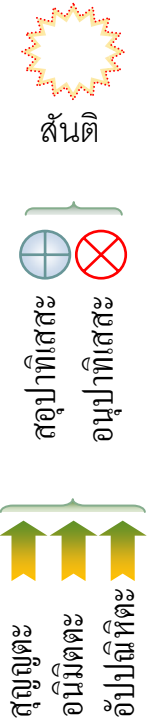

ตตถ วุตตาทิธมมตถา จตฺธา ปรหมตถโต
จิตฺตํ เจตสิกํ รูปํ นิพฺพานมิตฺติ สพฺพถา

๓. รูป ๒๘

๔. นิพพาน

ปรหมัตถสังจะมี ๒ : ๑. สภาวสังจะ คือ ธ. ที่เป็นจริงตามสภาวลักษณะ ได้แก่ กุศลธรรม อกุศลธรรม เป็นต้น
๒. อริยสังจะ คือ ธ. ที่เป็นจริงโดยเฉพาะอริยมุคคต. ได้แก่ อริยสังจ ๔ มีทุกขสังจะ เป็นต้น
(ปรหมัตถโชติกะ ปริจเฉท ๑-๒-๖ น. ๓)

เอกสารประกอบการบรรยาย
"ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

ความหมายของสัญลักษณ์

ตัวเลขในช่องนี้ หมายถึงจำนวนจิต	ตัวเลขในช่องนี้ หมายถึงจำนวนเจตสิก
------------------------------------	---------------------------------------

- คำย่อ -	ภท. = ภิกขุทั้งหลาย	ท. = ทั้งหลาย
พภจ. = พระผู้มีพระภาคเจ้า	ธ. = ธรรม	
อรม. = อรหัตตมรรค	อรพ. = อรหัตตผล	
พิจ. = พิจารณา	อธ. = องค์ธรรม	

คำปรารภ

เอกสารชุดนี้ ดังได้กล่าวจากการพิมพ์ครั้งแรกแล้วว่า ได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการบรรยาย ในการศึกษาพระไตรปิฎกตามแนวทางแห่งปกรณอภิธรรมมัตถสังคหะเป็นหลัก ประกอบอธิบายจากปรมัตถโชติกะและปกรณ์อื่นอันได้อ้างอิงไว้ในเอกสารแต่ละหน้า อันรวมถึงข้อธรรมจากพระไตรปิฎก

ทั้งนี้โดยได้นำเนื้อหาบางส่วนเท่าที่จะพึงกระทำได้มาย่อ / ขยาย โดยลงเลขหน้าเป็นชุดย่อยๆ และเมื่อได้มีการจัดพิมพ์ไปก่อนหน้านี้แล้ว ก็ได้ทำการปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดบกพร่องซึ่งมีอยู่หลายแห่ง แต่ก็คงจะมีสิ่งบกพร่องหลงเหลืออยู่อีก ขอท่านผู้ใช้เอกสารชุดนี้ได้กรุณาแก้ไขเพื่อให้เกิดความถูกต้องต่อไป

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์พระครูธรรมธรมุนต์ นันทิโก และท่านอาจารย์ธรรม นิยมกิจสัมฤทธิ์ ที่ได้กรุณาแนะนำแนวทางการจัดทำตลอดถึงผู้ช่วยเหลือการจัดทำ ซึ่งท่านอาจารย์ธรรม ยังได้สนับสนุนให้มีการจัดพิมพ์ออกเผยแผ่ต่อเนื่องเป็นครั้งที่ ๒ เพื่อที่จะยังความสะดวกเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาพระไตรปิฎกต่อไปอีก

ด้วยกุศลเจตนาของผู้มีส่วนในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ทุกท่านจงได้เป็นพลบัจจยให้เป็นผู้ทรงปัญญาญาณอันยิ่ง สามารถนำพาให้ถึงซึ่งความพ้นทุกข์โดยเร็วพลัน และด้วยอาณภาพแห่งพระพุทธานุภาพ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ขอให้บุคคลทั้งหลาย มีญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับของท่านเป็นอาทิ จงได้รับผลแห่งกุศลอันเป็นญาณสัมปยุตต์นี้โดยทั่วกันเทอญ ฯ

ผู้เรียบเรียง

สารบัญ

พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เรื่องธรรมดาของพระพุทธเจ้า ๓๐ ถ้วน ภาพปรมัตถธรรม ๔	
คำศัพท์ 1	
พระบาลี : พระไตรปิฎก	
แนวทางพระธรรมวินัย 2	
การรู้คุณวิเศษ; คุณ ๙; องค์ ๙ โครงสร้างพระไตรปิฎกโดยย่อ; ฉบับภาษาไทยฯ	
พระธรรมจักร 3	
ฐานะและอฐานะ ๒๘ ประการ	
จิต ๘๙(๑๒๑)... .. 4	
ภูมิ : ฐานภูมิ, อวตตภูมิ	
จิต: การอ่านคำย่อ... .. 5	
จิต : ความวิจิตร	
เจตสิก ๕๒ 6	
เจตสิก : องค์ประกอบจิต	
จิต-เจตสิก : สัมปโยคะ/สังคหะ ... 7	
เจตสิก : ตทกมยมิสกันย	
รูป ๒๘ : ๒ ประเภท... .. 8	
มหาภูตรูป ๔; รูปวิภาค; ปิยรูปสาตรูป ๖๐	
รูป : สมุฏฐาน ๔ 9	
จิตตชรูป ๗ : จากจิต ๗๕	
รูป : กลาป ๒๓.. 10	
กลาปรูป : ไนโกฏฐาส ๔๒	

รูป : ปวัตติกกมะ... .. 11	
รูปวิธี : นับแต่ปฏิสนธิ-อาหารชกลาป; จักขุทสกะ เกิด; ขณะปัญจทวารวิธี; ในมรณะสันนวิธี; หลังสัตว์มรณะ	
พระนิพพาน 12	
นิพพานปัญหา	
เวทนา, เหตุ : สังคหะ... .. 13	
เวทนา, เหตุ : โดยเจตสิก ความต่างอกุศล ; กุศล ; อกุศล	
จิต : กิจ - ฐาน 14	
จิต : กิจ - ฐาน (เพิ่มเติม) จิต : ชวณะ / วิปาก	
ทวาร, อารมณ, วัตถุ 15	
อารมณ ๗ อย่าง; อารมณ ๒๑, จำแนกการรับรู้โดยจิต; โดยเจตสิก	
จิต, เจตสิก : จำแนกโดยทวาร ... 16	
อนุตรริยะ ๖	
จิต, เจตสิก : จำแนกโดยวัตถุ... 17	
วัตถุรูป ๖	
อกุศลสังคหะ ๙ 18	
สักกายทิฏฐิ; วิจิกิจฉา; อุปาทาน ๔; มิจฉาทิฏฐิ ๖๒; กรรมอันลามก ๑๔	
มิสสสังคหะ ๗ 19	
องค์ฌาน ๗, พละ ๙, องค์มัคค์ ๑๒	
อินทริย์ ๒๒.. 20	
อาหาร ๔	
โพธิปักขิยธรรม ๓๗ 21	

มรรคมรรค ๘ ;	
อริยมรรค : ประทานอกุศลธรรม; โพชฌงค์ ๗	
สติปัฏฐาน ๔... .. 22	
สติปัฏฐาน : โอฆะ ๔; อนุสสติ ๖; สิ่งให้เกิดสติ ๑๗ ประการ	
สัพพสังคหะ ๕.. 23	
ขันธ आयตนะ ชาติ สัจจะ; พหุชาติ, आयตนะภายใน-ภายนอก; ชาติ มาติกา ๕ นัย : อุทเทส	
ติกมาติกา ๒๒ 24	
ติกมาติกา : องค์ธรรม; จำแนก ขันธ์ ๕	
อภิธรรมทุกมาติกา ๑๐๐ 25	
เหตุโคจรณะ; จุพบุตรทุก เกณจิวิญญูญายุกะ; อาสวโคจรณะ; ปรามาสโคจรณะ; อุปาทานโคจรณะ พุทธมัตตัญญูภาสิตทุกมาติกา ๗๔	
สูตรต้นติกทุกมาติกา ๔๒ 26	
สูตรต้นติกทุกมาติกา : องค์ธรรม	
ฉกสังคหะ : องค์ธรรม... .. 27	
วิธีจิต : ว่าด้วยการอุปมา - มะม่วง; นายทวาร; เด็กชาวบ้าน	
ประเภทวิธีจิต. 28	
วิธีจิต : ปัญจทวารวิธี อดีตมรรค - อดีตปริตตมรรค วิธีจิต : มโนทวารวิธี กามชวณะ - อนุพันธก / สุทท.	

อัปนาชวนะ – อาทิกัมมิกฆาน, ฆานสมาบัติ, อภิญญา, มัคค์, ผลสมาบัติ, นิโรธสมาบัติ; ปริวาร; มรณาสันน; ปรินิพพานวิถี; ตทาร์มมณะ – อาคันตุกาวังค์; เหตุให้เกิดมโนทวารวิถี ๑๔ ประการ	
กรรม ๔ หมวด 29	
กิจจตุกะ; อุกุศลกรรมบถ ๑๐; ผลความโกรธ; มิจฉาทิฏฐิ : สาเหตุทุจริต; กถาว่าด้วยทิส ๖; บุญกิริยาวัตถุ ๑๐; ทานหมวด ๒-๓; ทาน คีล ภาวนา; กามกุศล; จำนวนจิต : โดยบุคคล ภูมิ	
จำนวนจิต โดยบุคคล ภูมิ... .. 30	
ภพ ๙ : สัตตาวาส ๙, วิญญาณจิตติ ๗	
ภูมิ ๓๑. 31	
อายุโลก : มหากัป; นิรยภูมิ; ปัตติวิสัย, อสุรภูมิ; เทวดาชั้นจาตุมฯ, ผู้ปฏิสนธิด้วย อ.เห.ก.อุ.สันตிரณะ และสัตว์ที่มีอายุไม่แน่นอน; เงื่อนไขผลกรรมในปวัตติกาล	
บุคคล ๑๒... .. 32	
อารมณ์ ๓, ปฏิสนธิที่เกิดต่อ	
ปฏิจจสมุปบาท : จักก ๒... .. 33	
ปฏิจจฯ : องค์กรรม	
ปัจจัยการ ๑๒.. 34	

ลักษณะกิจจตุกะของปฏิจจ ฯ	
ปฏิจจสมุปบาท : ปัจจัย, ทัฏฐิที่ละ... 35	
คติคาถา	
มหาปฏิฐาน.. 36	
มหาวาระ ๗; ความต่างปัจจัยนี้ ๔; การจำแนกปัจจัย ๘ หมวด	
ปัจจัย ๒๔ : อุทเทส.. 37	
อุปมาโดยย่อของปัจจัย ๒๔	
ปัจจัย : ชาติ ประเภท 38	
สัญลักษณ์เพื่อการจำปัจจัยนิตเทส; จำแนกปัจจัย ๒๔ / ๔๗ / ๕๒	
ปัจจัย ๒๔ โดยกรรม, กาล 39	
ภาพประกอบปัจจัยนิตเทส	
เห; อา; ธิ; น-สน; สห	
จำนวนปัญหาวาระใน ๒๒ ติกะ 40	
จำนวนปัญหาวาระในกุศลติกะ; จำแนกโดยกาล สัตติ เป็นต้น	
กลุ่ม อธ. ปัจจัย ๒๗ ประเภท.. ... 41	
กลุ่มปัจจัยในชาติต่าง ๆ; ขณาสห.เล็กที่ชื่อต่าง อธ.เหมือนๆ	
ขณาสห. : กลุ่มอำนาจปัจจัย 42	
สหชาติขณาสห. :– (ญ.) สห, (ก.) อัฏฐ, ปา, ส, วิป (ล.) เห, ธิ, ก, หา, อิน, ฆา, มัค ปภินณขณาสห. :– อา, น, อาธิ, นิส, อุป, ปุ, จา, วิป มิสสขณาสห. :– วิป, ธิ, นิส, หา, อิน	

ปัจจัยกับวิถิจิต 43	
ปัจจัย : ขณะจักขุวิญญาณเกิด; ปัจจัยในจักขุวิญญาณวิถี ; จักขุวิญญาณ : สักแต่ว่าเห็น	
บัญญัติธรรม 44	
บุคคล ๑๐ จำพวก	
ความต่างสมณะ – วิปัสสนา... .. 45	
จิต ๖	
สมถกัมมัฏฐาน 46	
อานุภาพกสิณ ๑๐	
อสุภฆาน, ปาชา ๙.. 47	
อาการ ๓๒	
พรหมวิหาร ๔... .. 48	
ลักษณะกิจจตุกะ; เมตตา; อุเบกขา ๑๐	
อานาปานสติ.. 49	
การละนิวรณ์ ๕	
อภิกายตนะ ๘... .. 50	
สัญญา ๑๐	
มหาวิปัสสนาญาณ ๑๘ 51	
การละอาสวะทั้งปวง	
วิปัสสนาญาณ ๑๖ 52	
วิโมกข์อันเป็นประธาน ๓	
วิมุตติ ๕ อภิญญา ๖ วิชชา ๘.. ... 53	
วิเวก ๓	
องค์แห่งความบริสุทธิ์ ๙.. 54	
ชุดงส์ ๑๓	
ปริญญา ๓.. 55	

รากศัพท์ (ธาตุ) : ศัพท์ที่เป็นรากเหง้าของอาชยาด(กิริยาศัพท์) คัดมาประกอบการบรรยายเพียงบางส่วน

ก - กล่าว **กร** - ทำ **กม** - ไป ก้าวไป พยายาม
กมฺ, กาม - ชอบใจ **กุ** - นำเกลียด **กัม** - วางเปล่า
ขม - ทน อดทน **ขา** - เคี้ยวกิน **จิ** - สิ้น เลื่อม
กณฺ - ผูก มัด ประพันธ์ **กต; คม** - ไป ถึง
คุณ - ชั้น กอง ช่าง ผลานิสงส์ ผูก มัด คำ ความดี ฯ
คห - ถือ จับ ยึด กุม **ขม** - ไหลไป **มา** - สูดกลิ่น
จล - ห้วนไหว **จิ** - ก่อ ตั้งสม **จินฺ** - คิด นึก ดำริ
จุ - เคลื่อน ตาย แดกดับ ไป ถึง เป็นไป
จฺณ - ตัด ขาด **จฺร** - ถัก ขโมย **ณ** - กิน
เจ - การตัด การทำลาย การสูญเสีย
ขร - แก่ เก่า **ขา** - ดิ้น **จิ** - ชนะ มีชัย
ณ - รู้ **จา** - หยุด ขึ้น ตั้งอยู่ **ตฺก** - ตรึก ตริตรอง
ตน - แผ่ไป **ตม** - มีด **ตร** - ข้าม กระโดด
ตฺส - ยินดี แซ่มชื่น **ถา** - หยุดอยู่ ตั้งอยู่ คงอยู่
ทา - ให้ ยกให้ ถวาย ชำระ ทำให้บริสุทธิ์...ฯ
ทิส - เห็น ดู เฟ่ง ระวัง ป้องกัน...ฯ
ท - ทำให้เร่าร้อน ให้เดือดร้อน เบียดเบียน
ทฺส - ประทุษร้าย ไม่พอใจ **ตร** - ถือเอา ทรงไว้
ธา - ทรงไว้ เป็นใหญ่ **ฐ** - กำจัด ชำระ
นม - นอบน้อม **นิ** - นำไป ถึง บรรลุ
ปจ - หุง ต้ม **ปต** - ตก ล้ม หล่น
ปถ - ไป ถึง เป็นไป รักษา พิสดาร
ปท - ไป ถึง เป็นไป **ปุ** - ชำระ ทำให้บริสุทธิ์...ฯ

ปุ - เต็ม **ผ** - แผ่ไป ชานไป
ผุส - กระทบ สัมผัส **พฺนุ** - ผูก มัด พัน ติดต่อกัน
พฺ - ตรัสรู้ **ภิ**, **ภิ** - แดก ทำลาย **ภู** - มี เป็น เกิด
ภุ - กิน รักษา **มฺ** - ปล่อย ปลด เปลื้อง
มนฺ - ปรีกษา ทาริ **มฺ** - ไป **โมก** - หลุดพ้น
มท - เมา ประมาท เลินเล่อ **มฺ** - รื่นเริง บั่นเทิง; คละ
มฺ - หลง โง่เขลา **ม** - ตาย **มฺ** - ลืม เผลอ หลงลืม
ยา - ขอ **ยฺ** - ประกอบ ตั้งมั่น พยายาม
รม - เล่น ยินดี **รฺ** - ทำลาย **รฺ** - กักขัง เบียดเบียน ฯ
รฺ - เลื่อม **ลก** - กำหนด เห็น ดู **ล** - ได้
ลส - ชอบใจ สนุกสนาน **ลข** - ละอาย **วาน** - เย็บ
วิ - กล้า **ว** - ตำรวม ระวัง ป้องกัน **วาม** - ขยัน หมั่น
วิท - รู้ ประสบ ปลื้มใจ มีอยู่ เป็นอยู่ จงใจ
ว - สังวร ระวัง **เว** - ถัก ทอ **สก** - อาจ สามารถ
สป - คลานไป สวด ฯ **ส** - ไป ถึง เทียวไป คำนึง นึก ฯ
สิ - เกษม สำราญ **สิ** - ศึกษา **สิ** - ตั้งมั่น
ส - ฟัง สดับ **ส** - นอนหลับ **เส** - เสพ คบหา
ส - เป็นใหญ่ ส่องสว่าง **เส** - เหลือ **ส** - หัวเราะ
สน - เบียดเบียน ประหาร ไป ฯ **หิ** - ละอาย แสวงหา
ห - นำ นำไป: ถือเอา ยึดเอา **ห** - ถือ ยึด
อ, อป - ถึง บรรลุ ประสบ **อิ** - เห็น ดู
อิ - เจริญ รุ่งเรือง **อร** - บุษบา เคารพ นับถือ
อ - ชูด รักษา **อ** - ประชุม รวบรวม **อ** - เต็ม

อุปสค
 ใช้หน้าศัพท์(นาม,กิริยา)
อ - ยิง, เกิน, ล่วง
อ - ยิง, ใหญ่, ทับ
อน - น้อย, ภายหลัง, ตาม
อ - ปราศ, หลีก
อ, ิ - ไกล, บน
อ - ยิง, ใหญ่, เฉพาะ, ข้างหน้า
อ, ิ - ลง
อ - ทัว, ยิง, (กลับความ)
อ - ขึ้น, นอก
อ - เข้าไป, ไกล, มั่น
อ - ชั่ว, ยาก
นิ - เข้า, ลง
นิ - ไม่มี, ออก
ป - ทัว, ข้างหน้า, ก่อน, ออก
ป - เฉพาะ, ตอบ, ทวน, กลับ
ป - (กลับความ)
ป - รอบ
วิ - วิเศษ, แจ้ง, ต่าง
ส - พร้อม, กับ, ดี
ส - ดี, งาม, ง่าย

พระบาลี : รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะ

ภาษาที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นสื่อกลางของพระพุทธศาสนา คือ ภาษาบาลี จึงเรียกภาษาบาลีที่ใช้บันทึกพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “พระบาลี” (บาลี = รักษาไว้) ซึ่งหมายถึงพระไตรปิฎก ภาษาบาลีไม่มีอักษร บ ด พ (รร) และอีกบางตัวคือ ษ ศ ฤ ฦ ฤ ภา ซึ่งภาษาไทยยืมมาจากภาษาสันสกฤต

แสดงอักษรบาลี(แบบไทย) และหลักเกณฑ์บางประการเพื่อเป็นความรู้เบื้องต้น

กรณี	ฐาน	พยัญชนะวรรค					อวัคค์ ("อ"ไม่มีเสียง)		สระ (ออกเสียงเองได้)		
		ไม่ก้อง		เสียงก้อง		จมูก	เสียงก้อง		เดี่ยว		ผสม
		เบา	หนัก	เบา	หนัก		สั้น	หนัก	ยาว	สั้น	
ฐานต้น	คอ	ก	ข	ค	ฌ	ง		ห	อา	อ(ะ)	อ
กลางลิ้น	เพดาน	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ย		อี	อิ	
ปลายลิ้น	ปุ่มเหงือก	ฎ	ฐ	ฒ	ฑ	ณ	ร	ฬ			
สุดปลายลิ้น	ฟัน	ต	ถ	ท	ธ	น	ล				
ฐานต้น	ริมฝีปาก	ป	ผ	พ	ภ	ม	ว		อุ	อู	

ในนามศัพท์ คือ นามนาม คุณนาม และศัพท์นาม ย่อมเปลี่ยนแปลงความหมายไปตามหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า “วิภัติ” ใช้ประกอบหลังนามศัพท์ให้มีรูปต่าง ๆ กัน และอรรถสัมพันธ์กับศัพท์อื่นในประโยค เพื่อให้สังเกตถึง (บ่งถึงเพศของนามนาม) วจนะ(บอกจำนวนนามนาม) ได้ง่าย นามศัพท์ต้องประกอบวิภัติจึงจะนำไปใช้ได้ ศัพท์ที่จะแจกวิภัติมี ๒ คือ สามัญญศัพท์ และกติยศัพท์(ปกิณณกะ)

วิภัติ	บท	เอก	พหู (ท.)	หมายถึง	แสดงถึง
ปฐมา	กัตตุ	สิ	โย	อันว่า...	ผู้ทำ
	อาลปน	สิ	โย	แน่ะ ดูก่อน ข้าแต่	ใช้ในการเรียก
ทุติยา	กัมม	อ	โย	ซึ่ง สู่ ยัง สิ้น ตลอด กะ เฉพาะ	ผู้ถูกทำ
ตติยา	กรณ	นา	หิ	ด้วย โดย อัน ตาม เพราะ มี ด้วยทั้ง	เหตุให้สำเร็จการกระทำ
จตุตถิ	สัมปทาน	ส	น	แก่ เพื่อ ต่อ	ผู้รับมอบการกระทำ
ปัญจมี	อปาทาน	สมา	หิ	แต่ จาก กว่า เหตุ	สถานที่ที่จากไป
ฉกฺขี	สัมพันธ	ส	น	แห่ง ของ เมื่อ	ผู้เป็นเจ้าของ
สัตตมี	อภิกรณ	สมิ	สุ	ใน ใกล้ ที่ ครั้นเมื่อ ในเพราะ เหนือ บน	สถานที่

- ◎ ศัพท์ที่แจกด้วยวิภัติแปลงรูปเหมือนนามไม่ได้ คงรูปอยู่เพียงอย่างเดียวคือ อัพยยศัพท์ ได้แก่
 - อุปสัค ใช้นำหน้านามและกริยา เมื่อนำหน้านามคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยาคคล้ายกริยาวิเศษณ์
 - นิบาต ลงในระหว่างนามศัพท์ กริยาศัพท์ บ่งถึง
 - อาลปนะ เช่น ภนฺเต ท่านผู้เจริญ, อาวุโส ผู้มีอายุ
 - กาล เช่น อถ ครั้นนั้น, สมฺปติ บัดเดี๋ยวนี้
 - ที่ เช่น อุทฺธํ เบื้องบน, อโห เบื้องต่ำ
- และยังบ่งบอกอื่นๆ อีกหลายประการ
- ปัจจัย ลงท้ายหลังธาตุ เช่นในกัตตุจาก ๑๑ ตัว ได้แก่ อ เอ ย ญ ณา นา ณาหา โอ ฌ ฌย เป็นต้น
- ◎ ศัพท์สำคัญที่กล่าวความเป็นกริยา เช่น ยินฺ เติณฺ นัง นอน กิน ติมฺ พุด ทำ คิด อันจะต้องประกอบกับธาตุ (รากเหง้า) วิภัติ และปัจจัย เพื่อทำความเข้าใจ เนื้อความ ให้ชัดเจน คือ อาชยาต เช่น
 - คมุ → คจฺจติ(ยอมไป), ชิ → ชินาติ(ยอมชนะ),
 - กร → กรโรติ(ยอมกระทำ)
- ◎ ปัจจัยหมู่หนึ่ง เป็นการย่อเนื้อความให้สั้น เป็นคำศัพท์ คือ ตัทธิต เช่น
 - สยาเม ชาโต เป็น สยามิโก (เกิดแล้วในสยาม)
- ◎ ส่วนสระที่สุตแห่งธาตุ คือ การันต์ มีประโยชน์ในการแจกนามศัพท์ด้วยวิภัติ

สระที่สุตศัพท์ เรียกว่า “การันต์” มี ๖

	อะ	อา	อิ	อี	อุ	อู
ปฐมิลิงค์	✓		✓	✓	✓	✓
อิตถิลิงค์		✓	✓	✓	✓	✓
นปฐมิลิงค์	✓		✓		✓	

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

พระธรรมวินัย : แนวทางที่ควรคำนึง

พระกถาของพระพุทธเจ้าท. มี ๒ อย่าง
คือ สัมมตีกถา และ ปรมัตถกถา

- * กถาว่า สัตว์ คน เทวดา พรหม เป็นต้น **ชื่อว่า สัมมตีกถา**
- * กถาว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชันธ ชาติ อายตนะ
สติปัญญาน สัมมปธาน เป็นต้น **ชื่อว่า ปรมัตถกถา**
(ที ส ๑๒ โปฏฐปาทสูตรอรรถ น.๒๐๒)

เมื่อมีผู้กล่าวว่านี่เป็น ธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอน
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยอ้างว่า...

- ๐ ขอนี้ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์...
- ๐ สงฆ์พร้อมทั้งพระเถระ พร้อมทั้งป่าโมกข์อยู่ในอาวาสโน้น
ข้าฯ ได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าของสงฆ์นั้น...
- ๐ ภิกษุเป็นพระเถระมากอยู่ปอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต
มีอาคม อันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมัตติกา
ข้าฯ ได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้น...
- ๐ ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึง
แล้ว ทรงธรรมทรงวินัย ทรงมัตติกา
ข้าฯ ได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระนั้น...

ไม่ฟังชั้นชม ไม่ฟังคัดค้าน เรียบนทพัญญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้ว
สอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าบทพัญญชนะ
นั้นลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความ
ตกลงใจในข้อนี้ว่า **"นี่คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า"**

(ที มห ๑๓ มหปรินิพพานสูตร มหปเทส ๔ ข้อ ๑๑๓ น.๒๕๓)

ลักษณะวินิจัยพระธรรมวินัย (วิ จ. ๕ ข้อ ๕๒๓ น.๔๕๑)

...เธอพึงรู้ธรรมเหล่านี้ว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อ...

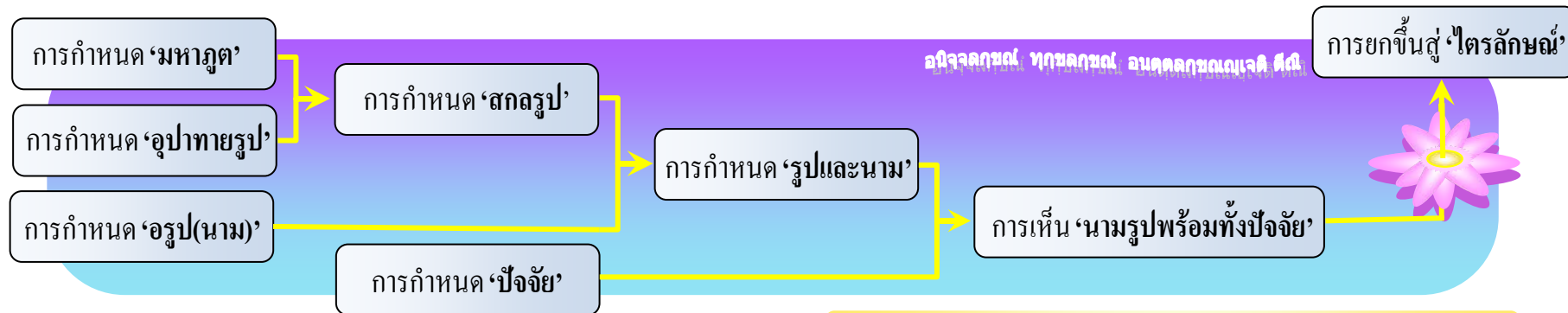
๑. ความคลายกำหนด	ไม่ใช่เพื่อความกำหนด	(วิราค)
๒. ,, พราก	ไม่ใช่เพื่อความประกอบ	(วิสงโยค)
๓. ,, ไม่สะสม	ไม่ใช่เพื่อความสะสม	(อปจย)
๔. ,, มักน้อย	ไม่ใช่เพื่อความมักมาก	(อปปิจฉตา)
๕. ,, สันโดษ	ไม่ใช่เพื่อความไม่สันโดษ	(สนตุญจิ)
๖. ,, สงัด	ไม่ใช่เพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่	(ปวิเวก)
๗. ปราภวความเพียร	ไม่ใช่ความเกียจคร้าน	(วิริยารมภ)
๘. ความเลี้ยงง่าย	ไม่ใช่เพื่อความเลี้ยงยาก	(สุภรตา)

ดูก่อนโคตมิ เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียว
ว่านั่นเป็นธรรม นั่นเป็นวินัย นั่นเป็นสัตตสุตสน.

สิ่งพึงควรและไม่พึงควร (วิ ม. ๓ รัมมขันธกะ ข้อ ๕๒ น.๑๖๑)

๑. สิ่งใดที่เรา ไม่ได้ห้าม ไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอ ท.
๒. สิ่งใดที่เรา ไม่ได้ห้าม ไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอ ท.
๓. สิ่งใดที่เรา ไม่ได้อนุญาต ไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอ ท.
๔. สิ่งใดที่เรา ไม่ได้อนุญาต ไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอ ท.

การรู้คุณวิเศษอันยิ่ง : จากคุณวิเศษเบื้องต้น

อนุப்புพสุกขา อนุப்புพสุกขิยา อนุப்புพสุกขิปา ๓

⇒ มหาสมุทรลาด ลุ่ม ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่โกรกชันเหมือนเหว ฉะนั้น ในธรรมวินัยนี้ก็ฉะนั้นเหมือนกัน มีการศึกษาไม่ตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่าจะมีการบรรลอรหัตผลโดยตรง (ดูก่อนปหาราทะ) ข้อที่ในธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่าจะมีการบรรลอรหัตผลโดยตรง นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ อันไม่เคยมีมา ประการ ๑... ๓๗

⇒ มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของสิ่งที่มีชีวิตใหญ่ ๆ สิ่งที่มีชีวิตในมหาสมุทรนั้นมี ปลาตมิ ปลาตมิ้งคลา ปลาตมิรมิ้งคลา พวกอสูร นาค คนธรรพ์

แม้ที่มีร่างกายประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐ โยชน์ มีอยู่ ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน... ข้อที่ธรรมวินัยนี้เป็นที่พำนักอาศัยแห่งสิ่งที่มีชีวิตใหญ่ ๆ สิ่งที่มีชีวิตในธรรมวินัยนี้มีดังนี้คือ พระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล พระสกทาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล พระอรหันต์ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ประการที่ ๔

ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้ว ๆ จึงอภิมรยอยู่ (ดูก่อนปหาราทะ) ในธรรมวินัยนี้ มีธรรมที่น่าอัศจรรย์ อันไม่เคยมีมา ๔ ประการนี้แล ที่ภิกษุ ท. เห็นแล้ว ๆ จึงอภิมรยอยู่.

ปุณณเจริณวิปัสสนา ย่อมเป็นผู้ฉลาดในความตั้งไว้ด้วยอาการ ๕ โดย

๑. ความเป็นของ 'ไม่เที่ยง' ไม่ใช่ เที่ยง
๒. ความเป็น 'ทุกข์' ไม่ใช่ สุข
๓. ความเป็น 'อนัตตา' ไม่ใช่ อัตตา
๔. ความ 'สิ้นไป' ไม่ใช่ เป็นก้อน
๕. ความ 'เสื่อมไป' ไม่ใช่ ประมวลมา
๖. ความ 'แปรปรวน' ไม่ใช่ ยั่งยืน
๗. เป็นสภาพ 'หามีตนมิได้' ไม่ใช่ สภาพมีตน
๘. เป็นสภาพ 'ไม่มีที่ตั้ง' ไม่ใช่ สภาพมีที่ตั้ง
๙. เป็นสภาพ 'สูญ' ไม่ใช่ ยึดมั่น

พระเสาะ ด้วยอาการ ๑๐ โดย
๑๐. ความ 'ตั้งไว้ซึ่งญาณ' ไม่ใช่ สิ่งมิใช่ญาณ

(อ นว. ๓๗ ปหาราทุตร ข้อ ๑๐๕ น. ๔๐๒,
ขุ ปฏิ. ๖๕ อินทริยกา ข้อ ๔๖๒ น. ๒๖๖, สัมมา. ๓๐ ภิกขุณีสูตร อังคุต. น. ๔๐๗)

ท่านผู้ปราศจากราคะ อาการ ๑๒ โดย
๑๑. ความ 'ไม่เกี่ยวข้อง' ไม่ใช่ เกี่ยวข้อง
๑๒. ความ 'ดับ' ไม่ใช่ สัมผัส

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

คุณ ๕ ประการ : ที่ประกาศด้วยไตรสิกขา

	คุณแห่ง	ศีล	สมาธิ	ปัญญา
๑	สิกขา ๓	อริศีล	อริจิต	อริปัญญา
๒	 ความงาม ๓	เป็นเหตุนำมาซึ่งคุณ มีความไม่เดือดร้อน เป็นต้น เป็นความงามในเบื้องต้นแห่งพระศาสนา “ศีลที่หมดจดดีแล้วเป็นเบื้องต้นแห่งกุศล ธ.ท.”	เป็นเหตุนำมาซึ่งคุณมี อริทวิธิ เป็นต้น เป็นความงามในท่ามกลางแห่งพระศาสนา	เป็นเหตุนำมาซึ่งความเป็นผู้คงที่ในอริฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ เป็นความงามในที่สุดแห่งพระศาสนา, ปัญญาเป็นคุณอันยิ่ง
		การไม่ทำบาปทั้งสิ้น (โอวาทปาฏิโมกข์ข้อต้น)	การยังกุศลให้ถึงพร้อม (โอวาทปาฏิโมกข์ข้อกลาง)	การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (โอวาทปาฏิโมกข์ข้อสุดท้าย)
๓	อุปนิสัยแห่งคุณวิเศษ มี ความเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นต้น	อุปนิสัยแห่งความเป็นผู้ได้วิชา ๓ เพราะอาศัยศีลสมบัติ	อุปนิสัยแห่งความเป็นผู้ได้อภิญญา ๖ เพราะอาศัยสมาธิสมบัติ	อุปนิสัยแห่งความแตกฉานใน ปฏิสัมภิทา ๔ เพราะอาศัยปัญญาสมบัติ
๔	การเว้นสุดโต่ง ๒ อย่าง และเสพข้อปฏิบัติสายกลาง	การเว้นที่สุดโต่งคือ กามสุขัลลิกานุโยค	การเว้นที่สุดโต่งคืออัตถกิลมถานุโยค	การเสพข้อปฏิบัติสายกลาง
๕	อุบายเครื่องล่วงจากคติ มี อุบาย เป็นต้น	อุบายเครื่องก้าวล่วงอุบาย	อุบายเครื่องก้าวล่วงกามธาตุ	อุบายเครื่องก้าวล่วงภพทั้งปวง
๖	ละกิเลสด้วยอาการ ๓	ละกิเลสด้วยอำนาจตทกปหาน	ละกิเลสด้วยอำนาจวิขัมภนปหาน	ละกิเลสด้วยอำนาจสมุจเฉตปหาน
๗	ธ. อันเป็นปฏิกิริยาต่อโทษ มี วิติกมมะ เป็นต้น	ธ. อันเป็นปฏิกิริยาต่อวิติกมมะ (การล่วงละเมิดออกถึงกายวาจา) แห่งกิเลส	ธ. อันเป็นปฏิกิริยาต่อปริยภูฐาน (การกลุ้มรมุจิด) แห่งกิเลส	ธ. อันเป็นปฏิกิริยาต่ออนุสัย (การแอบแนบอยู่ในจิต) แห่งกิเลส
๘	การชำระสังกิเลส ๓	การชำระสังกิเลส คือ พุจริต	การชำระสังกิเลส คือ ตัณหา	การชำระสังกิเลส คือ ทิณฐิ
๙	เหตุแห่งความเป็น อริยบุคคล	เหตุแห่งความเป็นพระโสดาบัน และ พระสกทาคามี	เหตุแห่งความเป็นพระอนาคามี	เหตุแห่งความเป็นพระอรหันต์
		เป็นผู้ทำให้สมบูรณ์ในศีล ท.	เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ	เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา

อื่น ๆ เช่น กายวิเวกประกาศด้วยศีล (ศีลที่อิงวิภูษะ) จิตตวิเวกประกาศด้วยสมาธิ อุปวิเวกประกาศด้วยปัญญา; อโทสกุศลมูลประกาศด้วยศีล เพราะศีลมีความอดกลั้นเป็นประธาน และมีสภาวะไม่ทำร้ายผู้อื่น อโลกะประกาศด้วยสมาธิ เพราะเป็นข้าศึกต่อโลกะ ส่วนอโมหะประกาศด้วยปัญญา; ฯลฯ

พระพุทธวจนะ : ประกอบด้วยองค์ ๘

พระพุทธวจนะ มี ๕ นิกาย

๑. ทิมนิกาย ๓๔ สูตร เป็นที่ประชุม และเป็นที่อาศัยอยู่แห่งพระสูตรขนาดยาว มี ๓ วรรค ได้แก่ มีพรหมชาลสูตร เป็นต้น
๒. มัชฌิมนิกาย ๑๕๒ สูตร เป็นพระสูตรขนาดปานกลาง มี ๑๕ วรรค ได้แก่ มูลปริยายสูตร เป็นต้น
๓. สังยุตตนิกาย ๙,๗๖๒ สูตร ที่จัดตั้งไว้ด้วยสามารถแห่งเทวดาสังยุต เป็นต้น ได้แก่ โสมตรณสูตร เป็นต้น
๔. อังคุตตรนิกาย ๙,๕๕๗ สูตร ที่จัดตั้งไว้ด้วยสามารถแห่งถ้อยคำเกินหนึ่งแห่ง ส่วนหนึ่ง ๆ ขึ้นไปทีละข้อ ได้แก่ จิตตปริยายทานสูตร เป็นต้น
๕. ขุททกนิกาย เว้น ๔ นิกายข้างต้น ได้แก่ วินยปิฎก อภิธรรมปิฎก และปาฐะ ๑๕ ประเภท มี ธรรมบทขุททกปาฐะ เป็นต้น

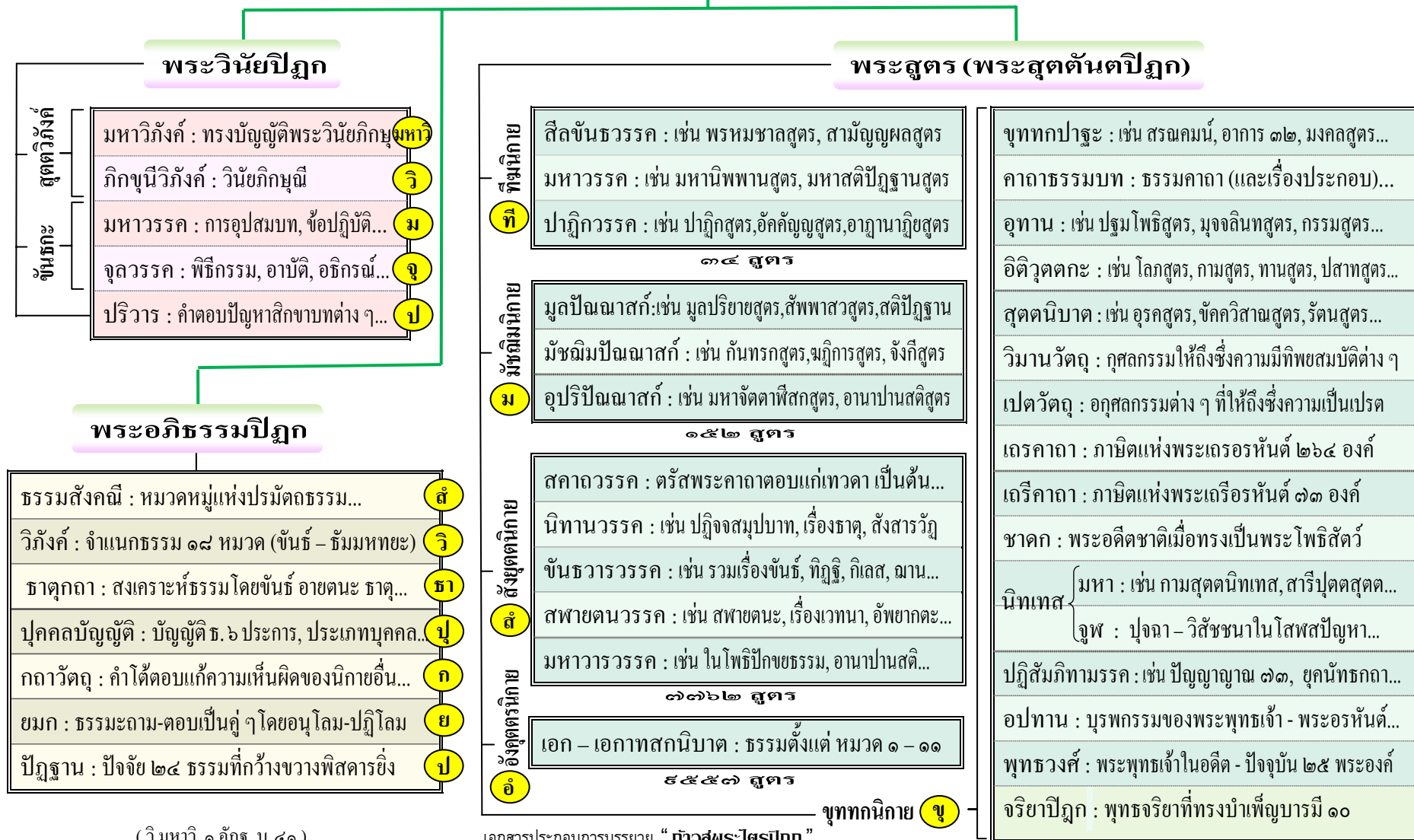
	องค์ ๘	ได้แก่ / คือ
๑	สูตระ	อุกโตวิภังค์ นิเทศ ชันชะกะ ปริวาร (ในพระวินัย) ; และพระสูตรในสูตรนิบาต มีมงคลสูตร รัตนสูตร นาลกสูตร และคฤกกุสูตร เป็นต้น และที่มีชื่อสูตรแม่อื่น
๒	เคยยะ	พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถาทั้งหมด สคาถวรรคทั้งสิ้นในสังยุตตนิกาย
๓	ไวยยาकरणะ	พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด พระสูตรที่ไม่มีคาถา และพุทธพจน์อื่นที่ไม่เข้าในองค์ ๘
๔	คาถา	พระธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาล้วน ๆ ที่ไม่มีชื่อว่าสูตร ในสูตรนิบาต
๕	อุทาน	พระสูตร ๘๒ สูตร อันปฏิสังยุตด้วยคาถาที่สำเร็จด้วยโสมนัสญาณ
๖	อติวุตตะกะ	พระสูตร ๑๑๐ สูตร ที่เป็นไปโดยนัยมีอาทิว่า วุตตญเหตุ ภควตา “ข้อนี้สมจริงดังคำที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้”
๗	ชาดก	การแสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า มี อปินณกชาดก เป็นต้น มีทั้งหมด ๕๕๐
๘	อัปภูตธรรม	พระสูตรที่ปฏิสังยุตด้วยอัจฉริยอัปภูตธรรมทั้งหมด โดยมีนัยอาทิว่า “คู่ก่อนภิกษุ ท. อัปภูตธรรมที่น่าอัศจรรย์ ๔ ประการเหล่านี้มีอยู่ในพระอานนท...”
๙	เวทลละ	ระเบียบคำที่ผู้ถามได้ความรู้แจ้งและความยินดี แล้วถามต่อ ๆ ขึ้นไป ดังจุฬาทลลสูตร มหาเวทลลสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร ลักกปัญหสูตร สังขารภาษณียสูตร และมหาปุณณมสูตร เป็นต้น

พระอรรถกถาจารย์ผู้ทราบ พุทธาธิบายทั้งโดยอรรถะ และ พยัญชนะ เป็นผู้มีฉันทะอดสาหะ อย่างสูงมาก ได้้อรรถาธิบายพระ พุทธวจนะในส่วนที่ยาก ให้เข้าใจ ได้ง่ายขึ้นต่อผู้ศึกษาและปฏิบัติ ซึ่ง คัมภีร์ที่ใช้อธิบายพระไตรปิฎก มี ลดหลั่นกันลงมา ได้แก่

- **สูตรตานุโลม** (อรรถกถา) ที่พระ อรรถกถาจารย์รจนาขึ้นเพื่ออธิบาย ข้อความที่ยากในพระไตรปิฎก
- **อาจารย์วาท** ขึ้นรองลงมา คือ ฎีกา อนุฎีกา และของบูรพาจารย์ (รุ่นหลัง)
- **อัตโนมัตติ** ความคิดเห็นของผู้พูด ผู้แสดงธรรมในภายหลัง

พระไตรปิฎก : โครงสร้าง

พระไตรปิฎก (ข้อความย่อเพียงบางส่วน)

พระไตรปิฎก : (ภาษาไทย)

พระไตรปิฎก(แปล) พร้อมด้วยอรรถกถา

๑-๔ มหาวิภังค์
๕ ภิกขุณีวิภังค์
๖-๗ มหาวรรค
๘-๙ จุลวรรค
๑๐ ปรีวาร

ทิมมิกาย
๑๑-๑๒ สीलขันธวรรค
๑๓-๑๔ มหาวรรค
๑๕-๑๖ ปาฎิกวรรค

มัชฌมิกาย
๑๗-๑๙ มุลปนิสาสกั
๒๐-๒๑ มัชฌิมปนิสาสกั
๒๒-๒๓ อุปรปนิสาสกั

สังยุตตนิกาย
๒๔-๒๕ สคาถวรรค
๒๖ นิทานวรรค
๒๗ ขันธวารวรรค
๒๘-๒๙ สฬายตนวรรค
๓๐-๓๑ มหาวรรค

ฉบับมหายานกุฎราชวิทยาลัย*

พระวินัย.....เล่มที่ ๑ - ๑๐

พระสูตร..... " ๑๑ - ๗๔

พระอภิธรรม " ๗๕ - ๘๑

๗๕-๗๖ ธรรมสังคณี
๗๗-๗๘ วิภังค์
๗๙ ชาติกถา - ปุคคลปัญญาญติ
๘๐-๘๑ กถาวัตถุ
๘๒-๘๔ ยมก
๘๕-๘๖ ปิฎฐาน

ขุททกนิกาย
๓๙ ขุททกปาฐะ
๔๐-๔๓ คาถาธรรมบท
๔๔ อุทาน
๔๕ อิติวุตตกะ
๔๖-๔๗ สุตตนิบาต
๔๘ วิมานวัตถุ
๔๙ เปตวัตถุ
๕๐-๕๓ เถรคาถา
๕๔ เถรีคาถา
๕๕-๖๔ ชาดก
๖๕-๖๖ มหานิทเทศ
๖๗ จูพนิทเทศ
๖๘-๖๙ ปฏิสัมภิตามรรค
๗๐-๗๒ อปทาน
๗๓ พุทธวงศ์
๗๔ จริยาปิฎก

อังคุตตรนิกาย
๓๒ เอกนิบาต
๓๓ เอก - ทุกนิบาต
๓๔ ดิกนิบาต
๓๕ จตุกนิบาต
๓๖ ปัญจก - ฉักกนิบาต
๓๗ สัตตค - นวกนิบาต
๓๘ ทสก - เอกาทสกนิบาต

*

ฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

พระธรรมจักร : วนรอบ ๓ อาการ ๑๒

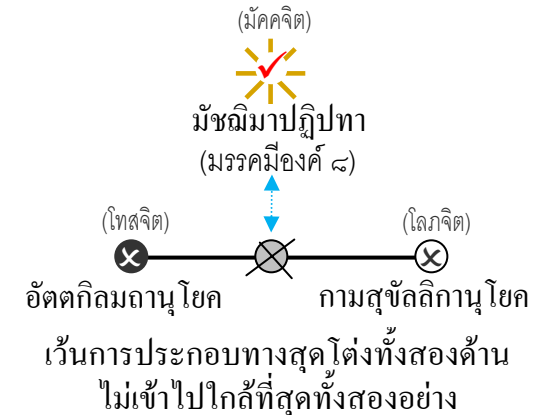
(๓ × ๔)	๑. ทุกข์	๒. สมุทัย	๓. นิโรธ	๔. มัคค์
๑. สัจญาณ	โลกียจิ ๘๑, เจ ๕๑, อินทริยพัทธรูป ๒๘	ค้นหา (โลกเจ.)	นิพพาน	มัคค์มีองค์ ๘ (ในมัคค์จิต ๔)
๒. กิจจญาณ	กำหนดรู้	ละ	ทำให้แจ้ง	เจริญ
๓. กตญาณ	 รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งสัจจะ (จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา อาโลกะ) เผลากิเลสแล้วถอนภพขึ้นแล้ว ดูกู้ข้างตัดเชือกแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่			
อริยสัจ	ลักษณะ	รส	ปัจจุปฏฐาน	ปฏฏฐาน
ทุกข์ : อุปาทานชั้น ๕	เบียดเบียน	ให้เร่าร้อน	ปวัตติ	สมุทัย
สมุทัย : ค้นหา ๓	เป็นแดนเกิด	ไม่เข้าไปตัด	ปลิโพธ	ทุกข์
นิโรธ : ค้นหาดับ	สงบ	ไม่จุติ	ไม่มีนิमित	นิสสรณะ
มรรค : อริยมรรคมีองค์ ๘	นำออก	ประหานกิเลส	การออก (วุฏฐาน)	การศึกษาอบรม

สัจจะ ๔

มีการเป็นไปแห่งชั้น ๕ เกิด แก่ เจ็บ ตาย (ปวัตติ),
 มีเหตุให้เป็นไป (ปวัตตนะ), มีความกลับ (นิวัตติ),
 มีเหตุให้กลับ (นิวัตตนะ) เป็นลักษณะโดยลำดับ

และมีสภาวะอันปัจจัยปรุงแต่ง (สังขตะ), มีค้นหา,
 มีสังขตะ (คือ สภาวะ อันปัจจัยไม่ปรุงแต่ง),
 มีทสสนะ (การเห็น) เป็นลักษณะตามลำดับ

แนวปฏิบัติสู่ทางพ้นทุกข์อันถูกต้อง

สภาพแห่งทุกข์ เป็นทุกข์ ๔
- ที่บีบคั้นแห่งทุกข์ (ปีฬณะ)
- อันปัจจัยปรุงแต่ง (สังขตะ)
- ที่ให้เร่าร้อน (สันตปาปะ)
- ที่ปรวนแปร (วิปริณามะ) | สภาพแห่งสมุทัย เป็นเหตุเกิด ๔
- ที่ประมวลมาแห่งสมุทัย (อายุหนะ)
- ที่เป็นเหตุ (นิทานะ)
- ที่ประกอบไว้ในวัฏฏะ (สังโยคะ)
- เป็นเครื่องกังวล (ปลิโพธ) | สภาพดับแห่งนิโรธ ๔
- สัตตออกแห่งนิโรธ (นิสสรณะ)
- สงัด (จากอุปธิทั้งปวง) (วิเวก)
- ที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง (อสังขตะ)
- เป็นอมตะ (อมตะ) | สภาพเป็นทางแห่งมรรค ๔
- นำออกแห่งมรรค (นิยยานะ)
- เป็นเหตุ...ให้ถึงนิพพาน (เหตุ)
- ที่เห็น (ทสสนะ)
- เป็นใหญ่ (อิทธิปาทยะ) |
|---|--|---|--|

* **ทุกข์สัจจะ** : เป็นสัจจะที่รู้ได้ง่าย เพราะเป็นของหยาบ และเพราะเป็นของทั่วไปแก่สัตว์ทั้งหมด ฉะนั้น จึงตรัสไว้ก่อน

* **สมุทัยสัจจะ** : ตรัสไว้ในลำดับแห่งทุกข์สัจจะนั้นเพื่อแสดงเหตุของทุกข์สัจจะนั่นเอง * **นิโรธสัจจะ** : ตรัสไว้โดยลำดับสมุทัยสัจจะนั้น
 เพื่อแสดงให้รู้ว่า เพราะเหตุดับ ผลจึงดับ * **มรรคสัจจะ** : ตรัสไว้ในที่สุด เพื่อแสดงอุปายเครื่องบรรลุนิโรธสัจจะนั้น...

ฐานะ / อฐานะ : ๒๘ ประการ

✱	ปุถุชนพึงมีความเข้าใจและความเห็นทั้งถูกทั้งผิดไม่แน่นอน	แต่พระอริยะจะไม่กระทำผิดและเห็นผิดในสิ่งต่อไปนี้...
๑-๓	☒ เข้าใจว่าสังขารใดๆ โดยความเป็นของเที่ยง ; เป็นสุข ; เป็นอัตตา	☒ เข้าใจว่าสังขารอะไร ๆ โดยความเป็นของเที่ยง ; เป็นสุข ; เป็นอัตตา
๔-๘	☒ ทำอนันตริยกรรม ๕ ได้	☒ ทำอนันตริยกรรม ๕
๙	☒ มุ่งหมายศาสดาอื่นได้	☒ มุ่งหมายศาสดาอื่น
๑๐ - ๑๑	☒ เข้าใจว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว ; พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์เดียว พึงเสด็จอุบัติในโลกธาตุเดียว	☒ เข้าใจพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์ ; พระเจ้าจักรพรรดิ ๒ พระองค์ พึงเสด็จอุบัติในโลกธาตุเดียวกัน ไม่ก่อนไม่หลังกัน
๑๒ - ๑๖	☒ เข้าใจว่าบุรุษพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ; พระเจ้าจักรพรรดิ ; ท้าวสักกะ ; มาร ; พรหม	☒ เข้าใจว่าสตรีพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ; พระเจ้าจักรพรรดิ ; ท้าวสักกะ ; มาร ; พรหม
๑๗ - ๑๙	☒ เข้าใจว่าวิบากแห่งกายทุจริต ; วจีทุจริต ; มโนทุจริต พึงเกิดเป็นที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ	☒ เข้าใจว่าวิบากแห่งกายทุจริต ; วจีทุจริต ; มโนทุจริต พึงเกิดเป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
๒๐ - ๒๒	☒ เข้าใจว่าวิบากแห่งกายสุจริต ; วจีสุจริต ; มโนสุจริต พึงเกิดเป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ	☒ เข้าใจว่าวิบากแห่งกายสุจริต ; วจีสุจริต ; มโนสุจริต พึงเกิดเป็นที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ
๒๓ - ๒๕	☒ เข้าใจว่าบุคคลผู้พรั่งพร้อมด้วยกายทุจริต ; วจีทุจริต ; มโนทุจริต เมื่อตายไป พึงเข้าถึง อบาย ทุกคติวินิบาต นรกเพราะกายทุจริต ; วจีทุจริต ; มโนทุจริต นั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย	☒ เข้าใจว่าบุคคลผู้พรั่งพร้อมด้วยกายทุจริต ; วจีทุจริต ; มโนทุจริต เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกายทุจริต ; วจีทุจริต ; มโนทุจริต นั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย
๒๖ - ๒๘	☒ เข้าใจว่าบุคคลผู้พรั่งพร้อมด้วยกายสุจริต ; วจีสุจริต ; มโนสุจริต เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกายสุจริต ; วจีสุจริต ; มโนสุจริต นั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย	☒ เข้าใจว่าบุคคลผู้พรั่งพร้อมด้วยกายสุจริต ; วจีสุจริต ; มโนสุจริต เมื่อตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกเพราะกายสุจริต ; วจีสุจริต ; มโนสุจริต นั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย

.. โลกสันนิวาสเป็นไปด้วยกัมมกุศล คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิลส ทุจจิต ; ที่ชื่อว่า “ลูกศร” เพราะทำให้เกิดความบีบคั้น จะเข้าไปภายใน นำออกยาก สากเกล้าใจของพภจ. อนลูกศรได้เพราะตามคำสอนของพภจ. นั่นเอง ฯ

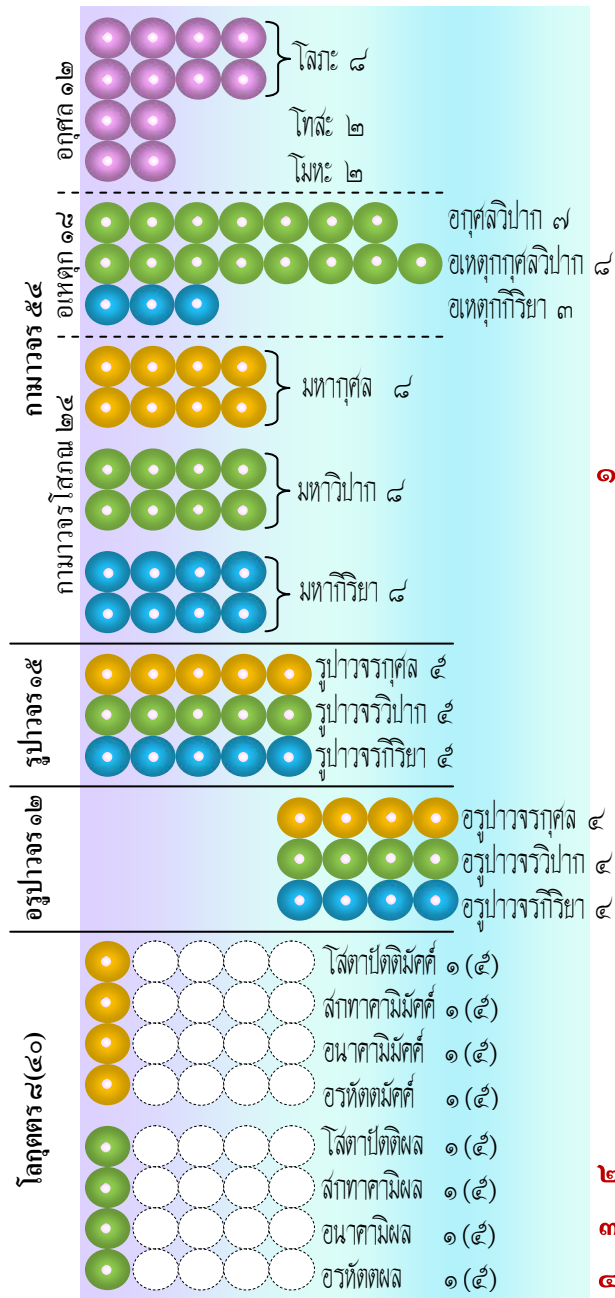
ภัยไม่ว่าชนิดใด ๆ อุปัทวะไม่ว่าชนิดใด ๆ อุปสรรคไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล ไม่ใช่เกิดขึ้นแต่บัณฑิต...

ภัย อุปัทวะ อุปสรรคไม่มีแต่บัณฑิต. คู่ก่อน ภท. เพราะฉะนั้นแล พวกเธอพึงศึกษาไว้ อย่างนี้เถิดว่า เรา ท .จกเป็นบัณฑิต...

❖ ผู้ฉลาดในธาตุ ในอายตนะ ในปฏิจสมุปบาท และในฐานะ - อฐานะ ด้วยเหตุเท่านั้นแล จึงควรเรียกได้ว่า เป็นบัณฑิต มีปัญญา พิจารณา ❖

☒ = ข้อความที่เข้าใจโดยถูกต้อง; ☒ = ข้อความที่เข้าใจโดยไม่ถูกต้อง (ม อ. ๒๒ พุทธาตุกสูตร ข้อ ๒๓๔ น. ๒๕๐, พุ มหา. ๖๘ ฎณณยานนิทเทศอัญญ. น. ๑๐๕๕)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

จิต ๔๐(๑๒๑) : ๔ ประเภท

จิต : ๕. ที่รู้อารมณ์ (๕.สังสมซึ่งสันดานตน)
 เพราะรับอารมณ์อยู่เสมอ ๕. นั้น จึงชื่อว่า จิต
 จิตมีอย่างเดียว โดยเป็นสภาวะ ๕. ที่รู้อารมณ์
 มี ๒ อย่าง โดยเป็นจิตที่มีวิปากและจิตไม่มีวิปาก
 มี ๓ อย่าง โดยความต่างกันแห่งชาติ คือ กุศล
 อกุศล และอัปยาคตะ

ตตถ จิตตํ ตาว จตฺตพฺพิริ โหติ
 กามาวจรํ รูปาวจรํ อรูปาวจรํ โลกุตตรณฺเจติ.

ลักษณะที่จิตทุกะ ของจิต ได้แก่

ลักษณะ การรู้อารมณ์ (วิชานนลขณ)
กิจ เป็นประธานใน ๕.ทั้งปวง (ปฺพุพฺพคฺมรส)
อาการ เกิดต่อเนื่องไม่ขาดสาย (สนฺธานปจฺจุปฺปจฺจํ)
เหตุใกล้ นามรูป (นามรูปปทฺทจฺจํ)

สภาวะของจิต. มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. มีการรับอารมณ์อยู่เสมอ
๒. เป็นเหตุให้เจตสิก ๓. รู้อารมณ์
๓. ทำให้ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิตวิจิตรพิสดาร

- ๑. กามาวจรจิต** - จิตที่ท่องเที่ยวไปในภุมิอันเป็นที่เกิดแห่งกิเลสกรรมและวัตถุกรรม
- อกุศลจิต :** จิตที่มีโทษและให้ผลตรงกันข้ามกับกุศลจิต
 โลภมูลจิต...จิตที่เกิดขึ้นโดยมีโลภเจตสิกเป็นมูล/ประธาน
 โทสมูลจิต...จิตที่เกิดขึ้นโดยมีโทสเจตสิกเป็นมูล/ประธาน
 โมหมูลจิต...จิตที่เกิดขึ้นโดยมีโมหเจตสิกเป็นมูล/ประธาน
 - อเหตุกจิต :** จิตที่ไม่มีเหตุ ๖ ประกอบ
 อกุศลวิปากจิต...วิปากที่เกิดจากอกุศลกรรม ๑๒
 อเหตุกกุศลวิปากจิต...วิปากที่เกิดจากมหากุศลกรรม ๘
 อเหตุกกิริยาจิต...ไม่เป็นบุญ-บาป เกิดโดยลำพัง ๆ
 - มหากุศลจิต :** จิตที่ไม่มีโทษและให้ผลเป็นความสุข
 และให้ผลเกิดขึ้นมากกว่าตน ทั้งเป็น
 เบื้องต้น ของฌาน อภิญญา มรรค ผล
 - มหาวิปากจิต :** จิตที่เป็นผลของมหากุศล
 - มหากิริยาจิต :** จิตที่เชื่อมมหากุศลนั้นและ เกิดขึ้นใน
 สันดานพระอรหันต์

๒. รูปาวจรจิต - จิตที่เป็นไปในภุมิอันเป็นที่เกิดแห่งกิเลสรูปและวัตถุรูป

๓. อรูปาวจรจิต - จิตที่เป็นไปในภุมิอันเป็นที่เกิดแห่งกิเลสอรูปและวัตถุอรูป

๔. โลกุตตรจิต - จิตที่ข้ามพ้นจากโลก คือ อุปาทานขันธ

จำแนกจิต ๔๐ นัย

๑	ชาติ	อกุศล(๑๒), กุศล(๒๑/๓๗), วิปาก(๓๖/๕๒), กิริยา(๒๐)
๒	ภูมิ	กาม(๕๔), รูป(๑๕), อรูป(๑๒), โลกุตตร(๘/๔๐)
๓	โสภณ	อโสภณ(๓๐), โสภณ(๕๔/๕๐)
๔	โลก	โลกีย์(๘๑), โลกุตตร(๘/๔๐)
๕	เหตุ	อเหตุ(๑๘), สเหตุ(๗๑/๑๐๓)
๖	ฌาน	อฌาน(๕๔), ฌาน(๓๕/๖๗)
๗	เวทนา	สุข(๑), ทุกข์(๑), โสมนัส(๓๘/๖๒), โทมนัส(๒), อุเบกขา(๔๗/๕๕)
๘	สัมปโยค	สัมปยุตต์(๕๕/๘๗), วิปยุตต์(๓๔)
๙	สังขาร	อสังขาร(๓๗), สสังขาร(๕๒/๘๔)

อภิ ส. (น.ป.ล.) ๓๔ ข้อ ๑๖ น. ๕,
 อภิ ส. ๗๕ จิตตูปาทกัณห์ ข้อ ๑๖ น. ๒๑๑,
 อภิ ส. ๗๖ บทภาษณียอกุศลธรรม ข้อ ๒๗๕ น. ๑,
 ปรมัตถโคตติยปริจเฉทที่ ๑(๒๕๔๐) น. ๑๐, ๑๘, ๒๓

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

ภูมิ : ๒ อย่าง

๑. ฐานภูมิ : เป็นที่อยู่ของสัตว์ ท. ได้แก่ ภูมิ ๓๑
 ๒. อวตตภูมิ : ธ. ท. ที่ถูกกำหนดเขตโดยตัณหาทั้ง ๓

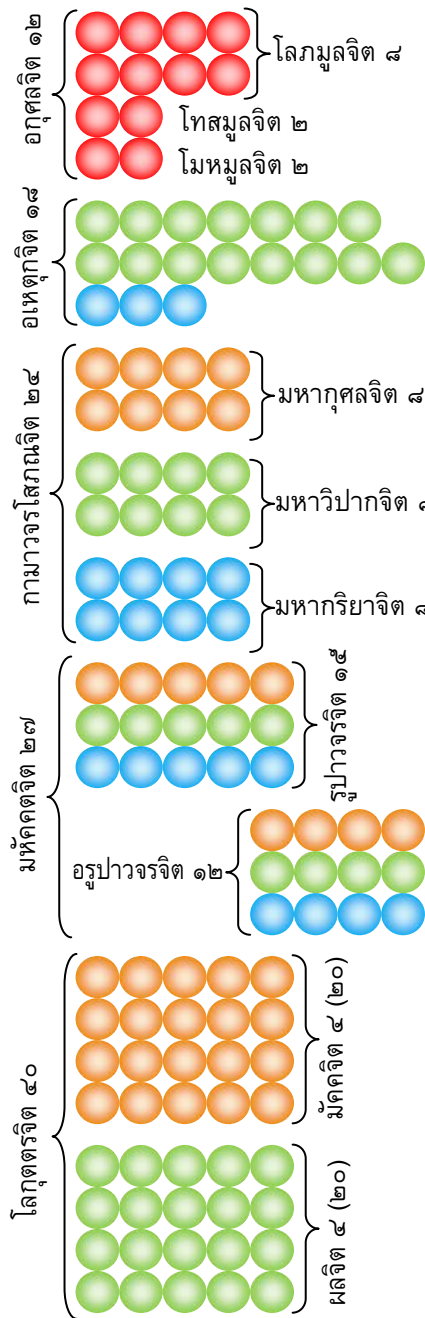
จตุปณณาสชา กามะ รูปะ ปณนรสิริเย
 จิตตานิ ทวาทสารูปะ อภูชชานุตตะเร ตถา

	ภูมิ	ฐานภูมิ	อวตตภูมิ
๑	กามภูมิ	กามภูมิ ๑๑ อบายภูมิ ๔ : ๑. นิรยะ ๒. ตีรจัน ๓. เปตติ ๔. อสุรกาย มนุสสภูมิ ๑ เทวภูมิ ๖ : ๑. จาตุมาหาราชิกา ๒. ดาวดึงสะ ๓. ยามา ๔. ตูลิตา ๕. นิมมานนรตี ๖. ปรมิมิตตวสวัตตี	ธ. ที่ถูกกำหนดเขต โดยกามตัณหา ได้แก่ กามจิต ๕๔ ๕๒, รูป ๒๘
๒.	รูปภูมิ	รูปภูมิ ๑๖ ปฐมณณภูมิ ๓ : ๑. ปาริสังขา ๒. ปุโรหิตา ๓. มหาพรหมา ทุติยณณภูมิ ๓ : ๑. ปิตตภา ๒. อัปปมาณา ๓. อาภัสรา ตติยณณภูมิ ๓ : ๑. ปิตตสุภา ๒. อัปปมาณสุภา ๓. สุกกิมณหา จตุตถณณภูมิ ๒ : ๑. เวหัพปลา ๒. อสัณณุตตทา สุทธาวาสภูมิ ๕ : ๑. อวิหา ๒. อตปปา ๓. สุตัสสา ๔. สุตัสสี ๕. อกนิฐา	ธ. ที่ถูกกำหนดเขตโดยรูปตัณหา ได้แก่ รูปาวจรจิต ๑๕ ๓๕
๓	อรุณภูมิ	อรุณภูมิ ๔ ๑. อาภาสานัญญาตนะ ๒. วิญญาณัญญาตนะ ๓. อาภิญญัญญาตนะ ๔. เนวสัณญานาสนัญญาตนะ	ธ. ที่ถูกกำหนดเขตโดยอรุณตัณหา ได้แก่ อรูปาวจรจิต ๑๒ ๓๐
๔	โลกุตตรภูมิ	-	ธ. พ้นจากการถูกกำหนดโดยตัณหา ทั้ง ๓ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ ๓๖, นิพ.

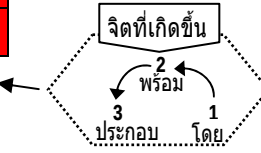
...ที่เรียกว่า กามภูมิ รูปภูมิ อรุณภูมินั้น มีได้ในภูมิทั้ง ๒ อย่าง ส่วน โลกุตตรภูมิ มีใน อวตตภูมิ อย่างเดียว...

เนวสัณญานาสนัญญาตนภูมิก็ดี โคตรภูญาณ หรือ ไวทานก็ดี เหล่านี้ยังเป็นโลกียธรรมอยู่ จึงเป็นอารมณ์ของ โลกะ ทิฏฐิ โมหะ ได้ จึงกล่าวว่า อาสวธรรมทั้ง ๓ คือ โลกะ ทิฏฐิ โมหะ ย่อมเกิดและไหลไปได้จนถึง ภวักกภูมิ หรือโคตรภู (ม.ก. ส ๔)

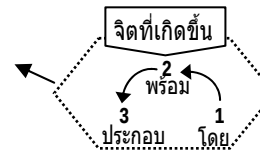
จิต ๑๒๑ : การอ่านคำย่อ

โส	โส	โส	โส
ทิส / ๑	ทิส / ส	ทวิป / ๑	ทวิป / ส
อุ	อุ	อุ	อุ
ทิส / ๑	ทิส / ส	ทวิป / ๑	ทวิป / ส
โท	โท		
ปฏิส / ๑	ปฏิส / ส		
อุ	อุ		
วิสิส / -	อุทิส / -		

อุ	อุ	อุ	อุ	ทุกข	อุ	อุ
จักข	โส	ฆาน	ชีวหา	กาย	สัมผัส	สณ
อุ	โส	อุ	อุ	สข	อุ	อุ
จักข	โส	ฆาน	ชีวหา	กาย	สัมผัส	สณ
อุ	อุ	โส				
ปัญ	มโน	หสิ				

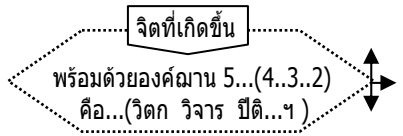
โส	โส	โส	โส
ญาส / ๑	ญาส / ส	ญาป / ๑	ญาป / ส
อุ	อุ	อุ	อุ
ญาส / ๑	ญาส / ส	ญาป / ๑	ญาป / ส
โส	โส	โส	โส
ญาส / ๑	ญาส / ส	ญาป / ๑	ญาป / ส
อุ	อุ	อุ	อุ
ญาส / ๑	ญาส / ส	ญาป / ๑	ญาป / ส
โส	โส	โส	โส
ญาส / ๑	ญาส / ส	ญาป / ๑	ญาป / ส
อุ	อุ	อุ	อุ
ญาส / ๑	ญาส / ส	ญาป / ๑	ญาป / ส

วิต วิจ ปิติ	- วิจ ปิติ	- - ปิติ	- -	- -
สุข เอก	สุข เอก	สุข เอก	สุข เอก	อุ เอก
วิต วิจ ปิติ	- วิจ ปิติ	- - ปิติ	- -	- -
สุข เอก	สุข เอก	สุข เอก	สุข เอก	อุ เอก
วิต วิจ ปิติ	- วิจ ปิติ	- - ปิติ	- -	- -
สุข เอก	สุข เอก	สุข เอก	สุข เอก	อุ เอก

กสละ

วิปากะ

กริยะ

อุ เอก อา	อุ เอก วิญ	อุ เอก กิญ	อุ เอก เน
อุ เอก อา	อุ เอก วิญ	อุ เอก กิญ	อุ เอก เน
อุ เอก อา	อุ เอก วิญ	อุ เอก กิญ	อุ เอก เน

กสละ

วิปากะ

กริยะ

- โส - โสมนัสสหคตั้ง - พร้อมด้วยความดีใจ
- อุ - อุเปกขาสหคตั้ง - พร้อมด้วยความเฉย ๆ
- โท - โทมนัสสหคตั้ง - พร้อมด้วยความเสียใจ
- ๑ ทิส - ทิฏฐิคตสัมปยุตตั้ง - ประกอบด้วยความเห็นผิด
- ๒ ทวิป - ทิฏฐิคตวิปยุตตั้ง - ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด
- ๓ ปฏิส - ปฏิขสัมปยุตตั้ง - ประกอบด้วยความโกรธ
- ๔ วิสิส - อสังขาริกัง - โดยไม่มีการชักชวน
- ๕ อุทิส - สสังขาริกัง - โดยมีการชักชวน
- ๖ วิจิส - วิจิกจจาสัมปยุตตั้ง - ประกอบด้วยความสงสัย
- ๗ อุทิส - อุทธจจสัมปยุตตั้ง - ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

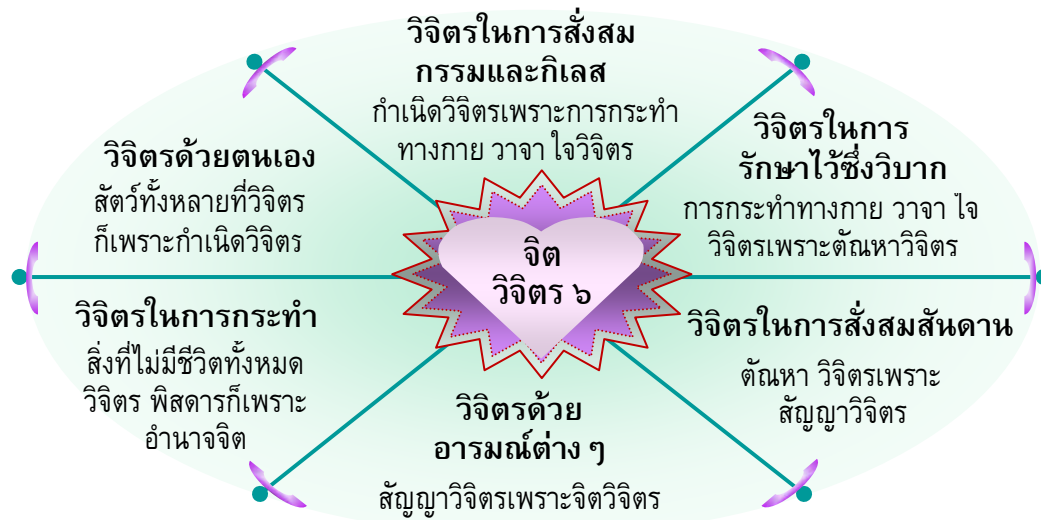
- จักข - จักขวิญญาณัง - อาศัยจักขวัตถุเห็นรูปารมณ
- โส - โสทวิญญาณัง - อาศัยโสวัตถุได้ยินเสียง
- ฆาน - ฆานวิญญาณัง - อาศัยฆานวัตถุได้กลิ่น
- ชีวหา - ชิวหาวิญญาณัง - อาศัยชีวหาวัตถุรู้รส
- กาย - กายวิญญาณัง - อาศัยกายวัตถุรู้สึกโผฏฐัพพารมณ
- ทุกข - ทุกขสหคตั้ง - พร้อมด้วยความทุกข์กาย
- สข - สขสหคตั้ง - พร้อมด้วยความสุขกาย
- สัมผัส - สัมผัสปฏิจจนจิตตั้ง - รับปัญจารมณ
- สณ - สณตัตถจิตตั้ง - ได้ส่วนปัญจารมณ
- ปัญ - ปัญจทวาราวชชนจิตตั้ง - พิจารณาอารมณ์ทางปัญจทวาร
- มโน - มโนทวาราวชชนจิตตั้ง - พิจารณาอารมณ์ทางมโนวิญญาณ
- หสิ - หสิตูปาทจิตตั้ง - ทำให้เกิดการยืมของพระอรหันต์

- ๘ ญาส - ญาณสัมปยุตตั้ง - ประกอบด้วยปัญญา
- ๙ ญาป - ญาณวิปยุตตั้ง - ไม่ประกอบด้วยปัญญา

อุ เอก อา	- อุเปกขา	เอกคคตาสทิตัง	อากาสาณัญญาตนะ	[]	จิตตั้ง
อุ เอก วิญ	- "	"	วิญญาณัญญาตนะ	[]	จิตตั้ง
อุ เอก กิญ	- "	"	อากิญญาัญญาตนะ	[]	จิตตั้ง
อุ เอก เน	- "	"	เนวสัญญานาสัญญาตนะ	[]	จิตตั้ง

วิต วิจ ปิติ สุข เอก	- วิตกเก วิจาวะ ปิติ สุขะ เอกคคตาสทิตัง	ปฐมัญญานะ	[]	จิตตั้ง
- วิจ ปิติ สุข เอก	- วิจาวะ ปิติ สุขะ เอกคคตาสทิตัง	ทุติยัญญานะ	[]	จิตตั้ง
- - ปิติ สุข เอก	- ปิติ สุขะ เอกคคตาสทิตัง	ตติยัญญานะ	[]	จิตตั้ง
- - - สุข เอก	- สุข เอกคคตาสทิตัง	จตุตถัญญานะ	[]	จิตตั้ง
- - - - อุ เอก	- อุเปกขา เอกคคตาสทิตัง	ปัญจัญญานะ	[]	จิตตั้ง

จิต : ความวิจิตร

- ... ชื่อว่า **จิต** เพราะ ...
- : ทำให้กิริยาอาการวิจิตร (มโนทวาราวชชนจิต ๑, กามชวณะ ๒๙, อภิญญาจิต ๒)
 - : ย่อมรักษาไว้ซึ่งร่างกายที่เกิดจากกุศลกรรม อกุศลกรรม และกิเลส (โลกียวิปากจิต ๓๒)
 - : ทำให้สันดานเกิดขึ้นติดต่อกันโดยไม่ขาดสาย (โลกียชวณะ ๔๗ ที่เป็นอาเสวนปัจจัยได้)
 - : สภาพของตนวิจิตร (จิต ๘๙/๑๒๑)
 - : มีอารมณ์วิจิตรพิสดาร (จิต ๘๙/๑๒๑)
- (ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๑ น. ๕)

จิต เป็นธรรมวิจิตร ด้วยสามารถแห่งสัมปยุตธรรม ภูมิ อารมณ์ เป็นหิณะ มัชฌิมะ ปณีตะ และอชิปดี. บรรดาจิตเหล่านี้เป็นจิตแต่ละดวง มิใช่จิต ท. เลย ถึงอย่างนั้นจิตนั้นก็ชื่อว่า **จิต** เพราะรวมอยู่ในความวิจิตร ท. **จิตดวงใดดวงหนึ่งสมควรเรียกว่าจิต เพราะเป็นธรรมวิจิตร...**

... สัตว์ ท. มีกรรมเป็นของตน (กัมมสสุททา) เป็นทายาทแห่งกรรม (กัมมทายาทา) มีกรรมเป็นกำเนิด (กัมมโยนิ) มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ (กัมมพนฺธุ) มีกรรมเป็นที่พึ่ง (กัมมปฐิสฺสนา) กรรมย่อมจำแนกสัตว์ ท. โดยให้เลวและประณีต (กมฺมํ สตฺเต วิภชตี ยทิทํ หีนปฺปณฺนิตฺตายา)

พึงทราบความที่จิตเป็นสภาวะท.ที่วิจิตร เพราะความวิจิตรด้วยการกระทำดังพรรณนามาจะนี้.

ความวิจิตรเหล่านี้แม้ทั้งหมด อันจิตนั้นแหละกระทำแล้ว ก็จิตเท่านั้น เป็นสภาวะธรรมวิจิตร กว่าความวิจิตรอื่นใดที่เป็นไปภายในอันจิตกระทำแล้ว เพราะความที่จิตไม่ได้โอกาส ไม่มีการกระทำ ความวิจิตรบางอย่าง หรือว่าเพราะความมีจิตบกพร่องด้วยปัจจัยที่เหลือ ก็ไม่มีการกระทำ ให้วิจิตรในบางอย่าง เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า...

ดูกร ภิกษุ ท. เราไม่พิจารณาเห็นสัตว์หมู่อื่นแม้สักหมู่หนึ่ง ที่วิจิตรเหมือนสัตว์ดิรัจฉาน ท. นี้เลย ดูกร ภิกษุ ท. แต่จิตนั้นแหละเป็นสภาวะธรรมวิจิตรกว่าสัตว์ดิรัจฉานแม้เหล่านั้นแล ...

โวพจน์ของจิต (คำต่าง ๆ ที่ใช้เรียกชื่อจิต)

จิตต	- ธ. ที่คิด
มโน	- ธ. ที่น้อมไปสู่อารมณ์
มานส	- ธ. ที่มีความพอใจอยู่ภายใน
หทย	- ธ. ที่รวบรวมอารมณ์ไว้ภายใน
ปณฺทร	- ธ. ที่ผ่องใส
มนายตน	- ธ. ที่เป็นเครื่องต่อ
มโนมฺหิรีย	- ธ. ที่ครองความเป็นใหญ่
วิญญาณ	- ธ. ที่รู้อารมณ์
วิญญาณชนฺธ	- ธ. ที่เป็นกลุ่มเป็นกอง
มโนวิญญาณธาตุ	- สภาวะที่ทรงไว้ซึ่งการรู้อารมณ์

❖ โลกอันจิตย่อมนำไป อันจิตย่อมเลือกใส่ไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของจิต. อันหนึ่งคือจิต

เจตสิก ๕๒ : ๓ ราสี

๑. อัญญสมานเจตสิก ๑๓

ศัพท์พจนานุกรมเจตสิก ๓

ผัส เว สัญ เจ เอก ชีวิ มน

ปณณกเจตสิก ๖

จิต วิจา อธิ วิริ ปิตี ฌ

๒. อกุศลเจตสิก ๑๔

โมหะเจตสิก ๔

โม อหิ อโท อทุ

โลภะเจตสิก ๓

โล ทิ มา

โทสะเจตสิก ๔

โท อธิ มัจ ภู

ถีนะเจตสิก ๒

ถิ มท

วิจิกิจฉาเจตสิก ๑

วิจิ

๓. โสภณเจตสิก ๒๕

โสภณพจนานุกรมเจตสิก ๑๕

สัท สติ หิริ โอต อโล อโท ตต

วิริเจตสิก ๓

ส วา กัม อา

อัปปมัญญาเจตสิก ๒

กร มุท

ปัญญาเจตสิก ๑

ปัญ

ปัส

สทุ

มทุ

กัม

ปา

อช

เจตสิก - ๕. ที่อาศัยจิตเกิด (จิตตนิสสิตลักษณะ)

ไตรสณณสมานา จ จุททสากุสลา ตถา
โสภณา ปณจวิสาติ ทวิปณณาส ปวจุจเร

๑. อัญญสมานเจตสิก

๑. ผัสสะ-	๕. ที่กระทบอารมณ์
๒. เวทนา-	๕. ที่เสวยอารมณ์
๓. สัญญา-	๕. ที่จำอารมณ์
๔. เจตนา-	๕. ที่กระตุ้นชักชวนสัมปยุตตธรรมในอารมณ์ทำหน้าที่ตน
๕. เอกัคคตา-	๕. ที่สงบ ให้สัมปยุตตธรรมตั้งในอารมณ์เดียวกัน
๖. ชีวิตินทรีย์-	๕. ที่รักษาสัมปยุตตธรรม
๗. มนสิการ-	๕. ที่มุ่ง นำสัมปยุตตธรรมสู่อารมณ์
๘. วิตัก-	๕. ที่ยกสัมปยุตตธรรมขึ้นสู่อารมณ์ (คิดอารมณ์)
๙. วิจาร-	๕. ที่เคล้าคลึงอารมณ์ (ตรึกต่อๆไป)
๑๐. อธิโมกซ์-	๕. ที่ตัดสินอารมณ์
๑๑. วิริยะ-	๕. ที่มีความพยายามในอารมณ์
๑๒. ปิตี-	๕. ที่มีความชื่นชมยินดีในอารมณ์
๑๓. ฌณะ-	๕. ที่ปรารภในอารมณ์

๒. อกุศลเจตสิก ๑๔

๔. โมหะ-	๕. ที่บังสภาพความเป็นจริง(หลง)
๑๕. อหิริกะ-	๕. ที่ไม่ละอายต่อทุจริต
๑๖. โอตตปปะ-	๕. ที่ไม่กลัวต่อทุจริต
๑๗. อทุธัมม-	๕. ที่ฟุ้งซ่าน(รับอารมณ์ไม่มั่น)
๑๘. โลภะ-	๕. ที่มีความต้องการ ติดในกามารมณ์
๑๙. ทิฏฐิ-	๕. ที่เห็นผิดในอารมณ์
๒๐. มานะ-	๕. ที่เยอหยิ่ง ถือตัว
๒๑. โทสะ-	๕. ที่ประทุษร้ายในอารมณ์
๒๒. อีสสา-	๕. ที่ไม่พอใจในสมบัติ ความดีที่ผู้อื่นมี
๒๓. มัจฉริยะ-	๕. ที่หวงสมบัติ ความดีที่ตนมี
๒๔. ภูกุกุจะ-	๕. ที่รำคาญใจต่อทุจริตที่ทำ กับทุจริตที่ยังไม่ได้ทำ
๒๕. ถีนะ-	๕. ที่ทำให้จิตเชื่องซึม ท้อถอยอารมณ์
๒๖. มิตถะ-	๕. ที่ทำให้เจตสิกเชื่องซึม ท้อถอยอารมณ์
๒๗. วิจิกิจฉา-	๕. ที่สงสัย วิพากษ์วิจารณ์ในคุณพระรัตนตรัย

ลักษณะที่ติดต่อกันของเจตสิก

- ลักษณะ อาศัยจิตเกิด (จิตตนิสสิต ลักษณะ)
กิจ เกิดร่วมกับจิต (อวิโยคุปปาพท รส)
อาการ ๖ รับอารมณ์เดียวกันกับจิต (เอกาสมพณปัจจุปปุจฺจํ)
เหตุใกล้ๆ การเกิดขึ้นแห่งจิต (จิตตูปปาต ปทภูจฺจํ)

เจตสิก ท. จะรู้อารมณ์ได้ก็เพราะอาศัยจิตเป็นหัวหน้า
ยกเว้นจิตเสียแล้ว เจตสิกก็รู้อารมณ์ไม่ได้ ๖

เจตสิกสัมปยุตกับจิต คือ

๑. เกิดพร้อมจิต	๒. ดับพร้อมจิต
๓. มีอารมณ์เดียวกับจิต	๔. มีที่อาศัยเดียวกันกับจิต

๓. โสภณเจตสิก ๒๕

๒๘. สัทธา-	๕. ที่เชื่อ เลื่อมใสตามความจริงในพระรัตนตรัย ๖	ของเจตสิกชั้น ๓
และจิต ในการทำงาน
อันเป็นกุศล
๒๙. สติ-	๕. ที่ระลึกอารมณ์ที่เกี่ยวข้องทุกสณ ๖	
๓๐. หิริ-	๕. ที่เกลียด ละอายต่องานทุจริต	
๓๑. โอตตปปะ-	๕. ที่สะดุ้งกลัวต่องานทุจริต	
๓๒. อโลภะ-	๕. ที่ไม่อยากได้ ไม่ติดในกามารมณ์	
๓๓. อโทสะ-	๕. ที่ไม่ประทุษร้ายในอารมณ์	
๓๔. ตัตตมัมหมัตตต-	๕. ที่ทำให้จิต เจตสิกสมาธิสมาธิในกิจตน ๖	
๓๕-๓๖. กาย-จิตตปัสสัทธิ-	๕. ที่มีความสงบ	
๓๗-๓๘. กาย-จิตตลหุตตา-	๕. ที่มีความเบา	
๓๙-๔๐. กาย-จิตตมุตตา-	๕. ที่มีความอ่อน	
๔๑-๔๒. กาย-จิตตกัมมัฏตา-	๕. ที่มีความควร	ของเจตสิกชั้น ๓
และจิต ในการทำงาน
อันเป็นกุศล
๔๓-๔๔. กาย-จิตตปาคุญญตา-	๕. ที่มีความคล่อง	
๔๕-๔๖. กาย-จิตตชุกตา-	๕. ที่มีความชัดตรง	
๔๗. สัมมาวาจา-	เว้นวจีทุจริต ๔ ที่ไม่เกี่ยวกับงานอาชีพ	
๔๘. สัมมากัมมันตะ-	เว้นกายทุจริต ๓ ที่ไม่เกี่ยวกับงานอาชีพ	
๔๙. สัมมาอาชีวะ-	ประกอบอาชีพที่เว้นวจีทุจริต ๔ กายทุจริต ๓	
๕๐. กรณา-	๕. ที่ส่งสารต่อทุกชนิดสัตว์ ๖	
๕๑. มุทิตา-	๕. ที่ยินดีต่อสุขชนิดสัตว์ ๖	
๕๒. ปัญญา-	๕. ที่รู้สภาพธรรมตามเป็นจริง	

เอกสารประกอบการบรรยาย
"ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

เจตสิก : ที่ในโลกจิต (ดวงที่๑), มหากุศลจิต (ดวงที่๑)

ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน ?

อกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทัญญู มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีกรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด

ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต

วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา

วิริยินทรีย์ สมาธิในทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์

มิจฉาทัญญู มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ

วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตปปพละ

โลภะ โมหะ

อภิชฌา มิจฉาทัญญู

อหิริกะ อโนตตปปปะ

สมณะ

ปีคคาหะ อวิกเขปะ

มีในสมัยนั้น ก็หรือว่านามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น แม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า **ธรรมเป็นอกุศล**

(อภิ สํ ข้อ ๒๗๕ ก. ๗๖ น. ๑)

ชีวิธ อตภาพ สุขและทุกข์ทั้งหมด ประกอบด้วยจิตดวงเดียว ขณะของจิตนั้น ย่อมเป็นไปเร็วพลัน...

เพราะจิตไม่เกิด สัตว์โลกก็ชื่อว่า **ไม่เกิด** เพราะจิตเกิดขึ้นเฉพาะหน้า สัตว์โลกก็ชื่อว่า **เป็นอยู่** เพราะความแตกดับแห่งจิต สัตว์โลก จึงชื่อว่า **ตายแล้ว** นี่เป็นบัญญัติเนื่องด้วยปรมาตม... (สํ สก. อังคุตตรอุปกกขสูตร ก. ๒๔ น. ๔๖)

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน ?

กามาวจรกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีกรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด

ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต

วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา

สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิในทรีย์

ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์

สัมมาทัญญู สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ

สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ

หิริพละ โอตตปปะ

อโลภะ อโทสะ อโมหะ

อนภิชฌา อัปปาปาทะ สัมมาทัญญู

หิริ โอตตปปะ

กายปััสสัทธิ จิตตปััสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา

กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัณฺญูตา จิตตกัมมัณฺญูตา

กายปาคุญญูตา จิตตปาคุญญูตา กายชุกตา จิตตชุกตา

สติ สัมปชัญญะ

สมณะ วิปัสสนา

ปีคคาหะ อวิกเขปะ

มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น แม้อื่นใดมีอยู่ในสมัยนั้น

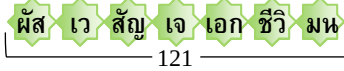
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า **ธรรมเป็นกุศล**

(อภิ สํ ข้อ ๑๖ ก. ๗๕ น. ๒๑๑)

สัณยโศกะ ๑๖ นัย / สังคหะ ๓๓ นัย

1. อัญญสมานเจตสิก

สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗

ปณณณเจตสิก ๖

2. อุกุศลเจตสิก

โมจตุกเจตสิก ๔

โลตติกเจตสิก ๓

โทจตุกเจตสิก ๔

ถิทุกเจตสิก ๒

วิจิกจณาเจตสิก

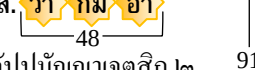

3. โสภณเจตสิก ๒๕

โสภณสาธารณเจตสิก ๑๕

วิรตีเจตสิก ๓

อปปมัญญาเจตสิก ๒

ปัญญุณทริยเจตสิก

สตต สัพพตถ ยุชชนติ ยถาโยค ปกณณกา

สัณยโศกะ ๑๖ นัย

- 1 7 ดวงนี้เข้ากับจิตทุกดวง ๑ นัย
- 2 6 ดวงนี้เข้ากับจิตบางดวง (ถ้าเป็นโสมนัสสิกเข้าหมด) ๖ นัย
- 3 4 ดวงนี้เข้ากับอกุศลจิตทุกดวง ๑ นัย
- 4 โสกะ เข้ากับ โสภจิตเท่านั้น ๑ นัย
- 5 โทสะ เข้ากับ โทสจิตเท่านั้น ๑ นัย
- 6 ถีนมิทธะ เข้ากับ สสังขาร อุกุศลเท่านั้น ๑ นัย
- 7 วิจย เข้ากับ วิจยัมม เท่านั้น ๑ นัย

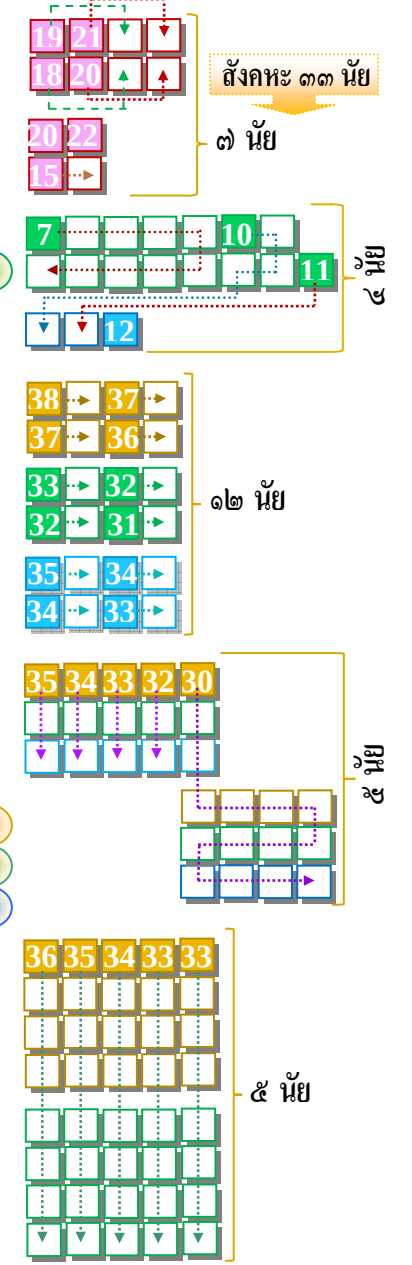
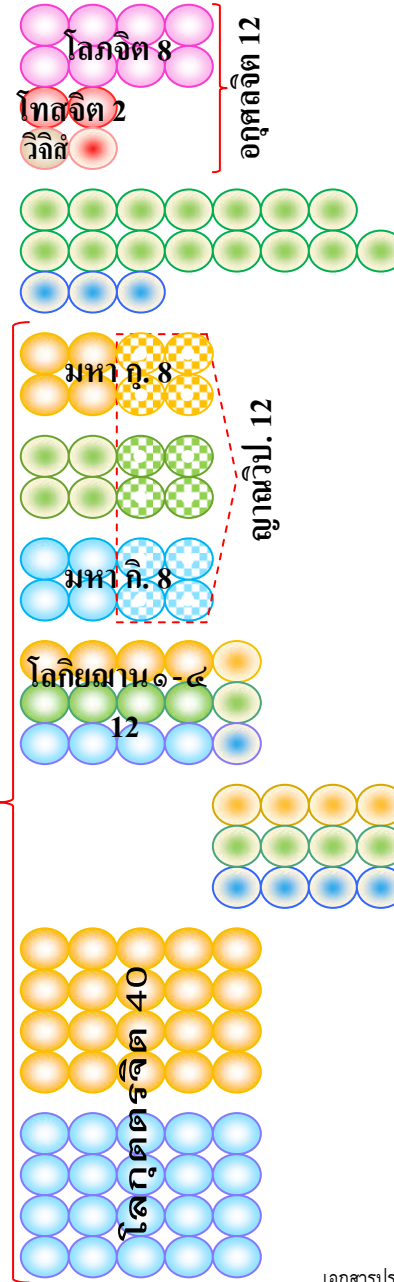
จุทสากุสเสว

โสภณเสว โสภณา

- 8 19 ดวงนี้ เข้ากับ โสภณจิตทุกดวง ๑ นัย
- 9 วิรตี 3 เข้ากับ มหากุ. และ โลกุตตรจิตเท่านั้น ๑ นัย
- 10 อปปมัญญา 2 เข้ากับ มหากุ. มหากิ และ โลภียณาน 1-4 ๑ นัย
- 11 ปัญญา เข้ากับ โสภณจิต เว้น วิป. ๑ นัย

[ปรมัตตโศคปะ ปริจเฉทที่ ๒ (๒๕๔๐) น. ๓๕, ๔๓]

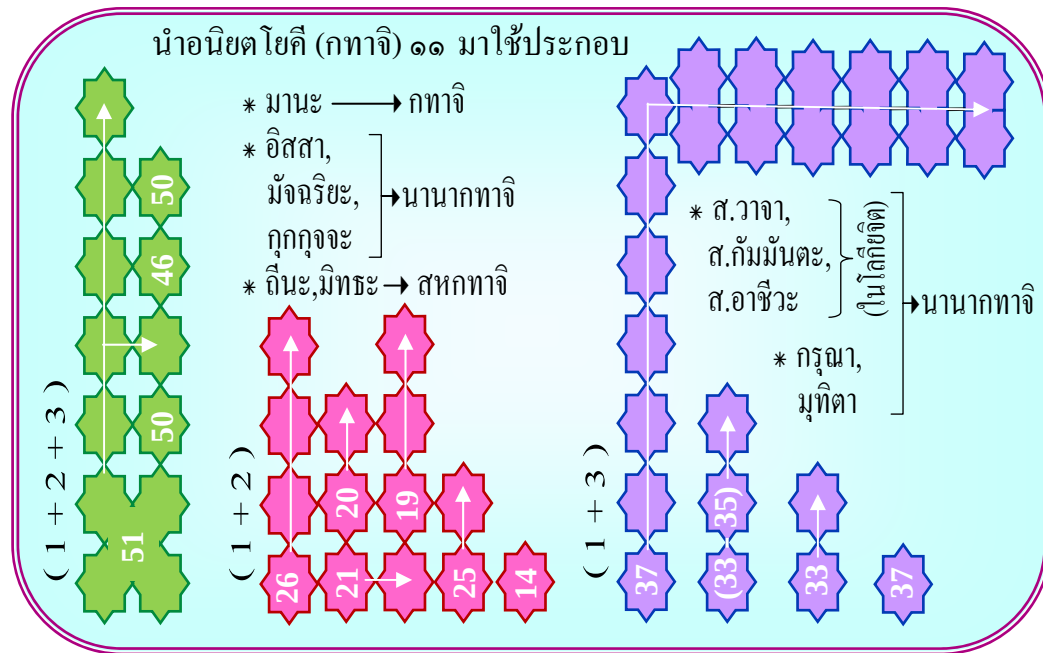
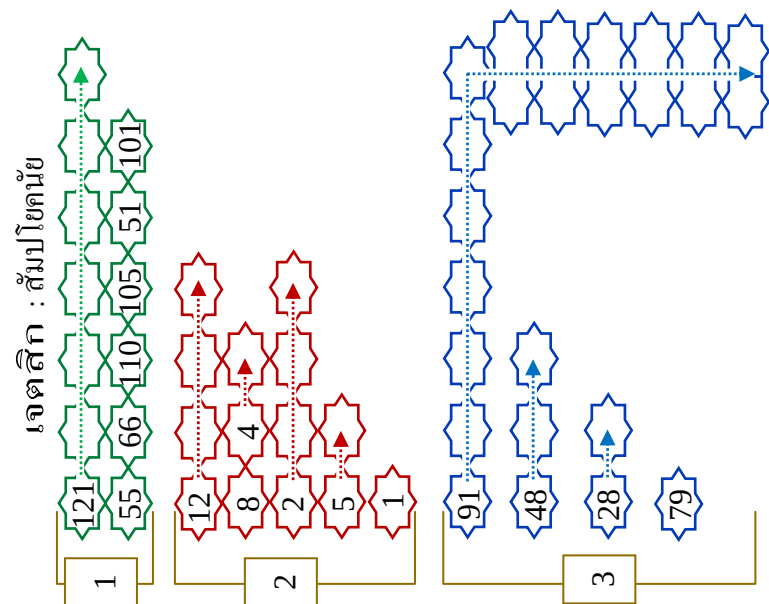
โสภณจิต 91

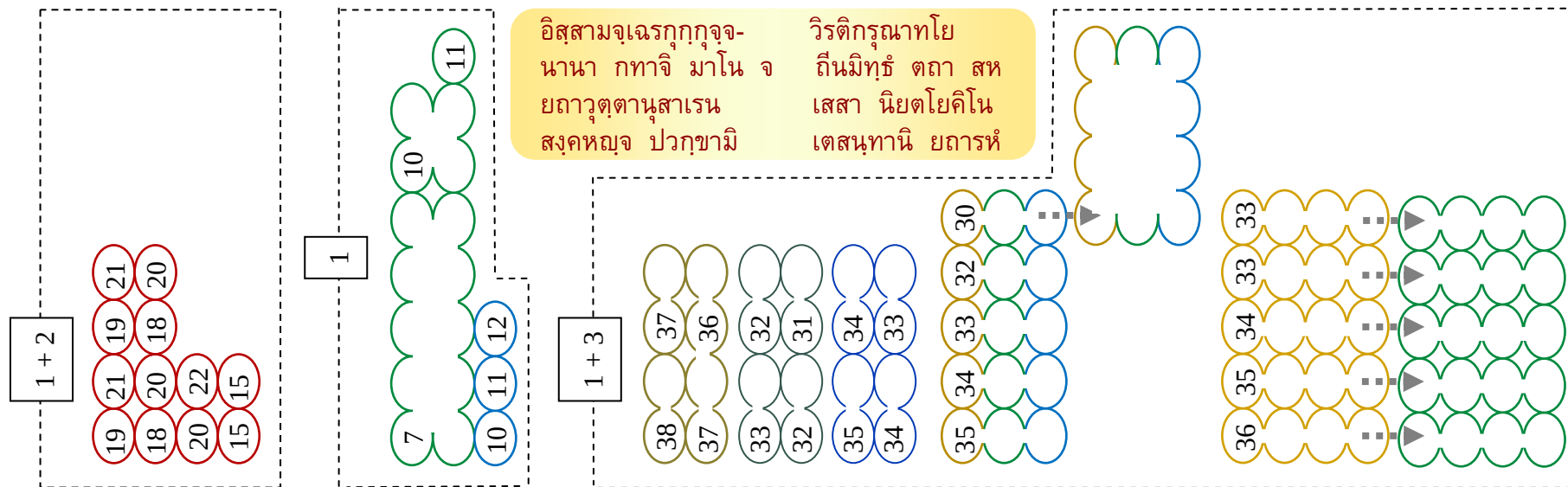
เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

ตฤณยมิสสกันย : (จำนวนเจตสิกอื่น ที่สามารถเกิดร่วมกับตน)

โดยนำ สังคหะ และ สัมปโยคะ มาเป็นหลักในการคิด

จิต : สังคหณ

อิสสามจเนรูกุกุจ-
นানা กทาจิ มาโน จ
ยถาวุตตานุสาเรน
สงคหณจ ปวุกขามิ

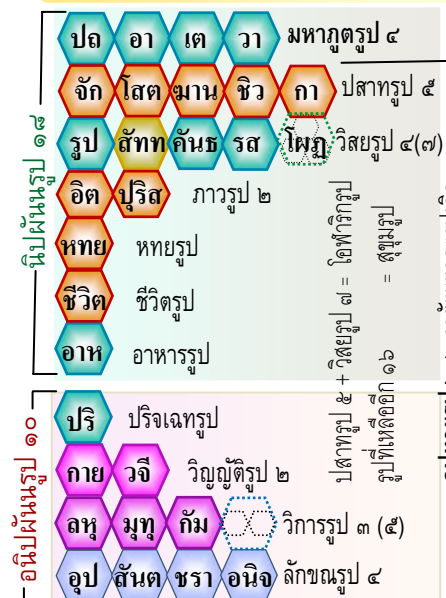
วิรติกรุณาทโย
ถีนมิทุฐ ตถา สห
เสสา นิยตโยคิโน
เตสนทานิ ยถารห

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระโสดาบัน"

ปรมัตถ์สังคหะ ปริฉดทที่ ๒ (๒๕๔๐) น. ๕๓

รูป ๒๘ : ๒ ประเภท

กุตปปสาทวิสาขา ภาโว หทยมิจจปี, ชีวิตาหารรูปเปหิ อฏฺฐารสวรั ทถา,
ปรัจฺเจโท จ วิญญุตติ วิกาโร ลกฺขณนฺติ, อนิปปันนา ทส เจติ อฏฺฐวิสัทธิมฺกเว

ลักษณะที่จุดกะของรูป

ลักษณะ- สลายแปรปรวน(รูปปน ลักษณะ)
กิจ - มีการเคลื่อนกลั่น(วิการณ รส)
อาการ - เป็นอภัยกต ๕.(อพฺพยากต
ปัจจุภูฏจฺจณ)
เหตุใกล้ - วิญญาน(วิญญาน ปทฺฐจฺจณ)

๑. นิปผันนรูป เป็นรูปปรมาณัตถ์แท้
เรียกได้ ๕ ชื่อ
- สภาวรูป มีสภาวะของตน ๆ
- สลักขณรูป มีลักษณะ อนิจจะ
ทุกขะ อนัตตะ
- นิปผันนรูป เกิดจากกรรม จิต
อาหาร อุด
- รูปรูป มีการเสื่อมสิ้นสลายไป
- สัมมสนรูป พิจ.ไตรลักษณะได้

๒. อนิปปันนรูป (มีชื่อตรงกันข้าม)

นิปผันนรูป ๑๘

๑. ปถวี - แข็ง และอ่อน → เป็นที่อาศัยหรือที่ตั้งของรูปอื่น ๆ
๒. อาโป - ไหล หรือเกาะกุม → ไม่อาจสัมผัสได้ทางปัญจทวาร
๓. เตโช - เย็น ร้อน → มีสภาพเป็นไอทำให้วัตถุต่าง ๆ สุก และละเอียด
นุ่มนวล
๔. วาโย - แร้งดัง เคลื่อนไหว → ทำให้รูปที่เกิดพร้อมกับตนตั้งมั่น และทำให้
เคลื่อนไหวหรือย้ายที่
๕. จักขุปสาท - ความใสรับรูปารมณ → อยู่กลางตาดำ มีเยื่อตา ๗ ชั้นขยับอยู่
๖. โสตปสาท - ความใสรับสัททารมณ → อยู่ภายในช่องหู สันฐานเหมือนนางแหวน
๗. มานปสาท - ความใสรับคันธารมณ → อยู่ภายในช่องจมูก สันฐานดังกับแพะ
๘. ชิวหาปสาท - ความใสรับรสารมณ → อยู่ที่ลิ้น สันฐานเหมือนปลายกลีบดอกอุบล
๙. กายปสาท - ความใสรับโผฏฐัพพารมณ → อยู่ในร่างกายทั่วไป

รูป : ๕.ที่มีการผันแปรเปลี่ยนแปลงสลายไป เมื่อได้กระทบกับเหตุที่ไม่ถูกกัน
(วิโรธปัจจัย)

๑๐. รูปารมณ - สี → แสดงวัตถุสิ่งของ รูปร่างสันฐานให้ปรากฏ
๑๑. สัททารมณ - เสียง → ย่อมทำให้โสตวิญญานรู้ได้
๑๒. คันธารมณ - กลิ่น → แสดงให้ที่อาศัยของตนปรากฏ
๑๓. รสารมณ - รส → เป็นที่พอใจของชีวหาวิญญาน
- . โผฏฐัพพารมณ - เย็น ร้อน, อ่อน แข็ง, หย่อน ตึง → กายปสาทพึงถูกต้อง มี ๓ อย่าง :-
ปถวีโผฏฐัพพารมณ, เตโชโผฏฐัพพารมณ, วาโยโผฏฐัพพารมณ
๑๔. อิตถิภาวะ - ความเป็นหญิง } สังเกตความแตกต่างจาก ลิงคะ (รูปร่างสันฐาน), นิมิตตะ
๑๕. ปุริสภาวะ - ความเป็นชาย } (เครื่องหมาย), กุตตะ (นิสัย) และ อากัปปะ (กิริยาอาการ)
๑๖. หทยะ - ที่อาศัยเกิดของจิต-เจตสิก → อยู่ในแอ่งหัวใจ โดประมาณเมล็ดดอกบุนนาค
มีโลหิตหล่อเลี้ยงราว ๑ ขอมมือ
๑๗. ชีวิตะ - รักษากรรมชรูป → เป็นเหตุให้สหชาตรูปท. เป็นอยู่ได้
๑๘. อาหาระ - ให้อาหารชรูปเกิด → ได้แก่โอชาที่อยู่ในอาหารต่าง ๆ

อนิปปันนรูป ๑๐

๑๙. ปรัจเจทะ - อากาศ(ช่องว่างที่คั่นระหว่างรูปกลาป) → อากาศยังหมายถึงไดอีก ๓ อย่าง :-
- อชฎากาส : อากาศที่ว่าง ๆ
- ปรัจจินนากาส : ช่องว่างที่มีขอบเขตกำหนด } ย่อมมีปรัจเจทากาส
- กลินฺนุคฆาฏิมากาส : อากาศที่เพิกจากกลินทั้ง ๙ } คือ ปรัจเจทูปอยู่ด้วยเสมอ
๒๐. กายวิญญุตติ - การเคลื่อนไหวของร่างกาย } ๑. โพรณวิญญุตติ : ให้ผู้อื่นรู้ความประสงค์ของตน
๒๑. วจิวิญญุตติ - การเคลื่อนไหวของวาจา } ๒. ปวัตตนวิญญุตติ : เป็นไปตามปกติ
๒๒. ลหุตตา - ความเบาของนิปผันนรูป
๒๓. มุทุตา - ความอ่อนของนิปผันนรูป
๒๔. กัมมัญญตา - ความควรแก่การงานของนิปผันนรูป } ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกัน ทำให้การ
เคลื่อนไหวอริยาบทใหญ่ น้อย
หรือการพูดเป็นไปโดยสะดวก
๒๕. อุပ္จยะ - การเกิดขึ้นครั้งแรกจนครบเต็มตามควรของนิปผันนรูป
๒๖. สันตติ - ความสืบต่อกันระหว่างเกิดและดับของนิปผันนรูป
- ๒๗.-๒๘. ชรตา, อนิจจตา - ความแก่ของนิปผันนรูป, ความดับของนิปผันนรูป

มหาภูตรูป ๔

มหาภูตะ คือ สภาวะโดยความปรากฏเป็นของใหญ่ ๆ

รูปที่เป็นมหาภูตะ ด้วยเหตุ

๑. มหnutปาดุภาวโต : ปรากฏเป็นใหญ่
๒. มหาภูตสามัญญโต : เหมือนนักเล่นกล
๓. มหาปรีหารโต : ต้องบำรุงรักษามาก
๔. มหาวิการโต : เปลี่ยนแปลงใหญ่
๕. มหตต ภูตตดา : เป็นของใหญ่ที่มีอยู่

(อภิ ศ์ อัญญ. ว่าด้วยมหาภูตรูป ล. ๗๖ น. ๑๗๕)

	ปฐวี	อาโป	เตโช	วาโย
ลักษณะ	แข็งแข็ง (กฤษพ)	ไหล, เกาะกุม (ปคุฆรณ, อาพุนุรณ)	ร้อน (อุณฺห)	เคร่งตึง (วิตุณฺมณ)
รส	ตั้งมัน (ปติฏฺจณ)	พอกพูน (อุปพฺรหฺน)	ให้สุก(ย่อย) (ปรีปาจน)	ไหว (สมุทฺธิรณ)
ปัจจุ- ปฏฺฐาน	รองรับ (สมปฏฺิจจน)	ควบคุมไว้ (สงฺคห)	ให้อ่อน (มทฺทวา- นุปฺปาทณ)	นุ่มไป (อภินิหาร)
ปฏฺฐาน	ธาตุทั้ง ๓ ที่เหลือ(เสตฺย)			

อภิ ศ์ รูปกัณท์อัญญ. ล. ๗๖ น. ๒๕๗

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

๑. ปฐวีธาตุ

๑. ปรมตฺตปฐวี ธ. ที่แสดงลักษณะ แข็ง และอ่อน

๒. สสมฺมารปถวี

- อชฺฌตฺติกปถวี ประกอบในร่างกายสัตว์ ท. มี ๒๐

ตจปฏฺยจะ วักกปฏฺยจะ ปปฺผาสปฏฺยจะ มตฺถลฺลปฏฺยจะ

เกสา มังสํ หทยัง อนฺตง

โลมา นหารู ยกนัง อนฺตคฺคณัง

นขา อฏฺฐิ กิโลมกัํ อุตฺริยัํ

ทันตา อฏฺฐิมิณฺชัง ปิหกัํ กรีสัง

ตโจ วักกัํ ปปฺผาสัง มตฺถลฺลคัํ

- พาหิรปถวี อยู่ภายนอกไม่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ เช่น เหล็ก(อโย)

ทองแดง(โลหะ) เงิน(ชาตฺรป) ดิน(ภุมิ) ศิลา(ปาสาณ)

๓. กสิณปถวี ดินที่ใช้เป็นอารมณ์สมถกรรมฐาน

๔. สมมุติปถวี ดินที่สมมุติเรียกกันทั่วไป เช่น แผ่นดิน ที่ดินที่ใช้ทำสวน

๒. อาโปธาตุ

๑. ปรมตฺตอาโป ธ. ที่แสดงลักษณะ ไหล หรือเกาะกุม

๒. สสมฺมารอาโป

- อชฺฌตฺติกอาโป ประกอบในร่างกายสัตว์ ท. มี ๑๒

เมทฺถจฺฉิกะ

มุตฺตจฺฉิกะ

ปิตตัง

อัสสุ

เสมฺหัง

วสา

ปฺพุโพ

เชโพ

โลหิตัง

สิงฆาณิกา

เสโท

ลสิกา

เมโท

มุตตัง

- พาหิรปถวี อยู่ภายนอกไม่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ เช่น น้ำรากไม้(มูลฺรโส)

น้ำจากลำต้นต้นไม้(ขณฺรโส) น้ำเปลือกไม้(ตฺรโส) น้ำใบไม้(ปฺตฺรโส)

น้ำดอกไม้(ปฺปฺรโส) น้ำผลไม้(ผลฺรโส)

๓. กสิณอาโป น้ำที่ใช้เป็นอารมณ์สมถกรรมฐาน

๔. สมมุติอาโป น้ำที่สมมุติเรียกกันทั่วไป เช่น น้ำในแม่น้ำ หรือใน

ภาษาที่ใช้อุปโลกนฺโรค

๓. เตโชธาตุ

๑. ปรมตฺตเตโช ธ. ที่แสดงลักษณะ ร้อน หรือเย็น

๒. สสมฺมารเตโช

- อชฺฌตฺติกเตโช ประกอบในร่างกายสัตว์ ท. มี ๔

อุสฺมาเตโช - ไอรุณ

ปาจกเตโช - ไฟย่อยอาหาร

ชีรณเตโช - ทำให้ทรุดโทรมแก่ลง

สันตาปนเตโช - ทำให้ร่างกายมีความร้อนมาก

- พาหิรเตโช อยู่ภายนอกไม่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ เช่น ไฟฟืน(ภฺจฺจคฺคิ)

ไฟหญ้า(ติณฺคฺคิ) ไฟขี้วัวแห้ง(โคมยคฺคิ) ไฟกลบ(ณฺฐคฺคิ)

ไฟขยะ(สงฺการคฺคิ)

๓. กสิณเตโช ไฟที่ใช้เป็นอารมณ์สมถกรรมฐาน

๔. สมมุติเตโช ไฟที่สมมุติเรียกกันทั่วไป เช่น ไฟฟ้า ไฟถ่าน ไฟไหม้

๔. วาโยธาตุ

๑. ปรมตฺตวาโย ธ. ที่แสดงลักษณะ เคร่งตึง หรือเคลื่อนไหว

๒. สสมฺมารวาโย

- อชฺฌตฺติกวาโย ประกอบในร่างกายสัตว์ ท. มี ๖

อุทฺธังคฺควาโย - พัดสู่เบื้องบนของร่างกาย

อโรคฺควาโย - พัดลงสู่เบื้องล่างของร่างกาย

กฺุจฉิสฺวาโย - อยู่ในช่องท้อง

โกฏฺฐาสฺวาโย - อยู่ในลำไส้ใหญ่

อังกมิงฺคานุสฺวาริยาโย - อยู่ทั่วร่างกาย

อัสสาสปัสสาสวาโย - ลมหายใจเข้า-ออก

- พาหิรวาโย อยู่ภายนอกไม่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ เช่น ลมเหนือ(อฺตุตฺรวาตา)

ลมใต้(ทฺกฺขิณวาตา) ลมตะวันออก(ปฺรตฺติมฺวาตา) ลมตะวันตก(ปฺจฉิมฺวาตา)

ลมเย็น(สีตฺวาตา) ลมร้อน(อุณฺหฺวาตา)

๓. กสิณวาโย ลมที่ใช้เป็นอารมณ์สมถกรรมฐาน

๔. สมมุติวาโย ลมที่สมมุติเรียกกันทั่วไป เช่น ลมที่พัดไปมา

ยอกจาก : คู่มือฯ พระอภิธรรมมัตถกถาธิบาย ประจุที่ ๖ อภิธรรมมูลนิก

(อภิ วิ ธาตุวิภังค์ ล. ๗๗ ข้อ ๑๑๔ น. ๒๐๐)

รูป : วิภาค

เอกกมัตติกา : รูปทั้งหมดไม่ใช่เหตุ ไม่มีเหตุ วิปยุตจากเหตุ เป็นไปกับด้วยปัจจัย เป็นสังขตธรรม เป็นรูปธรรม เป็นโลกิยธรรม เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นอารมณ์ของโอรส เป็นอารมณ์ของโยคะ เป็นอารมณ์ของนิรวรณ เป็นอารมณ์ของปรมาส เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ไม่มีอารมณ์ ไม่ใช่เจตสิก วิปยุตจากจิต ไม่ใช่วิบากและไม่ใช่ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก ไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ไม่ใช่ธรรมมีทั้งวิตกทั้งวิจารณ์ ไม่ใช่ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ ไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์ ไม่ใช่ธรรมที่สหระคด้วยปีติ ไม่ใช่ธรรมที่สหระคด้วยสุข ไม่ใช่ธรรมที่สหระคด้วยอุเบกขาอันโสคาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณ ไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสคาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณ ไม่เป็นเหตุให้จตุตถภูมิและ ไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน ไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคล เป็นปริตตธรรม เป็นกามาวจรธรรม ไม่ใช่รูปาวจรธรรม ไม่ใช่รูปาวจรธรรม เป็นปริยาปันนธรรม ฯลฯ

ทุกมัตติกา : รูปเป็นอุปาทา-อนุปาทา รูปเป็นอุปาทินนะ-อนุปาทินนะ รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ-อนุปาทินนุปาทานิยะ รูปเป็นสนิทัสสนะ-อนิทัสสนะ รูปเป็น ลัพปฏิมะ-อปปปฏิมะ รูปเป็น อินทริย์-ไม่เป็นอินทริย์ รูปเป็นมหาภูต-ไม่เป็นมหาภูต รูปเป็นวิญญูติ-ไม่เป็นวิญญูติ รูปเป็นจิตตสมุฏฐาน-ไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน รูปเป็นจิตตสทก-ไม่เป็นจิตตสทก รูปเป็นจิตตานุปริวัติ-ไม่เป็นจิตตานุปริวัติ รูปเป็นภายใน-ภายนอก รูปหยาบ-ละเอียด รูปไกล-ใกล้ รูปที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส-ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาน-ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาน รูปเป็นที่อาศัยเกิดของโสตาสัมผัส ฯลฯ ของจกานสัมผัส ฯลฯ ของชีวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส-ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส ฯลฯ...

รูป ๒๘ มีชื่อตามสภาวะ ๘ ชื่อ

๑. อเหตุกะ – ไม่ประกอบด้วยเหตุ
๓. สปัจจัย – มีปัจจัย ๔ : กรรม จิต อตุ อาหาร
๒. สาสวะ – เป็นอารมณ์ของอาสวะ
๔. สังขตะ – ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔
๔. โลเกียะ – สงเคราะห์เข้าในสังขารโลก
๖. กามาวจระ – เป็นอารมณ์ของกามตัณหา
๗. อนารัมมณะ – ไม่รู้อารมณ์
๘. อัปปหาตัพพะ – เป็น ๘. ที่ไม่ควรประหาณ

รูป ๒๘ จำแนก ๑๑ คู่

๑. อัชฉัตตกะ (รูปภายใน ‘มุ่งหมายถึงมีประโยชน์’) : ปสาทรูป ๕ – พาหิระ
 ๒. วัตถุ (ที่เกิดจิต-เจ) : ปสาทรูป ๕, หทย ๑ – อวัตถุ
 ๓. ทวาร (ทางออกวิถิจิต ภายนอกกรรม และวจิกรรม) : ปสาทรูป ๕, วิญญูติรูป ๒ – อทวาร
 ๔. อินทริย์ (ความเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง) : ปสาทรูป ๕, จีวรรูป ๑ – อนินทริย์
 ๕. โอปาริกะ (รูปหยาบ ‘ปรากฏชัด’ เมื่อพิจ.ด้วยปัญญา) : ปสาทรูป ๕, – สุขุมะ
 ๖. สันติเก (รูปใกล้ ‘รู้ง่าย’ เมื่อพิจ.ด้วยปัญญา) : วิชยรูป ๑, – พุเร
 ๗. ลัพปฏิมะ (เป็นสภาพกระทบกันได้) : – อปปปฏิมะ
 ๘. อุปาทินนะ (เป็นผลอกุศลกรรมและโลกิยกุศลกรรม) : กัมมชรูป ๑๘ – อนุปาทินนะ
 ๙. สนิทัสสนะ (เห็นได้ด้วยตา) : รูปารมณ – อนิทัสสนะ
 ๑๐. โคจรคคาหะ (รับปัญจารมณได้) : ปสาทรูป ๕ – อโคจรคคาหะ
 ๑๑. อวินิพโกกะ (แยกจากกันไม่ได้) : มหาภูตรูป ๔, รูปารมณ, – วินิพโกกะ
- คันธารมณ, รสารมณ, อาหารรูป

ปิยรูปสาตรูป ๖๐

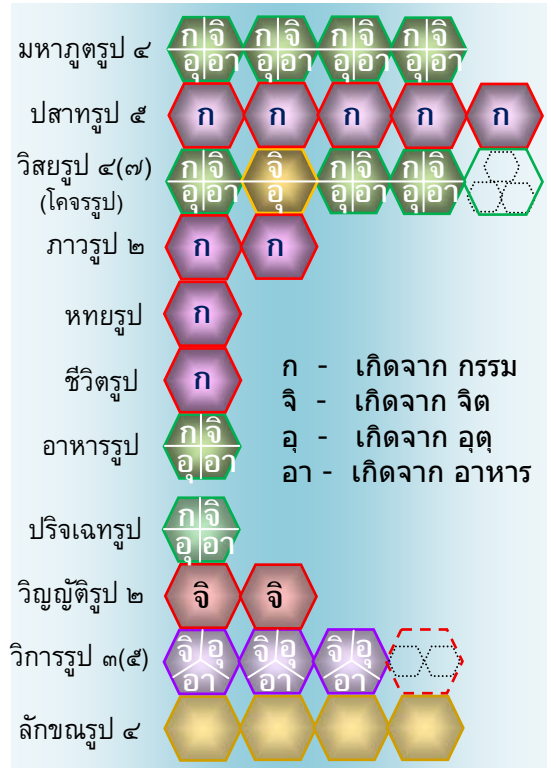
ย โลก ปิยรูป สาตรูป (ปิยรูป สาตรูปใด มีอยู่ในโลก) : สิ่งใดเป็นสภาพน่ารัก และเป็นสภาพอ่อนหวานในโลก (น่าพอใจ) ย่อมเป็นที่เกิด – เป็นที่ตั้งอยู่ (ย่อมตั้งมั่นด้วยอำนาจความเป็นไปบ่อยๆ) ของตัณหา ซึ่งตัณหา นี้ เมื่อจะละก็ละที่ปิยรูปสาตรูป เมื่อดับก็ดับที่ปิยรูปสาตรูป ตัณหานี้ใด อันเป็นเหตุเกิดในภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนัด ยินดี เพลิดเพลินอยู่ในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

	หมวด	๑	๒	๓	๔	๕	๖
๑	อายตนะ(ใน)	จักขุ	โสต	ฆาน	ชีวหา	กาย	มโน
๒	อายตนะ(นอก)	รูปารมณ์	สัททารมณ์	คันธารมณ์	รสารมณ์	โผฏฐัพพารมณ์	สัมผัสารมณ์
๓	วิญญูณ	จักขุวิญญูณ	โสตวิญญูณ	ฆานวิญญูณ	ชีวหาวิญญูณ	กายวิญญูณ	มโนวิญญูณ
๔	สัมผัส	จักขุสัมผัส	โสตสัมผัส	ฆานสัมผัส	ชีวหาสัมผัส	กายสัมผัส	มโนสัมผัส
๕	เวทนา	จักขุสัมผัสชาเวทนา	โสตสัมผัสชาเวทนา	ฆานสัมผัสชาเวทนา	ชีวหาสัมผัสชาเวทนา	กายสัมผัสชาเวทนา	มโนสัมผัสชาเวทนา
๖	สัญญา	รูปสัญญา	สัททสัญญา	คันธสัญญา	รสสัญญา	โผฏฐัพพสัญญา	สัมผัสสัญญา
๗	สัญญาเจตนา	รูปสัญญาเจตนา	สัททสัญญาเจตนา	คันธสัญญาเจตนา	รสสัญญาเจตนา	โผฏฐัพพสัญญาเจตนา	สัมผัสสัญญาเจตนา
๘	ตัณหา	รูปตัณหา	สัททตัณหา	คันธตัณหา	รสตัณหา	โผฏฐัพพตัณหา	สัมผัสตัณหา
๙	วิตก	รูปวิตก	สัททวิตก	คันธวิตก	รสวิตก	โผฏฐัพพวิตก	สัมผัสวิตก
๑๐	วิจารณ์	รูปวิจารณ์	สัททวิจารณ์	คันธวิจารณ์	รสวิจารณ์	โผฏฐัพพวิจารณ์	สัมผัสวิจารณ์

- ♦ กามตัณหา (ตัณหาในกาม) - รากะอันประกอบด้วยกามคุณ ๕ : ตัณหา ๑๐๘ = อารมณ์ ๖ × ตัณหา ๓ × กาล ๓ × (อวิชฌัตต, พหิททสันดาน) ๒
 - ♦ ภวตัณหา (ตัณหาในภพ) - รากะ (ยินดี)ในรูปภพ อรูปภพ และความพอใจในฌาน ที่สหระคด้วยสัสสตทักขิ ซึ่งเกิดขึ้นแล้วด้วยอำนาจปรารถนาภพ : กิเลส ๑๕๐๐ = (นาม ๕๓ + นิปันนรูป ๑๘ + ลักษณะรูป ๔) × (ใน,นอกสันดาน) ๒ × กิเลส ๑๐
 - ♦ วิภวตัณหา (ตัณหาในวิภพ) - รากะที่สหระคด้วยอุจเฉททักขิ : วิตกของคนในหมู่ปุณฺชน อาศัปปิยรูปสาตรูป ๖๐ ตั้งลงแล้วเป็นอันมากโดยไม่เป็นธรรม
- ปิยรูปสาตรูป ชื่อว่า รูป แต่ไม่ชื่อว่า รูปขันธ, รูปขันธ ชื่อว่า รูปด้วย ชื่อว่ารูปขันธด้วย
- คน มีตัณหาเป็นเพื่อนเวียนว่ายไป เป็นอย่างนี้อย่างนั้นสิ้นกาลนาน ไม่ล่วงพ้นสงสารไปได้ ภิกษุรู้โทษอันนี้แล้ว รู้ว่าตัณหาเป็นเหตุเกิดทุกข์ ก็จะพึงเป็นผู้มีสติสิ้นตัณหา ไม่มีความยึดถือไป <

รูป : สมุฏฐาน ๔

อฏฐารส ปันนรส เทรส ทิวาสติ จ
กัมมจิตโตตคากาหาร- ขานิ โหนติ ยถากัม ๗

อตุรูป ๔	สมุฏฐาน	วิมานของเทวดา-พรหม หรือเครื่อง
กัมมปัจจัย	กรรม	ทรมานสัตว์นรก ๗
จิตตปัจจัย	จิต	จัดเป็นกัมมปัจจัย-อตุรูป ที่เกิดจาก
อาหารปัจจัย	อาหาร	ชนกกรรม
อตุปัจจัย	อตุ	

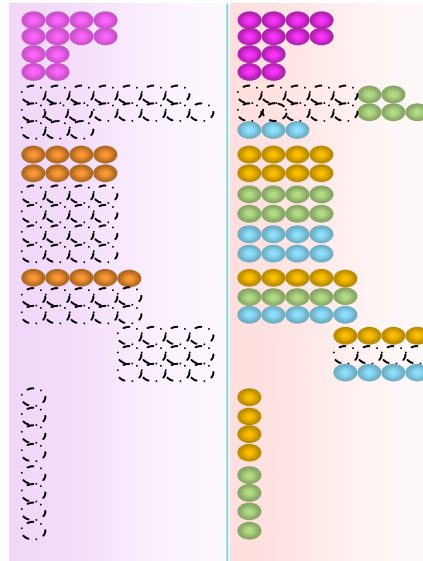
- เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก" -

กรรม ๒๕

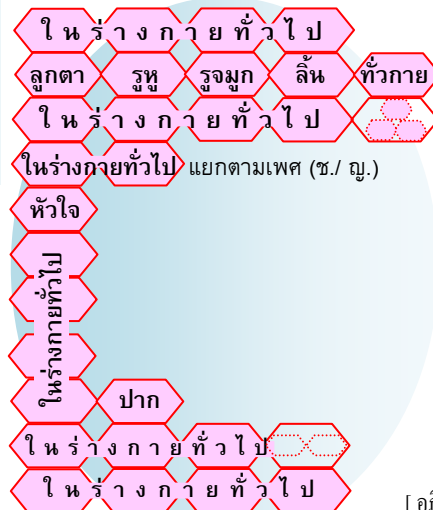
จิต ๗๕

อตุ ๒

อาหาร ๒

ที่เกิดรูปในร่างกายสัตว์

- สัตเตโช
- อุณหเตโช

- อษมตโตโชา
- ...กัมมชโชา, อตุชโชา
- พหิตชโชา
- ...โชาในอาหาร

รูป ว่าโดยการประมวลมา นับได้ ๒๕ รูป คือ :-

1. จักขายตนะ
 2. โสตายตนะ
 3. ชานายตนะ
 4. ชิวหายตนะ
 5. กายายตนะ
 6. รูปายตนะ
 7. สัททหายตนะ
 8. คันธายตนะ
 9. รสายตนะ
 10. อิตถินทรีย์
 11. ปริสินทรีย์
 12. ชีวิตินทรีย์
 13. กายวิญญูตติ
 14. วิจิวิญญูตติ
 15. อากาสธาตุ
 16. รูปลหุตา
 17. รูปมทุตา
 18. รูปกัมมัญญูตา
 19. รูปอุปจยะ
 20. รูปสันตติ
 21. รูปชรา
 22. รูปอนิจจตา
 23. กพพิงการาหาร
 24. โผฏฐัพพายตนะ
 25. อาโปธาตุ
- รวมกับรูปคือ (26.) หทยวัตถุ ฟังทราบว่ามี ๒๖
ชื่อว่ารูปอื่นจากนี้มิได้มี (อภิ. ส. รูปกัมมทอฏฐ. ๘๖/๓๒๕)

รูปที่เกิดจากสมุฏฐานเดียว(เอกกันตะ)

- จาก กรรม 9 → ปสาทรูป ๕, ภาวรูป ๒, หทยรูป ๑, ชีวิตรูป ๑

- จาก จิต 2 → วิญญูติรูป ๒

รูปที่เกิดได้มากกว่าสมุฏฐานเดียว(อนันตตะ)

- จาก กรรม 9 → อวินิฟโครูป ๘, ปริจเฉทรูป ๑
- จาก จิต 13 → อวินิฟโครูป ๘, ปริจเฉทรูป ๑, สัททรูป ๑, วีการรูป ๓
- จาก อตุ 13 → อวินิฟโครูป ๘, ปริจเฉทรูป ๑, สัททรูป ๑, วีการรูป ๓
- จาก อาหาร 12 → อวินิฟโครูป ๘, ปริจเฉทรูป ๑, วีการรูป ๓

รูปที่ไม่ได้เกิดจากสมุฏฐานใด (นุกโตจิสสมุฏฐานนิกรูป) ได้แก่ ลักษณะรูป ๔

ธ. ที่เป็นเหตุให้รูปเกิด มี ๔ คือ

๑. กรรม ให้เกิดกัมมชรูป คือ
กรรม ๒๕ ได้แก่ เจตนาใน

- อภ. ๑๒
- ม.ภ. ๘
- รุปา.ภ. ๕

๒. จิต ให้เกิดจิตตชรูป ได้แก่

- จิต ๗๕ (เว้น ทวิปัญจ.๑๐, อรูปวิปาก ๔, ปฏิจิต, จุตติจิตพระชีนาสพ...
อภิ วิ อฏฐ ๘๗/๖๐)
- เจ.๕๒

๓. อตุ ให้เกิดอตุชรูป ได้แก่

- สัตเตโช
- อุณหเตโช

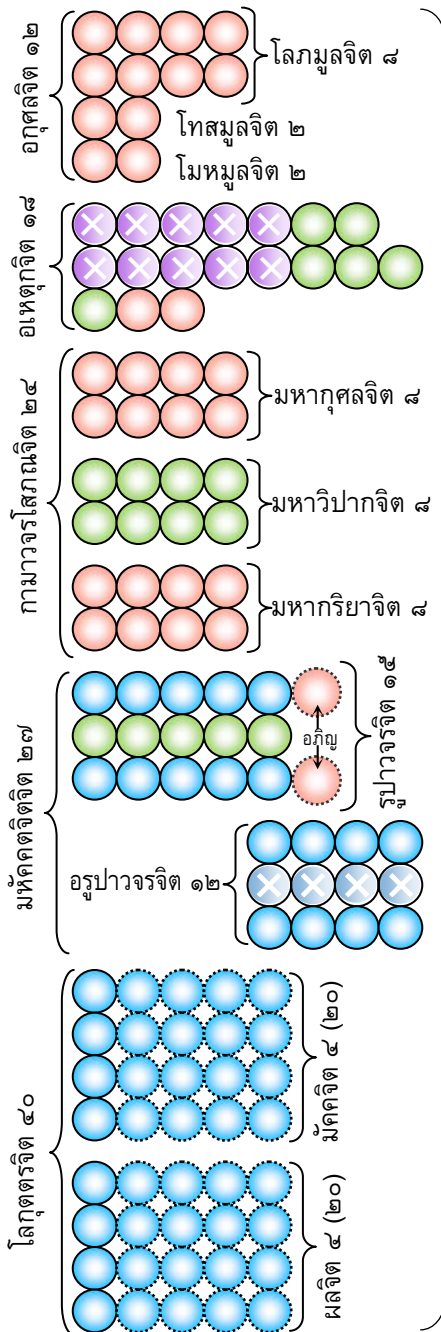
๔. อาหาร ให้เกิดอาหารชรูป ได้แก่

- พหิตชโชา (ชนกสัตติ)
- โชชาที่อยู่ในอาหาร (และยา)
- อษมตตโชา (อุปถัมภกสัตติ)
- กัมมชโชา, อตุชโชา

จิตตชรูปจะปรากฏขึ้น
โดยลำพังตนเองไม่ได้
ต้องอาศัยสมุฏฐาน
ทั้ง ๓ เป็นที่ตั้ง

[อภิ. ส. อฏฐ. ๘.๖๖ น. ๓๓๐; ปรมัตถโคตติยะ ปริจเฉทที่ ๕ ๘. ๒ (๒๕๓๕) น. ๑๐, ปริจเฉทที่ ๖ (๒๕๔๐) น. ๘๗]

จิตตชรูป ๗ : จากจิต ๗๕

12 - 4 5 6 7	→	→	→
1 - - 4 5 6 7	→	→	→
1 - 3 4 5 6 7	→		
1 - - 4 5 6 7	→		

1	1 - - 4 5 6 7	12 - 4 5 6 7	1	1
---	---------------	--------------	---	---

12 - 4 5 6 7	→	→	→
1 - - 4 5 6 7	→	→	→
1	→	→	→
1	→	→	→
12 - 4 5 6 7	→	→	→
1 - - 4 5 6 7	→	→	→

1 - - - - 7	→	→	→	→	1 - - 4 5 6 7
1	→	→	→	→	
1 - - - - 7	→	→	→	→	1 - - 4 5 6 7

- จิต ๓๒ ยังรูป (สามัญ) - อริยาบถ - วิญญูติ ให้เกิดได้
- จิต ๒๖ ยังรูป - อริยาบถ ให้เกิดได้ แต่ไม่ยังวิญญูติให้เกิด
- จิต ๑๕ ยังรูปอย่างเดียวให้เกิด
- จิต ๑๖ (๑๔ + ปฏิ จิต ๓๓ และ จิต จิ อรห.) ไม่ยังรูปใด ๆ ให้เกิด ...วิสุทธิมรรค ๖/๖๖

1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→

ในจิตตชรูป ๑๕ รูปที่ปรากฏสังเกตได้มี ๑๐ รูป คือ วัณณะ, สัททะ, โผฏฐัพพะ ๓ และวิการรูป ๕ ส่วนที่เหลืออีก ๕ คือ อาโป, คันธะ, รสะ, อาหาระ, และ ปริจเฉทะ ไม่ปรากฏ

จิตตชรูป 7 อย่าง

1. สามัญ (จิต ๗๕)
2. ที่หัวเราะ (โสมนัส ๑๓)
3. ที่ร้องไห้ (โทส ๒)
4. ที่เคลื่อนไหวอริยาบถน้อย
5. ที่พูด
6. ที่เคลื่อนไหวอริยาบถใหญ่ ๔
7. ที่เคลื่อนไหวอริยาบถใหญ่ ๔ ตั้งมั่น (กามชานะ ๒๙, มโนทวาร., อภิญญา ๒)

1 - - - - 7	→	→	→	→
1	→	→	→	→
1 - - - - 7	→	→	→	→

อปป ชวนจิต (เว้นอภิญญา) อุดหนุนอริยาบถใหญ่ ๓ (เว้นเคิน) ซึ่งเกิดจากมโนทวาร จิ ๑, กามชานจิต ๒๕ และอภิญญา จิ ๒ ให้ตั้งมั่นได้นาน

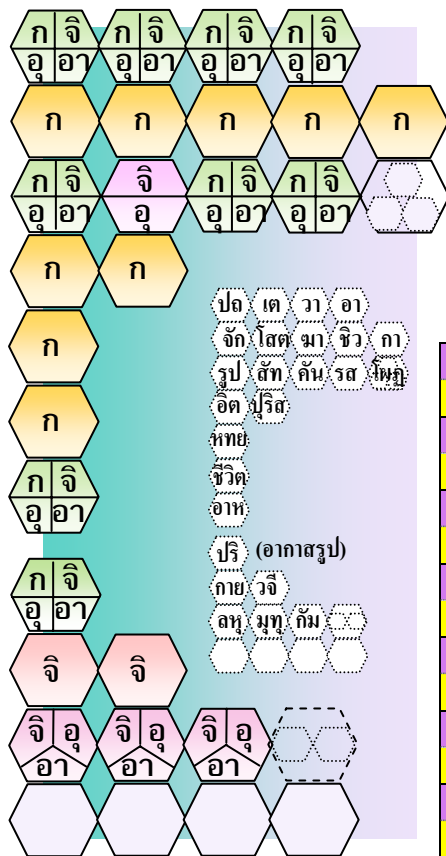
วิญญูติรูป เกิดพร้อมกันกับจิต ดับพร้อมกันกับจิต มีอายุไม่ถึง ๑๗ ขณะจิต

[ปรหมัตตชิตะ ปริจเฉทที่ ๖ (๒๕๔๐) น. ๕๓]

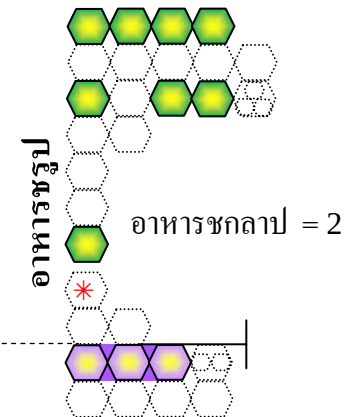
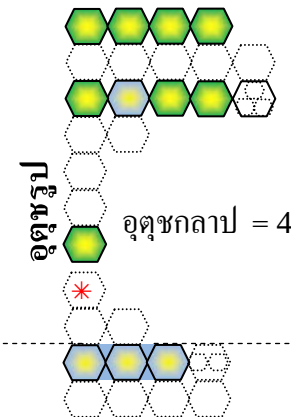
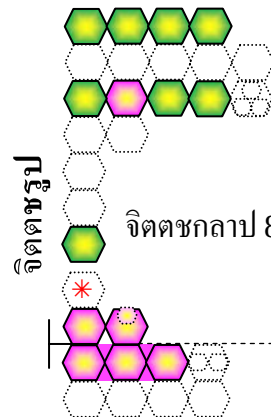
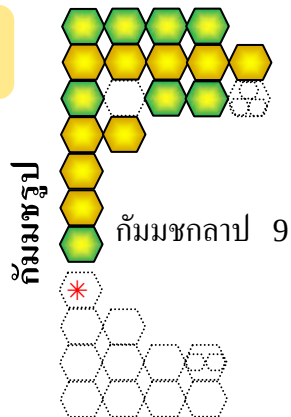
เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

รูป : กลาป ๒๓

กัมมจิตโตตุกาหาร สมภูจนา ขดากุม
นวกูจ จตุโร เทวติ กลาปา หิ เตรีสติ

แต่ละกลาป มีสิ่งร่วมกัน (สเหตุติ)
๓ ประการ คือ
๑ เอกุปบาท - เกิดพร้อมกัน
๒ เอกนิโรธ - ดับพร้อมกัน
๓ เอกนิสสย - มีที่อาศัยเดียวกัน (มหาภูตรูป)

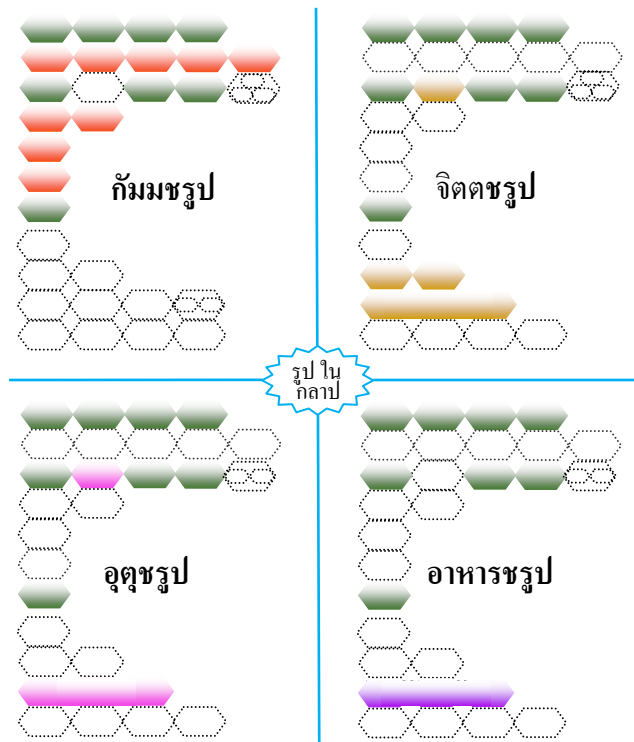

1.	(อวิ 8) + ขีวติ 1 = 9	อวิ 8 = 8	อวิ 8 = 8	อวิ 8 = 8
อ่าน	ขีวติ นวก กลาป	สเหตุฏฐก กลาป (= สเหตุ+อวิ 8+ก กลาป)	สเหตุฏฐก กลาป	สเหตุฏฐก กลาป
2.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + จักขุสทก 1 = 10	(อวิ 8) + สัทททมน 1 = 9	(อวิ 8) + สัทท 1 = 9	(อวิ 8) + ลหุตาทิ 3 = 11
อ่าน	จักขุ ทสก กลาป	สัทท นวก กลาป	สัทท นวก กลาป	ลหุตาทิ เอกาทสก กลาป
3.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + โสต. 1 = 10	(อวิ 8) + กายวิญญูติ 1 = 9	(อวิ 8) + วิการ 3 = 11	* อากาสรูป ๑, ลักษณะรูป ๔
อ่าน	โสต ทสก กลาป	กายวิญญูติ นวก กลาป	ลหุตาทิ เอกาทสก กลาป	ไม่เป็นองค์ของกลาป
4.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + ขาน. 1 = 10	(อวิ 8) + วจวิญญูติ 1 + สัทท 1 = 10	(อวิ 8) + ลหุตาทิ 3 + สัทท 1 = 12	เพราะเป็นส่วนแยก
อ่าน	ขาน ทสก กลาป	วจวิญญูติ สัทท ทสก กลาป	สัทท ลหุตาทิ ทวาทสก กลาป	และเครื่องหมายเท่านั้น
5.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + ขีวหา. 1 = 10	(อวิ 8) + ลหุตาทิ 3 = 11		
อ่าน	ขีวหา ทสก กลาป	ลหุตาทิ เอกาทสก กลาป		
6.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + กาย. 1 = 10	(อวิ 8) + ลหุตาทิ 3 + สัทท 1 = 12		
อ่าน	กาย ทสก กลาป	สัทท ลหุตาทิ ทวาทสก กลาป		
7.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + ปริสสว. 1 = 10	(อวิ 8) + ลหุตาทิ 3 + กายวิญญูติ 1 = 12		
อ่าน	ปริสสว ทสก กลาป	กายวิญญูติ ลหุตาทิ ทวาทสก กลาป		
8.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + อิตถิภาว 1 = 10	(อวิ 8) + ลหุตาทิ 3 + สัทท 1 + วจวิญญูติ 1 = 13		
อ่าน	อิตถิภาว ทสก กลาป	วจวิญญูติ สัทท ลหุตาทิ เตรีสก กลาป		
9.	(อวิ 8 + ขีวติ 1) + หทยวัตถุ 1 = 10	(เรียกชื่อออกวงเล็บ โดยตัวประธานขึ้นก่อน แล้วตามด้วยจำนวนรูปในกลาป)		
อ่าน	วัตถุ ทสก กลาป			

คำอ่านตัวเลข - ๑ เอก, ๒ ท(หวิ), ๓ ต(เต), ๔ จต, ๕ ปญจ, ๖ จ, ๗ สัตต, ๘ อวิ ๘, ๙ นว, ๑๐ ทส(รส), ๑๑ เอกาทส, ๑๒ ทวาทส, ๑๓ เตรีส

[ปรมัตตโชติกะ ปริงคเฑที่ ๖ (๒๕๔๐) น. ๑๐๐]
เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

กลาปรูป : ในโกฏฐาส ๓๒ + ๑๐

วิตฺตรูป ๒	จกฺขุทสก โสททสก ฆานทสก ชีวหาทสก วัตฺตอุทสก กายทสก	กรรม จิต อุตฺต อาหาร	ทสกกลาป 1 = 10 กายทสกกลาป 1 = 10 ภาวทสกกลาป 1 = 10 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8	54 รูป

ปฐวิ ๒๐	1.ผม 2.ขน 3.เล็บ 4.ฟัน 5.หนัง 6.เนื้อ 7.เอ็น 8.กระดูก 9.เยื่อในกระดูก 10.ไต 11.หัวใจ 12.ตับ 13.พังผืด 14.ม้าม 15.ปอด 16.ไส้ใหญ่ 17.ไส้เล็ก - - 20.มันสมอง 18.อาหารใหม่ 19.อาหารเก่า	กรรม จิต อุตฺต อาหาร	กายทสกกลาป 1 = 10 ภาวทสกกลาป 1 = 10 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8	44 รูป
อาโป ๑๒	1.น้ำดี 2.เสลด - 4.โลหิต - 6.มันข้น - 8.มันเหลว - - 11.ไขข้อ - 5.เหงื่อ 7.น้ำตา 9.น้ำลาย 10.น้ำมูก 3.หนอง 12.น้ำมูตร	กรรม จิต อุตฺต อาหาร	กายทสกกลาป 1 = 10 ภาวทสกกลาป 1 = 10 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8	44 รูป
เตโช ๔	*1.อุสมาเตโช 2. ชีรณเตโช 3.สันตปาปนเตโช 4.ปajokเตโช	กรรม จิต อุตฺต อาหาร	ชีวินทสกกลาป 1 = 9 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8	33 รูป
วาโย ๒	1.อุทซังคมวาโย 2.อโธคมวาโย 3.อุจฉิสยวาโย 4.โกฏฐสยวาโย 5.อังกมังกานุสาวิวาโย 6.อัสสาสปัสสาสวาโย	กรรม จิต อุตฺต อาหาร	ชีวินทสกกลาป 1 = 9 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8 สุทธีฏฐกลาป 1 = 8	33 รูป

(อภิ วิ. ธาตุวิภังค์ ด. ๗๗ น. ๒๐๐, วิสุทธิมรรคแปล ด. มหามกุฏฯ ด. ๖ น. ๓)

* ปริมาณ ๕ คือ ประโยชน์ ๕ เป็น ทนตฺต; ปริมาณที่ ๖ รวมเป็น ๕

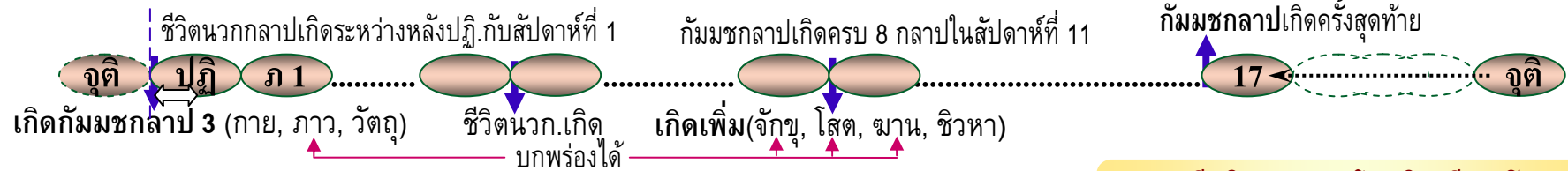
เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

* (พระพุทธพจน์) ภท. ขึ้นชื่อว่าอรรถาพนี้ย่อมเป็นเช่นกับภาษณะดินโดยแท้ เพราะอรรถว่าต้องแตก ไม่มั่นคง... * (พ. ๒. ๔๐ จิตตวรรคที่ ๓ ภิกษุผู้ปรารภวิปัสสนา น. ๒๒๘)

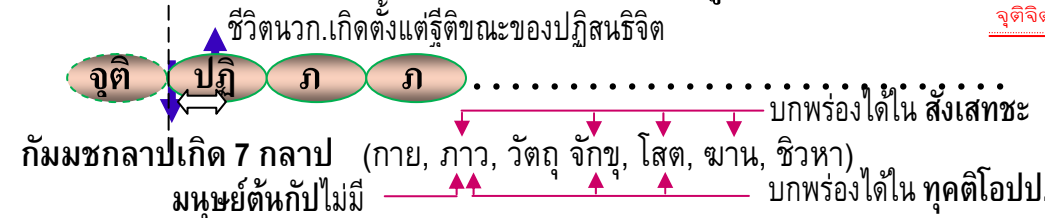
รูป : ประวัติกรรม (๓/๓/๔)

1. กัมมชกฺลาป

คัพภเสยยกะ

สังเสทชะ, โอปปาติกะ(กามภุมิ)

โอปปาติกะ(รูปภุมิ)

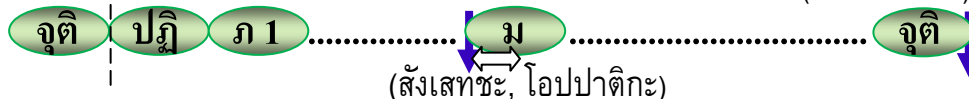
2. จิตตชกฺลาป

จิตตชกฺลาปเกิดครั้งสุดท้าย อรห. ; ปญ. เสกข

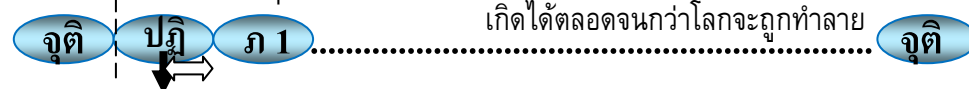
3. อาหารชกฺลาป

คัพภเสยยกะ เกิดในสัปดาห์ที่ 2 - 3 หลังชีวิตนวกกฺลาป (เข้าทางสายรก)

4. อุตฺตชกฺลาป

เกิดต่อไปทุกขณะจิตจนตาย สำหรับสังเสทชะ และคัพภเสยยกะ

อภฺจวิสติ กามสุ โหนติ เตวิส รูปสุ
สตฺตรเสวสณฺณิน อรูป นตฺติ กิณฺจิปิ

	กาม 11	รูป 15	อัสสญฺญ	อรูป 4
จำนวนรูปที่มี	28	23 เรือน ฆาน, ชิวหา, กาย, ภาว 2	17 เรือน ปสาท 5, สัทท, ภาว 2, หทย, วิญญุตติ 2	-
กัมมช. (นิปผัน×ลักษณ 4) + กัมมช	18 [8] 17×4+18 = 86	13 [4] 12×4+13 = 61	10 [1] 9×4+10 = 46	-
จิตตช. (นิปผัน×ลักษณ 4) + จิตตช	15 [8] 9×4+15 = 51	15 [8] 9×4+15 = 51	-	-
อุตฺตช. (นิปผัน×ลักษณ 4) + อุตฺตช	13 [4] 9×4+13 = 49	13 [4] 9×4+13 = 49	12 [2] 8×4+12 = 44	-
อาหารช. (นิปผัน×ลักษณ 4) + อาหารช.	12 [2] 8×4+12 = 44	-	-	-
รวมรูป (กลาป)	230 [22]	161 [16]	90 [3]	-

รูปที่เกิดไม่ได้ในปฏิสนธิกาลมี ๘ รูป คือ สัทท ๑, วิจารณ์ ๕, ชรตา ๑, อนิจจตา ๑ (อรรถกถาเพิ่ม สันตติ เป็น ๙ รูป)

อนิปผันนรูป (รูปปรมาตฺถ์เทียม): มีอายุไม่ถึง ๑๗ ขณะจิต, วิญญุตติรูป ๒ นับเข้าวิจารณ์ ซึ่งเป็นรูปที่เกิดเฉพาะแต่สิ่งที่มีชีวิตเท่านั้น
[ปรมาตฺถ์ ๒ ประการที่ ๖ (๒๕๔๐) น. ๑๐๗] เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

รูปวิถี : นับแต่ปฏิสนธิ - อาหารชกลาปเกิด

		1 ปฏิ	2 ภ 1	3 ภ 2	4 ภ 3	5 ภ 4	6 ภ 5	7 ภ 6	8 ภ 7	9 ภ 8	10 ภ 9	11 ภ 10	12 ภ 11	13 ภ 12	14 ภ 13	15 ภ 14	16 น	17 ท	18 ม	19 ช
1	กัมมชกลาป	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54	57
2	จิตตชกลาป	-	-	-	1	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54
3	กัมมปัจจัย อตุชกลาป	-	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54
4	จิตตปัจจัย อตุชกลาป	-	-	-	1	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54
5	อตุปัจจัย อตุชกลาป	-	-	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51

ตั้งแต่วิวัฒนาการเกิด		1 ภ	2 ภ	3 ภ	4 ภ	5 ภ	6 ภ	7 ภ	8 ภ	9 น	10 ท	11 ม	12 ช	13 ช	14 ช	15 ช	16 ช	17 ภ	18 ภ
	1	กัมมชกลาป	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170
	2	จิตตชกลาป	17	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169
	3	กัมมปัจจัย อตุชกลาป	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169
	4	จิตตปัจจัย อตุชกลาป	17	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169
ตั้งแต่อารยธรรมเกิด	5	อตุปัจจัย อตุชกลาป	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186
	1	กัมมชกลาป	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220
	2	จิตตชกลาป	17	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219
	3	อาหารชกลาป	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
	4	กัมมปัจจัย อตุชกลาป	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220
	5	จิตตปัจจัย อตุชกลาป	17	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219
	6	อาหารปัจจัย อตุชกลาป	-	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	7	อตุปัจจัย อตุชกลาป	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237
			221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ถ้าวสัพระไตรปิฎก ”

รูปวิธี : ขณะปัญจทวารวิถีเกิด

		1 ติ	2 น	3 ท	4 ป	5 ทวิ	6 ส	7 ณ	8 ว	9-15 ช๑-๗	16-17 ค๑-๒	18 ภ	19 ภ	20 ภ	21 ภ	22 ภ
1	กัมมชกลาป	408														▶ 408
2	จิตตชกลาป	17				▶ 17	16									▶ 16
3	อาหารชกลาป	51														▶ 51
4	กัมมปัจจัย อตุชกลาป	408														▶ 408
5	จิตตปัจจัย อตุชกลาป	17				▶ 17	16									▶ 16
6	อาหารปัจจัย อตุชกลาป	51														▶ 51
7	อตุปัจจัย อตุชกลาป	476														▶ 476
	รวมกลาป ทุกสมุฏฐาน	1428														▶ 1428

จิตตชรูปเริ่มเกิดครั้งแรกที่อุปาทกขณะของ “ภวังค์ดวงที่ ๑” หลังปฏิสนธิจิตและดับลงในช่วง ๑๗ ขณะจิต และจะเกิด-ดับ เช่นนี้ในจิตที่ทำให้เกิดรูปได้อันเกิดติดต่อกันมา จึงทำให้มีจิตตชรูปได้สูงสุด ๑๗ กลาป แต่ขณะเมื่อเกิดปัญจทวารวิถี “ทวิปัญจวิญญานจิต” ไม่สามารถให้เกิดรูปได้ ขณะนั้นจึงเหลือ ๑๖ กลาป และจะมี ๑๗ กลาปอีกต่อเมื่อสิ้นสุด ๑๗ ขณะจิตนับแต่ทวิปัญจฯ แล้ว

จิตตชรูปเกิดครั้งแรก →	1 ภ 1	2 ภ 2	3 ภ 3	4 ภ 4	5 ภ 5	6 ภ 6	7 ภ 7	8 ภ 8	9 ภ 9	10 ภ 10	11 ภ 11	12 ภ 12	13 ภ 13	14 ภ 14	15 น	16 ท	17 ม
1 จิตตชกลาป	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	▶ 17
2 จิตตปัจจัย อตุชกลาป	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	▶ 17

	1 ป	2 ทวิ	3 ส	4 ณ	5 ว	6 ช๑	7 ช๒	8 ช๓	9 ช๔	10 ช๕	11 ช๖	12 ช๗	13 ค๑	14 ค๒	15 ภ๑	16 ภ๒	17 ภ๓	18 ภ๔	19 ภ๕
17-1+1	17-1+0	16-1+1															▶ 16-1+1	16-0+1	
17	16	16															▶ 16	17	

รูปวิธี : ในมรณาสันนวิธี

ในปีญจทวาร

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
		ติ	น	ท	ป	ทวิ	ส	ณ	ว	ช	ช	ช	ช	ช	ค	ต	ภ	อุ
1	กัมมชกาล	408	400	392	384	376	368	360	352	344	336	328	320	312	304	296	288	280
2	จิตตชกาล	17																
3	อาหารชกาล	51																
4	กัมมปัจจัย อตุชกาล	408	408	400	392	384	376	368	360	352	344	336	328	320	312	304	296	288
5	จิตตปัจจัย อตุชกาล	17																
6	อาหารปัจจัย อตุชกาล	51																
7	อตุปัจจัย อตุชกาล	476	476	476	468	460	452	444	436	428	420	412	403	395	387	379	371	363

ในมโนทวาร

ในมโนทวาร		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
		ภ	ภ	ภ	ภ	ภ	ติ	น	ท	ม	ช	ช	ช	ช	ช	ต	ต	อุ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
1	กัมมชกาลป	408	400	392	384	376	368	360	352	344	336	328	320	312	304	296	288	280	272	264	256	248	240	232	224	216	208	200	192	184	176	168	160	152	144	136	128	120	112	104	96	88	80	72	64	56	48	40	32	24	16																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
2	จิตตชกาลป	17																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ถ้าวุ่นพระไตรปิฎก ”

นิพพาน (๓/๒/๑)

นิพพาน : สภาวะ ที่เข้าถึงได้ มีอยู่โดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับสังขตธรรม ไม่มีความตาย และก้าวล่วงไปจากขั้น ๕ เสียได้ ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็น ฐ. ที่ประเสริฐสุด : ฐ. ที่พ้นจากเครื่องเกี้ยวโยง คือตัณหา

~~~~~ “วานโต นิภขนฺตุนฺติ = นิพฺพาน” ~~~~~

คุณพระนิพพาน ๕ บท

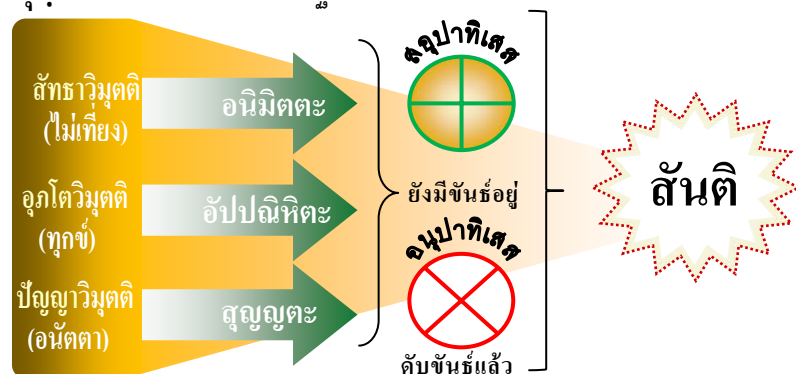
ปกติ สภาวะธรรมที่เข้าถึงได้ มีอยู่โดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับสังขตธรรม

อจุต ไม่มีเกิด ไม่มีตาย

อจนฺต ก้าวล่วงจากขั้น ๕ ที่ดับไปแล้วและที่จะเกิดข้างหน้า

อสงฺขต ธรรม(ปรมาตม)ที่ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง

อนุตฺตร ธรรมอื่นที่ประเสริฐกว่าไม่มี

: **อนิมิตตนิพพาน** - ไม่มีนิมิตเครื่องหมาย (ไม่ติดนิมิต ▶ เปื้อน่ายในร่าง-กายของตนและคนอื่น)

: **อภิปุณฺณนิพพาน** - ไม่มีอารมณ์ที่น่าปรารถนา ด้วยโลภะ และไม่มีตัณหา (ไม่ยินดีสังขตธรรม ▶ ไม่มีโลภะ ตัณหา)

: **สุญญตนิพพาน** - สุญญจากกิเลสและขั้น ๕ (สุญ ▶ ไม่ยินดีในการเกิด)

อ. : สุญญต ▶ นิพพาน, นิमित ▶ ขั้น ๕, ปุณฺณ ▶ ขั้น ๕

[ปรมาตมวิมุตติ ปริญญาที่ ๖ นิพพานปรมาตม (๒๕๔๐) น. ๑๕๒ - ๘]

ลักษณะ สัตตจากกิเลสและขั้น ๕ (สนฺติ ลกฺขณ)

กิจ ไม่แตกดับ (อจุต รส)

อาการ ไม่มีนิมิตเครื่องหมาย, เล่นออกจากภพ (อนิมิตต วา นิสฺสรณ ปจฺจุปฺปจฺจนา)

เหตุใกล้ พ้นจากเหตุปัจจัยทั้งปวง (ปฏิจฺจนา น ลพฺภติ)

ปทมจตุตมจจนฺต

นิพฺพานมิตฺติ ภาสฺสนฺติ

อสงฺขตมณฺตฺตร

วานมุตฺตา มหฺเสโย

..... ชื่อต่าง ๆ ของพระนิพพาน (อภิ. วิ. ๗๗ อฎฐ. น. ๑๕๖) .....

ความสํารอกโดยไม่เหลือ	- อเสสโต วิจารณ์	ความไม่มีที่ตั้ง	- อปฺปณฺหิต
ความดับ	- นิโรธ	ความไม่พยายาย	- อนายฺยหน
ความสละ	- จาโค	ความไม่มีปฏิสนธิ	- อปฺปปฏิสนฺธิ
ความสละคืน	- ปฏิสนฺตโค	ความไม่กลับเป็นไป	- อปฺปปฏิวตฺติ
ความพ้น	- มุตฺติ	ความไม่มีคติ	- อคติ
ความไม่มีอาลัย	- อนาลโย	ความไม่เกิด	- อชาติ
ความสิ้นราคะ	- รากฺขโย	ความไม่แก่	- อชร
ความสิ้นโทสะ	- โทสฺสโย	ความไม่เจ็บ	- อพฺยาธิ
ความสิ้นโมหะ	- โมหฺสโย	ความไม่ตาย	- อมต
ความสิ้นตัณหา	- ตณฺหฺสโย	ความไม่มีโสภ	- อโสภ
ความไม่เกิดขึ้น	- อหุปฺปาโท	ความไม่มีปริเทวะ	- อปริเทว
ความไม่เป็นไป	- อปฺปวตฺต	ความไม่มีอุปายาส	- อหุปฺยาส
ความไม่มีเครื่องหมาย	- อนิมิตฺต	ความไม่เศร้าหมอง	- อสํกิลฺลิจ

โดย เป็นที่ด้านทาน ...เป็นที่ชอนเร้น ...เป็นสรวง ...เป็นที่พึง ...ไม่มีภัย ...ความไม่เคลื่อนไหว ...ความไม่ตาย ...เป็นธรรม ออกจากตัณหาเครื่องร้อยรัด เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า เห็นแล้วซึ่ง เนกขัมมะ โดยความ เกษม (จุฬ. ๖๗ ชตุกคณิมาณวปัญหานาทิส ข้อ ๔๐๑ น. ๒๗๘)

นิพพานปัญหา

“นิโรธ” ไฉนจึงเรียกเป็นชื่อ “นิพพาน” ?

ด้วยพาลบุณชน ท. (สพฺพ พาลบุณชนา) ผู้วายเวียนตกอยู่ในกระแสโลกีย์จากอายตนะภายนอก - ภายใน มิได้พ้นไปจากกองทุกข์ มีชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ ความโศก ปรีทาทุทุกข์ และโทมนัส

แต่พระอริยสาวกผู้มีศีลสังวร มิได้ยินดีในอายตนะภายนอก - ภายใน กระทำใจเบื่อง่าย มิได้ปรารถนา ดับซึ่งตัวตัณหา ...อุปาทาน ...ภพ ...ชาติ ...ชราทุกข์ ...มรณทุกข์ ...โศกทุกข์ ...โทมนัสสุปปายาสทุกข์สิ้น ดับซึ่งกิเลสทุกข์ขั้น ขาดจากสันดานเป็นสมุจเฉทประหาน ดุจคันตาลมียอดอันขาด มิได้กลับเกิดได้ ดังนี้ เรียก นิโรธ ว่า นิพพาน

บุคคล ท. ที่เกิดมา จะได้ซึ่งพระนิพพานด้วยกันทั้งสิ้นหรือไม่ ?

บุคคล ท. ที่เกิดมาไม่อาจได้ซึ่งพระนิพพานด้วยกันหมดทั้งสิ้น ต่อเมื่อมีสัมมาปฏิบัติ ได้ธรรมอันวิเศษ ดำริจิตจำริญซึ่งธรรมวิเศษนั้น (สัมมาปฏิปันโน อภิญญะ) จะละเสียซึ่งธรรมอันลามก (พหัตตพฺพ รมฺเม ปชฺชนฺโต) ยกจิตจำริญซึ่งภาเวตัพพธรรม (ภาเวนฺโต) กระทำให้แจ้งซึ่งธรรมอันควรจะกระทำให้แจ้งนั้น (สจฺจิกโรนฺโต) คืออรหัตผลญาณ ก็ย่อมจะได้พระนิพพาน

บุคคลผู้ไม่ได้พระนิพพานจะรู้ถึงความสุขแห่งพระนิพพานได้หรือไม่ ?

บุคคลที่มีตัณหา อุปาทาน แม้ยังไม่ได้พระนิพพาน ที่มีปริชาประเสริฐก็รู้ว่าพระนิพพานนี้เป็นบรมสุข หาทุกข์มิได้

อุปมาบุคคล ท. ที่เกิดมามีมือมีเท้าเป็นปรกติ เมื่อสดับเสียงแตรร้องโอดโอยของผู้ถูกลงทัณฑ์ต้องตัดมือตัดเท้าเข้า ย่อมรู้ว่า นี่เป็นทุกข์อย่างนี้ ฉะนั้น แม้บุคคล ท. ที่เป็นโลกียชนผู้ยังไม่ได้พระนิพพาน ครั้นได้สดับการสรรเสริญคุณพระนิพพานของพระอริยบุคคลที่ท่านได้นั้นว่าเป็นสุข และดูท่านก็หาทุกข์มิได้ ก็ย่อมเข้าใจได้ว่า นิพพาน เป็นสุข

ในหมู่มนุษย์ เหล่าชนที่ไปถึงฝั่งโน้นมีประมาณน้อย ส่วนหมู่มืดนอกลี้ไปตามฝั่งทั้งนั้น ส่วน ชนเหล่าใดประพฤติดามธรรม ในธรรมอันพระตถาคตตรัสแล้วโดยชอบ ชนเหล่านั้นจักข้ามพ้นวัฏฏะ อันเป็นบ่วงมารที่ข้ามพ้นได้แสนยาก แล้วจักถึงฝั่งโน้น คือ นิพพาน

บัณฑิตละธรรมคำเสียแล้ว พึงยังธรรมขาวให้เจริญ บัณฑิตละกาม ท. แล้ว เป็นผู้ไม่มีกังวล ออกจากความอาลัย อาศัยธรรมไม่มีความอาลัย พึงปรารถนา ความยินดียิ่งในวิเวก ที่ยินดีได้แสนยาก บัณฑิตพึงชำระตนให้ผ่องแผ้วจากเครื่องเศร้าหมองจิต ท. บัณฑิตเหล่าใดอบรมจิตโดยชอบในองค์ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ ท. ไม่ถ้อยมันแล้ว ยินดีในนิพพานเป็นที่สละความถือมั่น บัณฑิตเหล่านั้นสิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ดับสนิทแล้ว ในโลก

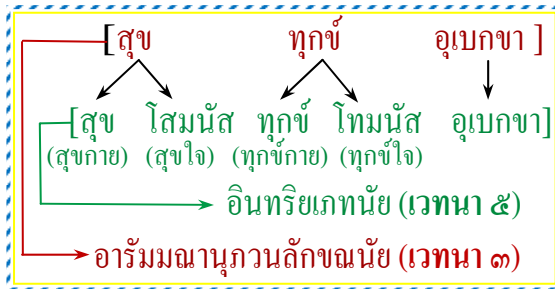
เวทนา, เหตุ : สังคหะ

เวทนา ๓ และ ๕

สุขุม ทุกขุมเพกขาติ ติวริชา ตตฺต เวทนา
โสมนสฺสํ โทมนสฺส- มิตฺติ เกเทน ปญฺจชา

ลักษณะกิจของเวทนา

- ลักษณะ** มีการเสวยอารมณ์
(อนุภวน ลกฺขณา)
- กิจ** มีการบริโภครสอารมณ์
(วิสยรสสมฺโภคร รสา)
- อาการ** มีสุข และทุกข์
(สุขทุกข์ ปจฺจุปฏฺจานา)
- เหตุใกล้** ผัสสะ (ผัสส ปทฺฐจฺจานา)

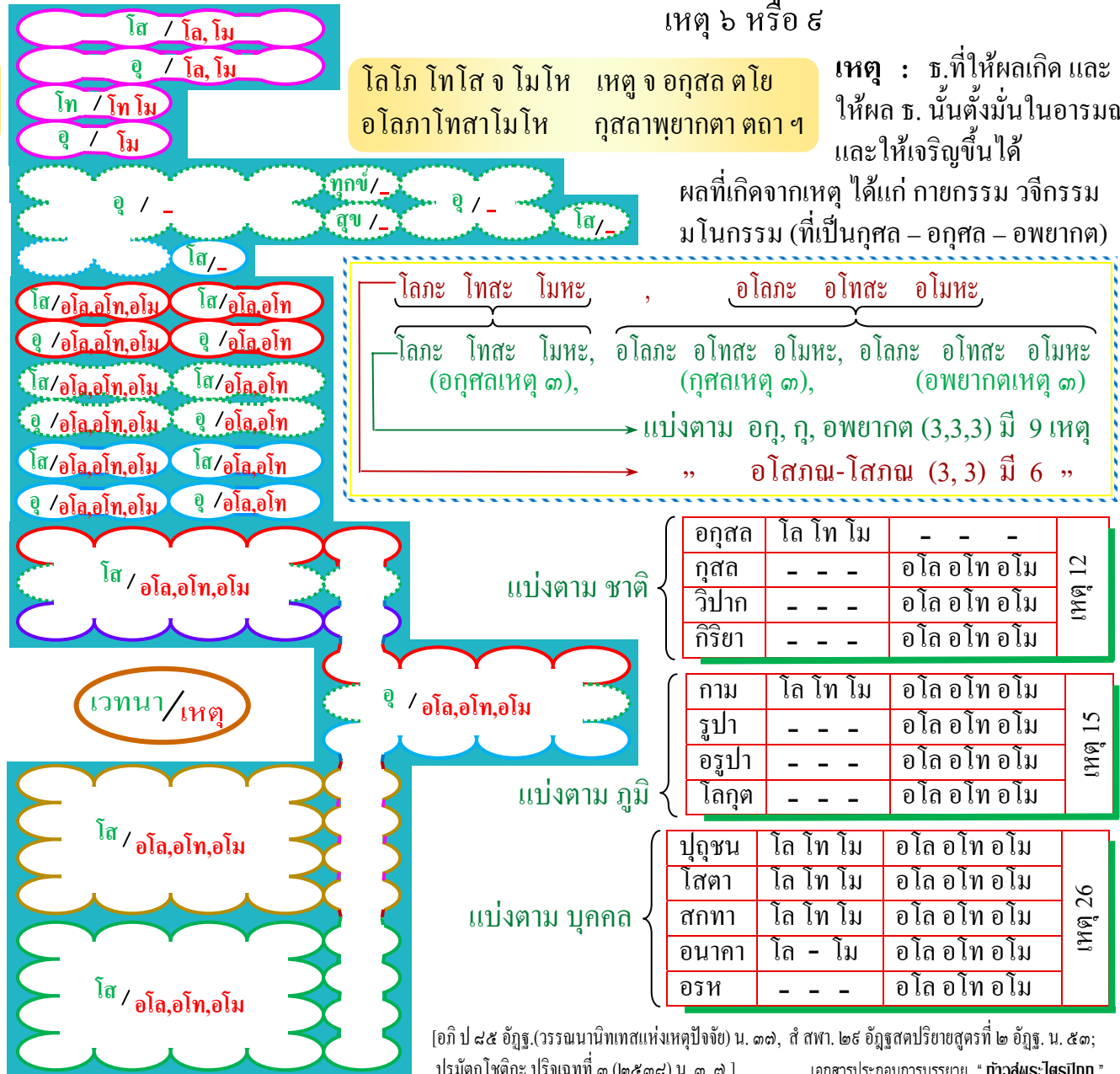
เวทนาทางกายย่อมได้ในกามาวจรเท่านั้น,
เวทนาทางใจ เป็นไปในภุมิ ๔, สุขเวทนาในภท
เป็นอาทิว่า สุข ย่อมไม่มีในอรุปาวจร แต่ย่อมได้
ในภุมิ ๓ ที่เหลือ, ทุกขเวทนา จัดเป็นกามาวจร.
เวทนา นอกนี้ เป็นไปในภุมิ ๔.
ในหมวด ๕ สุขินทริยํ ทุกขินทริยํ โทมนัสสินทริยํ
จัดเป็นกามาวจร, โสมนัสสินทริยํ เป็นไปในภุมิ
๓, อุเบกขินทริยํ เป็นไปในภุมิ ๔.

เหตุ ๖ หรือ ๘

โลโก โทโสจ โมหะ เหตุ จ อกุสล ตโย
อโลกาโทสาโมโห กุสลาพฺยาคตา ตถา ฯ

เหตุ : ธ.ที่ให้ผลเกิด และ
ให้ผล ธ. นั้นตั้งมั่นในอารมณ์
และให้เจริญขึ้นได้

ผลที่เกิดจากเหตุ ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม
มโนกรรม (ที่เป็นกุศล – อกุศล – อพฺยาคต)

เวทนา ๕, เหตุ ๖ : โดยเจตสิก

เวทนา						เหตุ : อหิตัคคหนนัย							เหตุ : คหิตัคคหนนัย								
โดย เวทนา	สข	โสมนัส	อุเบกขา	โทมนัส	ทุกข	เจตสิก	เหตุ	โล	โท	โม	อล	อโท	อโม	เจ ใน จิ	เหตุ	โล	โท	โม	อล	อโท	อโม
เจตสิก						เจตสิก	เหตุ							เจ ใน จิ	เหตุ						
สัพพจิตต ๕	1	2	3	4	5	อัญญ ๑๒	ปิต	1	2	3	4	5	6	โลกจิ / อัญญ ๑๓	1		2				
ปกิณณก ๕		1	2	3		ปิต		1		2	3	4	5	โลกจิ / โม	1						
ปิต		1				โม		1	2					โลกจิ / อหิ, อโน, อุท	1		2				
โมจตุก ๔		1	2	3		อหิ, อโน, อุท		1	2	3				โลกจิ / โล			1				
โลติก ๓		1	2			โล				1				โลกจิ / ทิฏฐิ, มานะ	1		2				
โทจตุก ๔				1		ทิฏฐิ		1		2				โลก สสจจิ / ถีน, มิต	1		2				
ถิทุก ๒		1	2	3		มานะ		1		2				โทสจิ / อัญญ ๑๒		1	2				
วิจิ			1			โท				1				โทสจิ / โโม			1				
โสภณ ๒๕		1	2			อิส, มัจ, กุก			1	2				โทสจิ / อหิ, อโน, อุท			1	2			
เวทนา	-	-	-	-	-	ถีน, มิต		1	2	3				โทสจิ / โท				1			
						วิจิ				1				โทสจิ / อิส, มัจ, กุก			1	2			
						โสภณ ๒๒	อล				1	2	3	โทสสจจิ / ถีน, มิต			1	2			
						อล						1	2	โมหจิ / อัญญ ๑๑				1			
						อโท					1		2	โมหจิ / โโม	-	-	-	-	-	-	-
						ปัญ					1	2		โมหจิ / อหิ, อโน, อุท, วิจิ			1				
เวทนา ๑	ปิต	→	ปิติส จิ ๕๑			เหตุ ๑	โลกเจ	→	โลกจิ ๘	โทสเจ	→	โทสจิ ๒		อเหตุจจิ / อัญญ ๑๒	มันทะ	-	-	-	-	-	-
	โทจตุก ๔	→	โทสจิ ๒				วิจิเจ	→	โมหจิ วิจิส					ญาณวิปจิ / อัญญ ๑๓				1	2		
	วิจิ	→	วิจิส จิ ๑			เหตุ ๒	โมเจ	→	โลกจิ ๘	โทสจิ ๒				ญาณวิปจิ / โสภณ ๒๒	อล			1	2		
เวทนา ๒	โลติก ๓	→	โลกจิ ๘				ทิฏฐิเจ	→	โลกจิ ทิส ๔					ญาณวิปจิ / อโล					1		
	โสภณ ๒๕	→	โสภณจิ ๕๙				มานเจ	→	โลก ทิ วิป จิ ๔					ญาณวิปจิ / อโท				1			
เวทนา ๓	ปกิณ ๕	→	โสอโท สหคตจิ				อิส, มัจ, กุก	→	โทส จิ ๒					ติเหตุจจิ ๗๕ / อัญญ ๑๓				1	2	3	
	โมจตุก ๔	→	อกุ จิ ๑๒				อล, อโท, อโม	→	ญาณ ส จิ ๔๗					ติเหตุจจิ ๗๙ / โสภณ ๒๒	อล			1	2	3	
	ถิทุก ๒	→	อกุ สส จิ ๕			เหตุ ๓	อหิ, อโนต, อุท, ถีน, มิต	→	อกุ จิ ๑๒					ญาณสจจิ / อโล					1	2	
							โสภณเจ ๒๒ (เว้นเหตุ ๓)	→	โสภณจิ ๕๙					ญาณสจจิ / อโท				1			2
														ญาณสจจิ / อโม(ปัญ)				1	2		

เวทนา ๑ ปิติ → ปิติส จิ ๕๑
 โทจตุก ๔ → โทสจิ ๒
 วิจิ → วิจิส จิ ๑
เวทนา ๒ โลติก ๓ → โลภจิ ๘
 โสภณ ๒๕ → โสภณจิ ๕๘
เวทนา ๓ ปภินณก ๕ → โส อโท สหคตจิ
 โมจตุก ๔ → อุก จิ ๑๒
 ถิทุก ๒ → อุก สส จิ ๕

เหตุ ๑ โลกเจ → โลกจิ ๘; โทสเจ → โทสจิ ๒
 วิจิเจ → โมหจิ วิจิส
เหตุ ๒ โมเจ → โลกจิ ๘ โทสจิ ๒
 ทิฏฐิเจ → โลกจิ ทิส ๔
 มานเจ → โลก ทิ วิป จิ ๔
 อิส, มัจ, กุก. → โทส จิ ๒
 อโล, อโท, อโม → ญาณ ส จิ ๘๗
เหตุ ๓ อหิ, อโน, อุท, ถีน, มิต → อุก จิ ๑๒
 โสภณเจ ๒๒ (เว้นเหตุ ๓) → โสภณจิ ๕๘

- เป็น ต้น -

อภุศลมูล ๓ : ความต่าง

อภุศลมูล มี ๓ เท่านั้น (โลภะ โทสะ โมหะ)เจ.; ส่วน อภุศล ๕.ที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าอภุศลมูล; อภุศลมูล ๓ มีความต่างกันด้วยโทษ และการละลาย ซึ่งโทษดังกล่าวมี ๒ สถาน คือ ๑. ด้วยสามารถแห่งโทษที่เป็นโลกวัชระ(โทษในปัจจุบัน), ๒. ด้วยสามารถแห่งโทษที่เป็นวิปากวัชระ (โทษในอนาคต)

การใส่ใจ		ที่เป็นไปกับ	จากยังไม่เกิด	จากที่เกิดแล้ว	มูลราก	โทษ	คลาย
อโยนิโส มนสิการ	สุกนิมิต	ความสวยงาม	ราคะเกิด	ราคะมากขึ้น	ของอภุศล	น้อย	ช้า
	ปฏิฆนิมิต	ความไม่พอใจ	โทสะเกิด	โทสะมากขึ้น		มาก	เร็ว
	อโยนิโสมนสิการ	การใส่ใจอย่างไม่ฉลาด	โมหะเกิด	โมหะมากขึ้น		มาก	ช้า
โยนิโส มนสิการ	อสุกนิมิต	ความไม่สวยงาม	ราคะไม่เกิด	ราคะเสื่อมไป	ของกุศล	-	-
	เมตตาเจโตวิมุตติ	หลุดพ้นใจจากปฏิฆะ ด้วยเมตตา	โทสะไม่เกิด	โทสะเสื่อมไป		-	-
	โยนิโสมนสิการ	การทำใจให้แยบคาย	โมหะไม่เกิด	โมหะเสื่อมไป		-	-

- ราคะ** → **มีโทษน้อย** โดยโทษทั้ง ๒ สถาน : ๑. โลกวัชระ เช่น มารดาบิดาให้พื้กับน้อง เป็นต้น แต่งงานกัน, ให้พวกลูกจัดแต่งงานให้กับพี่น้องของลูกเขา ๒. วิปากวัชระ เชื่อว่าปฏิสนธิในอบาย ที่มีสสารสันโดษเป็นมูลหามิไม่
- **คลายช้า** จะค่อย ๆ คลายไม่หลุดพ้นไปเร็ว จะติดตามอยู่นาน เหมือน (ผ้า) ที่ย้อมด้วยเขม่าเจือด้วยน้ำมัน ถึงแม้จะไปสู่ภพอื่น ๒-๓ ภพ ก็ยังไม่จากไป
- โทสะ** → **มีโทษมาก** โดยโทษ ๒ สถาน : ๑. โลกวัชระ ผู้อันโทสะประทุษร้ายแล้ว ย่อมประพาศพิศในมารดา - บิดา - พี่ชายน้องชาย - พี่สว่น้องสาวก็ได้ ในบรรพชิตก็ได้ ในที่ทุกแห่งที่ผ่านไป เขาจะได้คำครหาอย่างใหญ่หลวงว่า ผู้นี้ประพาศพิศ แม้ในมารดาบิดา เป็นต้น ๒. วิปากวัชระ เขาจะได้เสวยผลในนรกตลอดกับด้วยอนันตริยกรรมที่ตนทำไว้ ด้วยอำนาจโทสะ
- **คลายเร็ว** ผู้ที่ถูกโทสะประทุษร้ายแล้ว ประพาศพิศในมารดาบิดาบ้าง ในเจดีย์บ้าง ในโพธิพฤกษ์บ้าง ในบรรพชิต ท. บ้าง เขาขออุกาทโทษว่า ท่าน ท. จงอดโทษแก่ข้าพเจ้า. พร้อมด้วยการขอมาของเขา กรรมนั้นจะกลับกลายเป็นปกติไปทันที
- โมหะ** → **มีโทษมาก** เพราะเหตุ ๒ สถาน : ๑. โลกวัชระ คนที่หลงแล้ว เพราะโมหะ จะประพาศพิศในมารดาบิดา - ในพระเจดีย์ - ในโพธิพฤกษ์ - ในบรรพชิตบ้าง แล้วต้องถูกดำเนินตีเตียน ๒. เขาจะต้องเสวยผลในนรกตลอดกับ เพราะอนันตริยกรรมที่เขาทำไว้ด้วยอำนาจโมหะ
- **คลายช้า** กรรมที่ผู้หลงเพราะโมหะทำไว้ จะค่อย ๆ พ้นไป คุณหนึ่งหมื่นที่เขาฟอกอยู่ถึง ๙ ครั้ง ก็ไม่ขาวจั้นนั้น จะไม่พ้นไปเร็ว

โลภะ, โทสะ, โมหะ

จิต	เนื่องด้วย	ผล	ละด้วย
โลภ	- ปฏิสนธิด้วยกรรมที่มีโลภะเป็นบริวาร - จิตจากภพที่มีความโลภมาก - ประสบอยู่แต่อารมณ์ที่ดี - ได้เห็นสิ่งอันชอบใจ	- เป็นเปรต เป็นอสุรกาย - สมัยที่คนมากด้วยโลภะจะเกิดข้าวยากหมากแพง ให้อดอยาก	- พอใจเท่าที่มีอยู่ - พอใจเท่าที่กำลังตนจะหาได้ - พอใจเท่าที่จะพึงหาได้โดยชอบธรรม ด้วยสันโดษ (ตทั้งคปทาน) ชมด้วยสมาธิ หรือฉาน (วิชมภนปทาน) ละเด็ดขาดด้วยปัญญา (สมุจเฉทปทาน)
โทส	- มีอหยาตัยมักโกรธ - มีความคิดไม่สุขุม - มีการศึกษาน้อย - ประสบอยู่กับอารมณ์ที่ไม่ดี - ประสบกับอาชวาทวัตถุ ๑๐	- เป็นสัตว์นรก - สมัยที่คนมากด้วยโทสะจะเกิดอันตรายจากศาสตราวุธต่างๆ ฆ่าฟันกัน	- ศึกษาในเมตตานิมิต - ภาวนาในเมตตาเนื่องๆ - พิจ.ความเป็นกรรมของตน - มากด้วยความใคร่ครวญ - ความเป็นมิตรดี / - ได้ลำดับถ้อยคำที่พึงควร ด้วยเจริญเมตตา (ตทั้งคย) ชมด้วยสมาธิ หรือฉาน...กุศล (วิชมภนฯ) ละเด็ดขาดด้วยอนาคา... ปัญญา (สมุจเฉทฯ)
โมห	- มีการพิจ.ไม่แยบคาย (อโยนิสมนสิการ) - มีอาสวะเป็นเหตุใกล้	- เป็นดิรัจฉาน - สมัยที่คนมากด้วยโมหะจะเกิดอันตรายจากโรคภัยโรคระบาด	- สดับตรับฟังมาก - หมั่นใส่ใจไถ่ถาม - รอบรู้ อยู่ในวินัย - มากด้วยการใส่ใจเชื่อ (ละ วิจิ.) - ได้เสพคัมภีร์พระสัทธรรม (ละ อทฐ.) - ความเป็นมิตรดี / - ได้ลำดับถ้อยคำที่พึงควร ละด้วยมหากุศล...ปัญญา (ตทั้งคย) อรหัตตมัคคญาณ (สมุจเฉทฯ)

ทิส	ทิวป	โส	อุ	อ	ส
- อหยาตัยมิจจาทิฐิ - คบคุ่นมิจจาทิฐิ - หันหลังให้พระสัทธรรม - คิดแต่เรื่องที่ผิดๆ - จมอยู่ในความพิจ. ไม่แยบคาย	- ไม่เป็นสัสต, อุจเฉท- ทิฐิจริต - ไม่คบคุ่นมิจจาทิฐิ - เข้าหาพระสัทธรรม - คิดทางชอบธรรม - ไม่จมอยู่ในความพิจ. ที่ไม่แยบคาย	- มีปฏิจิ เป็นโสมนัส - มีปรกติคิดดี - ประสบอารมณ์ที่ดี - พ้นจากความพินาศ ๕ (ญาติ, โภคะ, โรค, ทิฎฐิ, สีล)	- มีปฏิจิ เป็นอุเบกขา - มีปรกติคิดลึกซึ้ง - ประสบอารมณ์ปานกลาง - พ้นจากความพินาศ ๕ - มีสันดานเป็นคนเฉย	- มีปฏิ.จิ ที่เป็นอสังขาริก - มีกายและจิตเข้มแข็ง - มีความอดทน - เห็นประโยชน์ที่กระทำ - ชำนาญในสิ่งที่กระทำ - ได้รับฤดู - อาหารดีเป็นต้น	- มีปฏิ.จิ ที่เป็นสสังขาริก - มีกายและจิตไม่เข้มแข็ง - ไม่ค่อยมีความอดทน - ไม่เห็นประโยชน์ที่กระทำ - ไม่ชำนาญในการกระทำ - ได้รับฤดู - อาหารที่ไม่ดีเป็นต้น

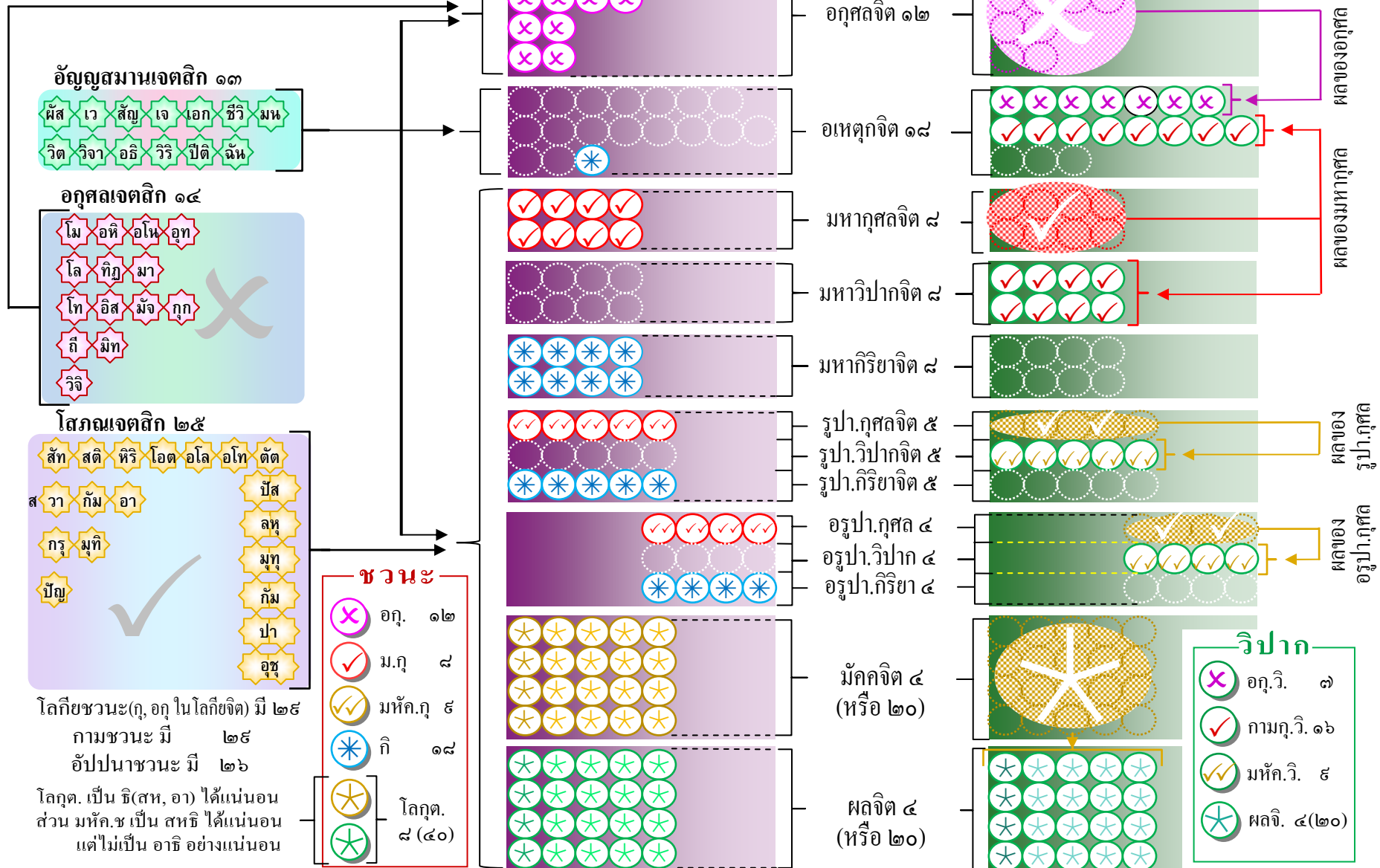
โลภมูล, โทสมูล, โมหมูล : อกุศลมูล ๓ → อธ. :- โลภเจ., โทสเจ., โมหเจ.

(ย่อจาก อภิธมมุตตงคหิปปนิ)

อโลกะ, อโทสะ, อโมหะ

	อโลกะ	อโทสะ	อโมหะ
1	เป็นข้าศึกต่อมลทิน คือความตระหนี่	เป็นข้าศึกต่อมลทิน คือความเป็นผู้ทุศีล	เป็นข้าศึกต่อความไม่เจริญในกุศลธรรม ท
2	เป็นเหตุ แห่งทาน	เป็นเหตุ แห่งศีล	เป็นเหตุ แห่งภาวนา
3	บุคคลมีความไม่โลภ ย่อมถือเอาไม่มาก	บุคคลไม่มีโทสะ ย่อมถือเอาไม่พรั่ง	บุคคลไม่มีความหลง ย่อมถือเอาไม่วิปริต
4	บุคคลทรงจำโทษที่มีอยู่โดยความเป็นโทษย่อมเปิดเผยโทษ ท. ไปเพราะความไม่โลภ	บุคคลทรงจำคุณที่มีอยู่โดยความเป็นคุณ ย่อมประกาศคุณ ท. ให้เป็นไปเพราะความไม่มีโทสะ	บุคคลทรงจำไว้ซึ่งสภาวะตามความเป็นจริง โดยความเป็นจริง ย่อมประกาศสภาวะตามความเป็นจริงให้เป็นไป เพราะความไม่หลง
5	ทุกข์มีการพลัดพรากจากของที่รักย่อมไม่มี เพราะความไม่โลภ	ทุกข์อันประสบกับของอันไม่เป็นที่รักย่อมไม่มี เพราะความไม่มีโทสะ	ทุกข์มีการไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาย่อมไม่มีเพราะความไม่หลง
6	ชาติทุกข์ย่อมไม่มีเพราะ อโลกะ	ชราทุกข์ย่อมไม่มีเพราะ อโทสะ	มรณทุกข์ย่อมไม่มีเพราะ อโมหะ
7	การอยู่ร่วมกันเป็นสุขของฤๅษี ท. เพราะความไม่โลภ	การอยู่ร่วมกันเป็นสุขของฤๅษีและบรรพชิต แม้ทั้งหมด เพราะความไม่มีโทสะ	การอยู่ร่วมกันเป็นสุขของบรรพชิต ท. เพราะความไม่หลง
8	ความเกิดขึ้นในปิตติวิสัยย่อมไม่มี	ความเกิดในนรกย่อมไม่มี	การเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานย่อมไม่มี
9	ย่อมไม่ทำความเกี้ยวข้องด้วยอำนาจแห่งราคะ	ย่อมไม่ทำความเกี้ยวข้องด้วยอำนาจแห่งโทสะ	ย่อมไม่ทำความเป็นกลางด้วยอำนาจแห่งโมหะ
10	ย่อมได้สัญญา คือ เนกขัมมสัญญา	ย่อมได้สัญญา คือ อภัยปาทสัญญา	ย่อมได้สัญญา คือ อวิหิงสาสัญญา
11	ย่อมได้สัญญา คือ อสุกสัญญา	ย่อมได้สัญญา คือ อัปปมาณสัญญา	ย่อมได้สัญญา คือ ธาตุสัญญา
12	การเว้นธรรมที่สุด คือ กามสุขัลลิกานุโยคย่อมมี	การเว้นธรรมที่สุดคือ อัตตakilมถานุโยคย่อมมี	การดำเนินไปด้วยข้อปฏิบัติอันเป็นมัชฌิมาย่อมมี
13	การทำลายอกิษฌากายคณฐะย่อมมี	การทำลายพยาปาทกายคณฐะย่อมมี	การทำลายคณฐะทั้ง ๒ ที่เหลือย่อมมี
14	ย่อมเป็นปัจจัยแก่ ความไม่มีโรค	ย่อมเป็นปัจจัยแก่ ความหนุ่มสาว	ย่อมเป็นปัจจัยแก่ ความมีอายุยืน
15	เป็นปัจจัยแก่ โภคสมบัติ	เป็นปัจจัยแก่ การได้มิตตสมบัติ	เป็นปัจจัยแก่ อัตตสมบัติ
16	เป็นปัจจัยแก่ ทิพยวิหาร	เป็นปัจจัยแก่ พรหมวิหาร	เป็นปัจจัยแก่ อริยวิหาร
17	บุคคลผู้ดับเชื้อในสัตว์และสังขาร ท. ฝ่ายตนได้	ผู้ดับเชื้อในสัตว์และสังขาร ท. ฝ่ายอื่นได้	ผู้ดับเชื้อในสัตว์และสังขาร ท. ในฝ่ายความเฉยได้
18	การเห็นอนิจจังย่อมมีเพราะอโลกะ	การเห็นทุกข์ย่อมมีเพราะอโทสะ	การเห็นอนัตตาย่อมมีเพราะอโมหะ
19	ความไม่โลภย่อมมีเพราะการเห็นอนิจจลักษณะ	ความไม่โกรธย่อมมีเพราะการเห็นทุกข์ลักษณะ	ความไม่หลงย่อมมีเพราะการเห็นอนัตตลักษณะ

จิต : ขวนะ / วิปาก

ทุกขทั้งหมดด้อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเกิดเพราะกรรมเป็นปัจจัย เพราะกรรมดับโดยไม่เหลือ ทุกขก็ย่อมไม่เกิดขึ้น (อภิ ส. ๗๕ อฎฐ. น. ๓๘๔) เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

กิจ, ฐาน : จำแนกรายละเอียดเพิ่มเติม

จำนวนจิต : โดยกิจและฐาน

จำแนกฐาน ๒๕ (พิสดาร) : โดยจิต

ฐาน	กิจ	จิต	จำนวนจิต
ปฏฺิ, ภา, จุ	ปฏฺิ, ภา, จุ	อุ.สันติ 2, มหาวี 8, มหัทฺต.วิ 9	19
อา	อา	ปัญ 1, มโน 1	2
ทวิ	ทสฺส, สว, ฌาย, สย, ฌุส	ทวิ 10	10
สํ	สํ	สํ 2	2
ณ	ณ	สันติ 3	3
วุ	วุ	มโน 1	1
ช	ช	อกุ 12, หสิ 1, มหากุ 8, มหากิ 8, มหัทฺต.กุ 9, มหัทฺต.กิ 9, โลกุต. 8(40)	55 (87)
ตทา	ตทา	สันติ 3, มหาวี 8	11
10	14	89(121)	

ข้ออุปมา : จิต, เจตสิก = คนทำงาน
 กิจ = การงานต่าง ๆ
 ฐาน = สถานที่ที่คนทำงาน
 [ปรหมัตตโชติกะ ปริงเลขา ๓ (๒๕๓๘) น. ๑๗]

☞ โลกอันมฤตยูปิดไว้ โลกตั้งอยู่แล้วในทุกข์
 โลกอันต้นหาดักไว้ อันวราล้อมไว้...

(สํ ศก. ๒๔ ปีหิตสูตร ข้อ ๑๕๓ น. ๒๕๒)

ฐาน	จุ	ปฏฺิ	ภา	อา (ป,ม)	ทวิ	สํ	ณ	วุ	ช	ตทา
ระหว่าง	ตทา-ปฏฺิ ช-ปฏฺิ ภา-ปฏฺิ	จุ-ภา	ปฏฺิ-อา ตทา-อา ช-อา วุ-อา ตทา-จุ ช-จุ	ภา-ทวิ ภา-ช	ป-สํ	ทวิ-ณ	สํ-วุ ณ-ภา	ณ-ช วุ-ตทา วุ-ภา วุ-จุ ม-ตทา ม-ภา ม-จุ	ช-ภา ช-จุ	
รวมฐาน	3	1	6	2	1	1	1	2	6	2

จำแนกกิจ : โดยเจตสิก

เจตสิก	กิจ	จุ	ปฏฺิ	ภา	อา	ทสฺส	สว	ฌา	สา	ฌุส	สํ	ณ	วุ	ช	ตทา
สัพพ.สา. ๓		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
วิตก		1	2	3	4						5	6	7	8	9
วិการ		1	2	3	4						5	6	7	8	9
อริโมกข์		1	2	3	4						5	6	7	8	9
วิริยะ		1	2	3	4								5	6	7
ปีติ		1	2	3								4		5	6
ฉันทะ		1	2	3										4	5
อกุ.๑๔														1	
โสภณ.สา. ๑๕		1	2	3										4	5
วิรติ ๓														1	
อัป. ๒		1	2	3										4	
ปัญญา		1	2	3										4	5

ทวาร / อารมณ์ / วัตถุ ๖ : เอกันตะ-อนันันตะ

ทวาร กาล	จักขุ	โสต	ฆาน	ชีวาหา	กาย	มโน	ทวารวิมุต
กาลวิมุต							
อดีต						อารมณ์ ๖ ตามควร แก่อารมณ์	อารมณ์ ๖ (กรรม, กรรมนิमित,คตินิमित)
ปัจจุบัน	รูปารมณ์	สัททารมณ์	คันธารมณ์	รสารมณ์	โผฏฐัพพารมณ์		
อนาคต							
จำนวนจิต ที่รับ อารมณ์	46 กามจ 54 -ทวิ 8	46 กามจ 54 -ทวิ 8	46 กามจ 54 -ทวิ 8	46 กามจ 54 -ทวิ 8	46 กามจ 54 -ทวิ 8	67(99) กามจ 54-ทวิ 10 -มโน 3+มหัค ก.กิ18 +โลกุต 8(40)	19 อ.สันติ 2 +มหาวี 8, +มหัค.วิ 9
แน่นอน	จักขุวิญ 2	โสตวิญ 2	ฆานวิญ 2	ชีวาหาวิญ 2	กายวิญ 2	อัปป ช 26(58)	มหัค วิ 9
ไม่แน่นอน	กามจ 54-10	กามจ 54-10	กามจ 54-10	กามจ 54-10	กามจ 54-10	กามจ 54-13	อ.สันติ 2 +มหาวี 8
วัตถุ(ที่เกิด)	จักขุวัตถุ	โสตวัตถุ	ฆานวัตถุ	ชีวาหาวัตถุ	กายวัตถุ	หทยวัตถุ	หทยวัตถุ

ปณจวิส ปริตตมहि จ จิตตานิ มหกุคเต, เอกวิสติ โวหารเ อญจ นิพพานโคจร,
วิธานุตตรมุตตมहि อคคมกุกผลุขมิเต, ปณจ สพุพตถ นจเจติ สุตตธา ตตถ สงคโห ฯ

จิตที่รับอารมณ์	ดวง	กาม	มหัคคต	บัญญัติ	โลกุตตร	
ทวิ ๑๐, มโน ๓, สันติ ๓, มหาวี ๘, หลี ๑	25	อารมณ์ ๕ อารมณ์ ๖				รับอารมณ์แน่นอน
วิญ.ปัญจา ๓, เนว ๓	6		อัมมารมณ			
รปา ๑๕, อากาสา ๓, อากิณ ๓	21			อัมมารมณ		
โลกุต ๘	8				นิพพาน (อัมมารมณ)	
อกุ ๑๒, มหาภ.วิป ๔, มหาภ.วิป ๔	20	อารมณ์ ๖	อัมมารมณ	อัมมารมณ		
มหาภ.ส ๔, ภ.อภิญ ๑	4+1	อารมณ์ ๖	อัมมารมณ	อัมมารมณ	อัมมารมณ (เวณนรหัตตมคค-ผล)	รับอารมณ์ ไม่แน่นอน
มหาภ.ส ๔, ภ.อภิญ ๑	5+1	อารมณ์ ๖	อัมมารมณ	อัมมารมณ	อัมมารมณ (ได้ทั้งหมดไม่มีเวณ)	
มโนทวาร ๑						
รวม	89+2	56	37	52	19	

ทวาร : ๖. เป็นที่เข้า-ออกของวิจิติต ท.
ได้แก่ ปสาทรูป ๕, ภวังกจิต ๑๕

อารมณ์ : ๖. เป็นที่ยินดี
จิตและเจตสิกทั้งหลายมาขึ้นดี

พร้อมหน้ากัน ใน ๖. นี้ ฉะนั้น ๖. นี้
ชื่อว่า อารมณ์ ได้แก่ อารมณ์ ๖

หรือ ๖. โยมนวณวณเหเนยวจิตและ
เจตสิก ท. ฉะนั้น ๖. นี้ ชื่อว่า
อาลัมพะ ได้แก่ อารมณ์ ๖

อารมณ์ ๖ แบ่งเป็น ๒ ประเภท

- สามัญญอารมณ์ : อารมณ์ธรรมคาทั่วไป

- อธิปัตติอารมณ์ : อารมณ์ที่มีอำนาจครอบ
ครอง นวณวณเหเนยวจิต เจตสิก เป็นพิเศษ

- มโนธาตุ ๓ (รับปัจจุบันกามอารมณ์)
เกิด ๕ ทวาร แน่นนอน = ๓

- มโนทวาร ๑ กามฆาน ๒๕ ตทา ๑๑
เกิด ๕ ทวาร ไม่แน่นอน = ๔๑

วัตถุ : ๖. ที่เป็นที่อาศัยของจิต เจตสิก

๖. ที่เหตุเป็นปัจจัยให้จิต
เจตสิก เกิดขึ้นจากวัตถุรูป ๖ ได้ มี ๓

อย่าง คือ - อดีตกรรม

- วัตถุ

- อารมณ์

(ในจุตโวการภูมิมี ๒ คือ อดีตกรรม,
อารมณ์)

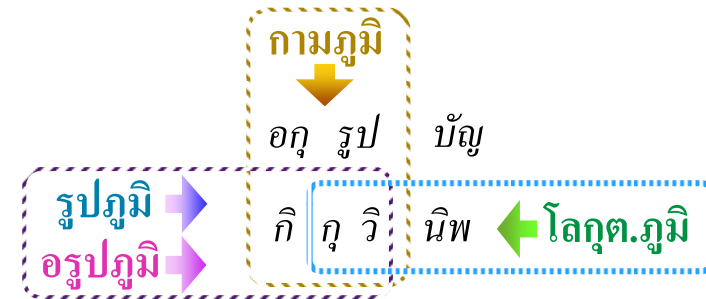
[ปรมัตถโคตติกะ ปริจเฉทที่ ๓ (๒๕๕๘) น ๓๐-๖๑]

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

อารมณ์ ๗ : อกุ, กุ, วิ, กิ, รูป, นิพ, บัญ.

ผู้รู้อารมณ์ อารมณ์	ภูมิ (จิตตูปบาท)											รวม		
	กาม				รูป			อรุพ			โลกุต			
	อกุ	กุ	วิ	กิ	กุ	วิ	กิ	กุ	วิ	กิ	กุ		วิ	
กาม อกุ													๔๓	
” กุ	๑๒	๘	๑๑	กิ ๑๐ ปญฺจทวาร	๑		๑						๔๓	
” วิ		มหา	๑๑				๑						๔๓	
” กิ													๔๓	
รูป กุ	๑๒	๘			กิ ๘ ปญฺจทวาร, หล	๑		๑						๓๑
” วิ		มหา											๓๑	
” กิ													๓๑	
อรุพ กุ	๑๒	๘		กิ ๘ ปญฺจทวาร		๑		๑	วิญญ. ๓, เนว. ๓					๓๗
” วิ		มหา												๓๑
” กิ									วิญญ.๑, เนว. ๑					๓๓
โลกุต กุ,วิ (เว้น อรม-พ)		๔			๑	๑		๑						๑๑
อรม-อรพ				กิ ๔, มโนทวาร									๖	
รูป ๒๘	กามจิต ๕๔				๑		๑						๕๖	
นิพ		๔		มโน ทวาร ๑	๑		๑				๘		๑๙	
บัญญัติ	๑๒	๘		มหา ๘, มโนทวาร ๑	๑๕, ๒			๓, ๓					๕๒	

อารมณ์ ว่าโดยเป็นส่วน ๆ แล้วมี ๖ อย่าง คือ รูปารมณ์ เป็นต้นนั้น ว่าโดยภูมิมี ๔ ภูมิ ได้แก่ กามภูมิ เป็นต้นแล้ว อารมณ์ที่เป็นกาม ๕ อย่าง โดยจำแนกเป็น กุศล เป็นต้น รวมทั้ง นิพ. บัญญัติ เป็นอารมณ์ ๗ อย่าง

(บัญญัติปรกฏภาค ๒ แปล (คณะกรรมการเผยแพร่พระอภิธรรมฯ) น.๔๓ : ๒๕๒๒)

อารมณ์ ๖ - จำแนกเป็นประเภทใหญ่ มี ๔ ประเภท

กาม ได้แก่ กามอารมณ์ทั้ง ๖ : กามจิต ๕๔, เจ ๕๒, รูป ๒๘
 มหัคคต ได้แก่ ธรรมารมณ์ : มหัคค.จิต ๒๗, เจ ๓๕
 โลกุตตร ได้แก่ ธรรมารมณ์ : โลกุต.จิต ๘, เจ ๓๖, นิพ
 บัญญัติ ได้แก่ ธรรมารมณ์ : บัญญัติ ๘.๒ (อตถ, สัทท)

- จำแนกโดยกาล

จิต ๘๙ } เป็น { ที่ผ่านไปแล้ว(ดับไปแล้ว) เป็นอดีต
 เจ. ๕๒ } เป็น { ที่ปรากฏเฉพาะหน้า(กำลังปรากฏ) เป็นปัจจุบัน
 รูป ๒๘ } เป็น { ที่จะมาปรากฏ(จะเกิดข้างหน้า) เป็นอนาคต

บัญญัติ, นิพ : เป็นกาลวิมุตติ ไม่เกี่ยวข้องกับกาลทั้ง ๓ (อสังขตธรรม)

[ปรกฏ ๒๕๓๘ ปรกฏ ๓ (๒๕๓๘) น. ๔๐ - ๔๕]

‘อิมาน รุปาวจรปฏิสนธิโย นาม ฯ’
 ปฏิสนธิ ๖ ได้แก่ รุปาวจรวิปากจิต ๕, ชีวิตนวกกลาป ๑
 ชื่อว่า รุปาวจรปฏิสนธิ

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

จิต : รับอารมณ์ ๒๑

จิตที่รับ อารมณ์	รวม	อกุ. 12	จักขุ วิญ. 2	โสต วิญ. 2	ฆาน วิญ. 2	ชีวา วิญ. 2	กาย วิญ. 2	มโน ธาตุ 3	สัน ตึรณ 3	มโน ทวาร 1	หส 1	มหา ภู. 8	มหา วิ. 8	มหา กิ. 8	รูป. 15	อกิญ. 2	อา กาส. 3	วิญ ญา. 3	อา กิญ. 3	เนว 3	โล- กุต. 8	องค์ธรรมของอารมณ์ (ปัจจัย)
กาม	56	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8		2						กามจิ 54, เจ 52, รูป 28 (อารมณ์ 6)
มหัคคต	37	12								1		8		8		2		3		3		มหัค.จิ 27 เจ 35, (ธรรมารมณ์)
นิพพาน	19									1		4(- วัป)		4(- วัป)		2					8	นิพพาน (ธรรมารมณ์)
นาม	57	12							3	1	1	8	8	8		2		3		3	8	จิ, เจ, นิพพาน (ธรรมารมณ์)
รูป	56	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8		2						รูป 28 (อารมณ์ 6)
ปัจจุบัน	56	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8		2						จิ, เจ, รูป ที่กำลังเกิด (อารมณ์ 6)
อดีต	49	12							3	1	1	8	8	8		2		3		3		จิ, เจ, รูป ที่ดับแล้ว (อารมณ์ 6)
อนาคต	43	12							3	1	1	8	8	8		2						จิ, เจ, รูป ที่จะเกิด (อารมณ์ 6)
กาลวิมุต	60	12								1		8		8	15	2	3		3		8	นิพ., บัญ. (ธรรมารมณ์)
บัญญัติ	52	12								1		8		8	15	2	3		3			อึด-สัททบัญญัติ. (ธรรมารมณ์)
ปรมัตถ์	70	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8		2		3		3	8	จิ, เจ, รูป, นิพ. (อารมณ์ 6)
อัมมัตถ	62	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8		2		3		3		จิ, เจ, รูป ที่เกิดภายในตัวเอง (อารมณ์ 6)
พหิทท	82	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8	15	2	3				8	จิ, เจ, รูป นอกตน, นิพ, บัญ. (อารมณ์ 6)
อัม-พหิท	56	12	2	2	2	2	2	3	3	1	1	8	8	8		2						จิ, เจ, รูป, เกิดทั้งใน- นอก (อารมณ์ 6)
รูปา	48	12	2					3	3	1	1	8	8	8		2						สีต่าง ๆ
สัททา	48	12		2				3	3	1	1	8	8	8		2						เสียงต่าง ๆ
คันธา	48	12			2			3	3	1	1	8	8	8		2						กลิ่นต่าง ๆ
รสา	48	12				2		3	3	1	1	8	8	8		2						รสต่าง ๆ
โผฏฐัพ.	48	12					2	3	3	1	1	8	8	8		2						เย็นร้อน แฉงอ่อน ห่ออ่อนตึง
ปัญจา	46	12						3	3	1	1	8	8	8		2						วิสขรูป 7 (อารมณ์ 5)
ธัมมา	78	12							3	1	1	8	8	8	15	2	3	3	3	3	8	จิ, เจ, รูป (สุขุม, ปสาท), นิพ, บัญ.

เจตสิก : รับอารมณ์ ๒๑

เจตสิกที่รับ อารมณ์	รวม	อัญญสมานเจ 13		อกุศลเจ 14								โสภณเจ 25				องค์ธรรมของอารมณ์ (ปัจจัย)
		สัพพ	ปกิณ	โมจ	โลติ	โทจ				ถีทุก	วิจิ	โสภณสา	วิรติ	อัปป	ปัญ	
		7	6	4	3	โท	อิส	มัจ	กุก	2	1	19	3	2	1	
กาม	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	กามจิ 54, เจ 52, รูป 28 (อารมณ์ 6)
มหัคคต	47	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19			1	มหัคค.จิ 27, เจ 35 (ธรรมารมณ์)
นิพพาน	36	7	6									19	3		1	นิพพาน (ธรรมารมณ์)
นาม	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	จิ, เจ, นิพพาน (ธรรมารมณ์)
รูป	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	รูป 28 (อารมณ์ 6)
ปัจจุบัน	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	จิ, เจ, รูป ที่กำลังเกิด (อารมณ์ 6)
อดีต	47	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19			1	จิ, เจ, รูป ที่ดับแล้ว (อารมณ์ 6)
อนาคต	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	จิ, เจ, รูป ที่จะเกิด (อารมณ์ 6)
กาลวิมุต	52	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3	2	1	นิพ., ปัญ. (ธรรมารมณ์)
บัญญัติ	49	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19		2	1	อรรถ - สัททบัญญัติ. (ธรรมารมณ์)
ปรมาตม	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	จิ, เจ, รูป, นิพ. (อารมณ์ 6)
อัมมัตต	49	7	6	4	3	1		1	1	2	1	19	3		1	จิ, เจ, รูป ที่เกิดภายในตัวเอง (อารมณ์ 6)
พหิทท	52	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3	2	1	จิ, เจ, รูป นอกตน, นิพ., ปัญ. (อารมณ์ 6)
อช-พหิท	49	7	6	4	3	1		1	1	2	1	19	3		1	จิ, เจ, รูป, เกิดทั้งใน- นอก (อารมณ์ 6)
รูปา	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	สีต่าง ๆ
สัททา	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	เสียงต่าง ๆ
คันธา	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	กลิ่นต่าง ๆ
รสา	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	รสต่าง ๆ
โผฏฐัพ.	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	เย็นร้อน แข็งอ่อน หย่อนตึง
ปัญญา	50	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3		1	วิשרูป 7 (อารมณ์ 5)
ธัมมา	52	7	6	4	3	1	1	1	1	2	1	19	3	2	1	จิ, เจ, รูป (สุขุม 16, ปสาท 5), นิพ., ปัญ.

จิต ทวาร	จักษุ	โสต	ฆาน	ชีวหา	กาย	มโน	วิมุต
จักษุวิญ 2	2						
โสตวิญ 2		2					
ฆานวิญ 2			2				
ชีวหาวิญ 2				2			
กายวิญ 2					2		
มโนธาตุ 3	← 3 →						
อุสณฺธิรณ 2	2	2	2	2	2	2	2
โสต สันติ 1	← 1 →						
มโนทวาร 1	← 1 →						
กามชน 29	← 29 →						
มหาวิ 8	8	8	8	8	8	8	8
มหัค วิ 9							9
อัปป ชวน 26(58)						26 (58)	

จิตลิก ทวาร	จักษุ	โสต	ฆาน	ชีวหา	กาย	มโน	วิมุต
อัญญ 13	13	13	13	13	13	13	13
อกุ 14	← 14 →						
โสภณ สตา 19	19	19	19	19	19	19	19
วิริติ 3	← 3 →						
อัปป 2						2	2
ปัญ 1	1	1	1	1	1	1	1

จิต, เจตสิก : จำแนกโดยทวาร

เอกทวารจิตตานิ ปญจทวาริกานิ จ, จทวาริกวิมุตตานิ วิมุตตานิ จ สัพพธา, จตุตฺตีสติ ตถา ตีณิ เอกตฺตีส ยถากุม, ทสธา นวธา เจติ ปญจธา ปริทีปเย ฯ

จิตที่เกิดทวารเดียว = ๓๖, จิตที่เกิดทวาร ๕ = ๓, จิตที่เกิดทวาร ๖ = ๓๑, จิตที่เกิดทั้งในทวาร ๖ และพ้นจากทวาร ๖ = ๑๐, จิตที่พ้นจากทวาร ๖ = ๕

เลขที่แสดงด้วยตัวใหญ่ หมายถึงเกิดในทวารนั้นหรือพ้นจากทวารโดยแน่นอน สัตว์ ท. มีทวาร ๒ อย่าง คือ

๑. อากาสทวาร ช่องอากาศเป็นทวาร ได้แก่

- ช่องตา ๒ เพราะเป็นที่ไหลออกแห่ง ขี้ตา, น้ำตา
- ช่องหู ๒ ขี้หู
- ช่องจมูก ๒ น้ำมูก
- ช่องปาก ๑ น้ำลาย, เสมหะ
- ช่องทวารหนัก ๑ อุจจาระ
- ช่องทวารเบา ๑ ปัสสาวะ
- ช่องขมขื่น ๙๙๐,๐๐๐ เหงื่อไคล, ไออุ่น

๒. มัณฑทวาร ความใสเป็นทวาร ได้แก่

- จักขุปสาท มีความใสสามารถรับ สีต่าง ๆ และให้ปรากฏใน จักขุปสาทได้
- โสตปสาท เสียงต่าง ๆ โสตปสาทได้
- ฆานปสาท กลิ่นต่าง ๆ ฆานปสาทได้
- ชิวหาปสาท รสต่าง ๆ ชิวหาปสาทได้
- กายปสาท เย็น-ร้อน, อ่อน-แข็ง, หย่อน-ตึง กายปสาทได้
- ภาวจิต ๑๙ มีความใสคล้ายกับวัตถุที่มีแสงปรากฏรับ อารมณ์ทั้ง ๖ และให้ปรากฏใน ภาวจิตได้

[ปรหมตโชติกะ ปริเฉทที่ ๓ (๒๕๓๘) น. ๓๑ - ๓๖, ปัญหาและเฉลยอุพาสกธรรมมิกะตรี-โท (๒๕๓๘) น. ๘๔]

มุนีพึงเที่ยวไปในบ้านเหมือนแมลงภู่ ไม่ยั้งดอก สี่ และกลิ้งให้ชอกช้ำ
ถือเอาแต่รสแล้วบินไป ฉะนั้น.. (ขุ. ๕๑ ปุพพวรรคที่ ๔ โกสิยเศรษฐี น. ๔๕)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

อนุตริยะะ ๖

อนุตริยะะ ๖ : คุณอันยิ่งกว่าสภาวะธรรมอย่างนั้นไม่มี ฉะนั้น สภาวะธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า อนุตระ อนุตระนั้นแหละ ชื่อว่า อนุตริยะะ
คือ เป็นธรรมชาติอันประเสริฐ (ขุ. ปฏี. ๖๘ ฉกกนิทเทสอฏฐ. น. ๑๕๒)

	อนุตริยะะ	ผู้มีสัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง เพื่อความบริสุทธิ์ เพื่อก้าวล่วงความโศกและ ความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน	มิใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน
๑	ทศานาอนุตริยะะ การเห็นอันประเสริฐ	... ย่อมไปเพื่อจะเห็นตถาคต หรือสาวกของตถาคต	ไปเพื่อจะดูช้างแก้วบ้าง ม้าแก้วบ้าง แก้วมณีบ้าง ของ- ใหญ่ของเล็ก หรือสมณพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
๒	สวานาอนุตริยะะ การฟังอันประเสริฐ	...ย่อมไปเพื่อฟังธรรมของตถาคต หรือของสาวกของตถาคต	ไปเพื่อฟังเสียงกลองบ้าง เสียงพิณบ้าง เสียงเพลงบ้าง หรือเสียงสูงๆ ต่ำๆ หรือไปเพื่อฟังธรรมของสมณ- พราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
๓	ลาภานาอนุตริยะะ การได้อันประเสริฐ	...ย่อมได้สัทธาในพระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคต	ได้บุตร ภรรยา ทรัพย์ หรือลาภมากบ้าง น้อยบ้าง หรือ ได้สัทธาในสมณพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
๔	สิกขานาอนุตริยะะ การศึกษาอันประเสริฐ	...ย่อมศึกษา อริสัจบ้าง อริจิตบ้าง อริปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว	ศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง ธนูบ้าง ดาบบ้าง หรือศึกษาศิลปะชั้นสูง ชั้นต่ำ หรือศึกษา จากสมณพราหมณ์ผู้มีความเห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
๕	ปาริจริยานาอนุตริยะะ การบำรุงอันประเสริฐ	...ย่อมบำรุงพระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคต	บำรุงกษัตริย์บ้าง พราหมณ์บ้าง กฤหบดีบ้าง หรือ บำรุงบุคคลชั้นสูงและต่ำ หรือบำรุงสมณพราหมณ์ผู้ มีความเห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
๖	อนุสทานาอนุตริยะะ อนุสติอันประเสริฐ	...ย่อมระลึกถึงพระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคต	ระลึกถึงการได้บุตรบ้าง ภรรยาบ้าง ทรัพย์บ้าง ก็ หรือว่าย่อมระลึกถึงการได้มากบ้าง น้อยบ้าง หรือ ระลึกถึงสมณพราหมณ์ผู้มีความเห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด

ทศานาอนุตริยะ สวานาอนุตริยะ ลาภานาอนุตริยะ สิกขานาอนุตริยะ ปาริจริยานาอนุตริยะ อนุสทานาอนุตริยะ

จิต, เจตสิก : จำแนกโดยวัตถุ

	จิต วัตถุ	โลภ 8	โทส 2	โมห 2	จักขุ วิญ 2	โสต วิญ. 2	ฆาน วิญ 2	ชีวนา วิญ 2	กาย วิญ. 2	มโน ธาตุ 3	สัน ตึรณ 3	มโน ทวาร 1	หสึ 1	มหา ภู 8	มหา วิ 8	มหา กิ 8	รูป ภู 5	รูป วิ 5	รูป กิ 5	อรูป ภู 4	อรูป วิ 4	อรูป กิ 4	โสต ม. 1	โล- กุต. 7
กามภูมิ ๑๑	จักขุ				2																			
	โสต					2																		
	ฆาน						2																	
	ชีวนา							2																
	กาย								2															
	หทย	8	2	2						3	3	1	1	8	8	8	5		5	4		4	1	7
รูปภูมิ ๑๕	จักขุ				2																			
	โสต					2																		
	หทย	8		2						3	3	1	1	8		8	5	5	5	4		4	1	7
อรูปภูมิ ๔	-	8		2								1		8		8				4	4	4		7

	เจตสิก วัตถุ	สัพพ 7	ปกิณ 6	โลภ 3	โทส 4	โมห 4	ถีน 2	วิจิ 1	โสภ ธาธ 19	วิรตี 3	อัปป 2	ปัญ 1
ปัญจโวการภูมิ	จักขุ	7										
	โสต	7										
	ฆาน	7										
	ชีวนา	7										
	กาย	7										
	หทย	7	6	3	4	4	2	1	19	3	2	1
จตุฯ	-	7	6	3	-	4	2	1	19	3	-	1

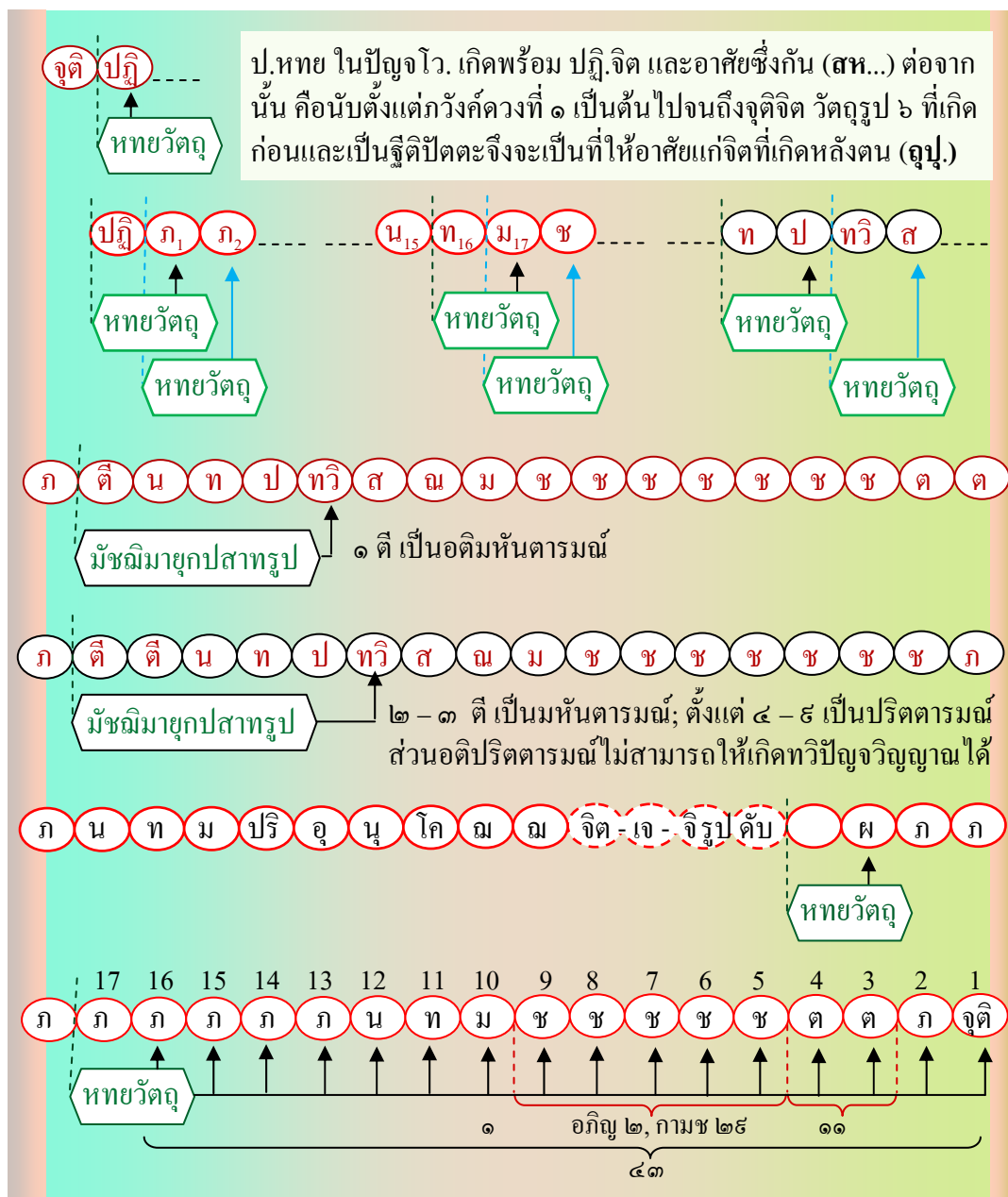
เตจตุตตาลีส นิสสาย เทวจตุตตาลีส ชายเร
นิสสาย จ อนิสสาย ปาการูปา อนิสสิตา ฯ

- จิตที่เกิดขึ้นโดยอาศัยวัตถุรูปแน่นอน มี ๔๓ ดวง คือ ทวิ ๑๐, มโน ๓, โทส ๒, สันต ๓, หสึ ๑, มหาวิ ๘, รูปา ๑๕, โสตปัตติมคค ๑
- จิตที่อาศัยหทยวัตถุเกิดโดยไม่แน่นอน มี ๔๒ ดวง คือ โลภะ ๘, โมห ๒, มโนทวาร ๑, มหาภู ๘, มหากิ ๘, อรูป.ภู ๔, อรูป.กิ ๔, โลกุต ๗ (เว้นโสตปัตติมคค)
- จิตที่ไม่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยแน่นอน มี ๔ ดวง คือ อรูป.วิ ๔
  - เจตสิกที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยแน่นอน มี ๖ ดวง คือ โทส ๔ อัปป ๒
  - เจตสิกที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยไม่แน่นอน มี ๔๖ ดวง เว้น โทส ๔ อัปป ๒

เลขที่แสดงด้วยตัวใหญ่ หมายถึงอาศัยวัตถุเกิดขึ้น / หรือไม่อาศัยเกิดโดยแน่นอน

๕. มรณาสันนหทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกับอุปาทะขณะของจิตดวงที่ ๑๓ นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไป เป็นปัจจัยแก่จิต ๔๓|๔๔ อันเป็นวัตถุให้แก่ มโนวิญญานธาตุ

[ปรหมัตตโฆตติกะ ปริงเกหาที ๓ (๒๕๓๘) น. ๖๐, ปัจจยโฆตติกะ สาทิปปาเยะ สรปตฺตนิสสยะ (๒๕๔๑) น. ๗๖, ปฏิจจานภาค ๑ ตอน ๒ (๒๕๕๑) วัตจากแดง น. ๘๐, ๘๘]

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

อภุศลสังคหะ ๕ : รวม ๕.อภุศลโดยส่วนเดียว

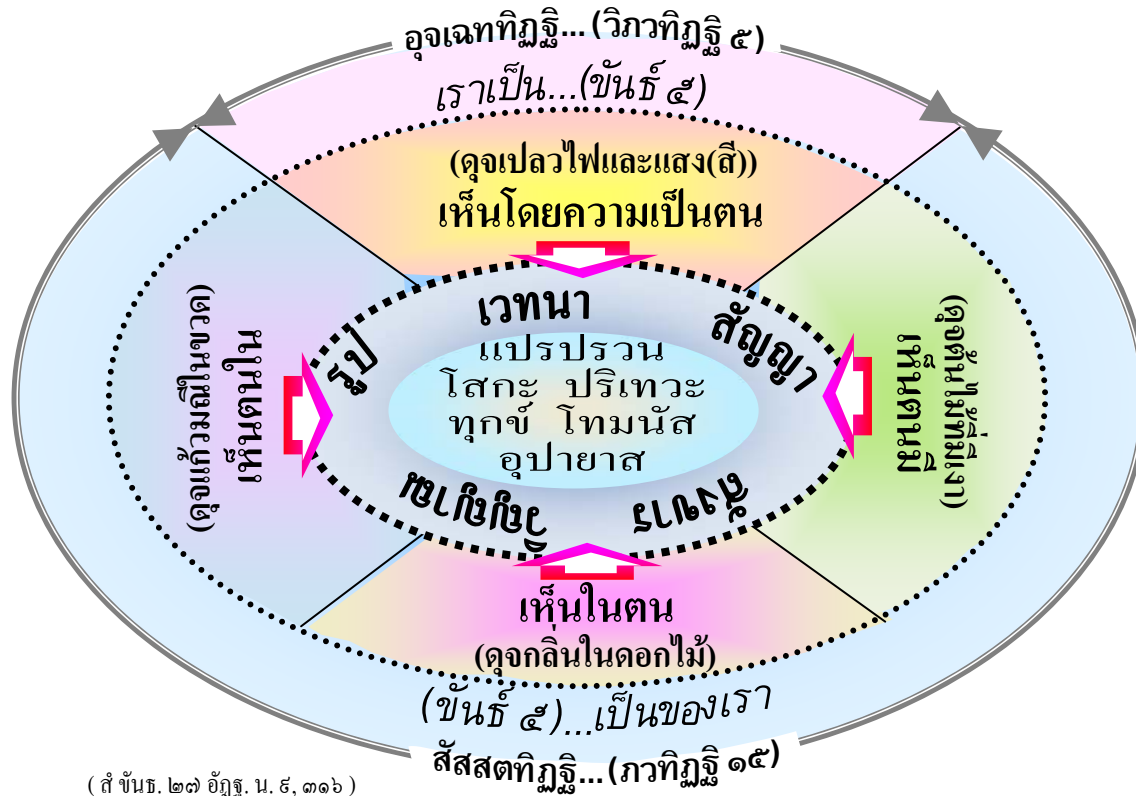
[ปรหมัตตโชติกะ ปริเฉทที่ ๗ (๒๕๓๘) น. ๘๐ - ๘๘]

อภุศล มรรค	อสาละ ๔ เครื่องหมักคอง	โอมะ ๔ ห้วงน้ำ	โยคะ ๔ ประกอบติด	คันธะ ๔ เครื่องคล้อง	อุปาทาน ๔ ยึดมั่นอารมณ์	นิวรณ์ ๖ กั้นความดี	อนุสัย ๗ นอนเนื่อง	สังโยชน์(พระสูตร) ๑๐ เครื่องผูก	กิเลส ๑๐ เศร้าหมอง-เร้าร้อน		
ประหาคณได้ด้วย	โสตา.	3.ทิฏฐา-	3.ทิฏฐิ-	3.ทิฏฐิ-	3.สัสสปต ปราคาย-, 4.อิตังสัจจา ภินิเวสกาย	2.ทิฏฐิ-, 3.สัสสปต-, 4.อิตตวาทุ-	5.วิจิกิจฉา- (4).ถูกกัจจ-	5.ทิฏฐา-, 6.วิจิกิจฉา	6.ทิฏฐิ-, 8.วิจิกิจฉา-, 7.สัสสปตปราคาส-	5.ทิฏฐิ-, 6.วิจิกิจฉา-	
		ทิฏฐิเจ. ที่ใน โลกทิ.ส.จ. ๔					วิจิ.เจ. ในโมหวิจิ.ส.จ. ๑ ถูกกัจจเจ ในโทสจิ ๒	ทิฏฐิเจ. ที่ใน โลกทิ.ส.จ. ๔, วิจิกิจฉาเจ. ที่ในโมหวิจิ.ส.จ. ๑			
	สกทา.								(1).กามราค- และ (4).ปฏิม- (หยาบ)		
									โล.เจ.ที่ในโลภจิ ๘, โท.เจ.ที่ในโทสจิ ๒		
	อนาคา.	1.กามา-	1.กาโม-	1.กาม-	2.พยาปาทกาย-		1.กามัจฉันท- 2.พยาปาท	1.กามราคา-, 3.ปฏิม-	1.กามราค- และ 4.ปฏิม- (ละเอียด)	2.โทส-	
		โล.เจ. ที่ในโลภจิ ๘			โท.เจ. ที่ในโทสจิ ๒		โล.เจ. ที่ใน โลภจิ ๘, โท.เจ. ที่ในโทสจิ ๒			โท.เจ. ที่ในโทสจิ ๒	
	อรหัต.	2.ภวา-, 4.อวิชชา-	2.ภโว-, 4.อวิชโซ-	2.ภว-, 4.อวิชชา-	อภิชฌากาย-	1.กามุ-	3.ถีนมัทธ-, 4.อุทธัจจ-, 6.อวิชชา-	4.มานา-, 2.ภวาราคา-, 7.อวิชชา-	2.รูปราค-, 3.อรุปราค-, 5.มาน-, 9.อุทธัจจ-, 10.อวิชชา-	1.โลภ-, 3.โมห-, 4.มาน-, 7.ถีน-, 8.อุทธัจจ-, 9.อหิริก-, 10.อนัตตปป-	
		โล.เจ. ที่ใน โลกทิ.วิป.จิ ๔, โม.เจ. ที่ใน อภุ.จิ ๑๒			โล.เจ. ในโลภจิ ๘		ถีนมัทธเจ., อุทธัจจเจ., โม.เจ.ใน อภุ.จิ ๑๒	มานเจ. ที่ใน โลกทิ.วิป.จิ ๔, โล.เจ. ที่ใน โลกทิ.วิป.จิ ๔, โม.เจ. ที่ใน อภุ.จิ ๑๒	โลภเจ. ที่ใน โลกทิ.วิป.จิ ๔, มานเจ. ที่ใน โลกทิ.วิป.จิ ๔ อุทธัจจเจ., โม.เจ. ที่ ใน อภุ.จิ ๑๒	โล.เจ. ที่ในโลภจิ ๘, โม.เจ. ที่ในอภุ.จิ ๑๒, มานเจ.ในโลกทิ.วิป.จิ ๔, ถีนเจ. ที่ในอภุ.สส.จิ ๕, อุทธัจจเจ., อหิริกเจ., อนัตตปปเจ.ที่ใน อภุ.จิ ๑๒	
	เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”										

สังโยชน (นัยพระอภิธรรม) 1.กามราค-โล.เจ. ในโลกจิ ๘ 2.ภวาราค-โล.เจ. ในโลกทิ.วิป.จิ ๔ 3.ปฏิม- โท.เจ. ในโทสจิ ๒ 4.มาน-มานเจ. ในโลกทิ.วิป.จิ ๔ 5.ทิฏฐิ- ทิฏฐิเจ. ในโลกทิ.ส.จ. ๔
6.สัสสปทปราค-ทิฏฐิเจ. ในโลกทิ.ส.จ. ๔ 7.วิจิ- วิจิ.เจ. ในโมหวิจิ.ส.จ. ๑ 8.อิตสา-อิต.เจ. ในโทสจิ ๒ 9.มัจฉริย-มัจ.เจ. ในโทสจิ ๒ 10.อวิชชา- โม.เจ. ในอภุ.จิ ๑๒

สัฏกกายทิฏฐิ ๒๐

สัฏกกายทิฏฐิ : ความเห็นว่าเป็นตัวตน เพราะความเห็นในกายกล่าวคือ ชันฐปัญจะ
อันมีอยู่ หรือในกายนั้นอันมีอยู่เอง...(ขุ.ปฎิ. ๖๘ อรรถกถาวิมุตติญาณนันทส. ข้อ ๑๕๒ น. ๗๗๐)

(สั.ขันธ. ๒๗ อฎฐ. น. ๕, ๓๑๖)

การพิจ.นามรูป ด้วยกลาป เพื่อละการยึดถือ “เรา” - “ของเรา”

...ขันธ ๕ จะปรากฏเป็นของว่าง เป็นของเปล่า หาสาระมิได้เลย

รูป ๑	○ รูปเป็น จุลฟองน้ำ
นาม ๔	⊗ เวทนา จุลต่อมน้ำ ⊗ สังขาร จุลต้นกล้วย ⊗ สัมมุตตทิฏฐิ จุลพยับแดด ○ วิมุตติญาณ จุลมายากล...

เมื่อบุคคลตั้งอยู่ใน สัฏกกายทิฏฐิ
ย่อมตั้งอยู่ด้วยเหตุ ๘ ประการ :-

- รัก ด้วยอำนาจราคะ
- โกรธ ด้วยอำนาจโทสะ
- หลง ด้วยอำนาจโมหะ
- ถือตัว ด้วยอำนาจมานะ
- ถือผิด ด้วยอำนาจทิฏฐิ
- เพิ่มกำลัง ด้วยอำนาจอนุสัย
- ไม่สิ้นสุด ด้วยอำนาจแห่งวิจิกิจฉา
- พึงชาน ด้วยอำนาจอุทธัจจะ

... (สั.สกา. ๒๕ อนุตตรสูตรอฎฐ. น. ๓๖๖)

...บุคคลผู้กำหนดขันธ ๕ ว่า นี้นี้รูปขันธ...
นี้วิมุตติญาณขันธ... นี้...ฯ เหล่านี้ มีลักษณะ รส
ปัจจุบันฐาน และปทัชฐาน เป็นต้น ของขันธ
เหล่านั้น ชื่อว่า **ญาตปริญญา**

บุคคลผู้พิจ.ขันธ ๕ กระทำให้เป็นสิ่งที่อันตนรู้
แล้วอย่างนี้ ด้วยอาการ ๔๒ โดยความเป็นของไม่
เที่ยง...เป็นทุกข์...เป็นดังโรค...นี้

ชื่อว่า **ตึรณปริญญา**

บุคคลผู้พิจ.อย่างนี้แล้วย่อมละกามฉันทะใน
ขันธ ๕ ด้วยมรรคอันเลิศ นี้
ชื่อว่า **ปหานปริญญา**

... (สั.สกา. ๒๔ สมมตติสูตรอฎฐ. น. ๑๑๗)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

วิกิกิจจา : (๘ / ๑๖)

วิกิกิจจา : ความไม่แน่ใจ เพราะอรรถว่า ปราศจากความแน่ใจ หรือ เมื่อค้นหาสภาวะธรรมเป็นเหตุยากลำบาก ...,

การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง

ความคิดเห็นไปต่าง ๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้

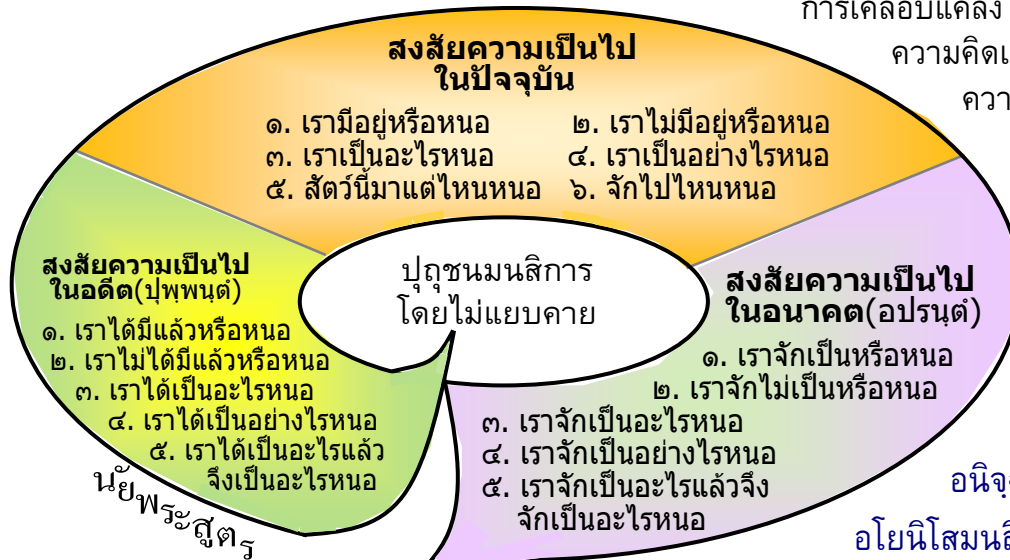
ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง

ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้

ความคิดส่ายไป ความคิดพัวไป ความไม่สามารถ

จะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระต้างแห่งจิต

ความลังเลใจอันใด นี้เรียกว่า วิกิกิจจา

สังสยลกฺขณา - มีความสงสัย เป็นลักษณะ

กมุปนรสา - มีความหวั่นไหว เป็นกิจ

อนิจจยปจฺจุปฏฺจนา - มีการไม่สามารถตัดสินใจได้ เป็นผล

อโยนิโสมนสิการปทฺฏฺจนา - มีการพิจารณาไม่แยบคาย เป็นเหตุใกล้

วิกิกิจจา ละด้วยโยนิโสมนสิการในกุศลธรรม เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งอาศัยธรรม ๖ ประการในการละ คือ

- เป็นพหูสูต (พหุสุตฺตตา)	☼ เมื่อเรียนพระพุทฺธพจน์และอรรถนัยแต่ ๑, ๒ - ๕ นิกาย แม้ด้วยการสดับมาก
- เป็นผู้สอบถาม (ปริปุจฺจกตา)	☼ เมื่อปรารภพระรัตนตรัย มากด้วยการไต่ถาม
- เป็นผู้ชำนาญในพระวินัย (วินเย ปกตญฺญตา)	☼ เมื่อเป็นผู้ชำนาญในการประพฤติพระวินัย
- เป็นผู้มากด้วยอริโมกข์ (อริโมกฺขพหุลตา)	☼ เมื่อมากด้วยอริโมกข์(ความน้อมใจ) เชื่อมั่นในพระรัตนตรัย
- เป็นผู้มั่งคั่งยาณมิตร (กลฺยาณมิตฺตตา)	☼ เมื่อเสพกัลยาณมิตร
- เรื่องเป็นสปปายะ (สปปายกตา)	☼ ด้วยเรื่องสปปายกตา อันอาศัยคุณของพระรัตนตรัย ในอิริยาบถ ท. มีการยืน และการนั่ง เป็นต้น

♦ วิกิกิจจาเกิดเพราะ เวทนาเป็นปัจจัย, ภพเกิดเพราะ วิกิกิจจาเป็นปัจจัย ♦

[อภิ วิ. ๗๒ ข้อ ๓๕๕ น. ๖๔๗, อภิ วิ. ๗๘ มาติกาภิเทศ ข้อ ๖๔๓ น. ๓๐๔, พุ ปฎิ. ๖๘ วิมุตติญาณภิเทศอฎฐ. น. ๗๗๐, ม. มุ. ๑๗ สัพพาสวสังวรสูตร ข้อ ๑๐ น. ๑๓๘, สัมมา. ๓๐ อาหารสูตรอฎฐ. น. ๒๕๕, อภิ วิ. ๗๘ น. ๑๓๐, วิสุทธิมรรคแปล(ฉ.มหามกุฏฯ ๒๕๓๖) ภาค ๓ ตอนจบ ปัญญานิเทศ น. ๒๖]

อุปาทาน ๔

อุปาทาน : ๕. เหล่าใดยึดถืออย่าง

แรงกล้า คือถือไว้ไม่ปล่อย,

: ๕. เหล่าใดเข้าไปยึดมั่น

ได้แก่ ตัณหา และทิวฏฐิที่มีกำลังมาก

(การยินดีติดใจในอารมณ์นั้นๆ อย่างไม่ยอม

ปล่อย เวลานั้น ตัณหา ได้ชื่อว่า อุปาทาน

เวลาเห็นความเห็นผิดติดแน่น แก่ไม่ได้แล้ว

เวลานั้น ทิวฏฐิ นั้นชื่อว่า อุปาทาน)

อุปาทานักขันธ์ (การยึดมั่นในขันธ์ ๕) ได้แก่

- รูปอุปาทานักขันธ์...รูป ๒๘,

- เวทณูปาทานักขันธ์... เวทนาเจ. } ๕๑

- สัญญูปาทานักขันธ์... สัญญาเจ. } ในโลกียะ

- สังขารูปาทานักขันธ์...เจ.ที่เหลือ ๕๐

- วิญญาณูปาทานักขันธ์...โลกียะ ๘๑

* มิจฉาทิวฏฐิ ๖๒

- ปุพพัตถกัปปิกทิวฏฐิ คือ เห็นผิดโดยนึกเอาเองในเรื่องความเป็นไปของขันธ์ ๕ ที่ล่วงแล้ว มี ๑๘

- อปรันตกัปปิกทิวฏฐิ คือ เห็นผิดโดยนึกเอาเองในเรื่องความเป็นไปของขันธ์ ๕ ในข้างหน้า มี ๔๔

* อันตคคาหิกทิวฏฐิ ๑๐ (มีความเห็นแตกแยกหลากหลาย)

คือ ว่าโลกเที่ยง^๑ - ไม่เที่ยง^๒, มีสันสุด^๓ - ไม่มีที่สันสุด^๔; ชีวะและสรีระเป็นอันเดียวกัน^๕ - เป็นคนละอันกัน^๖;

สัตว์หลังจากตายแล้วเกิดอีก^๗ - ไม่เกิดอีก^๘ - เกิดก็มีไม่เกิดก็มี^๙ - เกิดอีกก็หาไม่ได้ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้^{๑๐}

๑. กามุปาทาน

ความยึดมั่นในวัตถุทั้ง ๖ มีรูปารมณ เป็นต้น ได้แก่

โลภะเจ. ที่ยึดมั่นในอารมณ์ ๖ ที่เป็นวัตถุทั้ง ๖ มี

- รูปกามุปาทาน - สัททกามุปาทาน

- คันธกามุปาทาน - รสกามุปาทาน

- โผฏฐัพพกามุปาทาน - รัสมกามุปาทาน

๒. ทิวฏฐูปาทาน

ความยึดมั่นในการเห็นผิด อันมี นียตมิจฉาทิวฏฐิ ๓

มิจฉาทิวฏฐิ ๖๒ อันตคคาหิกทิวฏฐิ ๑๐ ได้แก่ ทิวฏฐิเจ.

ที่นอกจาก สิลัพพตทิวฏฐิ และสัkkายทิวฏฐิ

* นียตมิจฉาทิวฏฐิ ๓

- นัตถิกทิวฏฐูปาทาน - ปฏิเสธผล (ทำให้ผลที่ได้รับไม่มี)

- อเหตุกทิวฏฐูปาทาน - ปฏิเสธเหตุ (ไม่มีเหตุทำให้เป็นไป)

- อภิริยทิวฏฐูปาทาน - ปฏิเสธทั้งเหตุทั้งผล (ตายแล้วสูญ)

๓. สิลัพพตอุปาทาน

ความลุ่มคล้ำศีลและพรต มีวิเคราะห์ว่า เป็นผู้ถือมั่น ยึดมั่นว่า ความหมกมิดด้วยศีลด้วยพรต.

ชื่อว่า สิลัพพตอุปาทาน เพราะอรรถว่าผู้ถือมั่น ยึดมั่นนั้น ละเลยสภาวะธรรมลุ่มคล้ำแต่สิ่งอื่น

(เช่นกับ การปฏิบัติให้เหมือนโค หรือสุนัข โดย คิดว่าจะใช้ความลำบากเป็นการใช้หนี้กุศล)

๔. อัตตวาทุอุปาทาน

ความยึดมั่นในขันธ์ ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน ได้แก่

อัตตทิวฏฐิ หรือสัkkายทิวฏฐิ มี ๒๐ (หรือ ๒๕๖)

- โดยอาศัยรูปขันธ์ ๔ × รูป ๒๘ = ๑๑๒

- " เวทนาขันธ์ ๔ × เว. ๓ × ทวาร ๖ = ๗๒

- " สัญญา ๔ × สัญญา ๖ = ๒๔

- " สังขาร ๔ × เจตนา ๖ = ๒๔

- " วิญญาณ ๔ × วิญญาณ ๖ = ๒๔

ผู้ที่มีอัตตวาทุอุปาทาน จะไม่เห็น ไม่เข้าใจและ ไม่เชื่อว่า รูปนามขันธ์ ๕ เป็นอนัตตา (คือ เป็น สภาวะที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร ไม่มีตัวตนอันเที่ยงแท้) กลับจะเชื่อตรงข้าม

มิจฉาทิวฏฐิ มัจฉะ ๒ - ๑. ความที่วัตถุวิปริตจากอาการที่ถือไว้

- ๒. ความปรากฏแห่งวัตถุนั้นโดยความไม่เป็นอย่างที่ถือไว้

กาม ๒ - วัตถุทั้ง ๖ : ๕. ที่เป็นอารมณ์ให้กามตัณหา (กามจี ๕๔ เจ ๕๒ รูป ๒๘)

- กิลเลสกาม : ๕. ที่เข้าไปยึดอารมณ์ทั้ง ๖ ในกามธรรม ได้แก่ ตัณหา (โลภะเจ.)

มิจนาทิกฎฐิ ๖๒

ก. ปุพพันตักปัปิกทิกฎฐิ ๑๘

เห็นผิดโดยนิกเอาเองในเรื่องความเป็นไปของขันธ ๕ ที่ล่วงแล้ว (ปรารภขันธส่วนอดีต)

- ❖ สัสสตทิกฎฐิ ๔ มีวาทะว่าเที่ยง อตฺตาและโลกเที่ยง เป็นหมัน ตั้งมั่นคง ยอดมฺหา ตงฺมฺนฺจเสวระเนยตฺถิตังอยู่ ส่วนสัตว์เหล่านั้น ย่อมแล่นไป ย่อมท่องเที่ยวไป ย่อมจุติ ย่อมอุบัติ แต่สิ่งที่เที่ยงเสมอคงมีอยู่แท้ ด้วย ระลึกชาติได้มาก
  - ๑ ระลึกชาติได้ ๑ - หลายแสนชาติ
  - ๒ " ๑ - ๑๐ กัป
  - ๓ " ๑๐ - ๔๐ กัป
- ❖ เวกัจจสัสสตทิกฎฐิ ๔ มีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยงเพราะ เมื่อปฏิสนธิทีหลังจึงเห็นว่าผู้เป็นอยู่ก่อนเที่ยง ตนไม่เที่ยง หรือระลึกได้ แค่ว่าตนต้องจุติมาก่อนตนจึงไม่เที่ยง แต่ผู้ที่ยังไม่จุติว่าเที่ยง
  - ๑ จุตติจากชั้นมหาพรหมมา มหาพรหมเที่ยง ตนไม่เที่ยง
  - ๒ จุตติจากขิณฑปโทสิกเทพ เพลินจนจุตติจึงไม่เที่ยง ไม่เพลินเที่ยง
  - ๓ จุตติจากมโนปโทสิกเทพ เทพนี้ไม่เที่ยง เทพอื่นเที่ยง
  - ๔ ตรัสตรองว่า ตามที่ตนตรึกได้ ตรองได้ว่า รูปไม่เที่ยง จิตเที่ยง

- ❖ อันตานุณติกทิกฎฐิ ๔ มีวาทะว่าโลกมีที่สุต และไม่มีที่สุต
  - ๑ จากผลของกสิณ โลก มีที่สุต กลมโดยรอบ
  - ๒ " " " ไม่มีที่สุต หาที่สุตรอบมิได้
  - ๓ " " " ทั้งมีที่สุต และทั้งไม่มีที่สุต
- ❖ พวกนักตรึกนักตรองว่าโลกมีที่สุตก็ไม่ใช่ ไม่มีที่สุตก็ไม่ใช่
  - ๔ พวกนักตรึกนักตรองว่าโลกมีที่สุตก็ไม่ใช่ ไม่มีที่สุตก็ไม่ใช่
- ❖ อมราวิกเขปิกทิกฎฐิ ๔ มีความเห็นดินได้ไม่ตายตัว เมื่อถูกถาม ปัญหาในเรื่องนั้นๆ ย่อมกล่าววาทาจาจนได้ไม่ตายตัว อย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ ไม่ใช่ก็มีใช่ มิใช่ไม่ใช่ก็มีใช่.
  - ๑ กลัวจะกล่าวเท็จ ทำให้ตนเดือดร้อน
  - ๒ กลัวจะเป็นอุปาทานแก่ตน เมื่อให้ติดใจ เคืองใจ หรือขัดใจตน
  - ๓ กลัวถูกซักไซ้ไล่เลียงแล้วตอบไม่ได้จะเดือดร้อน อันตราย
  - ๔ คนเขลา งมงาย
- ❖ อธิจจสมุปันนทิกฎฐิ ๒ พวกที่เห็นว่าอตฺตาและโลกเกิดขึ้นลอยๆ
  - ๑ เคยเป็นอสังขญีสัตว์แล้วระลึกได้เพียงแค่นั้น
  - ๒ เป็นนักตรึก นักตรองแสดงเอาเองว่าอตฺตาและโลกเกิดขึ้นลอยๆ

ข. อปรันตักปัปิกทิกฎฐิ ๔๔

เห็นผิดโดยนิกเอาเองในเรื่องความเป็นไปของขันธ ๕ ในข้างหน้า (ปรารภขันธส่วนอนาคต)

- ❖ สัญญทิกฎฐิ ๑๖ มีวาทะว่า หลังแต่ความตาย อตฺตามีสัญญา
  - ๑ อตฺตาที่มีรูปยังยืน ๒ อตฺตาที่ไม่มีรูปยังยืน ๓ อตฺตาที่มีรูป - ที่ไม่มีรูปยังยืน
  - ๔ อตฺตาที่มีรูปก็มิใช่ - ที่ไม่มีรูปก็มิใช่ยังยืน ๕ อตฺตาที่มีที่สุตยังยืน
  - ๖ อตฺตาที่ไม่มีที่สุตยังยืน ๗ อตฺตาที่มีที่สุต - ที่ไม่มีที่สุตยังยืน
  - ๘ อตฺตาที่มีที่สุตก็มิใช่ - ที่ไม่มีที่สุตก็มิใช่ยังยืน
  - ๙ อตฺตาที่มีสัญญาอย่างเดียวกันยังยืน ๑๐ อตฺตาที่มีสัญญาต่างกันยังยืน
  - ๑๑ อตฺตาที่มีสัญญาน้อยยังยืน ๑๒ อตฺตาที่มีสัญญาหาประมาณมิได้ยังยืน
  - ๑๓ อตฺตาที่มีสุขอย่างเดียวยังยืน ๑๔ อตฺตาที่มีทุกข์อย่างเดียวยังยืน
  - ๑๕ อตฺตาที่มีทั้งสุขทั้งทุกข์ยังยืน ๑๖ อตฺตาที่มีทุกข์ก็มิใช่ สุขก็มิใช่ยังยืน
- ❖ อสัญญทิกฎฐิ ๘ มีวาทะว่าหลังแต่ความตายอตฺตาไม่มีสัญญา
  - ๑ อตฺตาที่มีรูปยังยืน ๒ อตฺตาที่ไม่มีรูปยังยืน ๓ อตฺตาที่มีรูป - ไม่มีรูปยังยืน
  - ๔ อตฺตาที่มีรูปก็มิใช่ - ที่ไม่มีรูปก็มิใช่ยังยืน ๕ อตฺตาที่มีที่สุตยังยืน
  - ๖ อตฺตาที่ไม่มีที่สุตยังยืน ๗ อตฺตาที่มีที่สุต - ที่ไม่มีที่สุตยังยืน
  - ๘ อตฺตาที่มีที่สุตก็มิใช่ - ที่ไม่มีที่สุตก็มิใช่ยังยืน

- ❖ เหาสัญญินาสัญญทิกฎฐิ ๘ มีวาทะว่า หลังแต่ความตาย อตฺตามีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาาก็มิใช่
  - ๑ อตฺตาที่มีรูปยังยืน ๒ อตฺตาที่ไม่มีรูปยังยืน ๓ อตฺตาที่มีรูป - ไม่มีรูปยังยืน
  - ๔ อตฺตาที่มีรูปก็มิใช่ - ไม่มีรูปก็มิใช่ยังยืน ๕ อตฺตาที่มีที่สุตยังยืน
  - ๖ อตฺตาที่ไม่มีที่สุตยังยืน ๗ อตฺตาที่มีที่สุต - ที่ไม่มีที่สุตยังยืน
  - ๘ อตฺตาที่มีที่สุตก็มิใช่ - ไม่มีที่สุตก็มิใช่ยังยืน
- ❖ อุกเทททิกฎฐิ ๗ มีวาทะว่า ชาตฺสูญญ
  - ๑ อตฺตามีรูป สำเร็จด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดาบิดา
  - ๒ อตฺตาที่เป็นทิพย์ มีรูปเป็นกามาพจร (เทวดา)
  - ๓ อตฺตาที่เป็นทิพย์ มีรูปสำเร็จด้วยใจ (รูปพรหม)
  - ๔ - ๗ อตฺตาที่ล่วงรูปสัญญาเข้าถึงอรุปรหม ๑ - ๔
- ❖ ทิกฎฐธัมมนิพพานทิกฎฐิ ๕ มีวาทะว่า นิพพานปัจจุบัน
  - ๑ อตฺตาที่เอบอิม พรังพรอิม เพลิดเพลินอยู่ด้วยกามคุณ ๕
  - ๒ - ๕ อตฺตาที่สังตจากกาม บรรลุปฐมฌาน - จตุตถฌาน

กรรมอันลามก : ๑๔ อย่าง

กรรมกิเลส ๔		ทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔		เสพทางเสื่อมแห่งโรคะ ๖	
๑	ปาณาติบาต	๑	ถึงจันทาคติ	๑	การเสพน้ำเมา (เสียวทรัพย์, วิวาท, เกิดโรค, เสียวชื่อเสียง, ไม่รู้จักอาย, ทอนกำลังปัญญา)
๒	อทินนาทาน	๒	ถึงโทสาคติ	๒	การเที่ยวไปในตรอกต่างๆ ในเวลากลางคืน (ไม่รักษาคัว - บุตรภรรยา - ทรัพย์, เป็นที่ระแวงของคนอื่น, คำพูดอันไม่เป็นจริงในที่นั้นๆ ย่อมปรากฏ, ทำให้เกิดความลำบาก)
๓	กาเมสุมิฉฉาจาร	๓	ถึงโมหาคติ	๓	เที่ยวดูมหรสพ (เข้าถึงทุกที่ในเรื่องเช่นนี้)
๔	มุสาวาท	๔	ถึงภยาคติ	๔	การเล่นการพนัน (ผู้ชนะย่อมก่อเวร, ผู้แพ้ย่อมเสียตาย, เสื่อมทรัพย์, ถ้อยคำในที่ประชุมฟังไม่ขึ้น, ถูกดูหมิ่น, ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย)
อริยสาวก ละการกระทำกรรมอันลามก ๑๔ อย่าง เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ชื่อว่า กรรมกิเลส (กมุฏกิเลส) เพราะกรรมนั้นเป็นกิเลส เพราะสัมปยุตด้วยกิเลส จจริงอยู่คนมีกิเลสเท่านั้นย่อมฆ่าสัตว์ คนไม่มีกิเลสย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ฉะนั้น ปาณาติบาตเป็นต้น จึงเป็นกรรมกิเลส				๕	การคบคนชั่วเป็นมิตร (นำไปเป็น - นักเลงการพนัน...นักเลงเจ้าชู้...นักเลงเหล้า...คนหลงผู้อื่นด้วยของปลอม...คนโกงเขาซึ่งหน้า...คนหัวไม้)
				๖	ความเกียจคร้าน (อ้างไปต่าง ๆ ที่จะไม่ทำ)

โลกมีความเพติดเพลินเป็นเครื่องประกอบไว้
วิตกเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น
เพราะละตัณหาเสียได้ขาด จึงเรียกว่า นิพพาน.
(สํ สก. สํญญสูตร ๒๔ / ๒๘๘)

การเสพน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (น้ำเมาเป็นเหตุทอนกำลังปัญญา แต่น้ำเมาไม่อาจทำให้ผู้ดื่มระลึกรู้ปัญหาให้อ่อนได้ เพราะสุรานั้นย่อมไม่เข้าไปภายในปากของท่านที่บรรลุมรรคแล้ว)

คน ๔ จำพวกคือ คนปกอลอก คนดีแต่พูด คนหัวประจบ และคนชักชวนในทางฉิบหาย เป็นแต่คนเทียมมิตร.

มิตร ๔ จำพวกคือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ เป็นมิตรมีใจดี (เป็นมิตรแท้)

วิตก ๕ (ความตรึก ๕ อย่าง)	วิตก เป็นเครื่องสัญจรไป เทียวไป ท่องเทียวไป จึงชื่อว่าวิตกเป็นเครื่องเทียวไปของโลก					
	๑	กามวิตก	๑	วิตกถึงญาติ	๑	วิตกอันปฏิบัติด้วยความเอ็นดูผู้อื่น
	๒	พยาบาทวิตก	๒	วิตกถึงชนบท	๒	วิตกอันปฏิบัติด้วยลาก สักการะ และสรรเสริญ
	๓	วิหิงสาวิตก	๓	วิตกถึงเทวดา	๓	วิตกอันปฏิบัติด้วยความไม่ยอมให้ผู้อื่นดูหมิ่นตน

มิลกถกสังคหะ ๗ : รวม ธ.กุศล, อกุศล, อพยากตะ

	หมวด	อธ.	ความหมาย	จำแนก อธ.
๑.	เหตุ ๖	๖	เป็นเครื่องให้รูปนามที่เกิดพร้อมกัน ตั้งมั่นและเจริญขึ้นได้ในอารมณ์	๑. โลก [อยากได้] ๒. โทส [โกรธ(ถูกทำร้ายจิตใจ)] ๓. โมห [หลง] ๔. อโลภ [ไม่คิดใจในบ่วงกามารมณ์] ๕. อโทส [ไม่โกรธ] ๖. อโมห [ไม่หลง(ปัญญา)]
๒.	องค์ฌาน ๓	๕	เป็นเครื่องเพ่งอารมณ์	๑. วิตก [ธ.ที่ขยจิดขึ้นสู่อารมณ์] ๒. วิจาร [ธ.ที่เคล้าคลึงอารมณ์] ๓. ปีติ [ธ.ที่มีความชื่นชมยินดี ในอารมณ์] ๔. เอกัคคตา [ธ.ที่ตั้งมั่นในอารมณ์เดียว] ๕. โสมนัส [ธ.ที่เสวยอารมณ์เป็น สุขใจ] ๖. โทมนัส [ธ.ที่เสวยอารมณ์เป็นทุกข์ใจ] ๗. อุเบกขา [ธ.ที่เสวยอารมณ์เป็นกลาง]
๓.	องค์มัคค์ ๑๒	๕	เป็นหนทางให้ถึงทุกคติ สุกคติ นิพพาน	๑. สัมมาทิฐิ [เห็นชอบ] ๒. สัมมาสังกัปปะ [ดำริชอบ] ๓. สัมมาวาจา [กล่าวชอบ] ๔. สัมมากรรม [ทำงานชอบ] ๕. สัมมาอาชีวะ [เลี้ยงชีพชอบ] ๖. สัมมาวายามะ [เพียรชอบ] ๗. สัมมาสติ [ระลึกชอบ] ๘. สัมมาสมาธิ [ตั้งมั่นชอบ] ๙. มิจฉาทิฎฐิ [เห็นผิด(หลงยึดผิด)] ๑๐. มิจฉาสังกัปปะ [ดำริผิด] ๑๑. มิจฉาวายามะ [เพียรผิด] ๑๒. มิจฉาสมาธิ [ตั้งมั่นผิด]
๔.	อินทรีย์ ๒๒	รูป ๘, นาม ๘	ธ. ที่เป็นผู้ปกครอง ธ.อื่น ๆ ที่ทำหน้าที่ร่วมกับตน	๑. จักขุ- [การเห็น] ๒. โสตร- [การได้ยิน] ๓. ฆาน- [การรู้กลิ่น] ๔. ชิวหา- [การรู้รส] ๕. กาย [การ สัมผัส] ๖. อิตถิ [ความเป็นหญิง] ๗. ปุริส [ความเป็นชาย] ๘. ชีวิต [การรักษารูปนาม] ๙. มน- [การรับอารมณ์] ๑๐. สุข- [เสวยความสุขกาย] ๑๑. ทุกข- [เสวยความทุกข์กาย] ๑๒. โสมนัส- [เสวย ความสุขใจ] ๑๓. โทมนัส- [เสวยความทุกข์ใจ] ๑๔. อุเบกข- [เสวยอารมณ์เป็นกลาง] ๑๕. สัทธ- [เชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ] ๑๖. วิริย- [เพียร] ๑๗. สติ- [ระลึกชอบ] ๑๘. สมาธิ- [ตั้งมั่นอารมณ์เดียว] ๑๙. ปัญญา- [รู้ตามความเป็นจริง] ๒๐. อนัญญาตัญญูสสามิต- [รู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ยังไม่เคยรู้] ๒๑. อัญญา- [รู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้] ๒๒. อัญญาต- [รู้แจ้งอริยสัจ ๔ จนสิ้นสุดแล้ว]
๕.	พละ ๕	๕	ธ. ที่ไม่หวั่นไหวต่อปฏิปักษ์ธ.	๑. สัทธ- [เชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ] ๒. วิริย- [เพียร] ๓. สติ- [ระลึกชอบ] ๔. สมาธิ- [ตั้งมั่นอารมณ์ เดียว] ๕. ปัญญา- [รู้ตามความเป็นจริง] ๖. หิริ- [ละอายต่อทุจริต] ๗. โอตตัปป- [สะดุ้งกลัว ต่อทุจริต] ๘. อหิริก- [ไม่ละอายต่อทุจริต] ๙. อนอตตัปป- [ไม่สะดุ้งกลัวทุจริต]
๖.	อธิปที ๔	๔	ธ. ที่เป็นใหญ่ เป็นผู้ทำให้สำเร็จ	๑. ฉันท- [พอใจ] ๒. วิริย- [เพียร] ๓. จิตต- [รับอารมณ์] ๔. วิมังส- [รู้แจ้งตามเป็นจริง]
๗.	อาหาร ๔	รูป ๑, นาม ๓	ธ. ที่เป็นผู้นำมา (อุคหนุน)	๑. กพพีการ- [อาหารรูปเกิด] ๒. ฬัสส- [เวทนาเกิด] ๓. มโนสัจเจตนา- [วิปากวิญญาน, ปฏิสนธิจิตเกิด เป็นต้น] ๔. วิญญาณ- [เจตสิก, กัมมรูปเกิด]

องค์ฌาน ๗, พละ ๘, องค์มัคค์ ๑๒

สัมมามัคค์ : หนทางให้ถึงสุคติภูมิและพระนิพพาน			มิจฌามัคค์ : หนทางให้ถึงทุกคติภูมิ		
			9	มิจฌาทิฏฐิ	ทิฏฐิเจ ที่ใน ทิฏฐิคต สํ จิต ๔
1.	สัมมาทิฏฐิ	ปัญ เจ ที่ใน ญาณ สํ จิต ๔๗ (๗๕)			
2.	สัมมาสังกัปปะ	วิตกเจ ที่ใน กาม โสภณจิต ๒๔, ปฐมฌานจิต ๑๑	10.	มิจฌาสังกัปปะ	วิตกเจ ที่ใน อกุ ๑๒
3.	สัมมาวาจา	ส วาจาเจ ที่ใน มหากุ ๘, โลกุต ๔๐			
4.	สัมมากัมมันตะ	ส กัมมันตะเจ ที่ใน มหากุ ๘, โลกุต ๔๐			
5.	สัมมาอาชีวะ	ส อาชีวะเจ ที่ใน มหากุ ๘, โลกุต ๔๐			
6.	สัมมาวายามะ	วิริยเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑	11.	มิจฌาวายามะ	วิริยเจ ที่ใน อกุ ๑๒
7.	สัมมาสติ	สติเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑			
8.	สัมมาสมาธิ	เอกัคคตาเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑	12.	มิจฌาสมาธิ	เอกัคคตาเจ ที่ใน อกุ ๑๑ ^{วิ ส}

ฌาน : เครื่องเพ่งอารมณ์		
1.	วิตก	วิตกเจ ที่ใน กามจิต ๔๔, ปฐมฌาน ๑๑
2.	วិจาร	วិจารเจ ที่ใน กามจิต ๔๔, ปฐม-ทุติยฌาน ๒๒
3.	ปีติ	ปีติเจ ที่ใน กามโสม ๑๘, ปฐม-ทุติย-ตติยฌาน ๓๓
4.	เอกัคคตา	เอกัคคตาเจ ที่ใน จิต ๑๑๑ ^{ทวิ ๑๐}
5.	โสมนัส	เวทนาเจ. ที่ใน โสมนัสสสทกจิต ๖๒
6.	โทมนัส	
7.	อุเบกขา	

พละ : ฐ. ที่ไม่หวั่นไหว		
1.	สัทธาพละ	สัทธาเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑
2.	วิริยพละ	วิริยเจ ที่ใน วิริย สํ จิต ๑๐๕
3.	สติพละ	สติเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑
4.	สมาธิพละ	เอกัคคตาเจ ที่ใน จิต ๑๐๔ ^{อวิริยจิต ๑๖, วิ ส}
5.	ปัญญพละ	ปัญ เจ ที่ใน ญาณ สํ จิต ๗๕
6.	หิริพละ	หิริเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑
7.	โอตตป্পพละ	โอตตป্পเจ ที่ใน โสภณจิต ๕๑
8.	อหิริกพละ	อหิริกเจ ที่ใน อกุ ๑๒
9.	อโนตตป্পพละ	อโนตตป্পเจ ที่ใน อกุ ๑๒

ฌาน : ฐ. ที่มีสภาพเข้าไปเพ่งอารมณ์อย่างมั่นคง อารมณ์ที่ถูกเพ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นอารมณ์ในกรรมฐานเท่านั้น ซึ่งทั้งโลกียะ-โลกุตระ และปรมาตม์ - ปัญญัตติ ก็เป็นอารมณ์ของฌานได้ทั้งสิ้น

องค์ฌานที่อยู่ในกามจิตมีสภาพที่เข้าไปเพ่งอารมณ์อย่างมั่นคง

ส่วนในมหัคคตจิต ทำให้ ฐ. ที่เป็นปรปักษ์ กับตนมีกำลังลดน้อยลงไป หรือไม่ให้เกิดขึ้นได้

ฐ.ที่เป็นปรปักษ์ต่อองค์ฌาน

1. ถีนมิทระ > วิตก
2. วิจิกิฉา > วิจาร
3. พยาบาท > ปีติ
4. กามฉันทะ > เอกัคคตา

5. อุทธัจจะ, กุกกุจจะ,
โทมนัสเวทนา

> โสมนัสเวทนา,
อุเบกขา

6. ปีติ, โสมนัสเวทนา

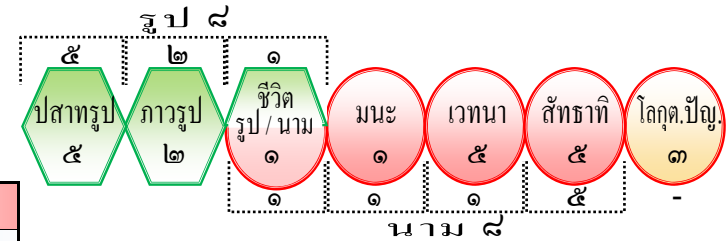
> โทมนัสเวทนา

[ปรมาตม์ ไซติกะ ปริจเฉทที่ ๓ (๒๕๓๘) น. ๑๐๓]

องค์ฌานมีที่ในจิต ๗๕ (เว้น ทวิ ๑๐)
และองค์มัคค์มีที่ในสเหตุจิต ๗๑

อินทรีย์ ๒๒

อินทรีย์: เป็นผู้ปกครอง สามารถทำให้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับตน ให้เป็นไปตามอำนาจ ๑
ธรรมเหล่าใด เป็นผู้ป.ค. คือย่อมกระทำให้ตนเป็นอิสระยิ่ง ฉะนั้น ธ. เหล่านั้น ชื่อว่า อินทรีย์

ประเภท	ครองความเป็นใหญ่	องค์กรธรรม	ภูมิ
รูปอินทรีย์	๑ จักขุอินทรีย์	จักขุปสาทรูป	โลกุตตร
	๒ โสติดินทรีย์	โสด "	
	๓ ขานินทรีย์	ขาน "	
	๔ ชิวหินทรีย์	ชิวหา "	
	๕ กายินทรีย์	กาย "	
	๖ อิตถินทรีย์	อิตถีกายรูป	
	๗ ปริสินทรีย์	ปรีสกายรูป	
นามอินทรีย์	๘ ชีวิตินทรีย์	รูปชีวิตินทรีย์	โลกุตตร
	๙ มนินทรีย์	จิต ๑๒๑(๘๙)	
	๑๐ สุขินทรีย์	ในสุขสทคตกายวิญญานจิต ๑	
	๑๑ ทุกขินทรีย์	ในทุกขสทคตกายวิญญานจิต ๑	โลกุตตร
	๑๒ โสมนัสสินทรีย์	ในโสมนัสสทคตจิต ๖๒	
	๑๓ โทมนัสสินทรีย์	ในโทสมูลจิต ๒	
	๑๔ อุเปกขินทรีย์	ในอุเปกขาสทคตจิต ๕๕	โลกุตตร
	๑๕ สัทธินทรีย์	สัท. ในโสภณจิต ๙๑(๕๙)	
	๑๖ วิริยินทรีย์	วิริ. ในวิริย.ส.จิต ๑๐๕(๗๓)	
	๑๗ สตินทรีย์	สติ. ในโสภณจิต ๙๑(๕๙)	โลกุตตร
	๑๘ สมามินทรีย์	เอก. ในจิต ๗๒ (เวณอวิริยจิ ๑๖, วิจิ.ส ๑)	
	๑๙ ปัญญินทรีย์	ปัญ. ในญาณส.จิต ๔๗ (๗๙)	
	๒๐ อนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์	ในโสตา.มคคจิต ๑	โลกุตตร
	๒๑ อัญญินทรีย์	ปัญ. ในมคคจิต-บน ๓, ผลจิต-ต่ำ ๓	
	๒๒ อัญญาตาวิณทรีย์	อรหัตตผลจิต ๑	

การปรับอินทรีย์ ๕			
	หน้าที่	โทษ	แก้ด้วย
สัทธา (มกุ ๘, มกิ ๘, อปข. ๒๖)	ปักใจเชื่อ	หลง	ปัญญา
วิริยะ (มกุ ๘, มกิ ๘, อปข. ๒๖)	ขกจิต	ฟุ้งซ่าน	สมาธิ / ปัสสัทธา
สติ (มกุ ๘, มกิ ๘, อปข. ๒๖)	อุปการจิต	-	-
สมาธิ (มกุ ๘, มกิ ๘, อปข. ๒๖)	ไม่ฟุ้งซ่าน	โง่งม	วิริยะ
ปัญญา (มกุ ๘, มกิ ๘, อปข. ๒๖)	ทสสนะ	อวดดี	สัทธา

ธรรม ๑๕ เพื่อความหมดจดแห่งอินทรีย์ ๕			
	เว้นบุคคล	เสพคบบุคคล	พิจารณา
สัทธา	ที่ไม่เชื่อ	ที่มีความเชื่อ	สูตรที่ให้เกิด เลื่อมใส
วิริยะ	เกียจคร้าน	ผู้เคารพความเพียร	ความเพียรชอบ
สติ	ผู้หลงลืม	ผู้ตั้งสติมั่น	หลักการตั้งสติ
สมาธิ	ผู้ไม่ตั้งใจมั่น	ผู้ตั้งใจมั่น	ญาณและ วิโมกข์
ปัญญา	ผู้มัวปัญญา ทราม	ผู้มีปัญญา	ญาณจริยาที่ ลึกซึ้ง

อาหาร ๔ : ภัยในอาหาร

	อธ.	นำมาซึ่ง	เป็นภัยเพราะ	กำหนดด้วย	ให้เห็นว่า	ผลที่ได้
๑. กวฬิงการหาร	อาหารที่ทำเป็นคำๆ กลืนกิน	โอชะที่มีข้าวสุก และขนมสด เป็นต้น เป็นที่ตั้ง โดยสภาวะ ชื่อว่าเป็นของละเอียดเพราะเป็นสุขุมรูป นารูปมีโอชะเป็นที่ ๘ มาให้	ความใคร่ในกวฬิงการหาร มุ่งหน้าต่อความหนาว เป็นต้น ทำงานมีการนับด้วยหัวแม่มือ เป็นต้น เพื่อต้องการอาหาร - ย่อมเข้าถึงทุกขมิใช่ช้อย	เปรียบกวฬิงการหารกับปฏิกุล ดูเนื้อ ๙ ประการ คือเนื้อ... ๑. ที่เกิดจากตน ๒. ของญาติ ๓. ของลูก ๔. ของลูกรัก ๕. ของเด็กอ่อน ๖. ดิบ ๗. ที่ไม่ใช่กิน ๘. ไม่ได้ใส่เกลือ ๙. ไม่ได้ย่าง	กวฬิงการหารเป็นเสมือนเนื้อลูก - จะครอบงำ(คล้าย) ความใคร่ในกวฬิงการหารนั้นได้	ราคะที่อาศัยเบญจกามคุณ ก็เป็นอันกำหนดรู้แล้ว - เมื่อกำหนดรู้แล้ว จะไม่มีสังโยชนั้น (กามราคสังโยชน) ซึ่งเป็นเหตุให้อริยสาวกผู้ประกอบแล้วไม่มาสู่โลกนี้อีก
๒. ผัสสหาร	ผัสสะ ๖ มีจักขุ-สัมผัส เป็นต้น	นำเวทนา ๓ มาให้ คือผัสสะที่จะให้เกิดสุขเวทนา เมื่อเกิดขึ้นจะนำสุขเวทนามาให้ ผัสสะที่จะให้เกิดทุกขเวทนา หรือ เกิดทุกขมสุขก็เช่นกัน	เมื่อเผชิญผัสสะ ก็จะเบียดเบียนสิ่งของ ท. ของผู้อื่น ที่เขารักษาหวงแหนคุ้มครอง - ย่อมถูกเจ้าของจับพร้อมด้วยสิ่งของ แล้วถูกลงโทษ ด้วยประการต่าง ๆ เมื่อกายแตกทำลายไปก็ถึงซึ่งทุกข	อาศัยวัตถุ หรืออารมณ์ใดๆ สถิตอยู่ จะมีแต่เรื่องทุกข์ที่ได้เสวยแล้วเท่านั้น - อันเกิดจากวัตถุและอารมณ์นั้นๆ	ผัสสหารเป็นเสมือนแม่โคที่ถูกกลกหน้ - จะครอบงำความใคร่ในผัสสหารนั้นได้	เวทนาทั้ง ๓ ก็เป็นอันกำหนดรู้แล้ว - เมื่อกำหนดรู้เวทนาทั้ง ๓ แล้ว อริยสาวกจะไม่มีกิจอะไรที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไป.
๓. มโนสัญเจตนาหาร	เจตนาที่มีอาสวะ	นำภพทั้ง ๓ มาให้ คือกรรมที่จะให้เข้าถึงกามภพ จะนำกามภพ มาให้ ที่จะให้เข้าถึงรูปภพและอรุภพ ก็จะนำรูปภพและอรุภพ มาให้	ภัยในภพทั้ง ๓ ที่มีกุศลและอกุศลกรรมนั้นเป็นมูลฐานจะมาถึงหมดเลย - เพราะการประมวลมาซึ่ง กุศลกรรมและอกุศลกรรมนั่นเอง.	เหมือนกับชายสองคน ต่างพากันจับแขน กระซอกลงในหลุมถ่านเพลิง - เพราะอรรถว่า จุกกระซอกเข้าไปในภพ ท.	มโนสัญเจตนาหารเป็นดังหลุมถ่านเพลิง - จะครอบงำความใคร่ในมโนสัญเจตนาหารได้	ตัณหา ๓ ก็เป็นอันกำหนดรู้แล้ว - เมื่อกำหนดรู้ตัณหา ๓ แล้ว อริยสาวกจะไม่มีกิจอะไรที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไป.
๔. วิญญาณหาร	จิตดวงใดดวงหนึ่ง	นำนามรูปในปฏิสนธิมาให้ จะนำขันธ์ทั้ง ๓ ที่สมปยุตต์ ด้วยวิญญาณนั้น และรูป ๓๐ ที่เกิดขึ้น ด้วยสามารถแห่งสันตติ ๓ มาให้ โดยนัยแห่งปัจจัย มีสหชาติ-ปัจจัย เป็นต้น ในปฏิสนธิขณะ	รับเอาปฏิสนธินามรูปเกิดขึ้นในที่ที่เป็นที่ถือกำเนิด และเมื่อปฏิสนธิวิญญาณนั้นเกิดขึ้นแล้ว - ภัยทุกอย่างก็เป็นอันเกิดขึ้น เพราะมีปฏิสนธินี้เป็นมูลราก (การเกิดนำความทุกข์มาให้)	ปฏิสนธิวิญญาณ (เปรียบชายผู้ประพฤติชั่วช้า) นามรูปมีเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย(เปรียบปากบาดแผลที่เกิดขึ้นแก่ชายคนนั้น เพราะถูกหอก ท. แทะแล้ว) - พึงเห็นการเกิดขึ้นแห่งทุกข์มีประการต่าง ๆ สำหรับวิญญาณ เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย	วิญญาณหารเป็นเช่นดังถูกแทงด้วยหอก ๓๐๐ เล่ม - จะครอบงำความใคร่ในวิญญาณหารได้	นามรูปก็เป็นอันกำหนดรู้แล้ว - เมื่อกำหนดรู้นามรูปแล้ว อริยสาวกจะไม่มีกิจอะไรที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไป.

วายุโม วิรติตตํ,
ตथा तत्तु सगो ५

อิทธิบาท ๔
 จันทะ
 วิริยะ
 จิตตะ
 วิมังสา

ธ. ไชยธรรมาภรณ์ ๔ ธ.นั้นชื่อว่า โพรธิ ได้แก่ ปัญญาที่ในมัคคจิต ๔
โพรธิปักขยธรรม ว่าโดย อธ.ปรมัตถ์ มี ๑๔
เมื่อว่าโดยประเภท มี ๓๗ สงเคราะห์เป็น ๗ หมวด

อินทรี ๕
 สัทธา
 วิริยะ
 สติ
 สมาธิ
 ปัญญา

๕ พละ ๕
สัทธา
วิริยะ
สติ
สมาธิ
ปัญญา

โพชฌงค์ ๗
สติ
ธัมมวิจยะ
วิริยะ
๖ ปีติ
ปีสัสทธิ
สมาธิ
อเพกขา

สัมมนา ๔
เพียรละอกุศล
เพียรระวังอกุศล
เพียรสร้างกุศล
เพียรรักษากุศล

สติปัญญา ๔
สติในกาย
สติในเวทนา
สติในจิต
สติในธรรม

สถิติที่ตั้งมั่นอยู่ใน
การพิช.เนื่อง ๆ

... เธอ ท. ฟังศึกษาอย่างนี้ว่า เรา ท. ...

- จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ ท.
- เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ
- ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่

เห็นแจ้งกุศลธรรม ท. ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรม ท.
ทกวันทกคืน ดูก่อนภิกษุ ท. เธอ ท. ฟังศึกษาอย่างนี้แล...

- พระพุทธพจน์ อัม. ปัญญ. อุปัชฌายสูตร ๓๖ / ๑๓๗

7 เป็นเหตุประหลาด
ก็เลส และถึง
นิพพาน

ปรมัตถ์โชติกะ ปริญาที่ ๗ น. ๑๒๗-๕, ปฏิ โสภตรกณียุทธ. ๖๕/๖๐๐).

อธ. ที่มีอย่างละ ๑ ชิ้น

๑.วิตก เจ.	- สัมมาสังกัปปมรรค
๒.ปัสสัทธิ เจ.(กาย,จิตต)	- ปัสสัทธิสัมโพชนงค์
๓.ปีติ เจ.	- ปีติสัมโพชนงค์
๔.คตฺตรมัชฌัตตตา เจ.	- อุเบกขาสัมโพชนงค์
๕.ฉันท เจ.	- ฉันททิธิบาท
๖.สัมมาวาจา เจ.	- สัมมาวาจามรรค
๗.สัมมากัมมันต เจ.	- สัมมากัมมันตมรรค
๘.สัมมาอาชีวะ เจ.	- สัมมาอาชีวมรรค
๙.จิต	- จิตตวิธิบาท

១០. ឥត្វា ខេ. រ៉ី ២ ឆ្នាំ

- สัทฉินทรีย์ ๑   - สัทธาพละ ๑

๑๑. เอก์คคตา เจ. มี ๕ ฐาน

- สมาชิกริธี ๑   - สมาชิกพล ๑
- สมาชิกสัมโพธิวงศ์ ๑   - สัมมาสมาชิมนรค ๑

១២. ប័ណ្ណា ខេ. រ៉ូ ៥ គ្នាន

- วิมังสาธิบาท ๑
- ปัญญาพละ ๑
- สัมมาทิถิ ๑

១៣. ឥតិ ខេ. អ៊ី ២ គ្នា

- สถิติปฏิฐาน ๔
- สถิตินทรีย์ ๑
- สถติพละ ๑
- สถติสัมโพชฌงค์ ๑
- สัมมาสติมรรค ๑

๑๔. วิธีย เจ. มี ๕ ฐาน

- สัมผัสปธาน ๔
- วิริยทธิบาท ๑
- วิริยธนีย์ ๑
- วิริยพละ ๑
- วิริยสัมโพชฌงค์ ๑
- สัมมวาชามรรค ๑

มรรคมีองค์ ๘

	สัมมา...	มีความ...	...บรรดาทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม ทางมีองค์แปดเป็นทางอันเกษม*
๑	ทิฏฐิ	เห็นชอบ	เบื้องต้นของมรรคมีองค์ ๘ พระโยคาวจรกำจัดความมืด คืออวิชชา ด้วยสัมมาทิฏฐิ คือ วิปัสสนาญาณนี้ในเบื้องต้นฆ่าใจคือกิเลสเสีย ย่อมบรรลुพระนิพพานโดยความเกษม. (ปัญญาเป็นแสงสว่าง ปัญญาเพียงดังศัสตรา)
๒	สังกัปปะ	ยกขึ้นซึ่งจิตโดยชอบ	ในเบื้องต้น ใช้วิคตตริกไปตริกมา ใช้วิปัสสนาปัญญาตรวจดู ย่อมรู้ว่า ธ. เหล่านี้เป็นกามาวจร, เป็นรูปาวจร เป็นต้น จุฑเหรีญฉีกใช้มือพลิกไปพลิกมา ตาจุฑเหรีญฉีกยาปลั๊ก ย่อมรู้ว่าปลอมหรือไม่ หรือดังช่างถาก เอาขวานถากไม้ใหญ่ที่บุรุษจับปลายคอยพลิกให้ ย่อมนำไปใช้งานได้ ฉันทิ พระโยคาวจร พิจ. ธ. ที่วิคคกอยตริกให้ด้วยปัญญา โดยนัยมีอาทิว่า ธ. เหล่านี้เป็นกามาวจร, เหล่านี้เป็นรูปาวจร ย่อมนำเข้าไปได้ ฉันทิ
๓	วาจา	กำหนดถือเอาชอบ	สัมมาสังกัปปะ มีอุปการะแก่สัมมาวาจา เหมือนดังมีอุปการะแก่สัมมาทิฏฐิ สมดังที่ตรัสว่า จุก่อนคบคิด บุคคลตริกแล้ว พิจ.แล้วในเบื้องต้นก่อนแล จึงเปล่งวาจา
๔	กัมมันตะ	ตั้งขึ้นซึ่งการงานโดยชอบ	ก็เพราะเหตุที่คนจะต้องจัดแจงด้วยวาจาก่อนว่า เราจะกระทำการนี้และสิ่งนี้ ดังนี้แล้ว จึงประกอบการงานในโลก
๕	อาชีวะ	ทำอาชีพให้บริสุทธิ์โดยชอบ	เพราะวามีอุปการะแก่การงาน. ก็เพราะเหตุที่ศีลมีอาชีวะเป็นที่ ๘ ย่อมบริบูรณ์แก่ผู้ละวาทิจุจรีต ๔ และกายจุจรีต ๓ แล้วทำวจีสุจรีตและกายสุจรีตทั้งสองให้บริบูรณ์
๖	วายามะ	ประคองไว้ชอบ	เพื่อแสดงว่า ถ้าบุคคลผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์อย่างนี้ กระทำความปลาบปลื้มด้วยเหตุเพียงเท่านั้นว่า อาชีพของเรบริสุทธิ์แล้วเป็นผู้ประมาทเหมือนดังหลับอยู่ไม่ควรร โดยที่แท้ควรต้องปรารภความเพียรนี้ทุก ๆ อิริยาบถ
๗	สติ	ปรากฏขึ้นชอบ	ต่อแต่นั้นเพื่อจะแสดงว่า แม้ปรารภความเพียรแล้ว ก็ควรการทำสติให้ตั้งมั่นในวัตถุทั้ง ๔ มีกาย เป็นต้น
๘	สมาธิ	ตั้งใจชอบ	ก็เพราะเหตุที่สติตั้งมั่นอย่างนี้แล้ว ใส่ใจได้ดีถึงคคิธรรม ท. ที่มีอุปการะและไม่มีอุปการะแก่สมาธิ ย่อมสามารถทำจิตให้แน่วแน่ในเอกัคคตารมณ์

สัมมาทิฐิ ในเบื้องต้นมีขณะต่างกัน มีอารมณ์ต่างกัน แต่ในเวลาเป็นมรรค มีขณะเดียวกัน มีอารมณ์เดียวกัน. เมื่อว่าโดยกิจได้ชื่อ ๔ ชื่อมีว่า ทุกฺขุ ญาณํ เป็นต้น
สัมมาสังกัปปะ, ... ,, ..” ..... ” เมื่อว่าโดยกิจได้ชื่อ ๓ ชื่อมีว่า เนกขัมมสังกัปปะ เป็นต้น
วิรติ ๓ ..... ,, คือ เป็นวิรติบัง เป็นเจตนาบัง แต่ในขณะมรรคเป็น วิรติ เท่านั้น _____
 องค์มรรคทั้งสอง คือ **สัมมาวายามะ, สัมมาสติ** เมื่อว่าโดยกิจ ได้ชื่อ ๔ ชื่อ ด้วยอำนาจสัมมัปปธาน ๔ และ สตปิฏฐาน ๔ _____
สัมมาสมาธิ คงเป็นสัมมา สมาธิอย่างเดียว ทั้งในเบื้องต้น ทั้งในขณะมรรค... (* ม.ม. ๒๐ มหาราหโถวาทสูตรอภัก. น. ๕๙๖, อ. เอก. ๓๑ พรอัจฉราสังฆาตวรรคอุฎฺธ. น. ๒๖๒) _____

อริยมรรค : ประหาณอกุศลธรรม [มาติกาโชติกะ ธรรมสังคณีสูตรปถมนิสสยะ (๒๕๔๑) น. ๔๗ - ๕๓]

มคค์	โดยลำดับมคค์	โดยมคค์ทั้ง ๔						
	สังโยชน	สังโยชน	นิวรรณ	กิเลส	มิจฉัตต	โลกธรรม	วิปัสสา	อกุศลธรรม
โสตา.	ทัญญิ, วิจิกจนา, สีลัปปต- ปราคาส, อิสสา, มัจฉริยะ	ลักกายทัญญิ, วิจิกจนา, สีลัปปตปราคาส, ... ตทณูฯ : การการะ, ปญฺหะ (อปปายคมนนิยะ)	กุกกจะ, วิจิกจนา,	ทัญญิ, วิจิกจนา	มิจฉาทัญญิ, มุสาวาท, มิจฉากัมมันตะ, มิจฉาอาชีวะ		(นิจวิปัสสา) – สัจญา, จิตต, ทัญญิ (อิตตวิปัสสา) – สัจญา, จิตต, ทัญญิ (สุขวิปัสสา) – ทัญญิ (สุภวิปัสสา) – ทัญญิ	ปาณาติปาต, อทินนาทาน, การมุสมิจฉาการ, มุสาวาท, มิจฉาทัญญิ
สกทา.		ตทณูฯ : (โอพาริกะ) การการะ, ปญฺหะ						
อนาคา.	การการะ, ปญฺหะ	(สุขุมะ) – การการะ, ปญฺหะ	การฉันท, พยาปาท	โทสะ	มิจฉาสังกัปปะ, ปิสุณวาจา, พรุสวาจา	(ปญฺหะ) – เลื่อมลาภ, เลื่อมยศ, นินทา, ทุกข	(สุภวิปัสสา) – สัจญา, จิตต	ปิสุณวาจา, พรุสวาจา, พยาปาท
อรหัต.	มานะ, การการะ, อวิชชา	รูปรการะ, อรูปการะ มานะ, อุตถัจจะ, อวิชชา	ถีนมิททะ, อุตถัจจะ, อวิชชา	โลภะ, โมหะ, มานะ, ถีนะ, อุตถัจจะ, อหิริกะ, อนอตตปปะ	สัมผัปปลาปะ, มิจฉาวายามะ, มิจฉาสติ, มิจฉาสมาธิ, มิจฉาวิมุตติ	(ตัณหา) – ได้ลาภ, ได้ยศ, สรรเสริญ, สุข	(สุขวิปัสสา) – สัจญา, จิตต	สัมผัปปลาปะ, อวิชชา

โสตา. ละ – อคติ ๔ : ถันท, โทส, โมห, ภย.
– มัจฉริยะ ๕ : อาวาส, กุล, ลาภ, วรณ, ธรรม

วิติกกมกิเลส(ถ่วงถ่วงกาย, วาจา)   ละด้วย สีลกุศล และวิปัสสนา (ม.กุ ๘) – ตทกคปหาณ
ปริยฐานกิเลส (กลุ่มรุมในใจ)   ละด้วย สมาธิกุศล (ฉาน)   – วิจกนปหาณ
อนุสัยกิเลส (นอนเนื่องในขันธสันดาน)   ละด้วย โลกุตตรปัญญา (อริยมคค์)   – สมุจเจทปหาณ

เอกสารประกอบ
การบรรยาย
“ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

โพชฌงค์ ๗ : องค์แห่งการตรัสรู้

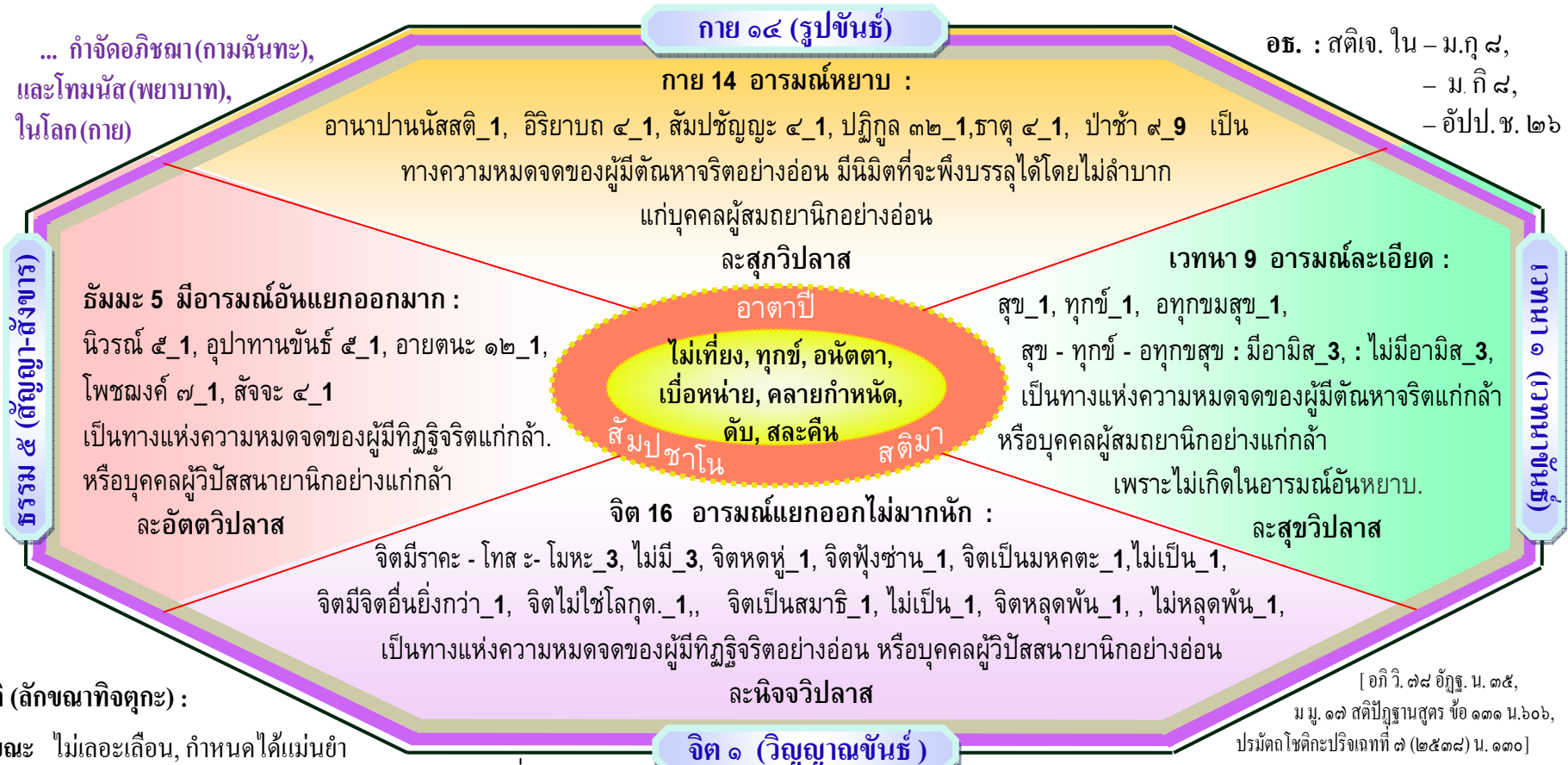
สติ	ธัมมวิจย	วิริยะ	ปิติ	ปัสสัทธิ	สมาธิ	อุเบกขา
สติสัมปชัญญะ - ในอิริยา- บถย่อย ๗ มีการ ก้าวไป เป็นต้น	มากด้วยการไต่ถาม - ในชั้นธ, ธาต, อายตนะ, อินทรีย์, พละ, โพชฌงค์, องค์มรรค, ฌาน, สมณะ และวิปัสสนา	พิจ.เห็นภัยในอบาย - ที่เช่นนั้นไม่อาจให้ วิริยะเกิดขึ้นได้ ปกติเห็นอาณิสสงส์ ความเพียร - คนเกียจคร้านไม่อาจ ได้โลกุตตร ธ. ๙	ระลึกถึง - พระพุทธคุณ ระลึกถึง - พระธรรมคุณ ระลึกถึง - พระสงฆ์คุณ ระลึกถึงศีล - ที่ตนรักษายอยู่ ได้โดยไม่ขาด	เสพอภีษณอัน ประณีต เสพอภีษณที่เป็น สุข - เว้นอภีษณอัน ส่วนไม่ เสมอกัน	ทำวัตถุให้สละสลวย ปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน ฉลาดในนิมิต - ในการถือเอากลิ่นนิมิต ยกจิตในสมัย - เมื่อหุดหุด มีความเพียรย่อ หย่อน ยกจิตให้ธัมมวิจย และปิติสัมโพชฌงค์ตั้งขึ้น	วางเฉยใน สัตว์ - พิจ.สัตว์มี กรรมเป็น ของๆ ตน, โดยปรมาต สัตว์ไม่มี
หลักเว้น คนลืมนสติ - ดังเช่น กาทั้ง เหยื่อ	ทำวัตถุให้สละสลวย - การทำวัตถุ ท. ทั้ง ภายใน - ภายนอก ให้สละใส	พิจ.เห็นทางดำเนิน - ควรตามพระอริยะ	ระลึกถึงการบริจาค - พิจ.ทานอันตน ได้ถวายแก่ผู้มี ศีล ท. กัตติ	เสพอภีษณ อันเป็นสุข - เว้นอิริยาบถ อันมีส่วน ไม่เสมอกัน	ขมจิตในสมัย - เมื่อฟังชาน เพราะปรารถ ความเพียรเกินไป ขมจิต ให้ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบก- ขาสัมโพชฌงค์ตั้งขึ้น	วางเฉยใน สังขาร - เห็นใน ความไม่มี เจ้าของ, เป็นสิ่งที่ เพียงชั่ว- เวลาหนึ่ง เท่านั้น
คบคนมีสติ ตั้งมั่น	ปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน - มีสัทธาภักกับปัญญา, วิริยะกับสมาธิ เป็นต้น	เคารพในการเทียว บิณฑบาต - ผู้ให้มิได้เป็นญาติ เป็นทาส เมื่อได้ บริโภคจักทำสมณ- ธรรมพ้นจากวิฎกทกข	ระลึกถึงเทวดา - คุณให้ถึงความ เป็นเทวดาที่มี ในตน	ประกอบความ เพียรปาน- กลาง - พิจ. เห็น ตนและ ผู้อื่นมี กรรมเป็น ของตน	จิตราเริงในสมัย - เมื่อไม่มีอัสสาทะ ความ พยายามทางปัญญาอ่อน ไป เพราะไม่ได้ความสุข แต่ความสงบ ให้พิจ. สังเวควัตถุ ๘ (ชาติ, ชรา, พยาธิ, มรณะ, ภัยทุกข, ทุกข์มีวิฎกเป็นมูลในอดีต,... ในอนาคต, ทุกขมีการแสวง- หาอาหารในปัจจุบัน), ยังความเลื่อมใสให้เกิด ด้วยระลึกคุณพระรัตนตรัย	หลักเว้นผู้ พัวพันในสัตว์ และสังขาร - (ผู้ที่ติดยึด ความเป็น เจ้าของคอย ห่วงบุคคลที่ ตนโยงโย เกี่ยวข้อง และผู้ห่วง ห่วงอยู่กับ สิ่งของ เครื่องใช้- สอยต่างๆ ของตน)
น้อมจิตไป ใน ธ. นั้น - ให้เกิด สติขึ้นใน อิริยาบถ มีขึ้น นั่ง เป็นต้น	หลักเว้นผู้ทรมปัญญา - ผู้ไม่หยั่งลงใน ความต่าง มีชั้น เป็นต้น	พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งมรดก - อริยะทรัพย์ ๗ ย่อม ไม่ได้แก่ผู้เกียจคร้าน	ระลึกถึง - คุณพระนิพพาน	หกลึกเว้นผู้มี กายกระสับ- กระส่าย - คนที่เทียว เบียดเบียน ผู้อื่น	เพ่งดูจิตอยู่เฉยๆ ในสมัย - เมื่อเป็นไปสม่ำเสมอใน อารมณ์ สุวิถิแห่งสมณะ ดลสารถึงวางใจเมื่อมาวิ่ง เรียบร้อย	หลักเว้นผู้มีจิตไม่เป็นสมาธิ - คนฟังชาน คบผู้มีจิตเป็นสมาธิ - ด้วยอุปจาระ หรืออัปปนา
สติ มีกำลังใน ที่ทั้งปวง จึงจะควร เพราะสติ	คบผู้มีปัญญา - ผู้เห็นความเกิด และ ความเสื่อม ๕๐	พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งพระศาสดา	หกลึกเว้นคนเศร้า- หมอง - ผู้ไม่เลื่อมใส	คบบุคคลผู้มี กายสงบ - สारรวมกาย	พิจ.วิโมกข์ - สยัญญต อนิมิต อัปปณิหิต	น้อมจิตไปใน อุเบกขานั้น - ในอิริยาบถ ท.
มีกำลังใน ที่ทั้งปวง จึงจะควร เพราะสติ	พิจ.ปาฐะที่ต้องใช้ ปัญญาอันลึก - เป็นไปในชั้นธอัน ละเอียดเป็นต้น	พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งชาติ	คบบุคคลผู้มี ใจผ่องใส - มากด้วยความ เลื่อมใสในพระ- พุทธา	น้อมจิตไปใน ปัสสัทธินั้น - ในอิริยาบถ ท.	พิจ.วิโมกข์ - สยัญญต อนิมิต อัปปณิหิต	น้อมจิตไปใน อุเบกขานั้น - ในอิริยาบถ ท.
รักษาคิดไว้จากความตกไปในอุทธัจจะ เพราะอำนาจ สัทธา วิริยะ และปัญญา อันเป็นฝ่ายอุทธัจจะ	น้อมจิตไปในธัมมวิจย นั้น - ในอิริยาบถ ท.	พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งสหพรหมจารี	พิจ. สุตระอันชวน เลื่อมใส - แสดงคุณพระ- รัตนตรัย	น้อมจิตไปใน ปัสสัทธินั้น - ในอิริยาบถ ท.	พิจ.วิโมกข์ - สยัญญต อนิมิต อัปปณิหิต	น้อมจิตไปใน อุเบกขานั้น - ในอิริยาบถ ท.
และรักษาคิดไว้จากความตกไปใน โกสัชชะ เพราะสมาธิเป็นฝ่ายโกสัชชะ		พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งสหพรหมจารี	พิจ. สุตระอันชวน เลื่อมใส - แสดงคุณพระ- รัตนตรัย	น้อมจิตไปใน ปัสสัทธินั้น - ในอิริยาบถ ท.	พิจ.วิโมกข์ - สยัญญต อนิมิต อัปปณิหิต	น้อมจิตไปใน อุเบกขานั้น - ในอิริยาบถ ท.
โกสัชชะ เพราะสมาธิเป็นฝ่ายโกสัชชะ		พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งสหพรหมจารี	พิจ. สุตระอันชวน เลื่อมใส - แสดงคุณพระ- รัตนตรัย	น้อมจิตไปใน ปัสสัทธินั้น - ในอิริยาบถ ท.	พิจ.วิโมกข์ - สยัญญต อนิมิต อัปปณิหิต	น้อมจิตไปใน อุเบกขานั้น - ในอิริยาบถ ท.
สติจึงจำปรารถนาในที่ทั้งปวง ...พระพุทธองค์ ตรัสว่า เป็นคุณชาติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง เพราะจิตมีสติ เป็นที่พึ่งอาศัย และสติมีการรักษาเอาไว้เป็นเครื่องปรากฏ การยกและข่มจิต เว้นสติเสียหาไม่ได้...		พิจ.เห็นความเป็นใหญ่ แห่งสหพรหมจารี	พิจ. สุตระอันชวน เลื่อมใส - แสดงคุณพระ- รัตนตรัย	น้อมจิตไปใน ปัสสัทธินั้น - ในอิริยาบถ ท.	พิจ.วิโมกข์ - สยัญญต อนิมิต อัปปณิหิต	น้อมจิตไปใน อุเบกขานั้น - ในอิริยาบถ ท.

จิตตาคณะ การเจริญ สมาธิ. ปัตติสัมโพชฌงค์; จิตตังขันธ์ การเจริญ ปัสสัทธิ. สมาธิ. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

สติปัฏฐาน ๔

สภาวะ ธ. ใดเป็นหัวหน้า (เป็นประธาน) ในสัมปยุตตธรรม ท. แล้วตั้งอยู่ในอารมณ์ ท. มีกาย เป็นต้น
ธ. นั้น ชื่อว่า **ปัฏฐาน**, สตินั้นแหละ เป็นประธานใน สัม. แล้วตั้งมั่นในอารมณ์ มีกาย เป็นต้น ชื่อว่า **สติปัฏฐาน**

โพธิปักขิยสงคเห จตตารโ สติปัฏฐานา กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ฐมนานุปัสสนาสติปัฏฐานญจ

สติ (ลักษณะที่จตุระ) :

- ลักษณะ ไม่เลอะเลือน, กำหนดได้แม่นยำ
(อุปโลกนลักษณะ เจว สติ อุปคคณลักษณะ)
- กิจ ไม่หลงลืม (อสมโมหรา)
- อาการ ปรากฏในปัญญาว่าเป็น ธ. ที่รักษา, ธ. ที่จดจ่อกับ
อารมณ์ (อารกขา วา วิสยาภิมุขภาว ปจจุปัฏฐานา)
- เหตุใกล้ จดจำที่แม่นยำ, มีสติปัฏฐาน คือกาย เป็นต้น
(อิธสญญา วา กายาหิสติ ปทฏฐานา)

- กาย เวทนา จิต ธรรม ใน กาย เวทนา จิต ธรรม
- กาย เวทนา จิต ธรรม บ้าง ... ความเสื่อมใน บ้าง ... ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมใน บ้าง ...
- กาย เวทนา จิต ธรรม บ้าง ... ความเสื่อมใน บ้าง ... ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมใน บ้าง ...

สติปัฏฐาน : โอะมะ ๔

	กาย	เวทนา	จิต	ธรรม
โอะมะ	กามคุณ ๕ มีความพิเศษย่อมได้แก่กาย กายจึงเป็นที่อาศัยแห่งกาโอะมะ	ความยินดีในภพ ย่อมเกิดมิได้ด้วยอำนาจของการยึดถือความสุขในภพ เวทนาจึงเป็นที่อาศัยของภโวมะ	ความเห็นผิดในจิตว่าเป็นตน ย่อมเกิดมิได้ด้วยอำนาจของการยึดถือความสืบท่อว่าเป็นกลุ่มก้อน เหตุนั้น จิตจึงเป็นวัตถุที่อาศัยของ ทิฏฐโอะมะ	ความลุ่มหลงย่อมเกิดมิได้เพราะแยกธรรมออกจากกันไม่ได้ และเพราะการแยกธรรมเป็นกิจที่รู้ได้ยาก เหตุนั้น ธรรมะทั้งหลายจึงเป็นวัตถุที่อาศัยของ อวิชโอะมะ

ปฐวี	อำนาจค้นหา (กาย, เวทนา)	อำนาจมานะ (จิต)	อำนาจทิฏฐิ (ธรรม)
ภายใน	ย่อมสำคัญปฐวีภายในว่า เราเป็นดิน, ดินเป็นของเรา, คนอื่นเป็นดิน, ดินของคนอื่น ดังนี้ ยังฉันทราคะให้เกิดในผม(ดิน) เป็นต้น ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ทะยานอยากในผมๆ นั้น ว่า ผมของเราพึงดีตลอดไป หรือตั้งจิตไว้เพื่อจะได้สิ่งที่ตนยังไม่ได้ ด้วยศีลหรือพรหมจรรย์ เพื่อเราจักมีผมดำสนิท อ่อนนุ่ม ดังนี้	อาศัยสมบัติ (ความถึงพร้อม) หรือวิบัติของ ผมๆ แห่งตนว่า เราดีกว่า เราเสมอกัน หรือว่าเราเลวกว่า	ย่อมยึดมั่นผมว่าเป็นชีวะ โดยนัยที่มาแล้วว่า ชีวะก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ดังนี้
ภายนอก	ยังฉันทราคะให้เกิดขึ้นในโลหะๆ ย่อมหวงแหนรักษา คุ้มครองไว้โดยนัยว่าโลหะๆ ของเรา ชื่อว่า ย่อมสำคัญปฐวีภายนอก หรือย่อมทะยานอยากในปฐวีภายนอกนี้ว่า ขอโลหะๆ ของเราพึงมีอยู่อย่างนี้ตลอดไป หรือตั้งจิตไว้เพื่อจะได้สิ่งที่ยังไม่ได้ว่า ด้วยศีลหรือพรหมจรรย์นี้ เราจักเป็นผู้มีอุปกรณ์ มีเหล็ก และโลหะๆ ที่ถึงพร้อมแล้ว อย่างนี้	อาศัยสมบัติหรือวิบัติแห่งโลหะๆ ของตนแล้ว เกิดมานะขึ้นว่า ด้วยอุปกรณ์นี้ เราจึงดีกว่า เขา เสมอเขา หรือเลวกว่าเขา	มีความสำคัญในโลหะๆ ว่าชีวะ ย่อมยึดมั่นว่านี่เป็นชีวะ นัยในโลหะ เป็นต้น ก็มีนัยนี้ หรือบางคน พิจ.เห็นปฐวิกสณโดยเป็นอตฺตา คือยึดมั่นนิมิตปฐวีว่า อตฺตา หรือพิจ. เห็นเนื้อความทั้ง ๒ คือ ปฐวิกสณ และองคาพยพว่า ปฐวิกสณอันใด เรา ก็อันนั้น เราอันใด ปฐวิกสณก็อันนั้น ดังนี้

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

ม.ป. ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

❖ ...เมื่อใดแล ศีลของเธอจกบริสุทธิตี และความเห็นของเธอจกตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔... (พระพุทธพจน์) ❖ (สัมมา. ๓๐ พาทิสสูตร ข้อ ๗๔๘ น. ๔๔๖)

อนุสสติ ๖

	อนุสสติ	สติอันเกิดขึ้นบ่อย ๆ	อานิสงส์
๑	พุทธานุสสติ	ระลึกถึงพระพุทธคุณ เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นอรหํ ฯลฯ เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นภควา ดังนี้ ฯลฯ จิตย่อมไม่เป็นจิตที่ราคะ - โทสะ - โมหะกลุ้มรุม วิตก วิจารณ์ อันหม่อมไปในพระพุทธรูป ย่อมเป็นไป	ได้ความไพบลูย์แห่งศรัทธา – สติ – ปัญญา และแห่งบุญ มากด้วยปีติและปราโมช ทนต่อความกลัว และความตกใจ เมื่อประจวบวัตถุที่จะพึงล่งละเมิด หิริโอตตปปะย้อมปรากฏ สามารถอดกลั้นต่อทุกข์ เมื่อไม่บรรลुकุณอันยิ่งขึ้นไปย่อมมีสุคติเป็นเบื้องหน้า
๒	ธัมมานุสสติ	ระลึกถึงพระธรรมคุณ ท. อันต่างโดยคุณ มีความเป็นสวากขาตะ เป็นต้น ในโลกุตตรธรรมนั้น อริยมรรคอันเป็นทางตรง ไม่ไปใกล้สุดโต่งทั้งสองข้าง, สามัญญผล ท. อันมีกิเลสระงับแล้ว, พระนิพพานอันเป็นสภาพเที่ยง สภาพไม่ตาย สภาพที่ต้านทุกข์ และสภาพล้นทุกข์ ชื่อว่าสวากขาตะ ดังนี้ ฯลฯ ทรงบัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวก ท.	
๓	สังฆานุสสติ	ระลึกถึงพระสังฆคุณ ท. อันต่างโดยคุณมีความเป็นผู้ปฏิบัติดีเป็นต้น เป็นสัมมาปฏิบัติ เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยการปฏิบัติชอบ ผู้ตั้งอยู่ในผลก็ชื่อว่าปฏิบัติดี มุ่งเอาความปฏิบัติที่ล่งไปแล้ว เพราะบรรลุธรรมที่พึงบรรลु ก็ด้วยความปฏิบัติชอบนั่นเอง	
๔	ศีลानุสสติ	ระลึกถึงศีล ท. ของตนโดยคุณมีความเป็นศีลไม่ขาดเป็นต้น โดยนัยว่า โอ ศีล ท. ของเราไม่ขาดหนอ...ไม่ทะลุหนอ...ไม่ต่างหนอ...ไม่พร้อยหนอ... เป็นไทหนอ...ไม่ถูกปรามาสหนอ...เป็นทางสมาธิหนอ	ได้ความไพบลูย์แห่งองค์คุณมีศรัทธาเป็นอาทิ มากด้วยปีติ ปราโมช มีความประพฤติเหมาะสม ไม่ประมาทในการปฏิสังการ ปราศจากภัยอันมีตำหนิตนเองเป็นต้น เมื่อไม่บรรลुकุณอันยิ่งย้อมมีสุคติฯ
๕	จาคานุสสติ	ระลึกถึงจาคะของตนโดยคุณมีความเป็นผู้ปราศจากความตระหนี่ (อันเป็นตัณห์) พอใจในการให้และการแบ่ง	มากไปด้วยปีติ ปราโมช เป็นผู้น้อมไปในทางสละ โดยประมาณยิ่ง อธิยาศัยไม่โลภ สมควรแก่เมตตา โดยปกติ เมื่อไม่บรรลुकุณอันยิ่งย้อมมีสุคติฯ
๖	เทวตานุสสติ	ระลึกคุณของเทวดา ท. ผู้ประกอบด้วยคุณมีศรัทธาเป็นต้น ตั้งเทวดาไว้ในฐานะแห่งพยาน แล้วระลึกคุณ มีศรัทธาเป็นต้นที่ตนมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาอย่างใดจตุตจากภพนี้แล้ว ปฏิสนธิในภพนั้นๆ ศรัทธาเช่นนั้น แม้เราก็มีอยู่ เป็นต้น	ได้ความไพบลูย์แห่งศรัทธาที่คุณ มากด้วยปีติ ปราโมช ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของเทวดา ท. เมื่อไม่บรรลुकุณอันยิ่งย้อมมีสุคติฯ

สิ่งอันให้สติเกิด : ๑๗ ประการ

	ประเภท	เป็นไปกับบุคคล
๑	อภิชานโต สติ	ผู้ที่ระลึกชาติได้, พระอานนท์ที่ฟังพระสูตรครั้งเดียวจำไว้ได้ และนางบุชชุตตราอุบาสิกาที่ฟังพระสัทธรรมเทศนาครั้งเดียวก็จำเอามาสำแดงให้คน ท. ฟังได้ถ้วนถี่ ดังนี้ ....(เชี่ยวชาญ)
๒	กัมมุปปาย สติ	ผู้ที่จำทรัพย์ที่ถุงห่อของตัวเก็บไว้ได้ ดังนี้ ....(ห่อของมีค่า)
๓	โอฬาริกวิญญาณโต สติ	ผู้ที่ในคราวปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ และคราวได้สำเร็จแก่โศดาปัตติผล ดังนี้ ....(โอฬารใจ)
๔	หิตวิญญาณโต สติ	ผู้ที่เคยได้เป็นสุขอยู่แต่ก่อน และระลึกถึงสุขที่ตนเสวยแต่ก่อนนั้นได้ว่า ได้เสวยสุขเมื่อครั้งนั้นๆ ....(ประทับใจ)
๕	อหิตวิญญาณโต สติ	ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากมาแต่กาลก่อน จึงระลึกขึ้นได้ถึงทุกข์ยากแต่ก่อน ....(ฝังใจ)
๖	สมภาคนิมิตฺโต สติ	ผู้ที่เห็นซึ่งผู้อื่น สิ่งอื่น เหมือนผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง หรือของที่มี ก็นำให้ระลึกได้ในสิ่งนั้น ....(คล้ายคลึง)
๗	วิสมภาคนิมิตฺโต สติ	ผู้ที่ระลึกส่วนต่างด้วยสีสนัวรรณะ กลิ่นรส และโณภูมิจักษณธรรมของดอกไม้ไม้อย่างนี้ เป็นเช่นนี้ ดังนี้ ....(ต่างจากกัน)
๘	กถาวิญญาณโต สติ	ผู้ที่ไปให้ผู้อื่นบอกให้จึงระลึกขึ้นได้ ....(คำบอก)
๙	ลกฺขณโต สติ	ผู้เป็นเจ้าของโค เห็นคำหนิเครื่องหมายโคของตนแล้วระลึกได้ ดังนี้ ....(รอยคำหนิ)
๑๐	สรณโต สติ	ผู้ที่มีบุคคลมาเตือน ว่าท่านได้กระทำสิ่งนั้นไว้ ท่านลืมไปแล้วหรือ จงคิดดูเถิด ก็ระลึกขึ้นได้ ....(คำเตือน)
๑๑	มุตฺโต สติ	ผู้จดอักขระไว้แล้ว ครั้นลืมไปมาดูอักขระนั้นก็รู้ว่า อักขระนี้อันตนได้กระทำไว้ที่ระหว่างอักขระนี้ ... (ทำเครื่องหมาย)
๑๒	คณนาโต สติ	ผู้จะระลึกสิ่งของอันใดเป็นของมาก ต้องนับดูจึงจะระลึกได้ว่าเท่านั้น ....(นับ)
๑๓	ธารณโต สติ	ผู้จำทรงไว้ได้มากด้วยอุตสาหะ สำเนียงจำไว้มาก ....(ทรงจำไว้)
๑๔	ภาวนาโต สติ	ภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้บุพเพนิวาสานุสสติญาณระลึกชาติได้ ๑ ชาติ จนทราบท่าหลายชาติไป ....(ภาวนา)
๑๕	โปตฺถกนิพนฺธโต สติ	ผู้อันระลึกถึงพระราชอนุสาสน์กฎหมาย อธิบายว่า พระราชกำหนดกฎหมายฎีกาที่พระมหากษัตริย์มีพระราชบัญญัติไว้ ย่อมจารึกอยู่กับใบลาน ครั้นนำมาอ่านดูแล้วก็ระลึกได้ ดังนี้ ....(บันทึก)
๑๖	อุปนิทฺเทปโต สติ	ผู้เห็นทรัพย์ที่ตั้งไว้และระลึกได้ถึงทรัพย์นั้น ....(ผ่านใกล้ที่เก็บ)
๑๗	อนุญมโต สติ	ผู้ระลึกรูปได้ จำเสียงได้ จำกลิ่นได้ ระลึกรสได้ ระลึกซึ่งโณภูมิจักษณธรรมได้ และระลึกถึงธรรมเป็นการละเอียดได้ ด้วยเคยประสบมาก่อน ....(เคยประสบมา)

ศัพท์สัทกะ ๕ : ชั้น, อุปาทนชั้น, อายุตนะ, ธาตุ, สัจจะ (รวมวัตถุ. ๗๒)

	ชั้น ๕ (กอง)	องค์ธรรม	อุปาทนชั้น ๕ (กองที่เป็น อารมณ์อุปาทน)
1.	รูปชั้น	รูป ๒๘	รูปอุปาทนชั้น
2.	เวทนาชั้น	เวทนา ๑๒๑	เวทนาอุปาทนชั้น
3.	สัญญาชั้น	สัญญา ๑๒๑	สัญญาอุปาทนชั้น
4.	สังขารชั้น	สังขาร ๑๒๑ (ตามควร)	สังขารอุปาทนชั้น
5.	วิญญาณชั้น	จิต ๑๒๑	วิญญาณอุปาทนชั้น

ชั้น - ธ.ท. ที่ถูกทุกข์ต่าง ๆ เกี่ยวกัน

- ธ. ที่แสดงความว่างเปล่าจากอสังขาร

ชั้น - เป็นกลุ่ม, เป็นกอง โดยมีได้มุ่งเอาจำนวน
มากรวมกัน แต่มุ่งหมายในความมีประเภทต่างกัน
๕ ประเภท คือ ธ. ที่เป็น

1. ปัจจุบัน, อดีต, อนาคต ..(กาล)
2. ทูระ, สันตติกะ.
3. อัสนัตตะ, พหิตระ
4. โอปาริกะ, สุขุมะ
5. หินะ, ปณิตะ

ที่ทรงแยกอุปาทนชั้น จากชั้น ๕
ก็เพื่อประโยชน์ในการเจริญวิปัสสนา

	ธาตุ ๑๘	องค์ธรรม	อายุตนะ ๑๒
1.	จักขุธาตุ	จักขุปสาท	จักขวยตนะ
2.	โสตธาตุ	โสตปสาท	โสตยตนะ
3.	ฆานธาตุ	ฆานปสาท	ฆานายตนะ
4.	ชีวหาธาตุ	ชีวหาปสาท	ชีวหายตนะ
5.	กายธาตุ	กายปสาท	กายายตนะ
6.	รูปธาตุ	สีต่าง ๆ	รูปายตนะ
7.	สัทธาธาตุ	เสียงต่าง ๆ	สัททายตนะ
8.	คันธธาตุ	กลิ่นต่าง ๆ	คันธายตนะ
9.	รสธาตุ	รสต่าง ๆ	รสายตนะ
10.	โผฏฐัพพธาตุ	สัมผัสต่าง ๆ	โผฏฐัพพายตนะ
11.	ธัมมธาตุ	เจ ๕๒, สุขุมรูป ๑๖, นิพ.	ธัมมายตนะ
12.	จักขุวิญญาณธาตุ	จักขุวิญญาณจิต ๒	มโนมยตนะ (จิต ๘๕/๑๒๑)
13.	โสตวิญญาณธาตุ	โสตวิญญาณจิต ๒	
14.	ฆานวิญญาณธาตุ	ฆานวิญญาณจิต ๒	
15.	ชีวหาวิญญาณธาตุ	ชีวหาวิญญาณจิต ๒	
16.	กายวิญญาณธาตุ	กายวิญญาณจิต ๒	
17.	มโนธาตุ	ปัญจทวาร ๑, สัมปฏิจจ ๒	
18.	มโนวิญญาณธาตุ	จิต ๗๖ (เว้น ทวิ ๑๐ มโนธาตุ ๓)	

- มหาภูตรูป ๔ เป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติ รูปชั้น
- ผัสสะ " " " " เวทนาชั้น
- ผัสสะ " " " " สัญญาชั้น
- ผัสสะ " " " " สังขารชั้น
- นามรูป " " " " วิญญาณชั้น

	อริยสัจจะ	องค์ธรรม
1.	ทุกข์สัจจะ	โลกียจิต ๘๑, เจ ๕๑ โลก เจ, รูป ๒๘
2.	สมุทัยสัจจะ	โลกเจ.
3.	นิโรธสัจจะ	นิพ.
4.	มรรคสัจจะ	องค์มรรค ๘ ที่ในมรรคจิต ๔

อริยสัจจะ - ธ. ที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้า ท.

๑. ทุกข์สัจจะ - ทำให้สัตว์ ท. ได้รับความลำบาก

๒. สมุทัยสัจจะ - เป็นเหตุให้ความทุกข์ต่าง ๆ

เกิดแก่สัตว์ ท.

๓. นิโรธสัจจะ - เป็นเครื่องที่ทำให้ทุกข์ต่าง ๆ ดับไป

๔. มรรคสัจจะ - เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์

เนื้อความ ๕ อย่าง ของอายุตนะ

1. อายุตนะภายใน เป็นที่เกิดแห่งวิถิจิตบ่อข

...สัญญาจิตสัจจะ

2. อายุตนะภายใน เป็นที่อยู่ของวิถิจิต(โดยอุปจารณ)

...นิวาสนสัจจะ

3. อายุตนะภายใน เกิดขึ้นอยู่ในสัตว์ทั่วไปทั้งสิ้น

...อาภรณ์สัจจะ

4. อายุตนะภายนอก เป็นที่ประชุมแห่งวิถิจิต ท.

...สโมสรมสัจจะ

5. อายุตนะทั้งภายใน-นอก เป็นเหตุให้วิถิจิตเกิดขึ้น

...การณสัจจะ

◇ ยกเว้นสังขารชั้นเสียแล้ว สังขารที่เหลืออยู่นั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารชั้น, สังขารชั้น ชื่อว่าสังขารด้วย ชื่อว่าสังขารชั้นด้วย ◇ (อภิ ยมก ๘๒ สังขารชั้นธมม ข้อ ๕๔ น. ๕๐)

อภิ วิ. ๗๗ ชั้นขวิภังค์ ข้อ ๑ น. ๑, อายุตณวิภังค์ ข้อ ๕๗ น. ๑๖๑, ธาตุวิภังค์ (ธาตุ ๑๘) ข้อ ๑๒๔ น. ๒๕๐, สัจจวิภังค์ ข้อ ๑๔๔ น. ๒๕๑, ม.อ. ๒๒ มหาลาภณมสูตร ข้อ ๑๒๓ น. ๑๗๐, ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๗ (๒๕๓๘) น. ๑๔๑

ขั้น/อายตนะ/ธาตุ/สัจจะ : องค์ธรรม   ปริมาณโคตตะ ปริมาณที่ ๗ (๒๕๓๘) น. ๑๔๑

ขั้น ๕ และขั้นวิมุตติ		อายตนะ ๑๒		ธาตุ ๑๘		สัจจะ ๔ และสัจจวิมุตติ		
ขั้น	องค์ธรรม	อายตนะ	องค์ธรรม	ธาตุ	สัจจะ	องค์ธรรม		
๑. รูป	รูป ๒๘	๑. จักขวา -	จักขุ ปสาท	ไอพัริกรูป ๑๒	๑. จักขุ -	๑. ทุกข์	รูป ๒๘	
		๒. โสตา -	โสตา "		๒. โสตา -			
๓. ชานา -	ชาน "	๓. ชาน -						
๔. ชิวหา -	ชิวหา "	๔. ชิวหา -						
๕. กายา -	กาย "	๕. กาย -						
๖. รูปา -	รูปา รณ	๖. รูป -						
๗. สัททา -	สัททา "	๗. สัทท -						
๘. คันธา -	คันธา "	๘. คันธ -						
๙. รสา -	รสา "	๙. รส -						
๑๐. โผฏา -	โผฏา " (ปฐ.เต.วา.)	๑๐. โผฏา -						
		ธัมมา -	สุขุมรูป ๑๖		ธัมม -			
๒. เวทนา	เวทนา เจ.	๑๑. {	ธัมมา -	เจ. ๕๒	๑๑. {	ธัมม -	๒. สมุทัย	เจ. ๕๑ (ในโลภียจิต ๘๑) โลภเจ.
๓. สัญญา	สัญญา เจ.							
๔. สังขาร	เจ. ที่เหลือ ๕๐							
๕. วิญญาณ	จิต ๘๙	๑๒. มนา -	สัมป.๒ + ปัญ. ๑ = ๓ จักขุ วิญ. จิ. ๒ โสตา " " ๒ ชาน " " ๒ ชิวหา " " ๒ กาย " " ๒ จิตที่เหลือ ๗๖	๑๒. มโน - ๑๓. จักขุวิญ. - ๑๔. โสตาวิญ. - ๑๕. ชานาวิญ. - ๑๖. ชิวหาวิญ. - ๑๗. กายวิญ. - ๑๘. มโนวิญ. -	๔. มัค	โลภียจิต ๘๑ องค์มัค ๘ (หรือ ๗ ที่ใน หุตีย > ปัญจมนจิต ในมัคคจิ.๔)		
					สัจจวิมุตติ	มัคคจิตตูปาทที่เหลือ = เจ.ที่เหลือ(๓๖ - ๘) + มคคจิ.๑ = ๒๙ ผลจิตตูป. = เจ. ๓๖ + ผลจิต ๑ = ๓๗		
ขั้นวิมุตติ	นิพพาน	ธัมมา -	นิพ.	ธัมม -	๓. นิโรธ	นิพ.		

ยกเว้น กายิกทุกข์ (เว.ในทกขสทคตกายวิญ.), เจตสิกทุกข์ (เว.ในโท จิต ๒) เสียแล้ว ทุกขสัจจะที่เหลืออยู่นั้น ไม่ชื่อว่าทุกข์
กายิกทุกข์, เจตสิกทุกข์ ชื่อว่าทุกข์ก็ใช่ ชื่อว่าทุกขสัจจะก็ใช่... (อภิขมก นิตเทสวาระ ข้อ ๘๒๕ น. ๘๒๕, ปริมาณโคตตะ ปริมาณที่ ๗ / ๑๔๑, พระคัมภีร์สังขมก น. ๑)

เอกสารประกอบการบรรยาย
" ก้าวสู่พระไตรปิฎก "

พหูธาตุ, आयตนะ (ใน -นอก) (ม.อ. ๒๒ วิสธมนสูตรอรรถ. น. ๒๒๕, พหูธาตุสูตร ข้อ ๒๓๗ - ๒๔๕ น. ๒๕๐, อภิ. วิ. ๗๗ ธาตุวิภังค์ ข้อ ๑๑๔ น. ๒๐๐)

ชื่อธาตุ	อธ.	ชื่อธาตุ	อธ.	ชื่อธาตุ	อธ.
จักขุ	รูป	รูป (รูปารมณ)	รูป	จักขุวิญญาณ	นาม
โสต	รูป	สัทท (สัททารมณ)	รูป	โสตวิญญาณ	นาม
ฆาน	รูป	คันธ (คันธารมณ)	รูป	ฆานวิญญาณ	นาม
ชีวหา	รูป	รส (รสารมณ)	รูป	ชีวหาวิญญาณ	นาม
กาย	รูป	โผฏฐัพพ (โผฏฐัพพารมณ)	รูป	กายวิญญาณ	นาม
มโน	นาม	ธรรม (ธรรมารมณ)	รูป/นาม	มโนวิญญาณ	นาม
ปฐวี (ทำให้ตั้งอยู่)	รูป	อาโป (ทำให้ประสานติดอยู่)	รูป	เตโช (ทำให้อบอุ่น)	รูป
วาโย (เคลื่อนไหว)	รูป	อากาศ (ถูกต้องไม่ได้)	รูป	วิญญาณ (รู้แจ้ง)	นาม
สุข	นาม	ทุกข์	นาม	โสมนัส	นาม
โทมนัส	นาม	อุเบกขา	นาม	อวิชชา	นาม
กาม	รูป	เนกขัมมะ	นาม	พยาบาท	นาม
อัพยาบาท	นาม	วิหิงสา	นาม	อวิหิงสา	นาม
กาม	รูป	รูป	รูป	อรูป	นาม
สังขตะ		อสังขตะ			

อายตนะภายใน ๖		อายตนะภายนอก ๖	
อายตนะ	องค์ธรรม	อายตนะ	องค์ธรรม
จักขุอายตนะ	จักขุปสาท	รูปอายตนะ	รูปารมณ (สี)
โสตาอายตนะ	โสตปสาท	สัททอายตนะ	สัททารมณ (เสียง)
ฆานายตนะ	ฆานปสาท	คันธอายตนะ	คันธารมณ (กลิ่น)
ชีวหาอายตนะ	ชีวหาปสาท	รสอายตนะ	รสารมณ (รส)
กายอายตนะ	กายปสาท	โผฏฐัพพายตนะ	โผฏฐัพพารมณ (สัมผัส)
มโนอายตนะ	จิต ๘๙	ธัมมอายตนะ	ธัมมารมณ (เจ. ๕๒, สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน)

ธรรม : ทรงไว้ซึ่งสภาวะของตน, อันปัจจัย ท.
ทรงไว้ หรือทรงไว้ตามสภาวะ
(ขุ.ม.ท. ๖๕ อรรถ. น. ๕๗ : อภิ. ตี. ๗๕ อรรถ. น. ๑๕๓)

ธาตุ : ย่อมจัดแจง, ย่อมทรงไว้, การจัดแจง,
เป็นเหตุทรงไว้โดยประการต่าง ๆ,
เป็นที่ทรงไว้, เป็นสภาวะ

สภาวะ : เป็นของสูญ (คือ มิใช่สัตว์)
(อภิ. วิ. ๗๗ ข้อ ๑๒๓ น. ๒๐๕, อรรถ. ๒๕๖)

ธาตุ ท. ที่เป็นโลกีย์ เป็นธาตุที่กำหนดไว้
โดยความเป็นเหตุ ย่อมจัดแจงสังสารทุกข์ไว้
หลายประการ ฯ

อนึ่งธาตุ ท. อันสัตว์ย่อมทรงไว้ คือ
รองรับไว้ เหมือนของหนักที่แบกอยู่ ฯ
'ธาตุ' เป็นเพียงชื่อของสิ่งที่ปราศจากชื้อะ
(ขุ.ม.ท. ๖๕ อรรถ. น. ๗๐)

อายตนะ : แตนเกิด, ที่ประชุม, เหตุ,
เครื่องต่อ, การแผ่ธรรม อันเป็น
บ่อเกิดแห่งอาสวะนำไปสู่สังสาร
(ขุ.ม.ท. ๖๕ อรรถ. น. ๖๕ : อภิ. วิ. ๗๗ อรรถ. น. ๑๖๔)

สังสาร : ลำดับแห่งขันธ ธาตุ อายตนะ ท.
อันเป็นไปอยู่ไม่ขาดสาย
(ขุ.ม.ท. ๔๕ คัมภีร์สูตรอรรถ. น. ๗๗๕, อภิ. ตี. ๗๕ อรรถ. น. ๓๐)

สัพพธรรม : ขันธ ๕, อายตนะ ๑๒, ธาตุ ๑๘
(ธ. ทั้งปวง)

**สังขาร ท. ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา.**

(อ. สด. ๓๗ โมกคัลลนสูตรอรรถ. น. ๑๘๕)
เอกสารประกอบการบรรยาย " ก้าวสู่พระไตรปิฎก "

ธาตุ มาติกา ๕ นัย : อุทเทศ

๑. นยมาติกา ๑๔ นัย (มูลมาติกา)

สงฺคห (สงฺเคราะห์ได้)	①	②	อสงฺคห (สงฺเคราะห์ไม่ได้)
สั (ประกอบกัน)	③	④	วิป (ไม่ประกอบกัน)

โดยความเป็น : ชันธ, อายุตนะ, ธาตุ

1. ① ②	6. ③ ④	11. ① ③ ④
2. ① ②	7. ③ ④	12. ③ ① ②
3. ② ①	8. ④ ③	13. ② ③ ④
4. ① ①	9. ③ ③	14. ④ ① ②
5. ② ②	10. ④ ④	

๑. สงฺคโห อสงฺคโห - ธ.ที่สงฺเคราะห์ได้... ธ.ที่สงฺเคราะห์ไม่ได้...
๒. สงฺคหิตเตน อสงฺคหิตํ - ธ.ที่สงฺเคราะห์ไม่ได้ ด้วย ธ.ที่สงฺเคราะห์ได้
๓. อสงฺคหิตเตน สงฺคหิตํ - ธ.ที่สงฺเคราะห์ได้ ,, ธ.ที่สงฺเคราะห์ไม่ได้
๔. สงฺคหิตเตน สงฺคหิตํ - ธ.ที่สงฺเคราะห์ได้ ,, ธ.ที่สงฺเคราะห์ได้
๕. อสงฺคหิตเตน อสงฺคหิตํ - ธ.ที่สงฺเคราะห์ไม่ได้ ,, ธ.ที่สงฺเคราะห์ไม่ได้
๖. สมฺปโยโค วิปโยโค - ธ.ที่ประกอบกัน ธ.ที่ไม่ประกอบกัน
๗. สมฺปยุตฺเตน วิปยุตฺตํ - ธ.ที่วิปยุตกันได้ ด้วย ธ.ที่สัมฺปยุตกัน
๘. วิปยุตฺเตน สมฺปยุตฺตํ - ธ.ที่สัมฺปยุตกันได้ ,, ธ.ที่วิปยุตกัน
๙. สมฺปยุตฺเตน สมฺปยุตฺตํ - ธ.ที่สัมฺปยุตกันได้ ,, ธ.ที่สัมฺปยุตกัน
๑๐. วิปยุตฺเตน วิปยุตฺตํ - ธ.ที่วิปยุตกันได้ ,, ธ.ที่วิปยุตกัน

๑๑. สงฺคหิตเตน สมฺปยุตฺตํ วิปยุตฺตํ
- ธ.ที่สัมฺปยุตกันได้ ธ.ที่วิปยุตกันได้
ด้วย ธ.ที่สงฺเคราะห์กัน
๑๒. สมฺปยุตฺเตน สงฺคหิตํ อสงฺคหิตํ
- ธ.ที่สงฺเคราะห์กันได้ ธ.ที่สงฺเคราะห์กันไม่ได้
ด้วย ธ.ที่สัมฺปยุตกัน
๑๓. อสงฺคหิตเตน สมฺปยุตฺตํ วิปยุตฺตํ
- ธ.ที่สัมฺปยุตกัน ธ.ที่วิปยุตกันได้
ด้วย ธ.ที่สงฺเคราะห์กันไม่ได้
๑๔. วิปยุตฺเตน สงฺคหิตํ อสงฺคหิตํ
- ธ.ที่สงฺเคราะห์กันได้ ธ.ที่สงฺเคราะห์กันไม่ได้
ด้วย ธ.ที่วิปยุตกัน

๒. อัพกันตรมาติกา ๑๒๕ บท (ปณณกมาติกา ๑๒๕ บท)

๓. นยมาติกา ๔ นัย

ติหิ	สงฺเคราะห์ด้วย ชันธ อายุตนะ ธาตุ	จตุหิ	ประกอบกับ นามชันธ ๔
สงฺคโห	ได้	สมฺปโยโค	ประกอบ
อสงฺคโห	ไม่ได้	วิปโยโค	ไม่ประกอบ

๔. ลักษณะมาติกา {๑. สภาโค ธ.ที่เข้าร่วมกันได้ตามหลักสัมฺปโยคนัย ๒. วิสภาโค ธ.ที่เข้าร่วมกันไม่ได้ ๑

๕. พหิรมาติกา ๒๖๖ บท (ติกมาติกา ๒๒ × ๓ : ทุกมาติกา ๑๐๐ × ๒)

✧ พทจ. ทรงแสดงธาตุ เพื่ออรรถาธิบายความสำคัญว่ามีชีวิต...ธาตุเป็นเพียงชื่อของสิ่งที่ปราศจากชีวิต ✧

[อภิธ. ๗๘ มาติกา ข้อ ๑ น. ๑, ปัญญาพจนานุกรม ๒๕๕๐ น. ๔]

ติกมาติกา ๒๒

ชื่อ ดิกะ		ปฐมบท	ทุติยบท	ตติยบท	
1	กุสล	กุสลา ธ. > ไม่มีโทษ ให้ผลเป็นสุข	อกุสลา ธ. > เป็นโทษ ให้ผลเป็นทุกข์	อพยาคตา ธ. > หนีออกจากกุสล อกุสล	อา นิป
2	เวทนา	สุขาย เวทนาย สมปยุตตา ธ. > สัมปยุตต์ด้วย สุขเวทนา	ทุกข์าย เวทนาย สมปยุตตา ธ. > สัมปยุตต์ด้วย ทุกขเวทนา	อทุกข์มสุขาย เวทนาย สมปยุตตา ธ. > สัมปยุตต์ด้วยอุเบกขาเวทนา	สพ สป
3	วิปาก	วิปากา ธ. > เป็นผลของกุศล และอกุศล ที่พิเศษกว่ากัน	วิปาก-ธมม-ธ. > ให้วิปาก(ผล)เกิด	เนว-วิปาก-น-วิปาก-ธมม-ธ. > ทั้งไม่เป็นวิปาก และไม่ให้เกิดวิปาก	อา นิป
4	อุปาทินน	อุปาทินน-ปาทานียา ธ. > กรรมยึดไว้เป็นผลฯ และอารมณ์ ของอุปาทานได้	อนุปาทินน-ปาทานียา ธ. > กรรมไม่ได้ยึดไว้เป็นผล แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานได้	อนุปาทินน-อนุปาทานียา ธ. > กรรมไม่ได้ยึด ไว้เป็นผลฯ ทั้งไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน	อา นิป
5	สังกิลิฏฐ	สังกิลิฏฐ-สงกิลเลสิก ธ. > กิเลสทำให้ เศร้าหมองฯ และเป็นอารมณ์กิเลสได้	อสงกิลิฏฐ-สงกิลเลสิกา ธ. > ไม่ถูกกิเลส ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์กิเลสได้	อสงกิลิฏฐ-อสงกิลเลสิก ธ. > ไม่ถูกกิเลสทำให้ เศร้าหมอง และไม่ใช่อารมณ์ของกิเลส	อา นิป
6	สวิตักก	สวิตกก-สวิจาราร ธ. > เกิดพร้อมวิตก วิจาร	อวิตกก-วิจารมตตา ธ. > ไม่มีวิตก มีแต่วิจาร	อวิตกก-อวิจारा ธ. > ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร	อา สป
7	ปีติ	ปีติสหคตา ธ. > เกิดพร้อมปีติ	สุขสหคตา ธ. > เกิดพร้อมสุขเวทนา	อุเปกขาสหคตา ธ. > เกิดพร้อมอุเบกขาเว.	อา สป
8	ทัสสน	ทสสเนน ปาหัตตพพา ธ. > พึงประหารโดยโสตาปัตติมคค์	ภวานาย ปาหัตตพพา ธ. > พึงประหารโดยอริยมคค์เบื้องต้น ๓	เนว ทสสเนน น ภวานาย ปาหัตตพพา ธ. > ทั้งไม่พึงประหารโดยโสตา.ม.และม.บน ๓	อา นิป
9	ทัสสนเหตุ	ทสสเนน ปาหัตตพพ-เหตุกา ธ. > มีเหตุพึงประหารโดยโสตา.มคค์	ภวานาย ปาหัตตพพ-เหตุกา ธ. > มีเหตุพึงประหารโดย มคค์. บน ๓	เนว ทสสเนน น ภวานาย ปาหัตตพพเหตุกา ธ. > ทั้งไม่มีเหตุพึงประหารโดย มคค์. ๓	อา นิป
10	ออาจยาคามิ	ออาจยาคามิโน ธ. > ให้ถึงจุดและปฏิสนธิ	อปลายยาคามิโน ธ. > ให้ถึงพระนิพพาน	เนวอาจย-คามินาปลาย-คามิโน ธ. > ทั้งไม่เป็น เหตุให้ถึงจุด-ปฏิสนธิ และไม่ให้นิพ.	อา นิป
11	เสกข	เสกขา ธ. > เป็นของเสกขบุคคล	อเสกขา ธ. > เป็นของอเสกขบุคคล	เนว เสกขา นาเสกขา ธ. > ไม่เป็น ๓ (ทั้งสอง)	อา นิป
12	ปริตต	ปริตตา ธ. > มีอานุภาพน้อย	มคคตา ธ. > ถึงความประเสริฐ	อปปมาณา ธ. > เป็นปรปักษ์ต่อกิเลส	อา นิป
13	ปริตตารัมมณ	ปริตตารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็น ปริตตะ ๓	มคคตารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็น มคคคคะ ๓	อปปมาณารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็น อัปปมาณะ ๓	อา สป
14	หีน	หีนา ธ. > ทราม	มชฺฌิมา ธ. > อย่างกลาง	ปณฺเฑา ธ. > ประณีต	อา นิป
15	มิจจัตต	มิจจัตตนิยตา ธ. > มีจลาสภาวะ ให้ผลแน่นอน	สมมตตนิยตา ธ. > สัมมาสภาวะให้ผลแน่นอน	อนิยตา ธ. > ให้ผลไม่แน่นอน	อา นิป
16	มคคารัมมณ	มคคารัมมณา ธ. > มีมคค์เป็นอารมณ์	มคคเหตุกา ธ. > มีเหตุคือมคค์	มคคธาธิปติโน ธ. > มีมคค์เป็นอธิบดี	อา สป
17	อุปปันน	อุปปันนา ธ. > เกิดขึ้นแล้ว	อนุปปันนา ธ. > ยังไม่เกิด	อุปปาทีโน ธ. > จักเกิดขึ้นแน่	อา สป
18	อดีต	อดีตตา ธ. > อดีต	อนาคตา ธ. > อนาคต	ปัจจุปปันนา ธ. > ปัจจุบัน	อา สป
19	อดีตารัมมณ	อดีตารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็น อดีต	อนาคตารัมมณา ธ. > อารมณ์ อนาคต	ปัจจุปปันนารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็น ปัจจุบัน	อา สป
20	อัมมัตต	อชฺฌมตตา ธ. > ภายใน(สันดาน)	พหิทฺธา ธ. > ภายนอก ๓	อชฺฌมตต-พหิทฺธา ธ. > เป็นภายใน และ ภายนอกสันดานแห่งตน	อา นิป
21	อัมมัตตารัมมณ	อชฺฌมตตารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็นภายใน	พหิทฺธารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็นภายนอก	อชฺฌมตต-พหิทฺธารัมมณา ธ. > อารมณ์เป็นภายในและภายนอก	อา สป
22	สนิทัสสน	นิทสสน-สปปญฺหา ธ. > เห็นได้ กระทบได้	อนิทสสน-สปปญฺหา ธ. > เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้	อนิทสสน-อปปญฺหา ธ. > เห็นไม่ได้ และกระทบไม่ได้	อา นิป

: ว่าโดยประเภทแห่งชื่อ
มี ๒ อย่าง

๑. อาทิลทธานมติก -
อาศัยศัพท์ที่ตั้ง ในบทแรก
ของดิกะ เป็นหลักตั้งชื่อ

๒. สัพพทธานมติก -
อาศัยศัพท์ที่ตั้ง ในบททั้ง ๓
เป็นหลักตั้งชื่อ

: ว่าโดยปรมาณธรรมที่
สงเคราะห์เข้าได้
มี ๒ อย่าง

๑. นิปปเทสติก -
ทรงแสดงปรมาณธรรมทั้ง ๔
หมดไม่มีเหลือ

๒. สปปเทสติก -
ทรงแสดงปรมาณธรรมทั้ง ๔
ไม่หมด ยังมีเหลืออยู่

[อภิ ต ๑๕ มาติกาอนุพทอฏฐ. น. ๑๕๑,
มาติกาโชติกะธัมมสังคณี ๑ (๒๕๔๑) น. ๑๒]

สนิท

(เป็นการอยู่ให้สั้นและให้ง่ายต่อการ
จดจำเท่านั้น ต้องตรวจสอบกับการ
บรรยายขยายความด้วย)

←ธ. (ในตาราง) อ่านว่า ฐัมมา
เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

ติกมตีกา ๒๒ : องค์กรรม

	ชื่อ	ปฐมบท	ทุติยบท	ตติยบท
1	กุศล	กุ. 21, เจ. 38	อกุ 12, เจ. 27	วิ. 36, กิ. 20, เจ. 38, รูป 28, นิพ.
2	เวทนา	สุขสห.จิ 63, เจ. 46 [↗] เว	ทุกข์สห.จิ 3, เจ. 21 [↗] เว	อุเปกขาสห.จิ 55, เจ. 46 [↗] เว.
3	วิปาก	วิ. 36, เจ. 38	อกุ. 12, กุ. 21, เจ. 52	กิ. 20, เจ. 35, รูป 28, นิพ.
4	อุปาทินน	โลเกียวิ. 32, เจ. 35, กัมรูป 20	อกุ.12, โลเกียกุ.17, กิ.20, เจ.52, จิ.รูป 17, อุตฺตรรูป 15, อาหารชรรูป 14	โลกุต. 8, เจ. 36, นิพ.
5	สังกิลิฏฐ	อกุ. 12, เจ. 27	โลเกียกุ. 17, โลเกียวิ. 32, กิ. 20, เจ. 38, รูป 28	โลกุต. 8, เจ. 36, นิพ.
6	สวิตกก	กามจิต 44 [↗] ทวิ ¹⁰ , ปฐมม.จิ.11, เจ. 50 [↗] วิตก, วิจาร	ทุติยม.จิต 11, เจ. 36 [↗] วิจาร, วิตกเจ. 55 (ใน สวิ.จิ. 55)	ทวิ.10, ตติยม.-ปัญจม.จิ.45, เจ. 36, วิจารเจ. (ใน ทุติยม.จิ.11) 11, รูป 28, นิพ.
7	ปีติ	กามโส.จิ.18, ปฐม-ตติยม.จิ. 33, เจ. 46 [↗] ปีติ	สุขสห.จิ. 63, เจ. 46 [↗] เว	อุเปกขาสห.จิ. 55, เจ. 46 [↗] เว
8	ทัสสน	ทิ.ส.จิ 4, วิจิ.ส.จิ 1, เจ. 22 (สมุจเจท) โสตาช ทิว.จิ 4, โทสจิ 2, เจ. 25 อปายคณนีย (ตณฺกร) โสตา	ทิว.จิ 4, โทสจิ 2, เจ. 25 (หยาบ: ตณฺกร) สกทาคา ทิว.จิ 4 (กาม), โทสจิ 2, เจ. 25 (สมุจเจท) อนาคา ทิว.จิ 4 (รูป, อรูป), อท.ส.จิ 1, เจ. 21 (สมุจ.) อรหันต์	กุ. 21, วิ. 36, กิ. 20, เจ. 38, รูป 28, นิพ.
9	ทัสสนเหตุ	ทิ.ส.จิ 4, วิจิ.ส.จิ 1, เจ. 22 [↗] โม.เจ.ในโม.วิจิ.ส.จิ ทิว.จิ 4, โทสจิ.2, เจ. 25 อปายคณนีย ตณฺกร	ทิว.จิ 4, โทสจิ.2, เจ. 25 (หยาบ: ตณฺกร) สกทาคามี ทิว.จิ 4 (กาม), โทสจิ.2, เจ. 25 (สมุจเจท) อนาคามี ทิว.จิ 4 (รูป-อรูป), โม. อท.ส.จิ 1, เจ. 21 [↗] โม.เจ.ในอท.ส.จิ (สมุจเจท) อรหันต์	กุ. 21, วิ. 36, กิ. 20, เจ. 38, โม.เจ.ในโม.จิ 2, รูป 28, นิพ.
10	आจยาคามี	อกุ. 12, โลเกียกุ. 17, เจ. 52	มคคจิ. 4, เจ. 36	วิ. 36, กิ. 20, เจ. 38, รูป 28, นิพ.
11	เสกข	โลกุตตรจิ 7 [↗] อรพ. 1, เจ. 36	อรพ. 1, เจ. 36	โลเกียจิ 81, เจ. 52, รูป 28, นิพ.
12	ปริตต	กามจิ 54, เจ. 52, รูป 28	มหคคตจิต 27, เจ. 35	โลกุต. 8, เจ. 36, นิพ.
13	ปริตตา- รัมมณ	ทวิปัญจ. 10, มโนธ. 3, สันตี. 3, ม.วิ 8, หสิ.1 เจ. 33; อกุ.12 มโนทวาร.1, ม.กุ 8, ม.กิ 8, อภิณ. 2, เจ. 50 [↗] อปป.	วิญญา.ม.จิ 3, เนว.ม.จิ 3, เจ. 30, อกุ 12 มโนทวาร.1, ม.กุ 8, ม.กิ 8, อภิณ. 2, เจ. 47 [↗] วิรตี, อปป.	โลกุต. 8, เจ. 36; มโนทวาร.1, ม.กุ.ส. 4 ม.กิ.ส. 4, อภิณ. 2, เจ. 33 [↗] วิรตี, อปป.

ติกมัติกา ๒๒ : องค์ธรรม

	ชื่อ	ปฐมบท	ทุติยบท	ตติยบท
14	หีน	อกุ. 12, เจ. 27	โลกียกุ.17, โลกียวิ. 32, กิ. 20, เจ. 38, รูป 28	โลกุต.จิ 8 เจ. 36, นิพ.
15	มิจฉัตต	ทิส.จิ 4 ขวน ๗ (นียตมิจฉาทิฏฐิ) เจ. 21, โทสจิ 2 ขวน ๗ (ปัญจันนตริยกรรม) เจ. 22	มัคคจิ 4, เจ. 36	อกุ.12 [↗] ขวน ๗ (โล.ทิส. 4 นียต, โทสจิ 2 ปัญจา) โลกียกุ. 17, วิ. 36, กิ. 20, เจ. 52, รูป 28, นิพ.
16	มัค- คารัมมณ	มโนทวาร. 1, ม.กุ. ส. 4, กุ. อภิณ. 1, เจ. 33 [↗] วิรตี, อปป. (โสตาช ทำโสตา.มัคค เป็นอารมณ)	มัค. 4, เจ. 28 [↗] มัค.ม้องค. ๘ / มัค. 4, เจ. 34 [↗] อโล, อโท. / มัค. 4, เจ. 35 [↗] ปัญญา /	ม.กุ.ส. 4, เจ. 33 [↗] วิรตี, อปป. (โสตา. ทำ โสตา มัคคเป็นอารมณโดยเป็นอธิปัตติ)
17	อุปันน	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 ที่กำลังปรากฏ	อกุ. 12, กุ. 21, กิ. 20 เจ. 52, จิ.รูป 17, อตุขรูป 15, อาหารขรูป 14 ที่จะเกิด	วิ. 36, เจ. 38, ก. รูป 20 ที่จะเกิด
18	อดีต	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 ที่เป็นอดีตกาล	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 ที่เป็นอนาคตกาล	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 ที่เป็นปัจจุบันกาล
19	อติ- ตารัมมณ	วิญญา. 3, เนว. 3, เจ. 30 (ที่ทำอดีต. เป็น อารมณแนนอน) มโนทวาร. 1, กามขวน 29, ตทา. 11, เจ. 47 [↗] วิรตี, อปป. (ที่ทำอดีต. เป็นอารมณ)	มโนทวาร. 1, กามขวน 29, ตทา. 11, อภิณ. 2, เจ. 50 [↗] อปป.	ทวิ.10, มโนธาต 3, อัญ.เจ 10 [↗] วิริ ปิตี จัน (ที่ทำปัจจุบัน. เป็นอารมณแนนอน): มโน ทวาร. 1, กามขวน 29, ตทา. 11, อภิณ. 2 เจ. 50 [↗] อปป. (ที่ทำปัจจุบัน. เป็นอารมณ)
20	อชฉัตต	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 (ในสันดานตน)	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 (นอกสันดานตน)	จิ. 89, เจ. 52, รูป 28 (ภายในและภายนอก สันดานตน)
21	อชฉัต- ตารัมมณ	วิญญา. 3, เนว. 3, เจ. 30	รูปา.15 [↗] อภิณ. 2, อากาสา. 3, โลกุต. 8, เจ. 38, (ที่ทำพหิทถารมณแนนอน): กามจิ 54, อภิณ. 2, เจ. 52 (ขณะที่ทำพหิทถารมณ)	กามจิ. 54, อภิณ. 2, เจ. 49 [↗] อิสสา, อปป.
22	สนิทัสสน	รูปารมณ	โอพาริกรูป 11 [↗] รูปารมณ	จิ. 89, เจ. 52, สุขุมรูป 16, นิพ.

ติกมาติกา : จำแนกชั้น์ อายุคนะ ชาติุ สัจจะ

	ปฐมบท	ข	อา	ธ	ส	หุติยบท	ข	อา	ธ	ส	ตติยบท	ข	อา	ธ	ส
1	กสลา ฐมา	4	2	2	2 ^๒	อกสลา ฐมา	4	2	2	2	อพยากตา ฐมา	5 ^๒	12	18	2 ^๒
2	สขาย เวทนาย สมปยุตตา ฐมา	3	2	3	3 ^๓	ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตา ฐมา	3	2	3	1	อทุกขมสขาย เวทนาย สมปยุตตา ฐมา	3	2	7	3 ^๓
3	วิปากา ฐมา	4	2	8	1 ^๒	วิปากธมมฐมา	4	2	2	3 ^๒	เนา วิปาก น วิปาก ธมมฐมา	5 ^๒	12	13	2
4	อนุปาทินนุปาทานียา ฐมา	5	11	17	1	อนุปาทินนุปาทานียา ฐมา	5	7	8	2	อนุปาทินนุปาทานียา ฐมา	4 ^๒	2	2	2 ^๓
5	สงกิลิฏฐสงกิลลิก ฐมา	4	2	2	2	อสงกิลิฏฐสงกิลลิก ฐมา	5	12	18	1	อสงกิลิฏฐอสงกิลลิก ฐมา	4 ^๒	2	2	2 ^๓
6	สวิตกกสวิจาร ฐมา	4	2	3	3 ^๓	อวิตกกสวิจารมตดา ฐมา	4	2	2	2 ^๓	อวิตกกสวิจาร ฐมา	5 ^๒	12	17	3 ^๓
7	ปีติสหคดา ฐมา	4	2	2	3 ^๓	สขสหคดา ฐมา	3	2	3	3 ^๓	อเปกขาสหคดา ฐมา	3	2	7	3 ^๓
8	ทสสเนน ปหาตพพา ฐมา	4	2	2	2	ภาวนาย ปหาตพพา ฐมา	4	2	2	2	เนา ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพา ฐมา	5 ^๒	12	18	3 ^๓
9	ทสสเนน ปหาตพพเหตุกา ฐมา	4	2	2	2	ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา ฐมา	4	2	2	2	เนา ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา ฐมา	5 ^๒	12	18	3 ^๓
10	อจายคามิโน ฐมา	4	2	2	2	อปจายคามิโน ฐมา	4	2	2	1 ^๒	เนาจายคามินาปจายคามิโน ฐมา	5 ^๒	12	18	2 ^๒
11	เสกขา ฐมา	4	2	2	1 ^๓	อเสกขา ฐมา	4	2	2	- ^๒	เนา เสกขา นาเสกขา ฐมา	5 ^๒	12	18	3
12	ปริตดา ฐมา	5	12	18	2	มหคคดา ฐมา	4	2	2	1	อปปมาณา ฐมา	4 ^๒	2	2	2 ^๓
13	ปริตตารมมณา ฐมา	4	2	8	2	มหคคตารมมณา ฐมา	4	2	2	2	อปปมาณารมมณา ฐมา	4	2	2	2 ^๓
14	หีนา ฐมา	4	2	2	2	มชฌมา ฐมา	5	12	18	1	ปถเิดา ฐมา	4 ^๒	2	2	2 ^๓
15	มิจจตตนิยดา ฐมา	4	2	2	2	สมมตตนิยดา ฐมา	4	2	2	1 ^๒	อนิยดา ฐมา	5 ^๒	12	18	3 ^๒
16	มคคารมมณา ฐมา	4	2	2	1	มคคเหตุกา ฐมา	4	2	2	1 ^๒	มคคาธิปติโน ฐมา	4	2	2	2 ^๒
17	อุปปนนา ฐมา	4	12	18	3 ^๓	อนุปปนนา ฐมา	5	7	8	3 ^๒	อุปปาทิโน ฐมา	5	11	17	1 ^๒
18	อติตา ฐมา	5	12	18	3 ^๓	อนาคตา ฐมา	5	12	18	3 ^๓	ปจจุปปนนา ฐมา	5	12	18	3 ^๓
19	อติตารมมณา ฐมา	4	2	2	2	อนาคตารมมณา ฐมา	4	2	2	2	ปจจุปปนารมมณา ฐมา	4	2	8	2
20	อชฌมตดา ฐมา	5	12	18	3 ^๓	พหิทฐา ฐมา	5 ^๒	12	18	4 ^๓	อชฌมตตพหิทฐา ฐมา	5	12	18	3 ^๓
21	อชฌมตตารมมณา ฐมา	4	2	8	2	พหิทฐารมมณา ฐมา	4	2	8	3 ^๓	อชฌมตตพหิทฐารมมณา ฐมา	4	2	8	2
22	สนิทสสนสปปฐิชา ฐมา	1	1	1	1	อนิทสสนสปปฐิชา ฐมา	1	9	9	1	อนิทสสนสปปฐิชา ฐมา	5 ^๒	2	8	4 ^๓

อภิธรรมมัททกามาติกา ๑๐๐

หมวด / ประเภท		สุททุก			มิสสทุก		
		①	②	③	①+②	①+③	[-①]+②
1. เหตุโคจร	6	1.เหตุ	2.สเหตุ	3.เหตุสมปยุต	4.เหตุสเหตุ	5.เหตุเหตุสมปยุต	6.นเหตุสเหตุ
2. อุพนตทุก	7	1.สปปจย	2.สงขต	3.สนิทสสน	4.สปปฎิหม	5.รูปี	6.โลกีย
		①	②	③	①+②	①+③	[-③]+②
3. อาสวโคจร	6	1.อาสว	2.สาสว	3.อาสวสมปยุต	4.อาสวสาสว	5.อาสวสาสวสมปยุต	6.อาสววิปยุตตสาสว
4. สมุโลชนโคจร	6	1.สมุโลชน	2.สมุโลชนนิย	3.สมุโลชนสมปยุต	4.สมุโลชนสมุโลชนนิย	5.สมุโลชนสมุโลชนสมปยุต	6.สมุโลชนวิปยุตตสมุโลชนนิย
5. คนถโคจร	6	1.คนถ	2.คนถนิย	3.คนถสมปยุต	4.คนถคนถนิย	5.คนถคนถสมปยุต	6.คนถวิปยุตตคนถนิย
6. โอมโคจร	6	1.โอม	2.โอมนิย	3.โอมสมปยุต	4.โอมโอมนิย	5.โอมโอมสมปยุต	6.โอมวิปยุตตโอมนิย
7. โยคโคจร	6	1.โยค	2.โยคนิย	3.โยคสมปยุต	4.โยคโยคนิย	5.โยคโยคสมปยุต	6.โยควิปยุตตโยคนิย
8. นีวณโคจร	6	1.นีวณ	2.นีวณนิย	3.นีวณสมปยุต	4.นีวณนีวณนิย	5.นีวณนีวณสมปยุต	6.นีวณวิปยุตตนีวณนิย
9. ปรามาสโคจร	5	1.ปรามาส	2.ปรามฏฐ	3.ปรามาสสมปยุต	4.ปรามาสปรามฏฐ	-	5.ปรามาสวิปยุตตปรามฏฐ
10. มหนตทุก	14	1.สารมมณ 2.จิตต 3.เจตสิก 4.จิตตสมปยุต 5.จิตตตัสสฏฐ 6.จิตตสมฏฐาน 7.จิตตสทฏ 8.จิตตานุปริวตติ 9.จิตตตัสสฏฐ-จิตตสมฏฐาน 10.จิตตตัสสฏฐจิตตสมฏฐานสทฏ 11.จิตตตัสสฏฐจิตตสมฏฐานานุปริวตติ 12.อหุมตติก 13.อุปาทา 14.อุปาทินน					
11. อุปาทานโคจร	6	1.อุปาทาน	2.อุปาทานนิย	3.อุปาทานสมปยุต	4.อุปาทานอุปาทานนิย	5.อุปาทานอุปาทานสมปยุต	6.อุปาทานวิปยุตตอุปาทานนิย
12. กิเลสโคจร	8	1.กิเลส 2.สงกิเลส 3.สงกิเลฏฐ 4.กิเลสสมปยุต 5.กิเลสสงกิเลส 6.กิเลสสงกิเลฏฐ 7. กิเลสกิเลสสมปยุต 8.กิเลสวิปยุตตสงกิเลส					
13. ปฎิจทุก	18	1.ทสฺสเนนปหาดพพ 2.ภาวนายปหาดพพ 3.ทสฺสเนนปหาดพพเหตุ 4.ภาวนายปหาดพพเหตุ 5.สวิตกก 6.สวิจาร 7.สปปิติก 8.ปิติสหคต 9.สุขสหคต 10.อุเปกขาสหคต 11.กามาวจร 12.รูปาวจร 13.อรูปาวจร 14.ปริยาปนุน 15.นิยยานิก 16.นิยต 17.สอตุตร 18.สรณ					

เห จู อา สัญ ... คัณ โอ ... โย หี ป ... ม อุ กิ ปฏ

(อภิ ต. ๑๕ อัฐฐ. น. ๑๑๐, มาติกาโชติกะ ชัมมสังคณีสรรูปตถนิสสยะ (๒๕๔๑) น. ๘๔)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

เหตุโคจณก ๖

เหตุทำให้ผลธรรม : ตั้งมั่นในอารมณ์คือ เมื่อตาเห็นรูป เป็นต้นแล้ว อกุศลจิต หรือ กุศลจิต ย่อมเกิดขึ้น และยึดเอาอารมณ์ไว้อย่างมั่นคง, เจริญขึ้นได้คือ เมื่อจิตที่ยึดเอาอารมณ์ต่าง ๆ นั้น ค่อย ๆ มีกำลังมากขึ้น ย่อมสามารถทำให้กระทำในบรรดาทุจริต ๑๐ หรือสุจริต ๑๐

	สุทธกทุก			มิสสกทุก		
	๑. เหตุทุก	๒. สเหตุกทุก	๓. เหตุสมปยุตตทุก	๔. เหตุสเหตุกทุก	๕. เหตุเหตุสมปยุตตทุก	๖. นเหตุสเหตุกทุก
ปฐมบท	เหตุ ฐมา : ธ. ชื่อว่าเหตุหรือที่เป็นเหตุ	สเหตุกา ฐมา : ธ. มีเหตุประกอบ	เหตุสมปยุตตา ฐมา : ธ. ประกอบด้วยเหตุ	เหตุ เจว ฐมา สเหตุกา จ : ธ. ชื่อว่าเหตุและมีเหตุประกอบ	เหตุ เจว ฐมา เหตุสมปยุตตา จ : ธ. ชื่อว่าเหตุและประกอบด้วยเหตุ	น เหตุ โข ปน ฐมา สเหตุกาปี : ธ. ไม่ชื่อว่าเหตุแต่มีเหตุประกอบ
อธ.	เหตุ 6	สเหตุกจิ 71 ↳ โม.เจ ใน โม.จิ 2 เจ. 52		เหตุ 6 ↳ โม.เจ ใน โม.จิ 2		สเหตุกจิ 71 ↳ เหตุ 6 เจ. 46
ทุติยบท	น เหตุ ฐมา : ธ. ไม่ชื่อว่าเหตุหรือไม่เป็นเหตุ	อเหตุกา ฐมา : ธ. ไม่มีเหตุประกอบ	เหตุวิปยุตตา ฐมา : ธ. ไม่ประกอบ ด้วยเหตุ	สเหตุกา เจว ฐมา น จ เหตุ : ธ. มีเหตุประกอบแต่ไม่ชื่อว่าเหตุ	เหตุสมปยุตตา เจว ฐมา น จ เหตุ : ธ. ประกอบด้วยเหตุแต่ไม่ชื่อว่าเหตุ	น เหตุ โข ปน ฐมา อเหตุกาปี : ธ. ไม่ชื่อว่าเหตุ และไม่มีเหตุประกอบ
อธ.	จิ. 89 ↳ เหตุ 6 เจ. 46 รูป 28, นิพ.	อเหตุกจิ 18 ↳ ฉันทะ อัญเจ. 12 , โม.เจ. ใน โม.จิ 2 รูป 28, นิพ.		สเหตุกจิ 71, เจ. 46 ↳ เหตุ 6 อเหตุกจิ 18, เจ. 12, โม.เจ ในโม.จิ 2, รูป 28, นิพ. เป็นทุกวิมุต		อเหตุกจิ 18 ↳ ฉันทะ อัญเจ. 12 รูป 28, นิพ.

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้”

ฉุพนุตรทุก ๗

	๑. สปปจอยทุก	๒. สงขตทุก	๓. สนิทสุสนทุก	๔. สปปปฏิฆทุก	๕. รูปีทุก	๖. โลกียทุก
ปฐมบท	สปปจอยา ฌมฺมา : ธ. ที่มีปัจจัย ๔ ประด่ง (กรรม, จิต, อุตฺ, อาหาร)	สงขตา ฌมฺมา : ธ. ที่ถูกประด่ง โดยปัจจัย ๔	สนิทสุสนา ฌมฺมา : ธ. ที่มีสภาพเป็นไป พร้อมด้วยการเห็น ได้	สปปปฏิฆา ฌมฺมา : ธ. ที่มีสภาพเป็นไป พร้อมด้วยการ กระทบได้	รูปีโน ฌมฺมา : ธ. ที่มีรูปนสัค ขณะ (ความสลาย ไป)	โลกียา ฌมฺมา : ธ. ที่สงเคราะห์เข้าใน สังขารโลก อันเป็นวัฏฏ- ทุกข์ ซึ่งมีสภาพเกิด-ดับ
อธ.	จิต ๘๕, เจ. ๕๒, รูป ๒๘		รูปารมณั	โอฬาริกรูป ๑๒	รูป ๒๘	โลกียจิต ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘
ทุติยบท	อปปจอยา ฌมฺมา : ธ. ไม่มีปัจจัย ๔ ประด่ง	อสงขตา ฌมฺมา : ธ. ไม่ที่ไม่ถูกประด่ง ด่งโดยปัจจัย ๔	อนิทสุสนา ฌมฺมา : ธ. ไม่มีสภาพ เป็นไปพร้อมด้วย การเห็น	อปปปฏิฆา ฌมฺมา : ธ. ไม่มีสภาพเป็นไป พร้อมด้วยการกระทบ	อรูปีโน ฌมฺมา : ธ. ไม่มีรูปลักขณะ	โลกุตฺตรา ฌมฺมา : ธ. ที่พ้นจากสังขารโลก ๆ
อธ.	นิพพาน		จิต ๘๕, เจ. ๕๒, รูป ๒๗ (เว้น รูปา- รณั), นิพ.	จิต ๘๕, เจ. ๕๒, สุขุมรูป ๑๖, นิพ.	จิต ๘๕, เจ. ๕๒, นิพ.	โลกุตฺตรจิต ๘, เจ. ๓๖, นิพ.

สังขารโลก : โลกียจิต ๘๑|๕๒, รูป ๒๘ = วัฏฏทุกข์ (ไม่รวม โลกุตฺตรจิต ๘|๓๖ เพราะไม่ใช่เป็นเหตุให้หมุ่นเวียนอยู่ในโลกอันเป็นวัฏฏทุกข์)

สังขารธรรม : จิต ๘๙|๕๒, รูป ๒๘ = สังขารทุกข์ (รวมทั้ง โลกุตฺตรจิต ๘|๓๖ เพราะมีความเกิด-ดับ)

โลกุตฺตระ : { โลกุตฺตรจิต ๘|๓๖ เรียกโดย “อุปจารนัย” (นัยโดยอ้อม) เป็นเหตุให้พ้นจากโลกคือ สอุปาทิเสสนิพพาน มีสภาพสงบจากรูปนามขันธ ๕
นิพพาน เรียกโดย “มุขยนัย” (โดยตรง) สภาพนี้มีอยู่โดยเฉพาะไม่เกี่ยวกับโลก

[มาติกาโชติกะ ชัมมสังคณีสรรพตถนิสสขะ (๒๕๔๑) ๕๒ – ๕๕]

อาสวโคจณก ๖

	สุทธทุก			มิสสทุก		
	๑. อาสวทุก	๒. สาสวทุก	๓. อาสวสมุပ္ปัตตทุก	๔. อาสว สาสวทุก	๕. อาสว อาสวสมุပ္ปัตตทุก	๖. อาสววิปฺปยุตต สาสวทุก
ปฐมบท	อาสวา ฌมฺมา : ธ. ที่มีสภาพไหล ไป (ภวักคภูมิ, โคตรภู)	สาสวา ฌมฺมา : ธ. เป็นอารมณ์ ของอาสวะ	อาสวสมุပ္ปัตตา ฌมฺมา : ธ. ประกอบด้วยอาสวะ	อาสวา เจว ฌมฺมา สาสวา จ : ธ. ชื่อว่าอาสวะและ เป็นอารมณ์ฯ	อาสวา เจว ฌมฺมา อาสวสมุပ္ปัตตา จ : ธ. ชื่ออาสวะ และ ประกอบด้วยอาสวะ	อาสววิปฺปยุตตา โข ปน ฌมฺมา สาสวาปี : ธ. ไม่ประกอบด้วยอาสวะ แต่เป็นอารมณ์ฯ
อธ.	โลกะ, ทิฏฐิ, โมหะ	โลกียจิ 81, เจ 52, รูป 28	อกุ 12, เจ 27 เว้น โม.เจ ใน โทสจิ ๒, โม.จิ ๒	โลกะ, ทิฏฐิ, โมหะ	โลกะ, ทิฏฐิ, โมหะ ใน โลกจิ 8	โลกีย.จิ 17, วิ 32, กิ 20, เจ 38, โม.เจในโท.จิ 2-โม.จิ 2, รูป 28
ทุติยบท	โน อาสวา ฌมฺมา : ธ. ไม่มีสภาพ ไหลไป	อนาสวา ฌมฺมา : ธ. ไม่เป็นอารมณ์ อาสวะ	อาสววิปฺปยุตตา ฌมฺมา : ธ. ไม่ประกอบด้วย อาสวะ	สาสวาเจว ฌมฺมาโน จ อาสวา : ธ. เป็นอารมณ์ฯแต่ไม่ ชื่ออาสวะ	อาสวสมุပ္ปัตตา เจว ฌมฺมา โน จ อาสวา : ธ. ประกอบด้วยอาสวะ แต่ไม่ชื่อว่าอาสวะฯ	อาสววิปฺปยุตตา โข ปน ฌมฺมา อนาสวาปี : ธ. ไม่ประกอบด้วยอาสวะ และไม่เป็นอารมณ์ฯ
อธ.	จิ 89 ↗อาสว 3 เจ 49 รูป 28, นิพ.	โลกุต.จิ 8, เจ 36, นิพ.	กุ 21, วิ 36, กิ 20, เจ 38 โม.เจใน โท.จิ 2 - โม.จิ 2 รูป 28, นิพ.	โลกียจิ 81, ↗อาสว 3 เจ 49, รูป 28 ทกวิมุต - โลกุต. 8, เจ. 36, นิพ.	อกุ 12, ↗อาสว 3 เจ 24 ทกวิ. - กุ 21, วิ 36, กิ 20, เจ 38 โม.เจในโท.จิ.-โม.จิ, รูป 28, นิพ.	โลกุต.จิ 8, เจ 36, นิพ. ทกวิมุต - อกุ 12, เจ 27 เว้น โม.เจใน โท.จิ 2 - โม.จิ 2

อาสวะ : สิ่งที่ถูกหมักดองนาน ๆ โลกะ ทิฏฐิ โมหะ เปรียบสภาพเหมือนสุรา เพราะหมักหมมอยู่มนต์แดนของสัตว์ ท. นัภพชาติไม่ได้ ทำให้จิตใจมึนเมาไม่รู้สีกตัว ๆ
: ธ. ที่ทำให้วิญญูทุกขอันยาวนานไม่มีกำหนดนั้นเจริญรุ่งเรืองไม่มีสิ้นสุด ความเป็นอยู่แห่งรูปนามขันธ ๕ ของสัตว์ ท. เกิด - ตายไม่สิ้นสุด
: เกิดได้ หรือไหลไปได้จนถึงภวักคภูมิ หรือถึงโคตรภู โดยอำนาจกระทำให้เป็นอารมณ์

ปรมาสโคจก ๕

	สุ ท ธ ทู ก			๔. ปรมาส ปรมาสทุก	๕. ปรมาสวิปยุต ปรมาสทุก
	๑. ปรมาสทุก	๒. ปรมาสทุก	๓. ปรมาสวิปยุตทุก		
ปฐมบท	ปรมาสา ฐมา : ธ. ที่ยึดติดจากความ เป็นจริง	ปรมาสฐา ฐมา : ธ. เป็นอารมณ์ของ ปรมาสะ	ปรมาสวิปยุต ฐมา : ธ. ที่ประกอบด้วยปรมาสะ	ปรมาสา เจว ฐมา ปรมาสฐา จ : ธ. ชื่อว่าปรมาสะและ เป็นอารมณ์ปรมาสะ	ปรมาสวิปยุต ฐา ปน ฐมา ปรมาสฐาปี : ธ. ไม่ประกอบด้วยปรมาสะ แต่เป็นอารมณ์ของปรมาสะ
อธ.	ทิฏฐิ	โลกียจิ ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘	ทิสัจ ๔, เจ. ๒๐ (เว้น ทิฏฐิ, มานะ, โทสะ, อิศสา, มัจฉริยะ, กุกกุจจะ, วิจิกิจฉา)	ทิฏฐิ	ทิว.จิ ๔, โทสจิ ๒, โมหจิ ๒, โลกียกุ ๑๗, โลกียวิ ๓๒, กิ ๒๐, เจ. ๕๑ (เว้นทิฏฐิ), รูป ๒๘
ทุติยบท	โน ปรมาสา ฐมา : ธ. ที่ไม่ยึดติดจาก ความเป็นจริง	อปรมาสฐา ฐมา : ธ. ไม่เป็นอารมณ์ ของปรมาสะ	ปรมาสวิปยุต ฐมา : ธ. ไม่ประกอบด้วยปรมาสะ	ปรมาสฐา เจว ฐมา โนจ ปรมาสา : ธ. เป็นอารมณ์ปรมาสะ แต่ไม่ชื่อปรมาสะ	ปรมาสวิปยุต ฐา ปน ฐมา อปรมาสฐาปี : ธ. ที่ไม่ประกอบด้วยปรมาสะ และไม่เป็นอารมณ์
อธ.	จิ ๘๕, เจ. ๕๑ (เว้นทิฏฐิ), รูป ๒๘, นิพ.	โลกุตตจิ ๘, เจ. ๓๖, นิพ.	ทิว.จิ ๔, โทสจิ ๒, โมหจิ ๒, กุ ๒๑, วิ ๓๖, กิ ๒๐, เจ. ๕๑ (เว้นทิฏฐิ), รูป ๒๘, นิพ.	โลกียจิ ๘๑, เจ. ๕๑ (เว้นทิฏฐิ), รูป ๒๘	โลกุตตจิ ๘, เจ. ๓๖, นิพ.
			ทิฏฐิเจ. เป็นทุกวิมุต	โลกุตตจิ ๔, เจ. ๓๖, นิพ. เป็นทุกวิมุต	ทิส.จิ ๔, เจ. ๒๑ เป็นทุกวิมุต

ปรมาสะ (อธ. - ทิฏฐิเจ.) : ธ. ที่มีการยึดถือติดจากความเป็นจริง โดยยึดความเป็นเรา เขา ชาย หญิง มนุษย์ เทวดา ติรัจฉาน สัตว์ บุคคล แม้เป็นการถูกต้องตามสมมุติสัจจะ
หากเข้าไปยึดถือมั่นด้วยความรู้สึกว่าเป็นดังที่เรียกขานจริง ย่อมติดจากปรมัตถสัจจะ (เพราะมีเพียงรูปนามขันธ ๕ เท่านั้น)

อุปาทานโคจรหก ๖

	สุทธทุก			๔. อุปาทาน อุปาทานียทุก	๕. อุปาทาน อุปาทาน สัมปยุตตทุก	๖. อุปาทาน วิปยุตตทุก
	๑. อุปาทานทุก	๒. อุปาทานียทุก	๓. อุปาทาน สัมปยุตตทุก			
ปฐมบท	อุปาทานา ฐมา : ธ. ที่ชื่อว่าอุปาทาน (หรือมีสภาพยึดมั่น ในอารมณ์)	อุปาทานียา ฐมา : ธ. ที่เป็นอารมณ์ของ อุปาทาน	อุปาทานสัมปยุตตา ฐมา : ธ. ที่ประกอบด้วยอุปาทาน	อุปาทานา เจว ฐมา อุปาทานียา จ : ธ. ที่ชื่อว่าอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของ อุปาทาน	อุปาทานา เจว ฐมา อุปาทานสัมปยุตตา จ : ธ. ที่ชื่อว่าอุปาทานและ ประกอบด้วยอุปาทาน	อุปาทานวิปยุตตา โข ปน ฐมา อุปาทานียปี : ธ. ที่ไม่ประกอบด้วย อุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ ของอุปาทาน
อธ.	อุปาทาน อธ. ๒ คือ โลกะ, ทิฏฐิ	โลกียจิต ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘,	โล จ ๘, เจ. ๒๒ (เว้นโลกเจ. ใน ทิ.วิป ๔)	อุปาทาน อธ. ๒ คือ โลกะ, ทิฏฐิ	อุปาทาน อธ. ๒ คือ โลกะ, ทิฏฐิ ใน ทิ.ส ๔	โทสจิ ๒, โมหจิ ๒, โลกียกุ. ๑๓, โลกียวิ. ๓๒, กิ ๒๐, เจ ๔๕ (เว้นโลติก เจ. ๓) และโลกเจ. ที่ใน ทิ.วิป ๔, รูป ๒๘
ทุติยบท	โน อุปาทานา ฐมา : ธ. ไม่ชื่อว่าอุปาทาน (หรือไม่มีสภาพยึด มั่นในอารมณ์)	อนุอุปาทานียา ฐมา : ธ. ไม่เป็นอารมณ์ของ อุปาทาน	อุปาทานวิปยุตตา ฐมา : ธ. ไม่ประกอบด้วย อุปาทาน	อุปาทานียา เชา ฐมา โน จ อุปาทาน : ธ. ที่เป็นอารมณ์ของ อุปาทาน แต่ไม่ชื่อว่า อุปาทาน	อุปาทานสัมปยุตตา เชา ฐมา โน จ อุปาทาน : ธ. ที่ประกอบด้วยอุปาทาน แต่ไม่ชื่อว่าอุปาทาน	อุปาทานวิปยุตตา โข ปน ฐมา อนุอุปาทานียปี : ธ. ที่ไม่ประกอบด้วย อุปาทาน และไม่เป็น อารมณ์อุปาทาน
อธ.	จิต ๘๕, เจ. ๕๐ (เว้น อุปาทาน อธ.๒), รูป ๒๘, นิพ.	โลกุต.จิต ๘, เจ. ๓๖, นิพ.	โทสจิ ๒, โมหจิ ๒, กุ. ๒๑, วิ. ๓๖, กิ. ๒๐, เจ. ๔๕ (เว้น โลติกเจ ๓), โลกเจ. ที่ใน ทิ.วิป ๔, รูป ๒๘, นิพ.	โลกียจิต ๘๑, เจ. ๕๐ (เว้นอุปาทาน อธ. ๒), รูป ๒๘ (โลกุต. ๘ เจ. ๓๖, นิพ. เป็นทุกวิมุต)	โลกจิ ๘, เจ. ๒๐ (เว้นอุปาทาน อธ.๒) โทสจิ ๒, โมหจิ ๒, กุ. ๒๑, วิ. ๓๖, กิ. ๒๐, เจ. ๔๕ (เว้น โลติกเจ ๓) และโลกเจ. ที่ใน ทิ.วิป ๔, รูป ๒๘, นิพ.	โลกุต.จิต ๘, เจ. ๓๖, นิพ. [โลกจิ ๘, เจ. ๒๒ (เว้น โลกเจ. ที่ใน ทิ.วิป ๔) เป็นทุกวิมุต]

พุทธมุตตยญาณาสิตทุกมัตติกา ๗๔

มัตติกาโชติกะ ชัมมสังคณีสรูปัตถนิสสยะ (๒๕๔๑) น. ๑๕๑

โคจจก		ทูกะ (๑๔๘)								
1. เหตุ	9	1.เหตุ อเหตุก	2.เหตุ เหตุวิปยุตต	3.นเหตุ เหตุสมยุตต	4.เหตุ สเหตุก	5.เหตุ เหตุสมยุตต	6.สเหตุก เหตุ	7.อเหตุก เหตุ	8.เหตุ สมยุตตเหตุ	9.เหตุ วิปยุตตเหตุ
2. อาสว	8	1.อาสว อาสววิปยุตต	2.โนอาสว สาสว	3.อาสว อาสวสมยุตต	4.โนอาสว อาสวสมยุตต	5.สาสว อาสวสมยุตต	6.สาสว อาสว	7.อาสว สมยุตตอาสว	8. อาสว วิปยุตตอาสว	
3. สลฺโลชน	8	1.สลฺโลชน สลฺโลชนวิปยุตต	2.โนสลฺโลชน สลฺโลชนนิย	3.สลฺโลชน สลฺโลชนวิปยุตต	4.โนสลฺโลชน สลฺโลชนสมยุตต	5.สลฺโลชนนิย สลฺโลชนสมยุตต	6.สลฺโลชนนิย สลฺโลชน	7.สลฺโลชน สมยุตตสลฺโลชน	8.สลฺโลชน วิปยุตตสลฺโลชน	
4. คณฺถ	8	1.คณฺถ คณฺถวิปยุตต	2.โนคณฺถ คณฺถนิย	3.คณฺถ คณฺถสมยุตต	4.โนคณฺถ คณฺถสมยุตต	5.คณฺถนิย คณฺถสมยุตต	6.คณฺถนิย คณฺถ	7.คณฺถ สมยุตตคณฺถ	8.คณฺถ วิปยุตตคณฺถ	
5. โอม	8	1.โอม โอมวิปยุตต	2.โนโอม โอมนิย	3.โอม โอมสมยุตต	4.โนโอม โอมสมยุตต	5.โอมนิย โอมสมยุตต	6.โอมนิย โอม	7. โอม สมยุตตโอม	8.โอม วิปยุตตโอม	
6. โยค	8	1.โยค วิปยุตต	2.โยค โยคนิย	3.โยค โยคสมยุตต	4.โนโยค โยคสมยุตต	5.โยคนิย โยคสมยุตต	6.โยคนิย โยค	7.โยค สมยุตตโยค	8.โยค โยควิปยุตต	
7. นีวรณ	5	1.โนนีวรณ นีวรณนิย	2.โนนีวรณ นีวรณสมยุตต	3.นีวรณนิย นีวรณสมยุตต	4.นีวรณ นีวรณ	5.นีวรณ สมยุตตนีวรณ				
8. ปรามาส	4	1.โนปรามาส ปรามาส	2.โนปรามาส ปรามาสสมยุตต	3.ปรามาส ปรามาสสมยุตต	4.ปรามาส ปรามาส					
9. อุปาทาน	8	1.อุปาทาน อุปาทานวิปยุตต	2.โนอุปาทาน อุปาทานนิย	3.อุปาทาน อุปาทานสมยุตต	4.โนอุปาทาน อุปาทานสมยุตต	5.อุปาทานนิย อุปาทานสมยุตต	6.อุปาทานนิย อุปาทาน	7.อุปาทาน สมยุตตอุปาทาน	8.อุปาทาน วิปยุตตอุปาทาน	
10. กิเลส	8	1.โนกิเลส สงฺกิลิฏฺฐ	2.โนกิเลส สงฺกิลิฏฺฐ	3.โนกิเลส กิเลสสมยุตต	4.สงฺกิลิฏฺฐ สงฺกิลิฏฺฐ	5.สงฺกิลิฏฺฐ กิเลสสมยุตต	6.สงฺกิลิฏฺฐ กิเลส	7.สงฺกิลิฏฺฐ กิเลส	8.กิเลสสม สมยุตตกิเลส	

➤ ในมิตฺตทุก ที่พระองศ์ทรงแสดง มี ๒ ประเภท คือ อนุโลมทุก และ พุติเรกทุก (ซึ่งมีบทที่แปลกออกไปคือมีบทปฏิเสหอยู่ด้วย)
อนุโลมทุก เช่น ในเหตุโคจจก ได้แก่ เหตุสเหตุก - เหตุเหตุสมยุตตทุก ; ส่วนพุติเรกทุกเช่น ในเหตุโคจจก ได้แก่ นเหตุสเหตุกทุก

เอกสารประกอบการบรรยาย
" ก้าวสู่พระไตรปิฎก "

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

สุตตันทิกทุกมัตติกา ๔๒ : องค์ธรรม

1	วิชาภาคิโน ธัมมา	ธ.ที่เข้าถึงวิชา ๘.../ ม.กุ ส ๔, ม.กิ ส ๔, อภิญ ๒, อรม. ๑, เจ ๓๗ (เว้น ปัญ.)	10	อวิชา จ อตถิ	ธ.ที่ไม่รู้หรือสงสัย ๔.../ โมหเจ.
	อวิชาภาคิโน ธัมมา	ธ.ที่เข้าถึงอวิชาทั้ง ๔ อันมีสภาพปกปิด สัจจะ ๔.../ อกุ ๑๒, เจ ๒๖ (เว้น โมหะ)		ภวตณฺหา จ อ.	ธ.โลกะความปรารถนาภ.../ โลกเจ.
2	วิชชูปมา ธัมมา	ธ.ที่เปรียบ สายฟ้าแลบ / ปัญ. ในมคคจิต คำ ๓	11	ภวทิกฺขุ จ อตถิ	ธ.เห็นผิดว่าความเป็นอยู่มีอยู่เป็นนิจ.../ ทิกฺขุ เจ.
	วิชชูปมา ธัมมา	ธ.ที่เปรียบ ไฟผ่า / ปัญ. ใน อรม. ๑		วิภวทิกฺขุ จ อตถิ	ธ.เห็นผิดว่าความเป็นอยู่ไม่ใช่มีอยู่เป็นนิจ.../ ทิกฺขุเจ.
3	พาลา ธัมมา	ธ.ที่มีสภาพเป็นพาล.../ อกุ ๑๒, เจ ๒๗	12	สสุตทิกฺขุ จ อ.	ธ.เห็นผิดว่าความเป็นอยู่เป็นของเที่ยง / ทิกฺขุเจ.
	บัณฑิตา ธมมา	ธ. ที่มีสภาพเป็นบัณฑิต.../ กุ ๒๑, เจ ๓๘		อุจฺเจททิกฺขุ จ อ.	ธ.เห็นผิดว่าความเป็นอยู่จะสูญ / ทิกฺขุเจ.
4	กณฺหา ธัมมา	ธ.ที่มีสภาพฝ่ายดำ / (คู 3 / 1)	13	อนุตฺวาทิกฺขุ จ อ.	ธ.เห็นผิดว่าความเป็นอยู่มีที่สิ้นสุด / ทิกฺขุเจ.
	สุกฺกา ธัมมา	ธ.ที่มีสภาพฝ่ายขาว / (คู 3 / 2)		อนนฺตฺวาทิกฺขุ จอ.	ธ.เห็นผิดว่าความเป็นอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด / ทิกฺขุเจ.
5	ตปฺนิยา ธัมมา	ธ.ที่ทำสัตว์ให้เร่าร้อน.../ (คู 3 / 1)	14	ปฺพพฺพตฺตานุทิกฺขุ จ อตถิ	ธ.มีความเห็นผิดเกิดขึ้นเป็นไปตามอดีตขั้น ๕ .../ ทิกฺขุเจ.
	อตปฺนิยา ธัมมา	ธ.ที่ไม่ทำสัตว์ให้เร่าร้อน.../ (คู 3 / 2)		อปฺรนฺตฺตานุทิกฺขุ จ อตถิ	ธ.มีความเห็นผิดเกิดขึ้น ไปตามอนาคตขั้น ๕ .../ ทิกฺขุเจ.
6	อริวณฺา ธัมมา	ธ.ที่เป็นสัทท-อตถ-นาม-นิรุตติบัญญัติ .../ สัททบัญญัติ. แปลงจากวจีวิญญติ	15	อหิริกญจ อตถิ	ธ.ที่ไม่ละอายต่อทุจฺริต / อหิริกเจ.
	อริวณฺปลา ธ.	ธ.ที่เป็นเหตุสัททบัญญัติได้.../ จิต ๘๕, เจ ๕๒, รูป ๒๘, นิพ.		อโนตฺตปฺปญจ อ.	ธ.ที่ไม่สะดุ้งกลัวต่อทุจฺริต / อโนตตปฺปเจ.
7	นิรุตติ ธัมมา	ธ. ที่เป็นสัททบัญญัติ.อันแปลงขึ้น.../ (คู 6/1)	16	หิริ จ อตถิ	ธ.ที่ละอายต่อทุจฺริต / หิริเจ.
	นิรุตติปลา ธ.	ธ. เป็นเหตุสัททบัญญัติ. .../ (คู 6/2)		โอตฺตปฺปญจ อ.	ธ.ที่สะดุ้งกลัวต่อทุจฺริต / โอตตปฺปเจ.
8	ปญฺณตฺติ ธัมมา	ธ.มีเป็นสัททบัญญัติ.ซึ่งสามารถให้รู้ได้.../ (คู 6/1)	17	โทวจฺสุตฺตา จ อ.	ธ.ที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก / โทสจ ๒, เจ ๒๒
	ปญฺณตฺติปลา ธ.	ธ.ที่เป็นเหตุสัททบัญญัติ.ให้รู้ได้.../ (คู 6/2)		ปาปมิตฺตฺตา จอ.	ธ.ที่ทำให้มีมิตาชั่ว / โลกจิ ๘, โมหจิ ๒, เจ ๒๓
9	นามญจ อตถิ	ธ.ที่มีสภาพนุ่มไปสู่อารมณ์.../ จิต ๘๕, เจ ๕๒, นิพ.	18	โสวจฺสุตฺตา จอ.	ธ.ที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย / ม.กุ ๘, ม.กิ ๘, เจ ๓๓ (เว้น วิรติ, อัปป)
	รูปญจ อะตถิ	ธ.ที่มีสภาพเสื่อมสิ้นผันแปร.../ รูป ๒๘		กฺลฺยณมิตฺตฺตาจ อ.	ธ.ที่ทำให้เป็นผู้มีมิตรดี / (คู 18/1)

สุตฺตฺนํติกทุกมํติกา ๔๒ : องค์ธรรม (ต่อ)

19	อาปตฺติกุสฺสตาจ อ.	ธ.ทำให้ฉลาดรู้อาบัติ / ปัญ ใน ม.กฺล ๔, ม.กฺล ๔	26	สาขลฺยญจ อ.	ธ.ให้มีวาจาสุภาพอ่อนหวาน / ม.กฺล ๘, ม.กฺล ๘, เจ ๓๘
	อาปตฺติวุจฺจก กุสฺสตา จ อ.	ธ.ทำให้ฉลาดในการออกจากอาบัติ / (คฺ 19/1)		ปฏิสฺสนาโร จ อ.	ธ.ให้เป็นผู้มีการต้อนรับ... / (คฺ 26/1)
20	สมาปตฺติกุสฺสตา จ อ.	ธ.ที่ทำให้ฉลาดรู้สมาบัติ ๘ หรือ ๙ / (คฺ 19/1)	27	อินฺทฺริเยสุ อคฺคต ทวารตา จ อ.	ธ.ให้ไม่สำรวมอินทรีย์ในทวาร ๖ / โลจ ๘, โทจ ๒, เจ ๒๖
	สมาปตฺติวุจฺจก กุสฺสตา จ อ.	ธ.ทำให้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ / (คฺ 19/1)		โกชน มคฺคตลฺยญ ตา จ อ.	ธ.ให้ไม่รู้จักประมาณการบริโภคน / โลจ ๘, โมหจ ๒, เจ ๒๓
21	ธาคฺกุสฺสลา จ อ.	ธ.ทำให้ฉลาดรู้ธาค ๑๘ / ปัญ ใน ม.กฺล ๔, ม.กฺล ๔, อภิญ. ๒, มก. ๔	28	อินฺทฺริเยสุ อคฺคต ทวารตา จ อ.	ธ.ให้สำรวมอินทรีย์ในทวาร ๖ / ม.กฺล ๘, ม.กฺล ๘, โลกุต ๘, เจ ๓๘
	มนสิการกุสฺสตาจ อ.	ธ.ทำให้ฉลาดในการพิจารณา ธาค ๑๘ / (คฺ 21/1)		โกชน มคฺคตลฺยญ ตา จ อ.	ธ.ให้รู้จักประมาณการบริโภคน / ม.กฺล ๘, ม.กฺล ๘, โลกุต ๘, เจ ๓๓ (เว้น วิรติ, อัปป)
22	อายตฺนกุสฺสลา จ อ.	ธ.ทำให้ฉลาดรู้อายตนะ ๑๒ / (คฺ 21/1)	29	มฺหุจฺจจญจ อ	ธ.ให้ขาดสติ / อญ ๑๒, เจ ๒๓
	ปฏิจฺจสมุปฺปาท กุสฺสตา จ อ.	ธ.ให้ฉลาดรู้ปฏิจจสมุปบาทองค์ ๑๒ / (คฺ 21/1)		อสมฺปชฺญญญจ อ.	ธ.ให้ขาดปัญญา... / (คฺ 29/1)
23	จํญกุสฺสตา จ อ.	ธ.ให้ฉลาดรู้เหตุอันสมควร / ม.กฺล ๔, ม.กฺล ๔, อภิญ. ๒	30	สติ จ อ.	ธ.ให้สามารถระลึกได้ / สติเจ.
	อญฺจกุสฺสตาจ อ.	ธ.ให้ฉลาดรู้เหตุอันไม่สมควร / (คฺ 23/1)		สมฺปชฺญญญจ อ.	ธ.ให้สามารถรอบรู้ด้วยดีโดยประการทั้งปวง / ปัญญาเจ.
24	อชฺชวโจ จ อ.	ธ.ให้เป็นผู้ซื่อตรง / กาย-จิตตชฺชกตาเจ.	31	ปฏิสฺสงฆนพลญจ อ.	ธ. ให้ปัญญาพิจารณาโดยไม่หวั่นไหว / ปัญญาเจ.
	มทฺทวโจ จ อ.	ธ.ให้เป็นผู้อ่อนโยน / กาย-จิตตมทฺทตาเจ.		ภาวนาพลญจ อ.	ธ. ที่ไม่หวั่นไหวที่เกิดแก่ผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ โดยวิริยะเป็นประธาน / กุ ๒๑, เจ ๓๘
25	ขณฺติ จ อ.	ธ.ให้มีความอดทน / ม.กฺล ๘, ม.กฺล ๘, เจ ๓๘ (อโทส เป็นประธาน)	32	สมโล จ อ.	ธ. ที่เป็นสมาธิ ให้อกุศล ๘.อันเป็นปฏิกิริยาต่อ กุศล ๘.ให้สงบ... / เอกกคตาเจ.
	โสรัจญจ อ.	ธ.ให้มีความยินดีร่าเริงในกุศลสุจริต / ม.กฺล ๘, ม.กฺล ๘, เจ ๓๘ (ศีลเจตนา เป็นประธาน), โลกุต ๘, เจ ๓๖ (เว้น อัปป)		วิปสฺสนาจ อ.	ธ.ปัญญาเห็นแจ้งในสังขาร ๘. โดยอาการต่าง ๆ ... / ปัญญาเจ.

สุตตตันตปิฎกทุกกมัตติกา ๔๒ : องค์ธรรม (ต่อ)

33	สมณนิมิตตญจ อ.	ธ.สมาธิที่เกิดทีแรกเป็นเหตุสมาธิ ที่เกิด ภายหลัง / เอกัคคตาเจ. (สัมมาสมาธิ)	39	สัเวโค จ สัเวชนิเย สุ จาเนสุ อ.	ธ.ความสลดใจเพราะชาติ ชรา พยาธิ มรณะ.../ ปัญฺ เจ.(ม.กุ ตั ๔)
	ปคฺคาหนิมิตตญจ อ.	ธ.ความเพียรที่เกิดทีแรกเป็นเหตุความเพียร ที่เกิดทีหลัง / วิริยเจ.(สัมมาวายามะ)		สัวิกุคฺคสุต จ โยนิโสปชานํ อ.	ธ.ความเพียรอันกระทำในใจโดยแบบกาย สลดใจต่อชาติ ชรา มรณะ / วิริยเจ. (สัมมาวายามะ)
34	ปคฺคาโห จ อ.	ธ.ความเพียรที่ประกอบสัมปยุตต ธ. .../ วิริยเจ (สัมมาวายามะ)	40	อสนฺตญฺจิตา จ กุสเลสุ ฐมฺเมสุ อ.	ธ.ให้เป็นผู้ไม่อัมในกุศล ธ. / กุ. ๒๑, เจ ๓๘
	อวิกฺเขโป จ อ.	ธ.สมาธิที่ทำให้ไม่ฟุ้งซ่าน.../ เอกัคคตาเจ. (สัมมาสมาธิ)		อปฺปฏฺวณฺนิตา จ ปชานสมฺมิตฺตํ อ.	ธ.ให้ไม่ทอดเลยความเพียรเพื่อให้กุศลธ. เจริญขึ้น.../ วิริยเจ. (ใน กุ.จิ ๒๑)
35	สึลวิปตฺติ จ อ.	ธ.ความวิบัติแห่งศีล / อกุ. ๑๒, เจ ๒๓	41	วิหฺมุชา จ อ.	ธ.ที่ทำลายโมหะ และกระทำความจริงให้ ปรากฏ / ปัญฺญาเจ.
	ทิกฺขวิปตฺติ จ อ.	ธ.ความวิบัติจากความเห็นถูก / ทิกฺขฺวิเจ.		วิมุคฺติ จ อ.	ธ.สมาบัติ ๘ ที่พ้นแล้วจากนิรวณ ธ. .../ มหัค.กุ ๕, มหัค.กิ ๕, เจ ๓๕, นิพ.
36	สึลสมฺปทา จ อ.	ธ.ความบริบูรณ์แห่งศีล / ม.กุ ๘, ม.กิ ๘, เจ ๓๘	42	ขเย ฌานํ อ.	ธ.ญาณที่ในมัคคจิต ๔ ซึ่งกระทำกิเลส ท. ให้สิ้นไป / ปัญฺญาเจ. (ในมัคคจิต ๔)
	ทิกฺขสมฺปทา จ อ.	ธ.ความบริบูรณ์แห่งปัญญา / ปัญฺญาเจ.		อนุปฺปาเท ฌานํ อ.	ธ.ญาณที่ในผลจิต ๔ อันไม่เกิดขึ้นแห่ง กิเลส ท. ที่ถูกประหารแล้วโดยมรรค นั้น ๆ / ปัญฺญาเจ.(ในผลจิต ๔).
37	สึลวิสุทฺธิ จ อ.	ธ.ความบริสุทธิ์เป็นพิเศษแห่งศีล / โลกุต. ๘, เจ ๓๖	เป็นการย่อให้สั้นและง่ายต่อการจดจำเท่านั้น ต้องประกอบกับข้อความที่สมบูรณ์		[มติกกาโชติกะ ธรรมสังคณีสรูปคณนิสสยะ (๒๕๔๑) น. ๑๘๔]
	ทิกฺขวิสุทฺธิ จ อ.	ธ.ความบริสุทธิ์เป็นพิเศษแห่งความเห็น / ปัญฺญ เจ. เป็นกัมมสกตญาณ, วิปัสสนาญาณ (สัจจानุ โลมิกะ มัคคญาณ ผลญาณ)			
38	ทิกฺขวิสุทฺธิ โข ปน อ.	ธ.ความบริสุทธิ์เป็นพิเศษแห่งความเห็น / (ดู 37/2)	อ. = อตฺถิ ธ. = ฐมฺมา		
	ยถา ทิกฺขฺจิสฺส จ ปชานํ อ.	ธ.ความเพียรอันสมควรแก่ทิกฺขวิสุทฺธิญาณ / วิริยเจ. ที่เกิดพร้อมญาณทั้ง ๔ (ใน กุ ตั ๔, กิ ตั ๔, โลกุต. ๘)			

นักกัณฑ์ : องค์ธรรม

วัตถุ ๖ (ที่อาศัยของจิต, เจตสิก)

จักขุวัตถุ	จักขุปสาท
โสตวัตถุ	โสตปสาท
ฆานวัตถุ	ฆานปสาท
ชีวหาวัตถุ	ชีวหาปสาท
กายวัตถุ	กายปสาท
หทยวัตถุ	หทยวัตถุรูป

ทวาร ๖ (เป็นที่เข้าออกของวิถิจิต ท.)

จักขุทวาร	จักขุปสาท
โสตทวาร	โสตปสาท
ฆานทวาร	ฆานปสาท
ชีวหาทวาร	ชีวหาปสาท
กายทวาร	กายปสาท
มโนทวาร	ภวังคจิต ๑๕

อารมณ์ ๖ (ธ.เป็นที่ยินดีแก่จิต, เจ.)

รูปอารมณ์	สีต่าง ๆ
สัทอารมณ์	เสียงต่าง ๆ
คันธอารมณ์	กลิ่นต่าง ๆ
รสอารมณ์	รสต่าง ๆ
โผฏฐัพพอารมณ์	เย็น-ร้อน, อ่อน-แข็ง, ห่อน-ตึง
ัมมมอารมณ์	จิต ๘๕, เจ. ๕๒, ปสาท. ๕, สุขุมรูป ๑๖, นิพ., บัญ.

วิญญาน ๖ (ธ.ที่รู้อารมณ์)

จักขุวิญญาน	จักขุวิญญานจิต ๒
โสตวิญญาน	โสตวิญญานจิต ๒
ฆานวิญญาน	ฆานวิญญานจิต ๒
ชีวหาวิญญาน	ชีวหาวิญญานจิต ๒
กายวิญญาน	กายวิญญานจิต ๒
มโนวิญญาน	จิต ๘๕ ที่เหลือ

วิสัยปวัตติ ๖ (ความเป็นไปแห่งอารมณ์)

อดิมหันตารมณ์	อารมณ์ทางปัญจทวารที่มีจิตตักขณะจำนวนมากเหลือ
มหันตารมณ์	อารมณ์ทางปัญจทวารที่มีจิตตักขณะจำนวนมาก
ปริตตารมณ์	อารมณ์ทางปัญจทวารที่มีจิตตักขณะจำนวนน้อย
อดิปริตตารมณ์	อารมณ์ทางปัญจทวารที่มีจิตตักขณะจำนวนน้อยสุด
วิภูตารมณ์	อารมณ์ที่ปรากฏชัดในทางใจ
อวิภูตารมณ์	อารมณ์ที่ไม่ปรากฏชัดในทางใจ

วิถิ ๖ (ความเป็นไปแห่งจิตซึ่งเกิดขึ้นในทวาร)

จักขุทวารวิถิ	กามจิต ๔๖, เจ. ๕๐ ^๑ อัปป ๒๓
โสตทวารวิถิ	กามจิต ๔๖, เจ. ๕๐ ^๑ อัปป ๒๓
ฆานทวารวิถิ	กามจิต ๔๖, เจ. ๕๐ ^๑ อัปป ๒๓
ชีวหาทวารวิถิ	กามจิต ๔๖, เจ. ๕๐ ^๑ อัปป ๒๓
กายทวารวิถิ	กามจิต ๔๖, เจ. ๕๐ ^๑ อัปป ๒๓
มโนทวารวิถิ	จิต ๖๗ ^๑ ทวิ ๑๐, มโน ๓, มหัคคิ ๕.๕, เจ. ๕๒

วิถีจิตอุปมา : ผลมะม่วง

... บุรุษหนึ่งนอนคลุ่มศีรษะที่โคนต้นมะม่วงที่มีผลสุกแล้วกลับไป ขณะนั้นผลมะม่วงสุกผลหนึ่งหลุดจากขั้วตกลงพื้นดินด้วยเสียงดังเหมือนเสียดสีอยู่ซึ่งช่องหูของเขา เขาตื่นขึ้นด้วยเสียงของมะม่วงนั้น แล้วลืมหัดดู ในทันที่นั้นจึงเหยียดมือไปหยิบผลมะม่วงบิบ สูดดมกลิ่นแล้วบริโภคนั้น (อภิ. ส. ๓๖ อฎฐ. น. ๘๐)

ก	- เวลาที่ภวังค์พร้อมเพียงกัน	เหมือนเวลาที่บุรุษคนนั้นนอนหลับอยู่	
ค			
ณ	- เวลาที่อารมณ์กระทบประสาท	เหมือนเวลาที่ผลมะม่วงสุกหลุดจากขั้วตกลงเสียดสีอยู่ซึ่งช่องหู	
ท			
ป	- เวลาที่มโนธาตุ คือกิริยายังภวังค์ให้เปลี่ยนไป	เหมือนเวลาที่บุรุษนั้นตื่นขึ้นด้วยเสียงมะม่วงตก (กิริยามโนธาตุ - การเปลี่ยนไปแห่งภวังค์นั้น)	
ฉก	- เวลาที่จักขุวิญญาณยังทัศนกิจให้สำเร็จ	เหมือนเวลาบุรุษนั้นลืมหัดดู	(จักขุวิญญาณ - มีเพียงการเห็นเท่านั้น)
ส	- เวลาที่มโนธาตุซึ่งเป็นวิปากรับอารมณ์	เหมือนเวลาที่บุรุษเหยียดมือไปหยิบผลมะม่วง	(วิปากมโนธาตุ - มีเพียงการรับอารมณ์เท่านั้น)
ณ	- เวลาที่มโนวิญญาณธาตุซึ่งเป็นวิปากพิจารณาอารมณ์	เหมือนเวลาที่บุรุษหยิบมะม่วงมาบิบ	(วิปากมโนวิญญาณธาตุ - มีเพียงการพิจารณาอารมณ์เท่านั้น)
ว	- เวลาที่มโนวิญญาณธาตุซึ่งเป็นกิริยากำหนดอารมณ์	เหมือนเวลาสูดดมกลิ่นมะม่วง	(กิริยามโนธาตุ - มีเพียงกำหนดอารมณ์เท่านั้น)
ช			
ช			
ช			
ช	- เวลาที่ชวนจิตเสวยรสอารมณ์	เหมือนเวลาบุรุษนั้น บริโภคมะม่วง	(ชวนะ - ย่อมเสวยรสอารมณ์อย่างเดียว)
ช			
ช			
ช			

วิธีจิตอุปมา : นายทวาร ฯ...

... พระราชาพระองค์หนึ่งบรรทมหลับอยู่บนแท่นบรรทม มหาเดเล็กของพระองค์ นั่งถวายงานนวดพระยุคลบาทอยู่ มีนายทวารหูหนวกยืนอยู่ที่พระทวาร มีทหารยามเฝ้าอยู่ ๓ คน ยืนเรียงตามลำดับ ครั้งนั้น มีชาวชนบทคนหนึ่งถือเครื่องบรรณาการมาเคาะประตูเรียก นายทวารหูหนวก ไม่ได้ยินเสียงมหาเดเล็ก ผู้ถวายงานนวดพระยุคลบาทจึงให้สัญญาณ เขาจึงเปิดประตูด้วยสัญญาณนั้นมองดู ทหารยามคนที่หนึ่งจึงรับเครื่องบรรณาการแล้วส่งให้คนที่ ๒ คนที่ ๒ ส่งให้คนที่ ๓ คนที่ ๓ พูลเกล้าถวายพระราช พระราชาจึงเสวย.

(อภิ ส. ๗๖ อฎฐ. น. ๕๒)

ก

ค

น

ท

ป

จก

ส

ณ

ว

ช

ช

ช

ช

ช

ช

— อารมณ์มากกระทบประสาท เหมือนชาวชนบทถือเครื่องราชบรรณาการมาเคาะประตูเรียก

- อาวัชชนจิตเหมือนมหาเดเล็กผู้ถวายงานนวดพระบาท เวลาที่กิริยามโนธาตุเปลี่ยนมาแต่วงศ์ เหมือนเวลาที่มหาเดเล็กผู้ถวายงานนวดพระยุคลบาทให้สัญญาณ.

- จักขุวิญญาณเหมือนนายประตูหูหนวก เวลาที่จักขุวิญญาณทำกิจเห็นอารมณ์ เหมือนเวลาที่นายประตูหูหนวกเปิดประตูด้วยสัญญาณที่มหาเดเล็กให้สัญญาณนั้น

คน ๓ - เวลาที่วิบากมโนธาตุทำสัมปฏิจฉันทกิจ คือรับอารมณ์ เหมือนเวลาทหารยามคนที่ ๑ รับบรรณาการ แล้วส่งต่อให้ทหารยามคนที่ ๒

- เวลาที่วิบากมโนวิญญาณธาตุทำสันติธรรมกิจ คือการพิจารณาอารมณ์ เหมือนเวลาที่ทหารยามคนที่ ๒ รับบรรณาการแล้วส่งต่อให้ทหารยามคนที่ ๓

ทหารยาม - เวลาที่กิริยามโนวิญญาณธาตุทำโงฐฐัพพกิจ คือ การกำหนดอารมณ์ เหมือนเวลาที่ทหารยามคนที่ ๓ พูลถวายบรรณาการแด่พระราช.

— ชวนจิต ฟังเห็นเหมือนพระราชพระองค์นั้น เวลาที่ชวนะทำชวนกิจ คือ เสวยรสอารมณ์ เหมือนเวลาที่พระราชเสวยเครื่องบรรณาการ

วิถีจิตอุปมา : เด็กชาวบ้าน

... พวกเด็กชาวบ้านเป็นอันมากเล่นฝุ่นอยู่ในระหว่างทาง กหาปณะกระทบมือของเด็กคนหนึ่ง เด็กคนนั้นพูดว่า - นั่นอะไร กระทบมือของเรา ดังนี้. เด็กคนหนึ่งจึงพูดว่า - นั่นสีข้าว ดังนี้. อีกคนหนึ่งก็ถือไผ่มันคงพร้อมกับฝุ่น คนอื่นพูดว่า - นั่นสีเหลื่อมหนา คนอื่นอีกพูดว่า - นั่นกหาปณะ ลำดับนั้น พวกเขาจึงนำกหาปณะนั้นมาให้มารดา มารดาก็นำไปใช้ในการงาน.

(อภิ. ตี. ๓๖ อฎฐ. น. ๕๔)

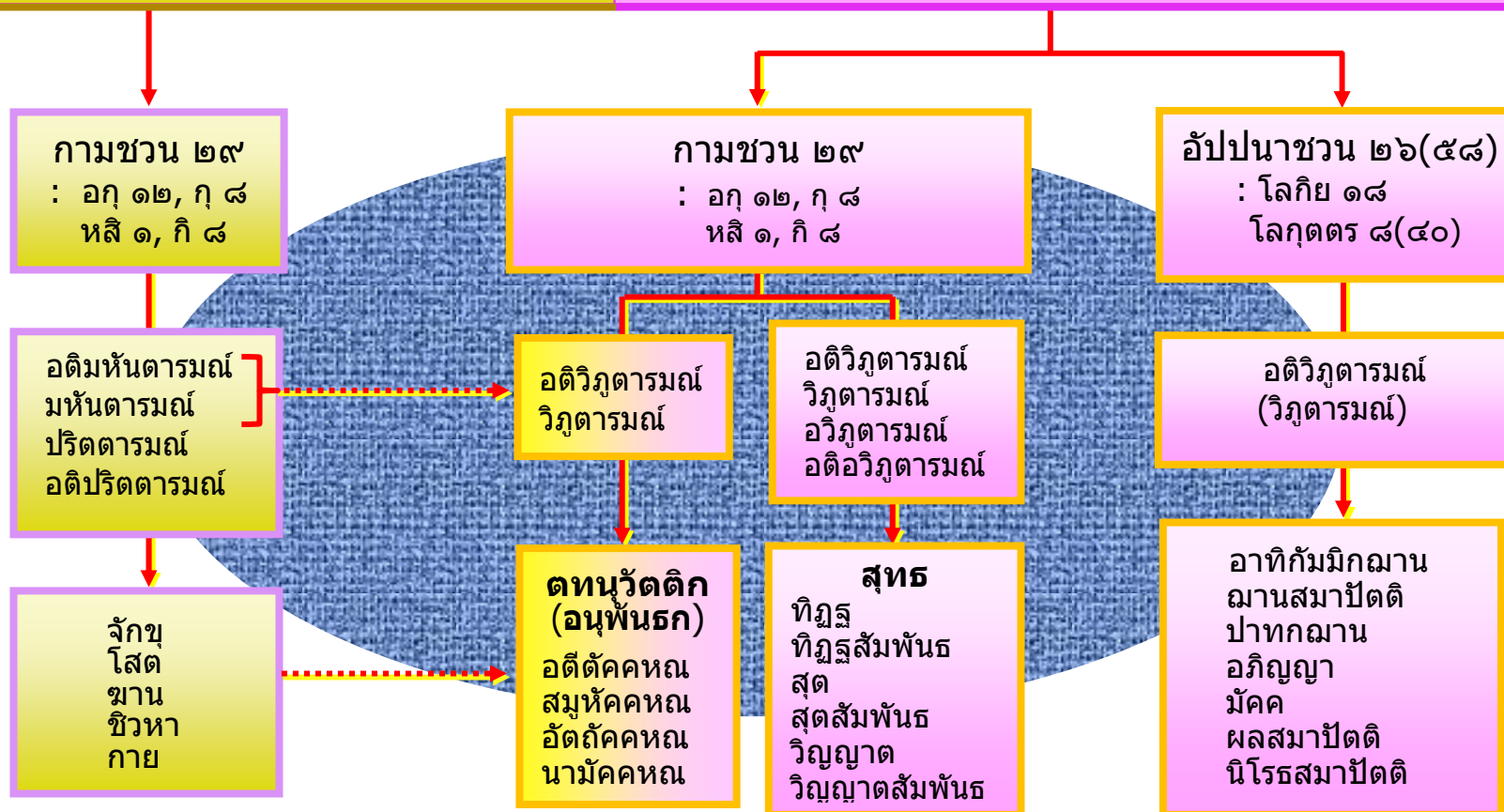
ภ	- ความเป็นไปของภวังจิต	เหมือนเวลาที่พวกเด็ก มากด้วยกันนั่งเล่นในระหว่างทาง	
ค	เวลาที่ประสาธถูกอารมณ์กระทบแล้ว	เหมือนเวลาที่กหาปณะกระทบมือ	
ด			
น			
ท			
ป	- เวลาที่กิริยามโนธาตุยังภวังคี่ให้เปลี่ยนไปรับอารมณ์นั้น	เหมือนเวลาที่เด็กคนหนึ่งพูดว่า นั่นอะไร	- ยังภวังคี่ให้เปลี่ยนไป
จก	- เวลาที่จักขุวิญญาณทำทัตสนกิจ	เหมือนเวลาที่เด็กคนหนึ่งพูดว่า นั่นสีข้าว	- ทำกิจเห็น (ทัตสนกิจ) โดยส่วนเดียว
ส	- เวลาที่วิบากมโนธาตุทำหน้าที่รับอารมณ์	เหมือนเวลาที่เด็กคนหนึ่งถือกหาปณะพร้อมกับฝุ่นไผ่มัน	- ทำหน้าที่รับอารมณ์
ณ	- เวลาที่วิบากมโนวิญญาณธาตุทำกิจพิจารณาอารมณ์	เหมือนเวลาที่เด็กคนหนึ่งพูดว่า นั่นสีเหลื่อมหนา	- ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์
ว	- เวลาที่กิริยามโนวิญญาณธาตุทำหน้าที่กำหนดอารมณ์	เหมือนเวลาที่เด็กคนหนึ่งพูดว่า นั่นกหาปณะ	- ทำหน้าที่กำหนดอารมณ์
ช	การที่ชวนจิตเสวยรสอารมณ์	เหมือนเวลาที่มารดานำกหาปณะไปใช้ในการงานฉะนั้น	- ทำหน้าที่เสวยรสอารมณ์
ช			
ช			
ช			
ช			
ช			
ช			

ประเภทวิถิจิต

วิถิจิต : ความสืบทอดกันแห่งจิต อันเป็นไปในแต่ละทวาร เพราะภาวะที่เป็นไปร่วมกัน โดยที่เป็นวิธีมีอารมณ์เดียวกัน และเป็นไปในทวารเดียวกัน

ปัญจทวารวิถี : ปรากฏอารมณ์ทางปัญจทวาร กามวิถี

มโนทวารวิถี : รับอารมณ์ต่อจากปัญจทวาร และปรากฏเองทางใจโดยตรง

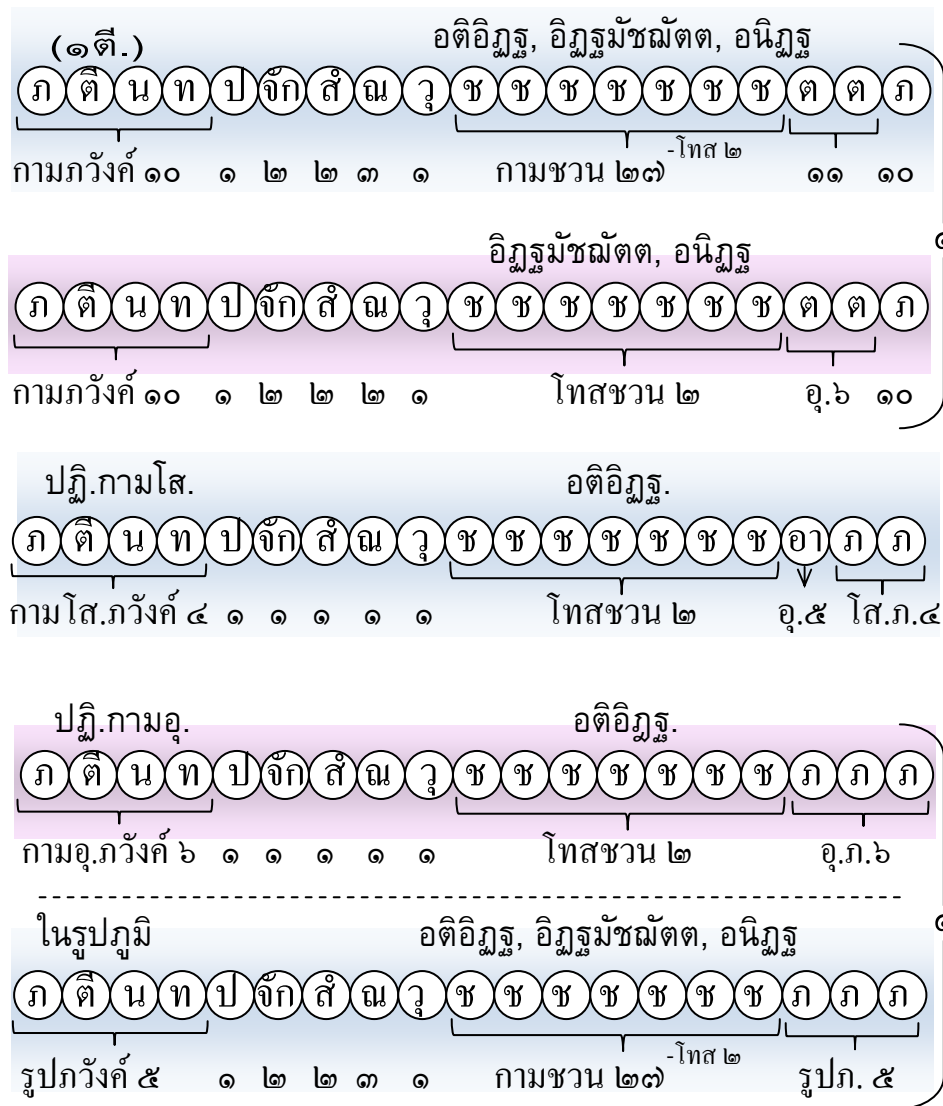
อารมณ์ใด ในอารมณ์ ๕ เมื่อมีการกระทบอารมณ์ ย่อมปรากฏในทวารทั้งสองได้พร้อมกันในขณะเดียวกันนั่นเอง จึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการหวนไหวของภวังคจิต ...ปรมัตตโชติกะ ปริจเฉทที่ ๔ / ๑๒๕

(ย่อประเภทวิถิจิต ตามปรมัตตโชติกะ วิธีสังคหะ นามรูปวิถีนิจัย)

ในการเกิดขึ้นของจิตแต่ละดวงมี ๓ ขณะ

๑. อุปาทกขณะ - ความเกิดขึ้น ได้แก่การได้เฉพาะซึ่งตน
๒. ภังคะ - ความสลาย ได้แก่ความย่อยยับ แห่งสภาวธรรม
๓. จิตฺติ - ความเป็นไปบ่ายหน้าต่อภังคะในท่ามกลางแห่งอุปาทกและภังคะ

อติมหันตารมณวิถิ ๕ ประเภท (๑ หรือ ๓ วิถิ)

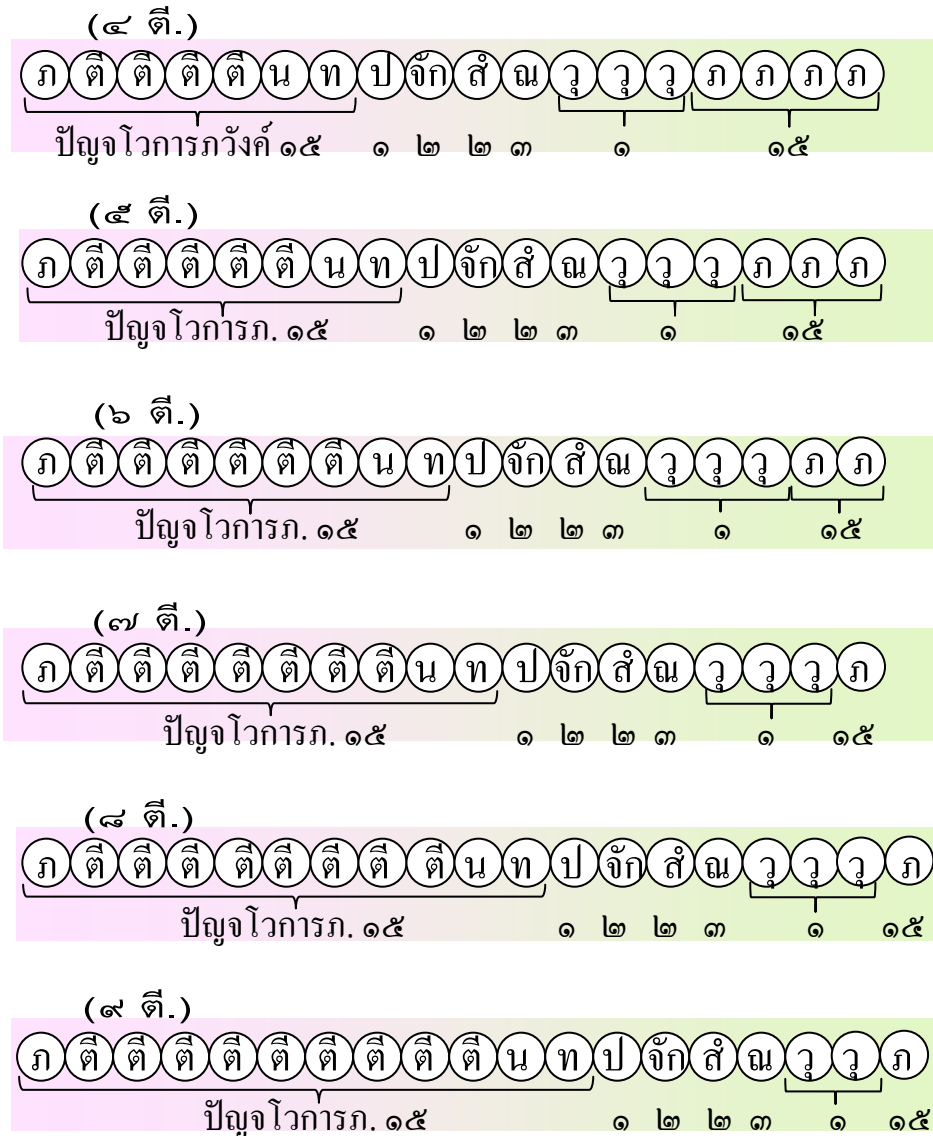
[ปรหมัตตโชติกะ ปริจเฉทที่ ๔ วิถิสังคหะ (๒๕๒๗) น. ๖๔, ๗๖]

มหันตารมณวิถิ ๖ ประเภท (๒ หรือ ๔ วิถิ)

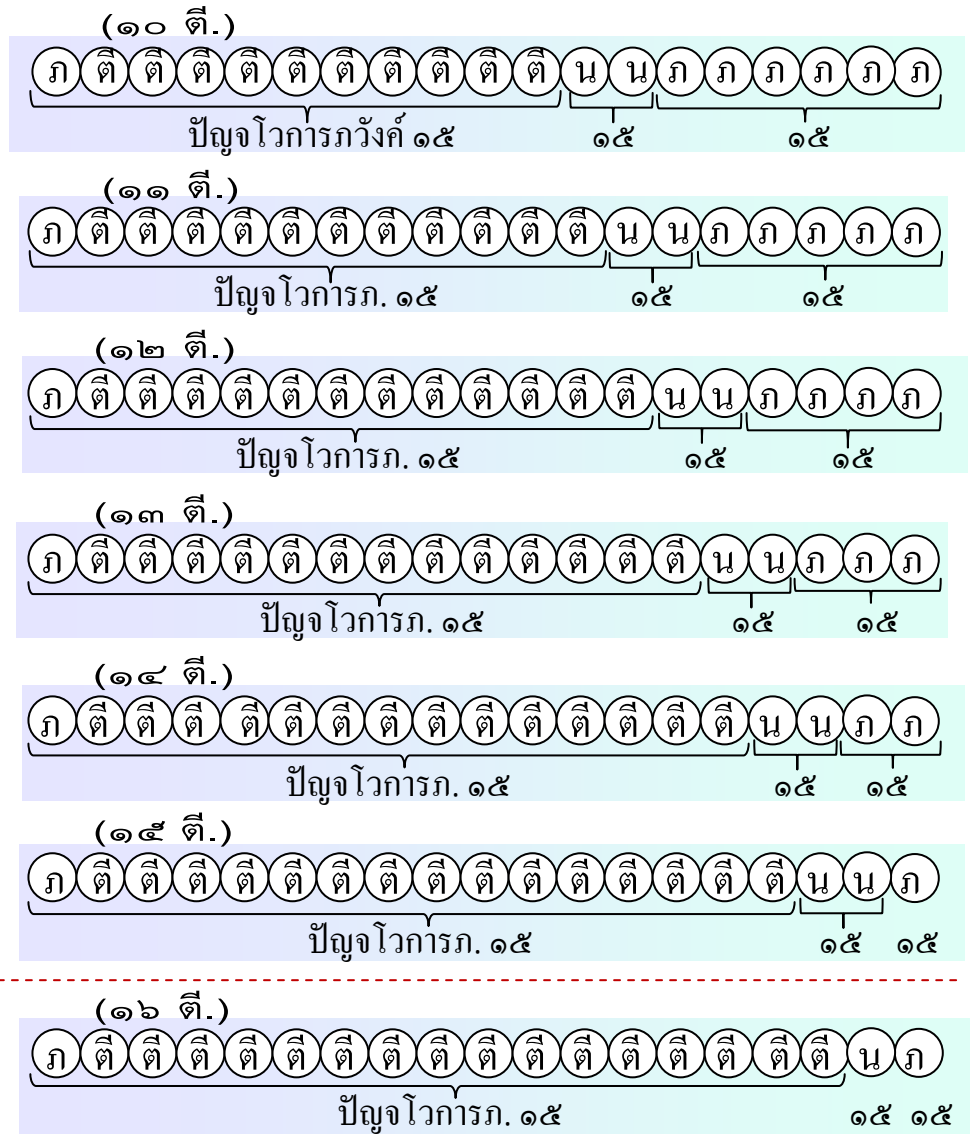
เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

ปริตตารมณวิถิ ๖ ประเภท (๖ วิถิ)

[ปรหมัดโชติกะ ปริงเฉพที่ ๔ วิถิสังคหะ (๒๕๒๗) น. ๘๖, ๘๗]

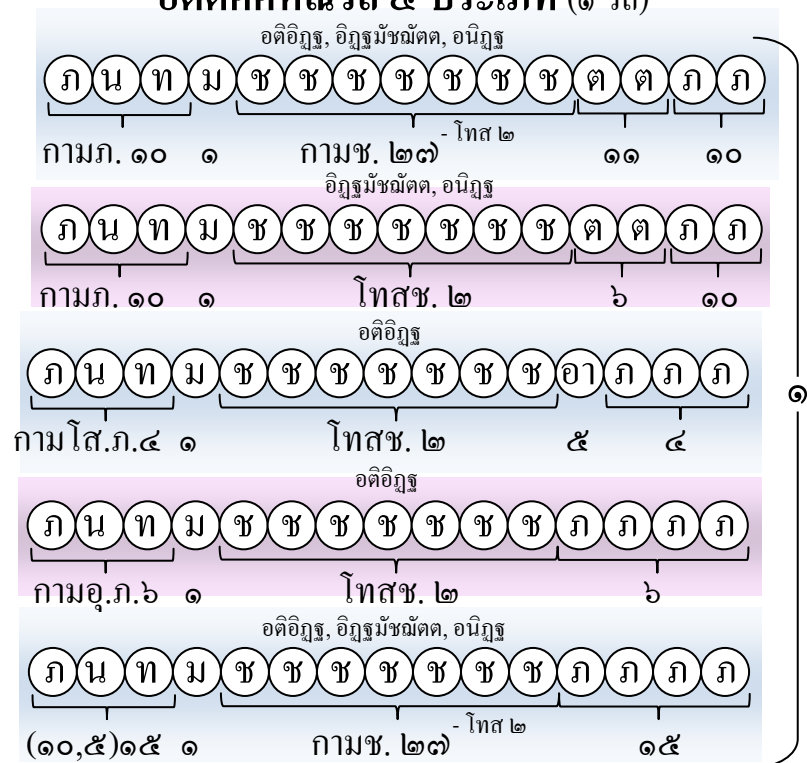
อติปริตตารมณวิถิ ๗ ประเภท (๖ หรือ ๗ วิถิ)

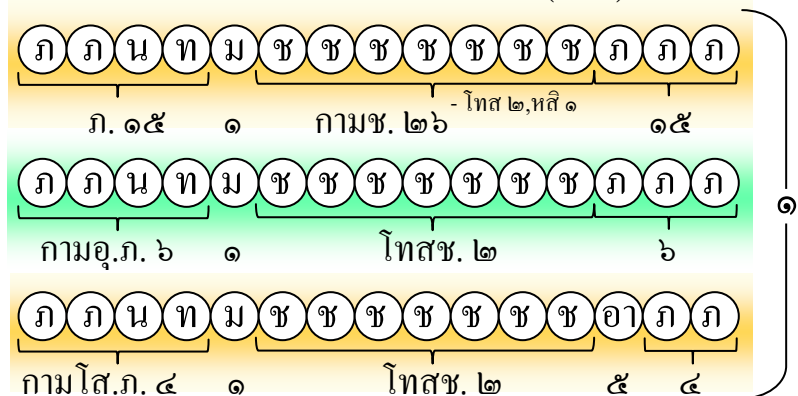
เอกสารประกอบการบรรยาย " ก้าวสู่พระไตรปิฎก "

ตพนุวัตติกมโนทวารวิถี ๑๖ ประเภท (๔ วิถี)

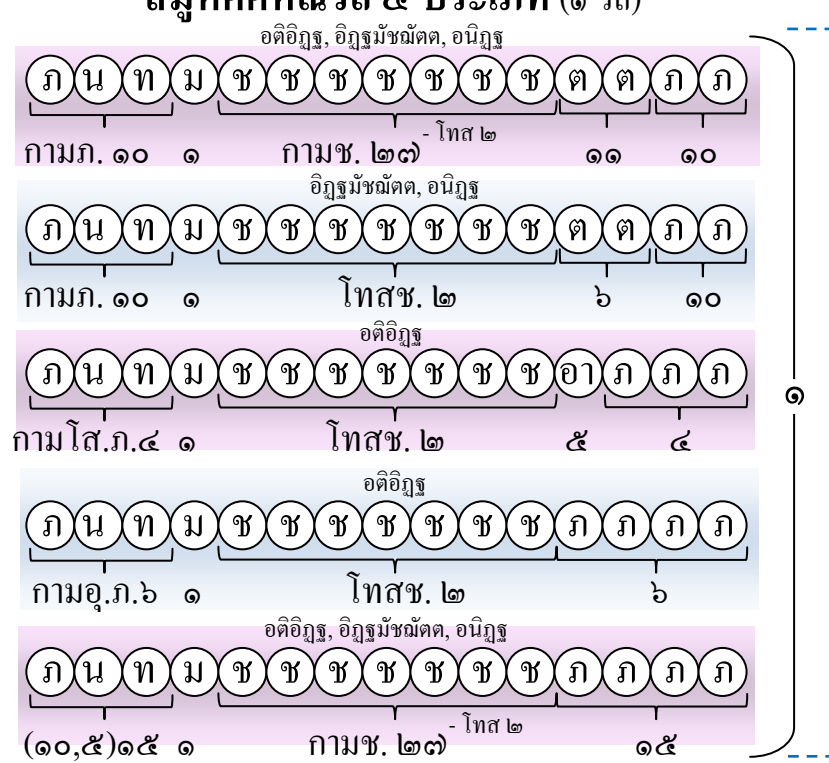
อติตักคณวิถี ๕ ประเภท (๑ วิถี)

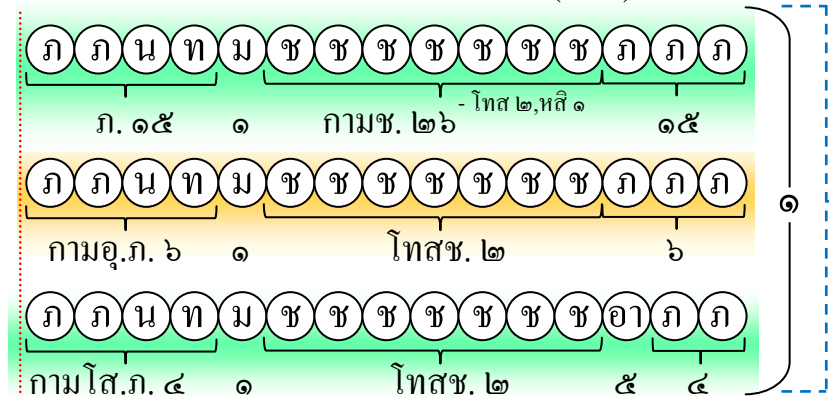
อติตักคณวิถี ๓ ประเภท (๑ วิถี)

สมุหคคณวิถี ๕ ประเภท (๑ วิถี)

นามคคณวิถี ๓ ประเภท (๑ วิถี)

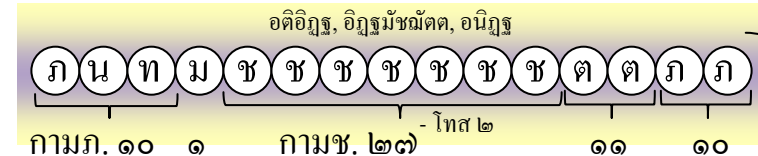

อติตักคณวิถี และสมุหคคณวิถี
มีอดีตปัญจารมณเป็นอารมณ

อติตักคณวิถี และนามคคณวิถี
มีบัญญัติเป็นอารมณ

ไม่มีอดีตวงศ์ ๕ ประเภท (๓ วิธี)

๓๒. ตทารัมมณวาระ ที่เกี่ยวกับกามชวน ๒๗

๓๓. ตทารัมมณวาระ ที่เกี่ยวกับโทสชวน ๒

๓๔. ชวนวาระ ที่เกี่ยวกับโทสชวน ๒ (มี อ.)

๓๕. ชนวนวาระ ที่เกี่ยวกับโทษชวณ ๒ (ไม่มี อา.)

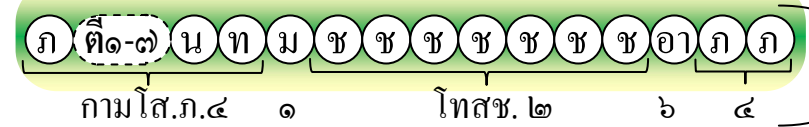

๓๖. ชนวนวาระ ที่เกี่ยวกับกามชวน ๒๓

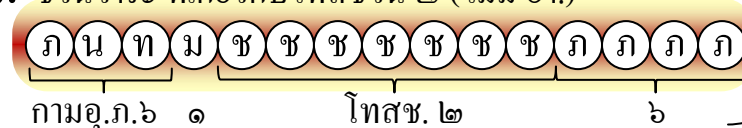
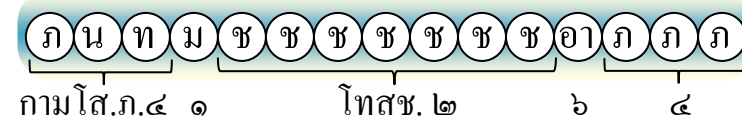

สูตรมนทวารวิภูตารมณวิธี ๒๔ ประเภท (๑๖ วิธี)

มือตีตักวังก์ ๒๑ ประเภท (๑๔ วิธี)

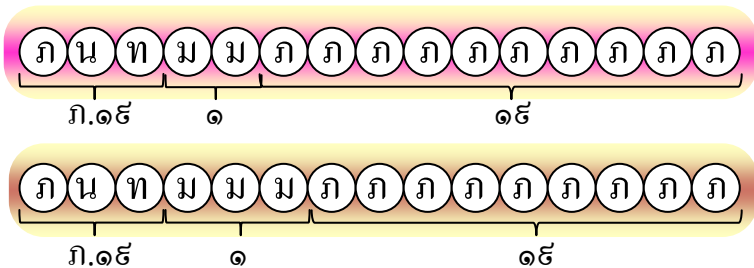
- ๑.- ๗. ชวนวาระที่เกี่ยวกับกามชวน ๒๗ มี อตีตภ. ๑ - ๗
-
- ๘.- ๑๔. ชวนวาระที่เกี่ยวกับโทสชวน ๒ (ไม่มี อา.) มี อตีตภ. ๑ - ๗
-
- ๑๕.- ๒๑. ชวนวาระที่เกี่ยวกับโทสชวน ๒ (มี อา.) มี อตีตภ. ๑ - ๗
-

ไม่มีมือตีตักวังก์ ๓ ประเภท (๒ วิธี)

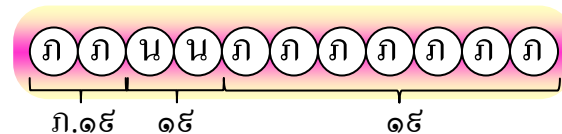
๒๒. ชวนวาระที่เกี่ยวกับกามชวน ๒๗
-
๒๓. ชวนวาระที่เกี่ยวกับโทสชวน ๒ (ไม่มี อา.)
-
๒๔. ชวนวาระที่เกี่ยวกับโทสชวน ๒ (มี อา.)
-

รับอารมณ ๓ (อติอิฏฐ, อิฏฐมัจฉัตต, อนิฏฐ)

สูตรมนทวารวิภูตารมณวิธี ๒ ประเภท (๒ วิธี)

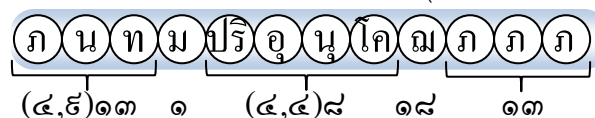

สูตรมนทวารอติวิภูตารมณวิธี ๑ ประเภท (๑ วิธี)

อัปนาชวมนโนทวารวิถี ๗ ประเภท (๗ วิถี)

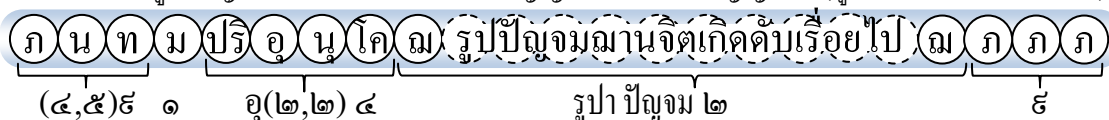
๑. อาทิกัมมิกฉานวิถี : วิถีที่มีฉานจิตครั้งแรก (ในฉานแต่ละระดับ)

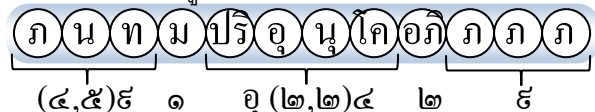
๒. ฉานสมาบัติวิถี : วิถีที่ชำนาญการเข้า-ออกฉาน เข้าเสวยความสุขในฉาน ต้องมีวสี ๕ (อาวชฺชน, สวาปชฺชน, อธิภูจฺฉาน, วุฏฺฐจฺฉาน, ปจุจฺฉน) ๕

๓. ปาทกฉานวิถี : วิถีถึงรูป, ปัญจฉานและเป็นบาทอภิญา ด้วยกสิณบัญญัติ ๘ (ภูตกสิณ ๔, วัณณกสิณ ๔)

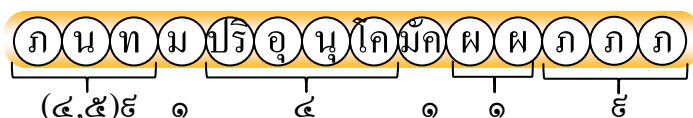

๔. อภิญาวิถี : วิถีมีอำนาจรู้อารมณ์ ๖ เป็นพิเศษ ต้องได้สมาบัติ ๘ และมีวสี ๕ แสดงอิทธิ ๕ (บุพเพนิวาส, ทิพพกุกฺข, เจโตปริย, ทิพพโสด, อิติวิธ)

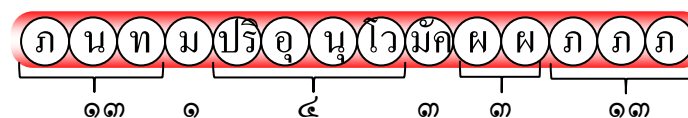

๕. มัคควิถี : วิถีประหานกิเลส

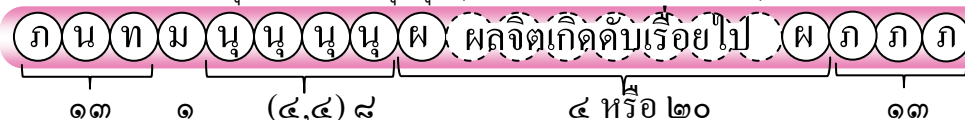
ก. โสตาปัตติมัคควิถี

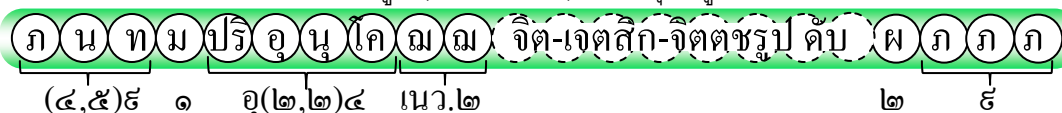
ข. มัคควิถีเปื้องบน ๓

๖. ผลสมาบัติวิถี : วิถีผลอริยบุคคล เสวยวิมุตติสุข (มีพระนิพพานเป็นอารมณ์)

๗. นิโรธสมาบัติวิถี : วิถีดับจิต เจ. และ จิ.รูป (โดยชั่วคราว) - ในมนุสสภูมิเข้าได้ ๗ วัน, เทวดา ๑ - ๒ เดือน, รูปภูมิไม่จำกัด

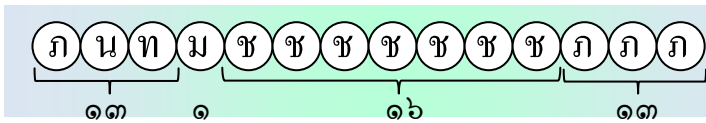
(ปรหมตโชติกะ ปริงเฉทที่ ๔ วิธสังกะ น. ๑๗๖)
เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

ปริวารวิถี ๒ ประเภท

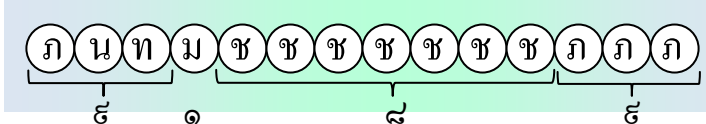
ปริกัมมวิถี ๓ ประเภท

ปริกัมมวิถี - เกิดขึ้นก่อนวิถีจิตที่เป็นประธาน เพื่อทำหน้าที่
ปูพพกิจต่าง ๆ คือ จัดแจงปรุงแต่งเพื่อสร้างให้
อัปนาชวณะเกิดขึ้น

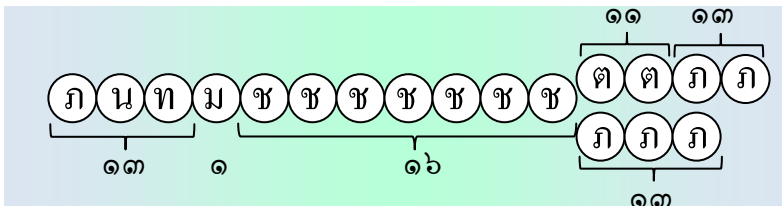
๑. ของอาทิกัมมิกฌานวิถี, ฌานวิถี และนิโรธสมาบัติวิถี

๒. ของอภิฌาณวิถี

๓. ของมัคควิถี

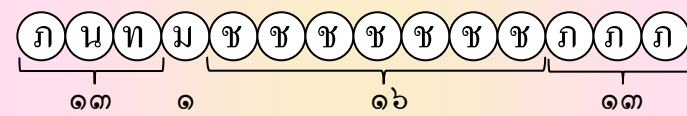
ปริกัมมวิถี เป็นไปเช่นเดียวกันกับ กามชวณสูตรมโนทวารวิถี ที่เป็น
อติวิภูตารมณ (วิภูตารมณ) มีชวณะที่เป็น ม กุ และ ม กิ)

จิตนี้ แทะตลอดได้ยาก เสมือนการรื้อยแก้วมุกดาโดยแสงสว่างแห่งฟ้าแลบ เพราะความที่จิตมีเวลาเป็นไปน้อยยิ่ง
เพราะฉะนั้น พวกเธอพึงทำความอุตสาหะให้มาก และความเอื้อเฟื้อให้มากในการทะตลอดจิตนี้... (พุทธทวณะ)

ปัจจเวกขณวิถี ๒ ประเภท

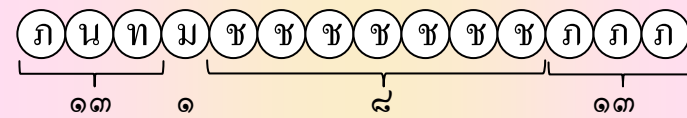
ปัจจเวกขณวิถี - เกิดขึ้นทีหลังวิถีจิตที่เป็นประธาน เพื่อทำหน้าที่
พิจารณาสภาพธรรมต่าง ๆ อีกครั้ง

๑. ของอาทิกัมมิกฌานวิถี และฌานวิถี (ทำหน้าที่พิจารณา แต่ไม่แน่นอนว่าจะต้องมี)

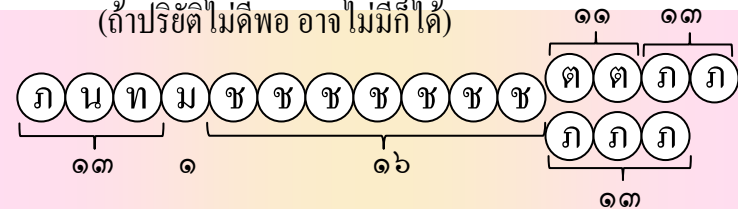

๒. ของมัคควิถี

๑. พิจ. มัคค์ ผล นิพพาน (ซึ่งจะต้องมีเสมอไป)

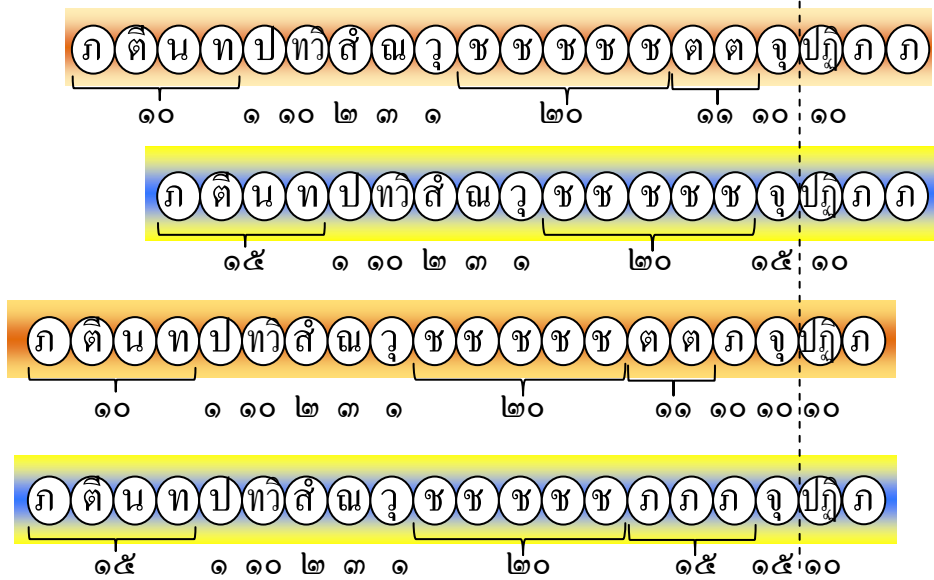
๒. พิจ. กิเลสที่ละ - กิเลสที่เหลือ (ถ้าปริยัติไม่ดีพอ อาจไม่มีก็ได้)

(อภิฌาณวิถี ผลสมาบัติวิถี และ นิโรธสมาบัติวิถี ไม่มีปัจจเวกขณวิถี)

มรณาสันนวิถี

ปัญจवारมรณาสันนวิถี ๔ ประเภท

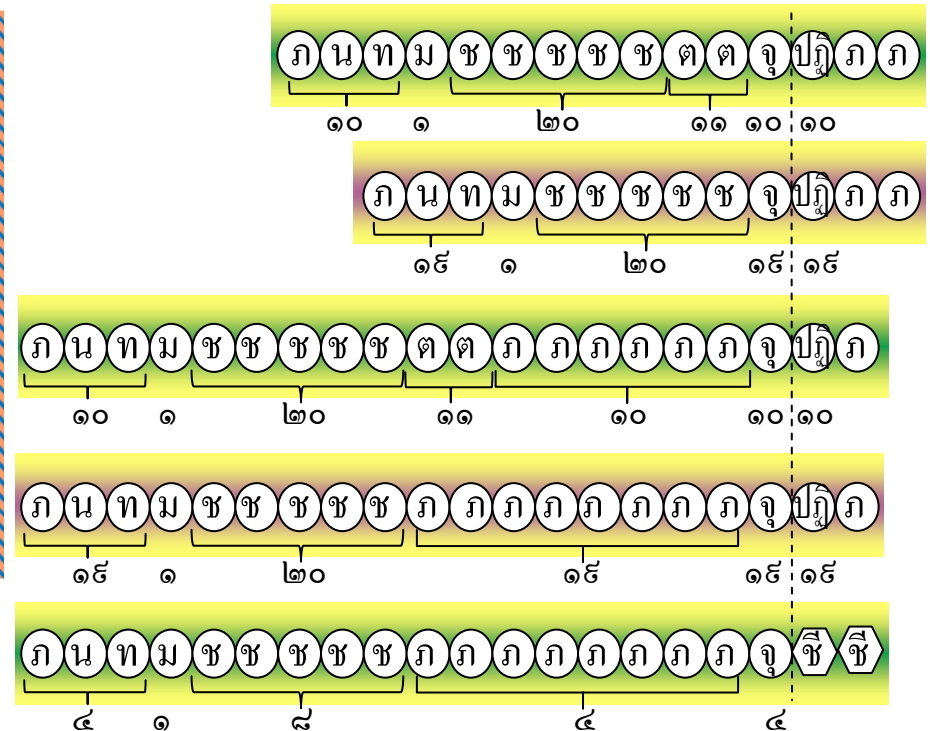

อนาคา. จะได้ฉานมาก่อนหรือไม่ก็ตาม เมื่อใกล้ตายทำฉานเกิดขึ้นแล้วจะบังเกิดในพรหมโลกโดยแน่นอน ฉะนั้นมรณาสันนวิถี จึงต้องเกิดทางมโนทวารเท่านั้น เพื่อรับบัญญัติ หรือมหัคคตารมณ์ ที่เป็นกรรมนิมิต ตามที่เจริญกรรมฐานมา

ชวนจิตเกิด ๕ ขณะ ในมรณาสันนวิถี เพราะกระแสจิตมีกำลังอ่อน และวัตถุก็มีกำลังน้อย แต่ก็มิได้เกิดเพียงวิถีเดียว ทั้งต้องมีความชัด คือ เป็นอดีตหัตถารมณ์ หรือหัตถารมณ์ ทางปัญจทวาร และเป็นอดีตวิภูตารมณ์ หรือวิภูตารมณ์ ทางมโนทวาร (เจตนาที่อยู่ในทวารมรณาสันนขณะเป็นชนกกรรมไม่ได้)

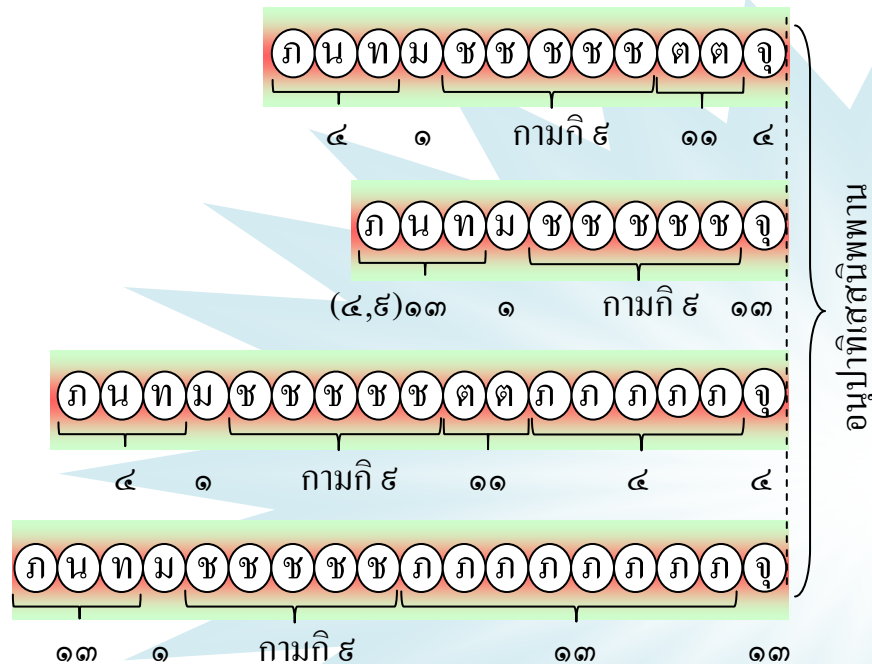
ในเวลาใกล้จะตาย (มรณาสันนกาล), ในเวลาที่หลง (มัจจุรณกาล), ในเวลาที่สลบ (วิสณณิภูตกาล) และในเวลาทีละออกจากกรรมภวามารดาใหม่ ๆ (อดีตตรณกาล) ซึ่งเป็นเวลาที่การเกิดขึ้นแห่งวิถีจิตมีกำลังอ่อน กามขณะเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นเพียง ๕ ขณะเท่านั้น

กามชวนมโนทวารมรณาสันนวิถี ๕ ประเภท

ปรีนิพพานวิธี

ปรีนิพพานวิธีธรรมดา ๔ ประเภท

ปรีนิพพานวิธี พระอรห. ท. ต้องเกิด ทาง มโนทวาร เท่านั้น
สุขวิปัสสกะพระอรห. หรือ ฌานลาภีพระอรห. ที่ไม่ได้เข้าฌาน
ในเวลาจนปรีนิพพาน จะมีอารมณ์ ๖ ที่เป็นรูป นาม บัญญัติ
ที่ได้ พิจ. อยู่เนื่อง ๆ เป็นอารมณ์ของมรณาสันนขณะ

สี่สะของขันธ ๕

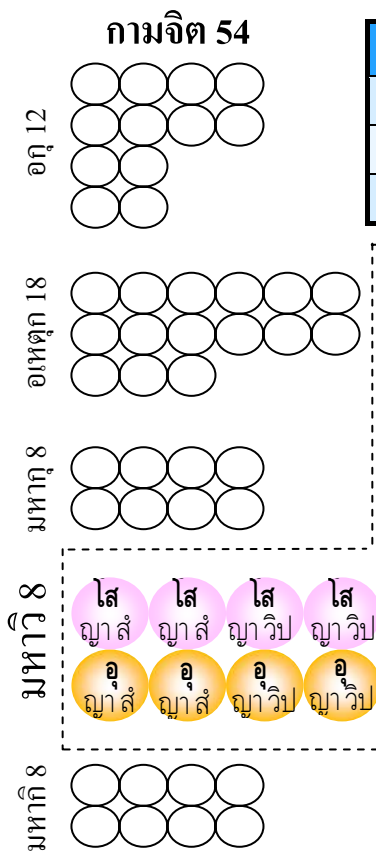
๑. วัฏฏสี่สะ - ชีวิตินทรีย์เจตสิกและชีวิตรูป เป็นหัวหน้าของวัฏฏทุกข์
๒. กิเลสสี่สะ - โมหเจตสิก เป็นหัวหน้าของกิเลส ท.

ปรีนิพพานวิธีพิเศษ ๔ ประเภท

ชีวิตสมสึสี่ :- ผู้ที่วิชชาดับลงพร้อมกันกับนาม - รูปชีวิตินทรีย์
โดยที่ชีวิตินทรีย์จะดับต่อจากปัจจเวกขณวิธี ก็ถือว่าขณะพร้อมกัน

ตทารัมมณะ ๑๑, อาคันตุกภวังค์ ๖

จำนวนจิตที่เป็นวิถีได้
ในแต่ละภูมิ

กามภูมิ ๑๑ > มี ๘๐ (ตามควร)

รูปภูมิ ๑๕ > มี ๖๔ (ตามควร)
(เว้น อสัณฺญสัจต.)

อรุภูมิ ๔ > มี ๔๒ (ตามควร)

บุคคล	ตทารัมมณะ	ตทารัมมณะ	รับอารมณ์
ทุกตือเหตุก	สันติ 3	อกุ อุ สันติ 1	อนิภู
สุคตือเหตุก, ทวิเหตุก	สันติ 3, มหาวี วิป 4	กุ อุ สันติ 1, มหาวี อุ 4	อิฏฐัมผัสตต
ติเหตุก 5	ตทา 11	โส สันติ 1, มหาวี โส 4	อติอิฏฐ

ข้อกำหนดของ ตทารัมมณจิต

- วิธีที่เป็น **อติมหันตารมณ** และ **อติวิภูตารมณ**
- ต้องเป็น **กามบุคคล** (กามปฏิสนธิจิต ๑๐)
- **ขณะที่เป็นกามขณะ**
- **อารมณ์ที่เป็นกามอารมณ์**

ตทา ๑๑

อารมณ์	ปฏิสนธิ จิต	ขณะเป็น	ตทา หรือ อาคันตุกะ
อติมหันตารมณ อติวิภูตารมณ	อติอิฏฐ อิฏฐ อนิภู	อุ สันติ 2, มหาวี วิป 4 มหาวี ส 4	โลก 8, โมท 2, มหากุ 8 โลก 8, โมท 2, มหากุ 8 มหากิ 8, หลี 1
	อิฏฐ อนิภู	อุ สันติ 2, มหาวี 8	โทส 2
	อติอิฏฐ	มหาวี โส 4	โทส 2
	อติอิฏฐ	อุ สันติ 2, มหาวี อุ 4	โทส 2
	อติอิฏฐ อิฏฐ อนิภู	รูปวิ 5	โลก 8, โมท 2, มหากุ 8 มหากิ 8, หลี 1

ข้อกำหนดของ อาคันตุกภวังค์

- เป็น **โสมนัสปฏิสนธิบุคคล** (ม.วิ โส 4)
- **ขณะเป็นโทสขณะ**
- **อารมณ์ที่เป็นอติอิฏฐ. เฉพาะอติมหันตารมณ**
และอติวิภูตารมณ

(ถ้า มหันตารมณ และ วิภูตารมณ มี 'อา'
ทั้งอติอิฏฐ., อิฏฐัมผัสตต. และ อนิภู.)

อาคันตุกภวังค์เกิดขึ้นในกามบุคคลที่ปฏิสนธิ
ด้วยโสมนัส ได้แก่

- ทวิเหตุก., ติเหตุก.,
- ฌานลาภบุคคล
ในขณะที่ฌานเสื่อม
- โสคาบัน., สกทาคามี.

ในที่สุดแห่งโทสขณะ
ของผู้ที่ปฏิสนธิด้วยโสมนัส
เวทนา ถ้าตทารมณไม่มี
โอกาสเกิดแล้ว ในเวลานั้น
อุ สันติ ๒ (และ ม.วิ อุ ๔) ที่
ได้กระทำกรรมอย่างใด
อย่างหนึ่ง และได้เคยสั่งสม
ความชานาญมาก่อนแล้วภาย
ในภพนี้เป็นอารมณ์ ย่อมเกิด
ขึ้นโดยฐานะเป็น อาคันตุก-
ภวังค์

มโนทวารวิถี : เหตุแห่งการเกิดขึ้น

อารมณ์ มาปรากฏทางมโนทวาร - มีทั้งปรมาตม์ และบัญญัติ ที่เป็น อดีต - อนาคต - ปัจจุบัน - กาลวิมุต เพราะอาศัยเหตุ ๑๔ อย่าง

ด้วยอำนาจ		
๑	ทัญจโต	ที่เคยพบเห็นอารมณ์ทั้ง ๖ มาแล้ว
๒	ทัญจสมพฺพโต	อารมณ์ทั้ง ๖ ที่กำลังปรากฏนั้นเหมือนกับอารมณ์ที่เคยพบเห็นแล้ว
๓	สูตรโต	ที่เคยได้ฟัง ได้เรียนมา หรือในขณะที่กำลังฟัง กำลังเรียน กำลังอ่านอยู่
๔	สูตรสมพฺพโต	อารมณ์ทั้ง ๖ ที่กำลังปรากฏอยู่นั้นเหมือนกับอารมณ์ที่เคยได้ฟัง ได้อ่าน ได้เรียนมาแล้ว
๕	สทฺธาย	ความเชื่อในคำพูดของผู้อื่น
๖	รฺจยา	ความพอใจ(ตามชอบ)ของตน
๗	อาการปริวิตกฺมาน	การนึกคิดโดยอาศัยเรื่องราว คำพูด เหตุผล ... (จิตอาวรณ) →
๘	ทัญจนิชฺฌานขนฺติยา	การพิจารณาอารมณ์ต่างๆ ด้วยความเห็นและลัทธิของตนแล้วตัดสินใจ
๙	นหานากมฺพเลน	กรรมต่างๆ เหมือน กรรม-กรรมนิมิต-คตินิมิต ที่ปรากฏขึ้นเมื่อใกล้ตาย ... (ปุพฺพนิมิต) →
๑๐	นหานาอิทธิพฺเลน	อิทธิฤทธิ์ต่างๆ ที่เกิดจากผู้มีอิทธิฤทธิ์แสดงให้เห็น
๑๑	ธาตุกฺโขภาวเสน	ธาตุในร่างกายวิปริต มีน้ำดี เสมหะ น้ำเหลือง โลหิต และลม ... (ธาตุกำเรบ) →
๑๒	เทวโตปสํหารวเสน	เทวดาพอใจ ... (เทพสังหรณ) →
๑๓	อนุโพธวเสน	การรู้อยุติสัจจ ๔ โดยอาศัยสุตมย-จินตมย-ภาวนามยปัญญา ตามสมควร ไม่ขัดแย้งแก่มรรค-ผลญาณ
๑๔	ปฏิวะธวเสน	การรู้แจ้งอริยสัจจ ๔ โดยอาศัยมคคญาณ และผลญาณ

จากความเป็นจิตอาวรณ และ ธาตุกำเรบ - ไม่จริง, เทพสังหรณ - จิตที่มี ไม่จริงก็มี, ปุพฺพนิมิต - จิตโดยส่วนเดียว
วิถีจิตที่เกี่ยวกับความฝันย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคล ๗ จำพวก : บุคคล ๔ ผลสภานุคค ๓ (ที่ในมนุสสุตฺต ๑ อปายนุ ๓)

ปรากฏได้เนืองนิตย์ ๔ ประการ

การที่มโนทวารรับอารมณ์ทุกอย่างโดยไม่มีจำกัดได้นั้น เพราะมโนทวารเป็นภวังคจิตมีกำลังมาก ส่วนปัญจทวารเป็นรูปธรรม มีกำลังอ่อนกว่านามธรรม

❖ บุคคลไม่ควรทำคำแสลงของคนเหล่านีไวในใจ ไม่ควรแลดูกิจที่ทำแล้วและยังมิได้ทำของคนเหล่านี พึงพิจารณากิจที่ทำแล้ว และยังมีได้ทำของตนเท่านั้น ❖

กรรม ๔ หมวด

การจำแนกกรรม		4. โดยฐานะ				มัคค ๔
		13. อกุศล ๑๒	14. มหากุศล ๘	15. รูปกุศล ๕	16. อรูปกุศล ๔	
		ทวาร : กาย ๓, วจี ๔, มโน ๓		ทวาร : มโน ๑ (สมณะ)		
1. โดยกิจ	1. ชนก - ให้วิปาก, กำรูป, กำปัจจัยอุตฺตช (ปฏิสนธิ - ชาติ)	11 ^{ไม่อุทสี่ ๑} ทุกคติภูมิ ๔	8 กามสุคติภูมิ ๓	5 รูปภูมิ ๑๖	4 อรูปภูมิ ๔	
	2. อุปัตถัมภก - ช่วยอุดหนุนผลกรรมอื่น	12	8			
	3. อุปปีฬก - เบียดเบียนกรรมอื่น	12	8			
	4. อุปฆาตก - ตัดรอนกรรมอื่น หรือผลกรรมอื่น	12	8	5	4	4
2. โดยลำดับ	5. ครุก - กรรมอื่นไม่สามารถห้ามได้ (ให้ผลก่อนกรรมอื่น)	6 นิยตมิจจา (โล ที่ ๔), ปัญจันนตริย (โท จิ ๒)		5	4	
	6. อาสัณนก - กระทำไว้ใกล้ตาย	12 (เว้น นิยตฯ, ปัญจฯ)	8			
	7. อาจิณณ - เคยทำไว้เสมอ ๆ	12	8			
	8. กุฏัตตา - ทำไว้ไม่ถึงกรรมทั้ง ๓ นั้น หรือกรรมที่ทำในอดีตภพ	12	8			
3. โดยเวลา	9. ทิฏฐธัมมเวทนีย - ได้รับผลในปัจจุบันชาติ	12 (เจตนาใน ช ๑)	8 (เจตนาใน ช ๑)			
	10. อุปปัชชเวทนีย - ให้ผลในชาติที่ ๒ (ชาติหน้า)	12 (เจตนาใน ช ๓)	8 (เจตนาใน ช ๓)	5	4	
	11. อปรายปริยเวทนีย - ให้รับผลในชาติที่ ๓ เป็นต้นไป หรือจนกว่าจะถึงพระนิพพาน	12 (เจตนาใน ช ๒ - ๖)	8 (เจตนาใน ช ๒ - ๖)			
	12. โอหสิ - ไม่ให้ผล (เมื่อไม่มีโอกาส, เมื่อไม่เกิดผล, เมื่อขาดผู้รับผล)	12 (เจตนาใน ช ๑) (เจตนาใน ช ๒ - ๖) (เจตนาใน ช ๓)	8 (เจตนาใน ช ๑) (เจตนาใน ช ๒ - ๖) (เจตนาใน ช ๓)	5	4	
วิปาก		*อกุ วิ ๓	**อเห กุ วิ ๘, มหา วิ ๘	รูป วิ ๕	อรูป วิ ๔	ผลจิต ๔

* อกุ วิ.๓ จากอกุศลกรรม ๑๒ } ในอดีตกาล เกิดเป็นผลในกามภูมิ ๑๑ ทั้งหมด
 ** อเห กุ วิ.๘ จากกามาวจรกุศลกรรม ๘ } และในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอตัณณ) ตามสมควร

‘↗’ หมายถึง ยกเว้น [ปรมัตตโชติกะ ปริจเฉทที่ ๕ เล่ม ๒ (๒๕๓๕) น. ๕]

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

กรรม : กิจจตุกะ

๑. **ชนกรรม** : ให้เกิดวิปาก, กัมรูป ในปฏิสนธิกาล และ ให้เกิดวิปาก, กัมรูป และกัมมปัจจัยอตุขรูป ในปัตติกาล

๒. **อุปัตถัมภกรรม** : อุดหนุนชนกรรมที่ยังไม่มีโอกาสให้ผลให้มีโอกาสส่งผล, ที่กำลังมีโอกาให้ผล ให้มีกำลังให้ผลบริบูรณ์ขึ้น, รูปนามที่เป็นวิปากของชนกรรมให้เจริญ ตั้งอยู่ได้นาน

อุดหนุน ➔	ชนกรรมที่ยังไม่ให้ผล	
	อดีตภพ	ปัจจุบันภพ
ก. มรณาสันนกาล	๑ ก.	2. ก.
อก. .... "	๓ อก.	4. อก.
ก. ปัตติกาล.	5. ก.	6. ก.
อก. .... "	7. อก.	8. อก.

จิตเต สงฺกิลฺลฺเช ทุกฺคคิ ปาฎิกงฺขา...

จิตเต อสงฺกิลฺลฺเช ทุกฺคคิ ปาฎิกงฺขา ฯ

ม. น. (อ.บาลี) ๑๒ วัตถุปมสูตร ข้อ ๘๒ น. ๖๔

อุดหนุน ➔	ชนกรรมที่กำลังให้ผล	
	อดีตภพ	ปัจจุบันภพ
ก. มรณาสันนกาล	1. ก.	2. ก.
อก. .... "	3. อก.	4. อก.
ก. ปัตติกาล.	5. ก.	6. ก.
อก. .... "	7. อก.	8. อก.
ก. อดีตภพ	-	9. ก.
อก. .... "	-	10. อก.

* อุดหนุน ➔	นามรูป	
	ชนก	
ก. ภพก่อน ๆ	1. ก.	5. อก.
อก. .... "	-	3. อก.
ก. ภพนี้	2. ก.	6. อก.
อก. .... "	7. ก.	4. อก.

* ข้อ ๑-๔ ตามนัยอรรถ. และมูลฎีกา

ข้อ ๕-๗ ตามนัยปรมัตถทีปนีฎีกา และภาสชาติกา

๓. **อุปปีพกรรม** : เบียดเบียนชนกรรมไม่ให้มีโอกาส่งผล, เมื่อส่งผลอยู่ที่ให้มีกำลังลดน้อยลง, เบียดเบียนนามรูปที่เกิดจากชนกรรม

ไม่ให้ชนกรรมส่งผล
๑ ก. ภพนี้ เบียน อก.
๒ อก. ภพนี้ เบียน ก.

ให้ชนกรรมส่งผลน้อยลง
1. ก. ภพนี้ เบียน อก.
2. อก. ภพนี้ เบียน ก.

นามรูปที่เกิดจากชนกรรม
1. อก. เบียน ก.
2. ก. เบียน อก.

อุปปีพกรรม ก็ได้แก่ อุปัตถัมภกรรม
ในขณะที่ทำหน้าที่อุดหนุนกรรมอื่น
ก็กระทำหน้าที่เบียดเบียนไปด้วย

เพราะฉะนั้น ๑ = ๑ , ๓ = ๒

๔. **อุปฆาตกรรม** : ตัดชนกรรมไม่ให้มีโอกาส่งผลตลอดไป, ตัดนามรูปจากชนกรรมให้เสียไป

ชนกรรมอื่น	นามรูป	
1. ก. ตัด อก.	1. ก. ตัด อก. วิปาก	ตัดนามรูปที่เป็นวิปากกรรมอื่นแล้ว :- - ตัวเองก็ไม่ส่งผลให้เกิดและไม่ให้ชนกรรมส่งผล - ตัวเองส่งผลให้เกิด - ให้โอกาสชนกรรมอื่นส่งผล
2. ก. ตัด ก.	2. ก. ตัด ก. วิปาก	
3. อก. ตัด ก.	3. อก. ตัด ก. วิปาก	
	4. อก. ตัด อก. วิปาก	

...ดูก่อน ภท. เรากล่าวทุกข์ว่ามีความหลงใหลเป็นผล
หรือว่า มีการแสวงหาเหตุปลดปล่อยทุกข์ภายนอก
เป็นผล นี่เรียกว่า วิปากแห่งทุกข์ ... (พระพุทธพจน์)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

ผู้ที่จะได้มานสูง แต่เมื่อใกล้ถึงระยะ ถ้ามีกัมมติดพัน (ความพอใจในภพภูมิ) หรือความที่ต่ำกว่า ฉะนั้นย่อมสูญเสียไป

(อัมปิ. ๔๖ นิพพิทสูตร น. ๘๖๒, ปรมัตถทีปนีฎีกาปริเลที่ ๕ กัมมจตุกะ-มรณูปัตติจตุกะ (๒๕๓๕) น. ๕)

อภุศลกรรมบถ ๑๐ : อภุศลจิต ๑๒

	๑.	๒.	๓.	๔.	๕.
๑. ปาณาติบาต	สัตว์มีชีวิต (ปาณ)	รู้ว่าสัตว์มีชีวิต (ปาณสัณญิตา)	มีจิตคิดฆ่า (วธกจิตต์)	มีความพยายาม (อุปกุโม)	สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น (เตน มรณ)
๒. อทินนาทาน	สิ่งของที่เขาเก็บรักษาไว้ (ปรปริคคหิต)	รู้ว่าสิ่งของที่เขาเก็บรักษาไว้ (ปรปริคคหิตสณญิตา)	มีจิตคิดลัก (เถยยจิตต์)		นำสิ่งของนั้นไปด้วยความพยายามนั้น (เตน หรณ)
๓. กาเมสุมิฉาจาร	วัตถุที่ไม่ควรเที่ยวช้อย (อคมนียัตถ)	มีจิตคิดเสพในอคมนียัตถนั้น (ตสมิ เสวนจิตต์)	พยายามเสพ (เสวนปโปโยโค)	การยังมรรคให้ถึงมรรค (มคเคน มคคปฏิปัตติ อริวาสน)	ปาณาติบาตมีประโยชน์ ๖ คือ ๑. กระทำด้วยตนเอง ๒. การสั่ง บังคับให้ผู้อื่นทำ ๓. ชดด้วยเครื่องประหาร ๔. ขุดหลุมพราง วางกับ วางยา ๕. ทำร้ายด้วยวิชาคุณไสยร้ายมนต์ ๖. ประกอบฤทธิ์ที่เกิดแต่ผลกรรม อทินนาทาน มีประโยชน์ ๕ คือ ๑. โดยการขโมย ๒. โดยการข่มขู่ กดขี่ ๓. โดยกิริยาปกปิด ๔. โดยตามความกำหนดไว้ ๕. โดยสับเปลี่ยนสลาภ
๔. มุสาวาท	เรื่องไม่จริง (อตถ วตถ)	คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน (วิสวาทนจิตต์)		ผู้อื่นรู้เนื้อความนั้น (ปรสส ตทตถวิขานน)	
๕. ปิสุณวาจา	มีผู้อื่นที่ตนฟังทำให้แตกกัน (ภินทิตพโป ปุโร)	เจตนากล่าวให้แตกแยกกัน (เกทปุเรกขารตา)	มีความพยายามเกิดขึ้นด้วยจิตนั้น (ตชโซ วายาโม)	บุคคลนั้นเข้าใจตามความนั้น (ตสส ตทตถวิขานน)	
๖. ผรุสวาจา	มีผู้อื่นที่ตนฟังด่า (อกโกสิตพโป ปโร)	มีจิตโกรธ (กุปิตจิตต์)	การด่า (อกโกสนา)		
๗. สัมผัสปปลาปะ	เจตนาจะพูดเรื่องไร้ประโยชน์ (การตยทุทฐิตาหรณาทิหรตถกถาปุเรกขารตา)	กล่าววาจาเช่นนั้น (ตถารูปีกถากถ)			
๘. อภิชฌา	สิ่งของของผู้อื่น (ปรภณท)	น้อมมาเพื่อตน (อตตโน ปริณามนญจ)			
๙. พยาบาท	สัตว์อื่น (ปรสตุโต)	คิดที่จะให้สัตว์นั้นพินาศไป (ตสส จ วินาสจินตา)			
๑๐. มิจฉาทิฏฐิ	เรื่องทั้งหลายวิปริตจากอาการที่ถือเอา (วตถุโน จ คหิตาการวิปริต-ตา)	ความปรากฏแห่งเรื่องนั้นโดยความไม่เป็นจริงตามที่ยึดถือ (ยถา จ ต คณหาติ ตถาภา เวณ ตสสุปปฏฐาน)			

อภุศลจิต ๑๒
กับ อภุศลกรรมบถ ๑๐

	กาย	วาจา	ใจ
โลภมูลจิต	๑. อทินนาทาน ๒. กาเมสุมิฉาจาร	๑. มุสาวาท ๒. ปิสุณวาจา ๓. สัมผัสปปลาปะ	๑. อภิชฌา ๒. มิจฉาทิฏฐิ
โทสมูลจิต	๑. ปาณาติบาต ๒. อทินนาทาน	๑. มุสาวาท ๒. ปิสุณวาจา ๓. ผรุสวาจา ๔. สัมผัสปปลาปะ	๑. พยาบาท
โมหมูลจิต	อภุศลกรรมบถทั้ง ๑๐		

ผลของความโกรธ : โทสจิต ๒

ความปรารถนาต่อข้าศึก (แข่ง)			ผลที่เกิดกับผู้โกรธ
๑	ขอให้ผู้มีผิวพรรณทราม	อย่าให้มีผิวพรรณงาม	ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม แม้จะอาบน้ำ ไล่ทา ตัดผม โกนหนวด นุ่งผ้าขาวสะอาดแล้วก็ตาม
๒	ขอให้พึงนอนเป็นทุกข์	อย่าอยู่สบาย	ย่อมนอนเป็นทุกข์ แม้จะนอนบนบัลลังก์อันลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ลาดด้วยผ้าขาวเนื้ออ่อน ลาดด้วยเครื่องลาดแล้วอย่างดีทำด้วยหนังชะมด มีผ้าคาดพาด มีหมอนหนุนศีรษะหนุนเท้าแดงทั้งสองข้างก็ตาม
๓	ขอให้อย่ามีความเจริญเลย	ไม่มีความเจริญ	ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน แม้จะถือเอาสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ แม้ถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
๔	ขอให้อย่ามีโรคเลย	ไม่มีโรค	พระราช ท. ย่อมมีโรคของคนที่โกรธเข้าพระคลังหลวง แม้จะมีโรคที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรสั่งสมด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ เป็นของชอบธรรม ได้มาโดยธรรม
๕	ขอให้อย่ามียศเลย	ไม่มียศ	เสื่อมจากยศนั้นได้ แม้จะได้ยศมาเพราะความไม่ประมาท
๖	ขอให้อย่ามีมิตรเลย	ไม่มีมิตร	มิตรอำมาตย์ญาติสายโลหิตก็เว้นเขาเสียห่างไกล แม้เขาจะมีมิตร อำมาตย์ ญาติสายโลหิต
๗	ขอให้เมื่อตายไปพึงเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก	อย่าไปสุคติ	ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ย่อมประพบัติทุจริต ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ

บุคคลผู้มีจิตคิดประทุษร้าย ย่อมไม่มีความเจริญเลย ใช้แต่เท่านั้น
(จุ.ชา. มัจฉาทนชาดก ๕๘/๓๐๔)
เทวดาทั้งหลายไม่บูชาผู้นั้น...

โทษของความไม่อดทน (อขันติ)
๑. ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก
๒. ย่อมเป็นผู้มากด้วยเวร (ย่อมเป็นผู้โหดร้าย)
๓. ย่อมเป็นผู้มากด้วยโทษ (ย่อมเป็นผู้เดือดร้อน)
๔. ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ
๕. เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

อานิสงส์ของความอดทน
๑. ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก
๒. ย่อมเป็นผู้ไม่โหดร้าย
๓. ย่อมเป็นผู้ไม่เดือดร้อน
๔. ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ
๕. เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ลักษณะที่จิตของโทสจิต
ลักษณะ ความกระด้าง (จณทิก)
กิจ ให้จิตใจตนและผู้อื่นหม่นไหม้
(นิสสยาทาหน)
อาการ ประทุษร้ายต่ออารมณ์ (ทุสน)
เหตุใกล้ อาฆาตวัตถุ ๑๐ (อาฆาตวัตถุ)

...คนผู้โกรธย่อมก่อกรรมที่ทำได้ยากเหมือนทำได้ง่าย ภายหลังเมื่อหายโกรธแล้ว เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้...

❖ พระอริยเจ้า ท. ย่อมสรรเสริญการฆ่าความโกรธ อันมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะว่าบุคคลฆ่าความโกรธนั้นได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก ❖

มิจนาทิกฏฐิ : สาเหตุสำคัญต่อทุจริต ๑๐

ผู้มีมิจนาทิกฏฐิ : เป็นผู้ไม่ละอายและหวาดกลัวต่อการทำทุจริต ยิ่งทุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายจะกระทำได้เลยทีเดียว
ถ้าจะประกอบการกุศลก็มักเกี่ยวเนื่องกับการหาชื่อเสียง การสังคม และประโยชน์ส่วนตน
เป็นกุศลสามัญ(ม.ก. วิป) เป็นไปโดยอำนาจคณหา มานะ ทิฏฐิ

วินิจฉัยอาการ ๕	ธมฺมโต	โกฏฐาสโต	อารมฺมณโต	เวทนาโต	มูลโต
๑. ปาณาติบาต	เจตนาเจ.	เป็นกรรมบถ	สังขาร(ชีวิตข)	ทุกข์	โทสะ, โมหะ
๒. อทินนาทาน			สัตว์, สังขาร	เวทนา ๓	โทสะ, โมหะ / โลภะ, โมหะ
๓. กาเมสุมิจฉาจาร			สังขาร(สัตว์)	สุข, อุเบกขา	โลภะ, โมหะ
๔. มุสาวาท			สัตว์, สังขาร	เวทนา ๓	โทสะ, โมหะ / โลภะ, โมหะ
๕. ปิสุณวาจา			สัตว์	ทุกข์	โทสะ, โมหะ
๖. ผรุสวาจา			สัตว์, ธรรมารมณ	เวทนา ๓	โทส, โมหะ / โลภะ, โมหะ
๗. สัมผัสปปลาปะ			สัตว์	ทุกข์	โทส, โมหะ / โลภะ, โมหะ
๘. อภิชฌา	เจตสิกที่ประกอบ	กรรมบถ, โลภะ	ธรรมารมณ	สุข, อุเบกขา	โมหะ
๙. พยาบาท	เจตนาเจ.	มูล	สัตว์	ทุกข์	โลภะ, โมหะ
๑๐. มิจนาทิกฏฐิ		เป็นกรรมบถ	สังขาร	สุข, อุเบกขา	

	เป็นต้นเหตุให้เกิด	ล่วงกรรมบถ	อภิชฌา	พยาบาท	มิจนาทิกฏฐิ
อภิชฌา	อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท	ปาณาติบาต	เป็นบริวารแห่งเจตนาอื่น ๆ ไม่ใช่กาวล่องกรรมบถโดยเฉพาะ	เป็นบริวารเจตนาที่ไม่แน่นอน	เป็นบริวารเจตนาที่ไม่แน่นอน
พยาบาท	ปาณาติบาต อทินนาทาน มุสาวาท	อทินนาทาน			
มิจนาทิกฏฐิ	ปิสุณวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปปลาปะ	กาเมสุมิจฉาจาร			
	ทุจริต ๑๐	มุสาวาท			

อกุศลกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ หากไม่ครอบงำกรรมบถ ก็เรียกไปตามทวารที่เกิดขึ้น ๆ เช่น ตอนสัตว์ เมียนตเณ็ก ไม่เรียกเป็นกายทุจริตอย่างเดียว

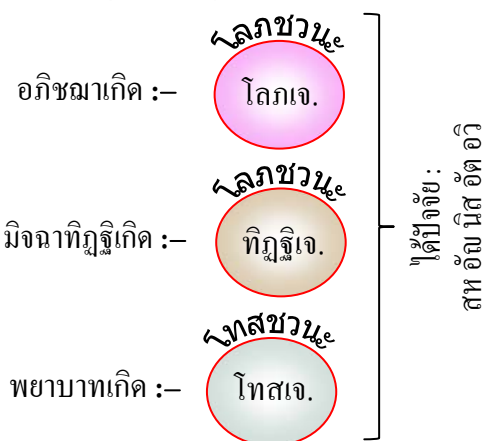
- ทำด้วยตน เรียกเป็น กายทุจริต
- ใช้ให้คนอื่นทำ " วจิตุจริต
- คิดจะทำ " มโนทุจริต

มโนทวาร

๑. ภวังคจิต : เป็นเหตุให้จิตเกิด
๒. จิตที่เกิดขึ้นก่อน ๆ : เป็นเหตุให้จิตหลัง ๆ เกิด
๓. กุศล-อกุศลขณะ : เป็นเหตุให้มโนกรรมสำเร็จลง

ในมโนทวาร

- โลกมูลขณะ โทสมูลขณะที่เกิดพร้อม
- อภิชฌา พยาบาท มิจนาทิกฏฐิ ชื่อว่า มโนทวาร
- โมหมูลขณะ ในที่นี้ ไม่ชื่อว่ามโนทวาร (ไม่

แม้ในกายกรรม วจกรรม เช่น ปาณาติบาตก็มี โทสขณะ แต่ปาณาติบาตต้องประกอบด้วย กายวิญญูติ อันเป็นตัวยาทวาร จึงจะกระทำสำเร็จได้ เพียงแต่โทสขณะเป็นมโนทวาร ช่วยอุปการะอย่างเดียว เป็นต้น

[ม.ม. ๑๑ สัมมาทิกฏฐิสุตตอฏฐ. น. ๕๕๕,

[ปรหมัตตชิตกะ ปริงเกทที่ ๕ ล.๒ กัมมจตุกกะ (๒๕๓๕) น. ๑๔๓]

กล่าวด้วยทิส ๖ : (วินัยของคฤหัสถ์)

ทิส	กระทำต่อ	๑.	๒.	๓.	๔.	๕.
หน้า	มารดา, บิดา	ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ	จักรับทำกิจของท่าน	จักดำรงวงศ์ตระกูล	จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก	เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน
มารดา บิดา	บุตร, ธิดา	ห้ามจากความชั่ว	ให้ตั้งอยู่ในความดี	ให้ศึกษาศิลปวิทยา	หาภรรยาที่สมควรให้	มอบทรัพย์ให้ในสมัย
ขวา	อาจารย์	ลูกขึ้นยืนรับ	เข้าไปคอยต้อนรับ	การเชื่อฟัง	การปรนนิบัติ	การเรียนศิลปวิทยา โดยเคารพ
อาจารย์	ศิษย์	แนะนำดี	ให้เรียนดี	บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด	ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง	ทำความป้องกันในทิสทั้งหลาย
หลัง	ภรรยา	ยกย่องว่าเป็นภรรยา	ไม่ดูหมิ่น	ไม่ประพฤตินอกใจ	มอบความเป็นใหญ่ให้	ให้เครื่องแต่งตัว
ภรรยา	สามี	จัดการงานดี	สงเคราะห์คนข้างเคียงสามีดี	ไม่ประพฤตินอกใจสามี	รักษาทรัพย์ที่สามีหามาให้	ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง
ซ้าย	มิตร	การให้ปัน	เจรจาด้วยคำเป็นที่รัก	ประพฤติประโยชน์	ความเป็นผู้มีตนเสมอ	ไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง
มิตร	มิตร (ทำตอบ)	รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว	รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว	เมื่อมิตรมีภัย เอาเป็นที่พึ่งพำนักได้	ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ	นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร
ต่ำ	ทาส	จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง	ให้อาหารและรางวัล	รักษาดูแลในคราวเจ็บไข้	แจกของมีรสแปลกให้	ปล่อยให้อยู่ในสมัย
ทาส	นาย	ลูกขึ้นทำการงานก่อนนาย	เลิกการงานทีหลังนาย	ถือเอาแต่ของทีนายให้	ทำการงานให้ดีขึ้น	นำคุณของนายไปสรรเสริญ
บน	สมณะ	กายกรรมประกอบด้วยเมตตา	วจีกรรมประกอบด้วยเมตตา	มโนกรรมประกอบด้วยเมตตา	ความเป็นผู้ไม่ปิดประตู	ให้อามิสทานเนื่องๆ
สมณะ	คฤหัสถ์	ห้ามจากความชั่ว ; ให้ตั้งอยู่ในความดี	อนุเคราะห์ด้วยใจงาม	ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง	ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง	บอกทางสวรรค์ให้

...การให้, เจรจาไพเราะ, การประพฤติให้เป็นประโยชน์, ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรม ท. ในคนนั้นๆ ตามควร ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในโลกเหล่านี้แล เป็นเหมือนเพชรอันเล่นไปอยู่...

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

ที. ปา. ๑๖ สังคาลกสูตร ข้อ ๑๕๘ น. ๘๖

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ : มหากุศลจิต ๘

บุญกิริยาวัตถุ : กุศลท. ที่ให้เกิดผลในภพที่ควรบูชา หรือชำระสันดานของตน เชื่อว่าบุญ บุญเหล่านั้นด้วย เชื่อว่า เป็นกิริยา เพราะต้องทำด้วยเหตุ ด้วยปัจจัยท. ด้วย จึงชื่อว่า บุญกิริยา. และบุญกิริยานั่นเอง เชื่อว่า บุญกิริยาวัตถุ เพราะความเป็นที่พึ่งแห่งอนิสงสันนั้นๆ

๑. ทานมัย	เจตนาบริจาคไทยธรรมแก่ผู้อื่น (ของผู้ที่ ตัดภพยังไม่ขาด) ด้วยการอนุเคราะห์ หรือ การบูชาที่เป็นไปในกาล ๓ ในปัจจัย ๔ หรืออารมณ ๖ หรือทานวัตถุ ๑๐	๔. ปัตติทานมัย ให้ส่วนบุญ	กระทำการบูชาด้วยของหอม เป็นต้น แล้วให้ส่วน บุญว่า ขอส่วนบุญจงมีแก่บุคคลชื่อโน้น หรือว่า ขอส่วนบุญจงมีแก่สรรพสัตว์ ท.	ในเวลาที่ให้(ทาน) โดยคิดว่า เราจะให้ ข้าวและน้ำ เป็นต้น หรือ โดยระลึกถึง ทานบารมี
		๕. อนุโมทนา มัย อนุโมทนา ส่วนบุญ	การอนุโมทนาส่วนบุญที่บุคคลอื่นให้แล้ว หรือด้วย บุญกิริยาอื่น ๆ ด้วยการเปล่งว่า สาธุ (ดี), สุกกุ (ดี)	
๒. ศีลมัย	เจตนาที่สมาทานศีล ด้วยการกำหนดให้ เป็นนิจศีล และอุโบสถศีล; ผู้ที่คิดบวช, บวชอยู่, บวชแล้วรำพึงว่าเป็น การดียิ่งหนอ; ผู้สัรรวมพระปาฏิโมกข์; ผู้พิจ.ปัจจัยท.; ผู้สัรรวมทวารที่มาสู่คลอง; ผู้ชำระอาชีวะให้บริสุทธิ์	๖. อปจายนมัย อ่อนน้อม (เคารพ ยำเกรง)	เห็นผู้ใหญ่แล้วทำการต้อนรับ การรับบาตรจีวร การอภิวาท และการหลีกทางให้พระภิกษุ เป็นต้น.	เมื่อให้ทานโดย ดำรงอยู่ในข้อวัตร ปฏิบัติ
		๗. เวยยาวัจจมัย ชวนชวาย (ช่วยทำกิจผู้อื่น)	ทำวัตรปฏิบัติแก่ภิกษุผู้เจริญกว่า; การรับบาตร ชักชวนให้เข้าไปรับภิกษาในบ้าน เมื่อเห็นภิกษุเข้า ไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต; เมื่อได้ยินคำว่า ท่านจงไป จงนำบาตรมาให้ภิกษุ ท. แล้วรีบไปนำบาตรมาให้ เป็นต้น	
๓. ภาวนามัย	เจตนาที่พิจ.รูป ท.- ธ.ท. ด้วยความเป็น ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา โดย อุบายแห่งวิปัสสนา (วิปัสสนามกุเลน); เจตนาแม้ทั้งหมด ที่ไม่ถึงอัปปนาใน อารมณ ๓๘ อย่าง	๘. รัชมมเทศนามัย แสดงธรรม	แสดงธรรมที่ตนชำนาญแก่ชนเหล่าอื่นด้วยไม่หวัง ผลตอบแทน โดยอุบายที่จะให้บรรลุวิมุตติ	เมื่อให้ (ทาน) โดย เริ่มตั้งการพิจารณา (นามรูป) โดยความ ลินไป โดยความ - เสื่อมไปโดยกรรม
		๙. รัสมัตสวณมัย ฟังธรรม	ฟังธรรมด้วยจิตอ่อนโยนด้วยการแผ่ไปซึ่งประโยชน์ เกื้อกูลว่า ผลมากจักมีแก่เราด้วยอาการอย่างนี้	
เข้า ได้ทั้ง ๓ อย่าง	ทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเป็นบุญมีผล มาก เพราะความเห็นอันตรงนั่นเอง	๑๐. ทิฏฐุชกรรม ทำความเห็น ให้ตรง	สัมมาทสสนะ อันเป็นไปแล้วโดยนัยมีอาทิว่าทานที่ ให้แล้วมีผล ความเห็นตรงนี้ถึงจะเป็นญาณวิปยุตต์ ในตอนต้น หรือตอนหลัง แต่ในเวลาทำความเห็น ให้ตรงแล้วก็เป็นญาณสัมปยุตต์	เป็นลักษณะกำหนด สำหรับบุญกิริยาวัตถุ ทุกอย่าง

ทาน หมวด ๒ – ๓ : ต่ำ-กลาง-สูง

	ขั้นต่ำกว่า	ขั้นสูงกว่า		ขั้นต่ำกว่า	ขั้นสูงกว่า
๑	อามิสทาน : ให้วัตถุปัจจัย สิ่งของ	ให้ธรรมเป็นทาน : แสดงธรรม เทศนา	๑	อัมปชานทาน : ไม่รู้และไม่เข้าใจ ผลการกระทำ	สัมปชานทาน : รู้และเข้าใจ ผลการกระทำ
๒	อาณัตติกทาน : ใช้ให้ผู้อื่นทำแทน	สาหัตติกทาน : ทำด้วยตนเอง	๒	วิภูณิสสิตทาน : ประรณาโลก-สมบัติ ภาวสมบัติ	วิวิภูณิสสิตทาน : ประรณาแต่ โภธิญาณฯ
	ขั้นต่ำ	ชั้นกลาง		ขั้นสูง	
๑	หีนทาน : ประรณาลาภ ยศ การยกย่อง สรรเสริญ	มัชฌิมทาน : ประรณามนุษย์สมบัติ เทวดา-สมบัติ		ปณีตทาน : ประรณาพระนิพพาน	
๒	หีนทาน : ประรณามนุษย์สมบัติ เทวดา-สมบัติ	มัชฌิมทาน : ประรณาสาวกโพธิญาณ ปัจเจก-โพธิญาณ		ปณีตทาน : ประรณาสัมมาสัมโพธิญาณ	
๓	หีนทาน : ประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิต ปัญญา ย่อหย่อน (มีความพอใจ พยายาม สนใจ รอบรู้ในการทำบุญนั้นเพียงเล็กน้อย)	มัชฌิมทาน : ประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิต ปัญญาพอประมาณ (มีความพอใจ พยายามสนใจ รอบรู้ในการทำบุญคืออย่างธรรมดาสามัญทั่วไป)		ปณีตทาน : ประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิต ปัญญาอย่าง ยิ่ง (มีความพอใจ พยายามสนใจ รอบรู้ ในการทำบุญ นั้นเป็นอย่างดี ถูกต้องตามแนวทางของสัปปุรุษ ท.)	
๔	ทาสทาน : ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค ที่เลว กว่าวัตถุปัจจัยที่ตนใช้ตนบริโภค	สหยาทาน : ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค ที่เสมอกัน กับวัตถุปัจจัยที่ตนใช้ ที่ตนบริโภค		สามีทาน : ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคที่ดีกว่าวัตถุปัจจัย ที่ตนใช้ ตนบริโภค	
๕	โลกาธิปไตยทาน : ที่ประรณาส่วนมากเป็น ใหญ่ (ตนเองไม่มีความพอใจจะทำ แต่กลัว ผู้อื่นจะดูถูกและดูแคลิน จึงทำ)	อัตตาธิปไตยทาน : ที่ประรณาดนเองเป็นใหญ่ (คิดว่าเราเป็นคนมี ถ้าไม่บริจาคช่วยเหลือใน กิจการนั้น ๆ บ้าง ก็จะนำเกลียดไม่สมควร จึงทำ)		ธรรมาธิปไตยทาน : ที่ประรณาธรรมเป็นใหญ่ (พิจ. ว่าการบริจาคเป็นธรรมที่สัปปุรุษ ท. กระทำ แม้พระ-โพธิสัตว์ สาวกยังบำเพ็ญ เห็นเป็นประโยชน์ จึงทำ)	

(พระพุทธทวณะ)... จึงมีความยินดีก่อนที่จะทำ
 จยังความเลื่อมใสในขณะที่กำลังทำ
 เมื่อทำเสร็จแล้ว จยังความปลื้มใจให้เกิดขึ้น
 ความเป็นไปแห่งใจที่มีอาการทั้ง ๓ ดังนี้
 เป็นการทำความบุญที่สมบูรณ์อย่างสูงสุด
 คือให้ทำเสร็จความประรณาของตนได้

๑. สัทธาทาน
๒. สักกัจจทาน
๓. กาลทาน
๔. อนุคคหิตทาน
๕. อนุปหัจจทาน

สัปปริสทาน ๕ อย่าง

บริจาคโดยความเลื่อมใส เชื่อในการกระทำ และผลของการกระทำ
 บริจาคโดยความเคารพ ทั้งกระทำให้ตนเอง และไทยธรรมสะอาดหมดจด
 บริจาคให้เหมาะสมแก่กาล
 บริจาคโดยการสละอย่างแท้จริง ไม่มีการยึดเหนี่ยวห่วงใยในวัตถุทาน
 บริจาคโดยไม่มีการกระทบกระเทือนตนเอง และผู้อื่น

ทาน ศีล ภาวนา : แสดงลักษณะ เป็นต้น

- ทาน – เจตนาที่เป็นเหตุแห่งการให้ (ทียติ เอเตนาคี ทานัง), สิ่งของอันชนพึงให้ (ทาทพพุนตี ทานัง)
 ศีล – สภาวะที่ย่อมกระทำให้กายกรรมและวจีกรรมตั้งไว้ด้วยดี (ศีลยติ กายวจีกมฺมานิ สมฺมาทหตีติ ศีลํ)
 ภาวนา – สภาวะที่ทำให้กุศลที่ประเสริฐเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก แล้วทำให้เจริญขึ้น (กุสลธมฺเม ภาวเตติ อุปฺปาเตติ วฑฺฒเตตีติ ภาวนา)

		ลักษณะ	กิจ	อาการ	เหตุใกล้	กำจัด	ให้เกิด	ให้ตั้งมั่น
๑	ทานกุศล	มีการบริจาคทาน (ปริจาคกฺขณํ)	ทำลายโลภะ (โลภวิทฺธํสนรํ)	มีความสมบูรณ์แห่งภพชาติ และพ้นจากภพชาติ (ภาสีภวสมฺปตฺติ-ปจฺจุปปญฺจนา)	สัทธาเจ. ที่มีสภาพเลื่อมใสในสิ่งอันควร (สทฺธเยยฺยปทฺฏฺจนา)	โลภะ	อโลภะ	มัก. ต่ำ ๓ ผล. ต่ำ ๓
๒	ศีลกุศล	เป็นที่ตั้งกุศล ธ. ทั้งปวง (ปติฏฺฐา-ปนลกฺขณํ)	ทำลายความเป็นผู้ทุศีล (ทุสฺสึลยวิทฺธํสนรํ)	ความบริสุทธิ์แห่งกายและวาจา (โสเจยฺยปจฺจุปปญฺจนา)	หิริโอตตปเป (หิริโอตตปฺปทฺฏฺจนา)	โทสะที่เกี่ยวข้องด้วยการประทุษร้าย	อโทสะ	มัก. ต่ำ ๓ ผล. ต่ำ ๓
๓	ภาวนากุศล	มีการทำให้กุศลเจริญขึ้น (กุสลวฑฺฒนาปน - ลกฺขณา)	ประหาณอกุศล (อกุสลปหาน - รสา)	เข้าสู่ทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับสติของนามกาย รูปกาย (สตฺตฺวาจาโรกฺกมฺน - ปจฺจุปปญฺจนา)	มีการตั้งใจอยู่ในอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งเหตุที่ถูกที่ควร (โยนิโสมนสิการปทฺฏฺจนา)	โมหะ	อโมหะ	อรหัตตมคฺคํ อรหัตตผล

กุศลศีล : มีความไม่ร้อนใจเป็นประโยชน์(แก่ความเป็นผู้ไม่เก้อเจียม) มีความไม่ร้อนใจ คือผลดี เพราะ ศีล เหล่านั้น มีความไม่ร้อนใจ เป็นอานิสงส์

กุศล : ความไม่มีโรค - ไม่มีโทษ – เกิดแต่ความฉลาด, เป็นปรีชาต่ออกุศลธ., ไม่มีความขุ่นมัว และมีโยนิโสมนสิการเป็นเหตุใกล้

(๑). ไม่มีโรคเพราะความไม่กระสับกระส่ายด้วยกิเลส (ไม่มีพยาธิ ความป่วยไข้ในอรุปรกรรมเลย),

(๒). ไม่มีโทษที่ควรเว้นกิเลส (โทษที่ประทุษร้าย – โทษที่กระวนกระวายคือกิเลส),

(๓). เกิดแต่ความฉลาดเพราะเกิดขึ้นแต่ปัญญา(โกสัลละ) กุศลที่เป็นญาณวิปยุตต์ ชื่อว่า กุศลเพียง ๒ อย่างเท่านั้น

โยนิโสมนสิการ : การกระทำไว้ในใจโดยอุบาย - โดยคัลลอง หรือ การระลึก การผูก การรวบรวมพร้อมแห่งจิต การกระทำไว้ในใจ โดยอนุโลมสังจะ
 ในความไม่เที่ยงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ในความไม่สวยงามว่า ‘ไม่สวยงาม’ ในทุกข์ว่า ‘ทุกข์’ ในความเป็นอนัตตาว่า ‘เป็นอนัตตา’

กามกุศล : ติเหตุกะ, ทวิเหตุกะ

	มฺญจเจตนา	อปฺรเจตนา	วิปาก		อปฺราปรเจตนา		
๑	ติเหตุกกุศล	อุกกัฏฺฐะ	เป็นมนุษย์หรือเทวดาชั้นสูง ย่อมได้รับอารมณ์ต่าง ๆ ที่ดี	ปฏิสนธิ. มวิ ส ๔ ปัตติ. อเหตุ วิ ๘, มวิ ๘	อุกกัฏฺฐะ	ติเหตุกอุกกัฏฺฐกกุศล	๑
					โอมกะ	ติเหตุกอุกกัฏฺฐโอมกกุศล	๒
๒	ติเหตุกกุศล	โอมกะ	เป็นมนุษย์หรือเทวดาชั้นกลาง ย่อมได้รับอารมณ์ต่าง ๆ ที่ดี	ปฏิสนธิ. มวิ วิป ๔ ปัตติ. อเหตุ วิ ๘, มวิ วิป ๔	อุกกัฏฺฐะ	ติเหตุกโอมกุกกัฏฺฐกกุศล	๓
					โอมกะ	ติเหตุกโอมโอมกกุศล	๔
๓	ทวิเหตุกกุศล	อุกกัฏฺฐะ	ปานกลาง		อุกกัฏฺฐะ	ทวิเหตุกอุกกัฏฺฐกกุศล	๕
					โอมกะ	ทวิเหตุกอุกกัฏฺฐโอมกกุศล	๖
๔	ทวิเหตุกกุศล	โอมกะ	เป็นมนุษย์ฟิการหรือเทวดาชั้นต่ำ ย่อมได้รับอารมณ์ที่ดีอย่างสามัญ	ปฏิสนธิ. อุตันตีกุ วิ ๑ ปัตติ. อเหตุ วิ ๘ *	อุกกัฏฺฐะ	ทวิเหตุกโอมกุกกัฏฺฐกกุศล	๗
					โอมกะ	ทวิเหตุกโอมโอมกกุศล	๘

๑ ติเหตุกกุศล – กุศลในขณะที่ทำ มี ทาน สีล ภาวนา เป็นต้น ด้วยกาย วาจา หรือใจ อันประกอบด้วยกัมมัสสกตาญาณ หรือวิปัสสนาญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง

๒ ทวิเหตุกกุศล – กุศลในขณะที่ทำ มี ทาน สีล ภาวนา เป็นต้น ด้วยกาย วาจา หรือใจ อันไม่ประกอบด้วยกัมมัสสกตาญาณ หรือวิปัสสนาญาณ แต่อย่างใด

♥ เจตนาในการทำกุศลกรรมมี ๓ อย่าง : **ปุพฺพเจตนา** – เจตนาก่อนทำ, **มฺญจเจตนา** – เจตนาในขณะที่ทำ, **อปฺรเจตนา** – เจตนาภายหลังทำเสร็จแล้ว ♥

ปุพฺพเจตนา และ **อปฺรเจตนา** เป็นเครื่องตัดสินว่า กุศลนั้น ๆ จะเป็นอุกกัฏฺฐกุศล หรือโอมกกุศล

‘อปฺรเจตนา’ มีความสำคัญมากกว่า ‘ปุพฺพเจตนา’ เพราะเป็นเจตนาที่เกิดขึ้นหลังการทำกุศลนั้น ๆ สำเร็จแล้ว ด้วยเหตุนี้ แม้ปุพฺพเจตนาจะไม่บริสุทธิ์ แต่ อปฺรเจตนาบริสุทธิ์ ก็จัดว่าเป็นอุกกัฏฺฐกุศล หรือแม้ปุพฺพเจตนาบริสุทธิ์ก็ตาม ถ้าอปฺรเจตนาไม่บริสุทธิ์ กุศลนั้นก็จะจัดเป็นโอมกกุศล

กัมมัสสกตาญาณ : ปัญญารู้เรื่องกรรม และผลของกรรมว่า การทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่ว สัตว์ ท. มีกรรมเป็นใหญ่ มีกรรมเป็นผู้จัดแจง และเมื่อกระทำลงไปแล้วย่อมต้องได้รับผลของการกระทำนั้น ๆ

วิปัสสนาญาณ : ปัญญาเห็นว่า สิ่ง ท. ในโลก มีแต่รูป/กับ นาม เท่านั้น และรูปนามนี้ก็เป็นของไม่เที่ยง เกิดแล้วย่อมดับไปอยู่เสมอ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาทั้งสิ้น แต่อำนาจของกุศลต่าง ๆ หาได้หมดสิ้นไปด้วยไม่ ย่อมติดอยู่ในขันธสันดานของผู้กระทำ เมื่อมีโอกาสเวลาใดก็ส่งผลให้ปรากฏขึ้น

* = มีกรณีทั้งหมดไปถึง ม.วิ.วิป ๔ ได้

- ปรมัตถโชติกะฯ ปริงเฉทที่ ๕ ถ. ๒ (๓๕๓๕) น. ๒๑๐ -

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

จำนวนวิถิจิต : โคขบุคคล, ฃมึ

[ปรมัตถโชติกะ ปรึจเฉทที่ ๔ วิถึสังคะ (๒๕๒๗) น. ๑๔๑]

		กามจิต ๕๔													มัตถคคต ขานะ ๑๘		โลกุตตรขานะ ๘							
		โล จิ ๑		โท จิ ๒	โม จิ ๒		อเหตุก ๑๘					มหา ก ๘	มหา วิ ๘		มหา กิ ๘	มหัต กิ ๘	มัตถจิ ๔				ผลจิ ๔			
		ทึ ส ๔	ทึ วิป ๔		วิจิ ส ๑	อุท ส ๑	ทวิ ๑๐	มโนธาด ๓	หสิ ๑	มโนทวาร ๑	สันตี ๓		ญา ส ๔	ญา วิป ๔			โสตา ๑	สก ๑	อนา ๑	อรห ๑	โสตา ๑	สก ๑	อนา ๑	อรห ๑
บุคคล	อเหตุก (ทุคตึ)	4	4	2	1	1	10	3		1	3	8												
	อเหตุก (สุคตึ)	4	4	2	1	1	10	3		1	3	8		4										
	ทวิเหตุก	4	4	2	1	1	10	3		1	3	8		4										
	ติเหตุก (ปุณฺณ)	4	4	2	1	1	10	3		1	3	8	4	4		9								
	โสตา		4	2		1	10	3		1	3	8	4	4		9		(1)			1			
	สกทา		4	2		1	10	3		1	3	8	4	4		9		(1)				1		
	อนาคา		4			1	10	3		1	3	8	4	4		9			(1)				1	
	อรห						10	3	1	1	3		4	4	8		9			(1)				1
ฃมึ	กาม	4	4	2	1	1	10	3	1	1	3	8	4	4	8	9	9	1	1	1	1	1	1	1
	รูป	4	4		1	1	4 ^๑	3	1	1	3	8			8	9	9	1	1	1	1	1	1	1
	อรูป	4	4		1	1				1		8			8	4 ^๒	4 ^๓		1	1	1	1	1	1

๑ = จักขุ ๒, โสตา ๒

๒ = อรูป กุ ๔

๓ = อรูป กิ ๔

(1) = เกิดกับมัตถบุคคล

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

♦ จิตอันตั้งไว้ผิดแล้ว พึงทำบุคคลนั้นให้เลวทรามยิ่งกว่าความพินาศนิพพาน ที่โจรต่อโจร หรือคนจองเวรทำต่อกันนั้น (เสียอีก) ♦...ขุ. ๔๐ จิตตวรรคที่ ๓ นันทโกปาลกะ น. ๔๔๓

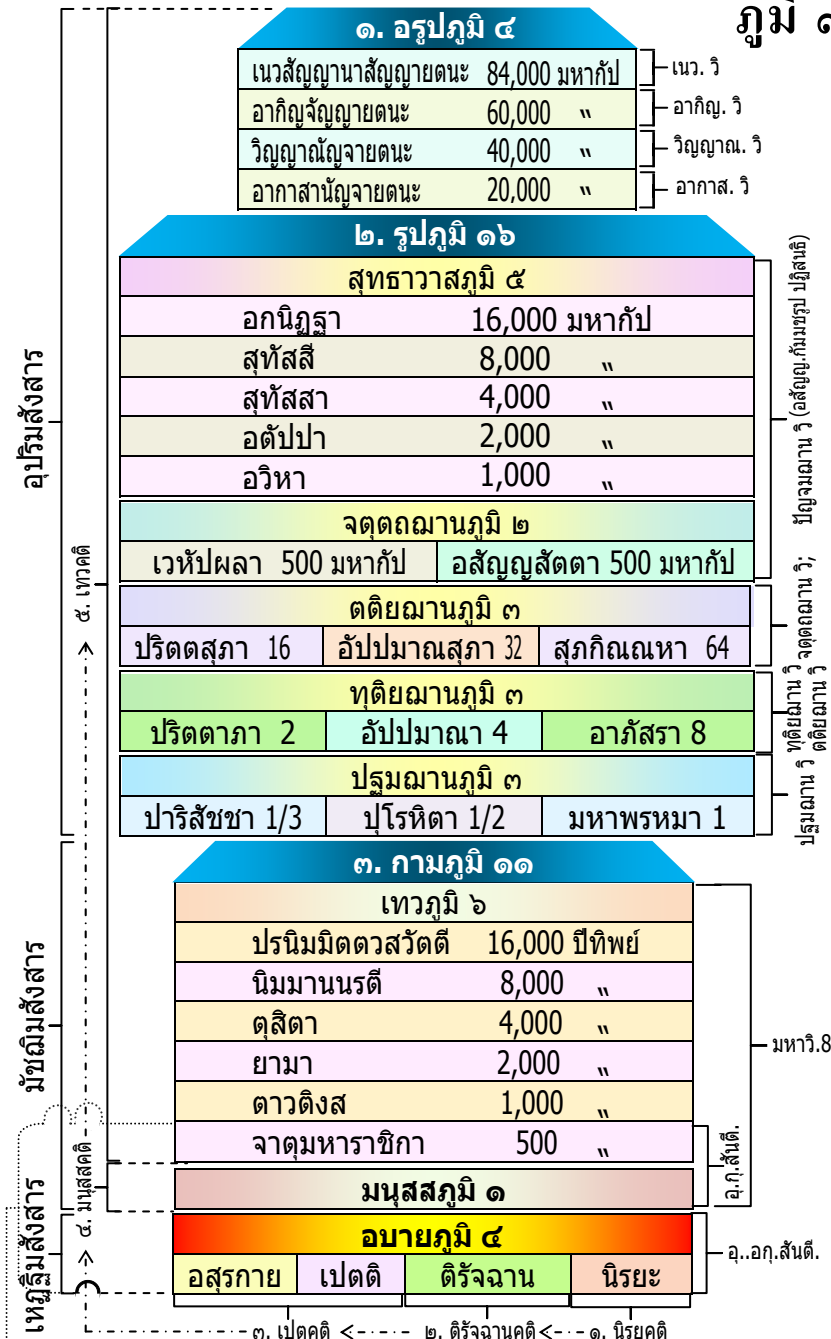
ภาพ ๕ : สัตตาวาส ๕, วิญญูณฐิติ ๗

	ภาพ	อธ.	บุคคลาธิฐาน
๑. โดยภูมิ (ตัณหา)			
1	กาม	กามวิ ๒๓ เจ ๓๓ กัมรูป ๒๐	อบายสัตว์ มนุษย์ เทวดา
2	รูป	รูปวิ ๕, จักขุวิญ ๒, โสทวิญ ๒, สัม ๒, สันติ ๓, เจ ๓๕, กัมรูป ๑๕	รูปพรหม
3	อรุณ	อรุณวิ ๔, เจ ๓๐	อรุณพรหม
๒. โดยจิต (สัญญา)			
4	สัญญา	โลกียวิ ๓๑ [↗] เนว, เจ ๓๕, กัมรูป ๒๐	อบายสัตว์ มนุษย์ เทวดา รูปพรหม อรุณพรหม [↗] เนว
5	อสัญญา	ชีวิตนวกกลาป	อสัญญาสัตตพรหม
6	เนวสัญญา- สัญญา	เนว วิ ๑, เจ ๓๐	เนวสัญญานาสัญญายตน- พรหม
๓. โดยขั้น			
7	เอกโวการ	ชีวิตนวกกลาป	อสัญญาสัตตพรหม
8	จตุโวการ	อรุณวิ ๔, เจ ๓๐	อรุณพรหม
9	ปัญจโวการ	กามวิ ๒๓, รูปวิ ๕, เจ ๓๕, กัมรูป ๒๐	อบายสัตว์ มนุษย์ เทวดา รูปพรหม

กาย / สัญญา	อธ.	เกิดใน
1. นานัตตกายะ นานัตตสัญญา	มหาวิ ๘, อุ กุ สันติ ๑	กามสุคติภูมิ ๗
2. นานัตตกายะ เอกัตตสัญญา	อุ กุ สันติ ๑ ปฐมฌานวิ ๑	อบายภูมิ ๔ ปฐมฌานภูมิ ๓
3. เอกัตตกายะ นานัตตสัญญา	ทุติยฌานวิ ๑ ตติยฌานวิ ๑	ทุติยฌานภูมิ ๓
4. เอกัตตกายะ เอกัตตสัญญา	จตุตถฌานวิ ๑ ปัญจฌานวิ ๑	ตติยฌานภูมิ ๓ จตุตถฌานภูมิ ๖ [↗] อสัญญา
5. อสัญญา	ชีวิตนวกกลาป	อสัญญาสัตตภูมิ
6. อากาสา- นัญจายตนะ	อากาสา- นัญจายตนวิ ๑	อากาสนัญ- จายตนภูมิ
7. วิญญา- นัญจายตนะ	วิญญา- นัญจายตนวิ ๑	วิญญานัญ- จายตนภูมิ
8. อากิญ- จัญญายตนะ	อากิญ- จัญญายตนวิ ๑	อากิญจัญ- ญายตนภูมิ
9. เนวสัญญานา- สัญญายตนะ	เนวสัญญานา สัญญายตนวิ ๑	เนวสัญญานา- สัญญายตนภูมิ

- * กัมมภาวะ – การกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ในสิ่งที่ดีและไม่ดี
- * อุปปัตติภาวะ – สัตว์ ท. ที่อยู่ใน ๓๑ ภูมิ (อุปปัตติภาวะ ๕)
- * ผลย่อมเกิดขึ้นโดยอาศัยกรรมนั้น กรรมที่เป็นเหตุของผลนั้น ชื่อว่า ภาวะ
- * ธรรมชาติใด ได้เกิดขึ้นเพราะอาศัยกรรม ฐ. นั้น ชื่อว่า อุปัตติ

ภูมิซึ่งเป็นที่อาศัยของสัตว์มี ๕ คือ สัตตาวาสภูมิ ๕ ได้แก่ข้อ 1 - 9 แต่ที่ตั้งของวิญญูณมี ๗ ภูมิ คือ วิญญูณฐิติ ๗ ได้แก่ข้อ 1 - 4, 6 - 8 โดยเว้น - อสัญญาสัตตภูมิ (เพราะไม่มีนามขั้น) - เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ (เพราะนามขั้นไม่ปรากฏชัด)

เทวภูมิ ชั้นจาตุมหาราชิกา มหาราชทั้ง ๔ ประทับบนตอนกลางเขาสินเนรุทิศละองค์ สูงระดับยอดเขา ยุคันธร ห่างจากที่มนุษย์อยู่ 42,000 โยชน์ ชั้นนี้มี ๓ พวก คือ **ภุมมัญญะ** อยู่ตามภูเขา แม่น้ำ มหาสมุทร ได้ดิน บ้าน เจดีย์ ศาลา และชุ่มประตูละๆ ; **รุกขัญญะ** อยู่บนต้นไม้ บ้างก็มีวิมาน บ้างก็ไม่มี ; **อากาศัญญะ** มีวิมาน ซึ่งจะลอยเวียนไปรอบเขาสินเนรุ ชั้นดาวดึงส อยู่บนยอดเขาสินเนรุ และบนวิมานในอากาศ ห่างจากชั้นจาตุมฯ 42,000 โยชน์ และเทวตาชั้นต่อไปก็จะห่างออกจากกันด้วยระยะทางเช่นนี้ และอาศัยบนวิมานในอากาศโดยประเภทเดียว มีความประณีตงดงามขึ้นไปเป็นลำดับ ส่วน **พรหมโลก** ชั้นแรก (**ปฐมฌานภูมิ**) อยู่ห่างจาก ชั้น**ปรนิมิตตวสวัตติ** 5,508,000 โยชน์ และพรหมระดับที่สูงขึ้นไปแต่ละชั้นก็จะอยู่ห่างเป็นระยะทางเช่นเดียวกัน รวมทั้งใน**สัทธาवास ๕** และ**อรุปภูมิ ๔**

มनुสสภูมิ ตั้งอยู่ใน ๔ ทิศของเขาสินเนรุ ทิศเหนือ เป็น **อุตตรกูรทวีป**, ทิศใต้ **ชมพูทวีป**(โลก), ทิศตะวันออก เป็น **ปุพพทวีป**, ทิศตะวันตกเป็น **อปรโคยานทวีป**

อสุรภูมิ มี ๓ อย่าง เทวะ อยู่ได้ภูเขาสินเนรุ (**เวปจิตติ, สุพลี, ราหู, ปหาร, สัมพรตี, วินิปาติค**); เปตติ อยู่ในมนุษย์โลก ปาเขา ต้นไม้ ศาล บริวารของภุมมัญญะเทวตา และขอบจักรวาล (**กาลกัญจิกเปรต, เวมานิกเปรต, อวรุณิกเปรต**); นรียะ อยู่ในโลกันตริกนรก อยู่ระหว่างกลางเขตเชื่อมต่อของสามจักรวาล

เปตติวิสัยภูมิ ไม่มีที่อยู่โดยเฉพาะ อยู่ทั่วไปตามป่า ภูเขา เหว เกาะ ทะเล มหาสมุทร ป่าช้า เป็นต้น (**ปรทัตตูปชีวิติ, ขุปปิปปาสิก, นิขณามัตถิก, กาลกัญจิก**)

ดิรัจฉานภูมิ ไม่มีสถานที่อยู่โดยเฉพาะ มีทั้งที่เห็นได้ด้วยตาปกติ และที่ไม่อาจมองได้ด้วยตาปกติ มีทั่วไปในมนุษย์โลก (**อพทะ, ทวีปทะ, จตุปปทะ, พหุปปทะ**)

นรียภูมิ มหานรก ๘ ขุม (**สัญชีวะ, กภาพุตตะ, สังฆาตะ, โรรว, มหาโรรวะ, ตาปนะ, มหาตาปนะ, อวิจิ**) มีพระยายมราชประจำประคองขุมละ ๔, ตั้งอยู่ใต้พื้นชมพูทวีป ระยะทางถึงขุมแรก 15,000 โยชน์ และแต่ละขุมก็จะห่างต่อ ๆ กันไปด้วยระยะทางเท่ากันนี้ แต่ละขุม มีอุสสทนรก ๔ x ๘ ทิศ (**ภูถ, กุกกุตตะ, ลิมปลิวันะ, เวตตรณิ**) อุสสทนรก ยังมีตามป่าเขา มหาสมุทร และเกาะที่ไม่มีคนอยู่

▶ กำเนิดได้ทั้ง ๔ ประเภท (สังเสทข-อสังเสทข-ชาลาพฺข-โอปปาติก) ได้แก่ ภูมิภุมมัญญะเทว, มนุษย์, เปรต [เว้นนิขณามัตถิก.] อสุรกาย และดิรัจฉาน นอกนั้นกำเนิดได้ด้วย โอปปาติกะ เอกสารการบรรยาย "กัณฺโถและไตรปิฎก"

อายุโลก : มหากัป

ลำดับที่โลกถูกทำลายในแต่ละช่วง ๖๔ มหาภัย

[illegible]

กัปที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

สฤษฎญกับ	อสฤษฎญกับ
๑. สฤษฎญมหากัป ไม่มีพระพุทธรเจ้าอุบัตติ	๑. สารกัป พระพุทธรเจ้าอุบัตติ ๑ พระองค์
๒. สฤษฎญอสงไขยกัป สังวัฏฏ-วิวัฏฏอสงไขย ไม่มีพระพุทธรเจ้าอุบัตติ	๒. มัณฑกัป พระพุทธรเจ้าอุบัตติ ๒ พระองค์
๓. สฤษฎญอันตรกัป ไม่มีพระพุทธรเจ้าอุบัตติ	๓. วรกัป พระพุทธรเจ้าอุบัตติ ๓ พระองค์
๔. สฤษฎญอายุกัป อายุมนุษย์ไม่อยู่ระหว่างแสน-ร้อยปี ไม่มีพระพุทธรเจ้าอุบัตติ	๔. สารมัณฑกัป พระพุทธรเจ้าอุบัตติ ๔ พระองค์
	๕. ภัททกัป พระพุทธรเจ้าอุบัตติ ๕ พระองค์

ไฟ - ทำลายคามภูมิ ๑๑ ถึงปฐมฌานภูมิ ๓ = ๑๔ ภูมิ

น้ำ - ทำลายคามภูมิ ๑๑ ถึงทุติยฌานภูมิ ๓ = ๑๗ ภูมิ

ลม - ทำลายคามภูมิ ๑๑ ถึงตติยฌานภูมิ ๓ = ๒๐ ภูมิ

โลกพินาศด้วยไฟเผาผลาญ ในคราวนั้น ไฟย่อมโพล่งขึ้นตั้งแต่พื้นดินไปถึงพรหมโลก

โลกพินาศด้วยน้ำกำเริบในคราวนั้น แสนโกฏิจักรวาลย่อมละลาย
ไปเป็นอันเดียวกันด้วยน้ำกรด

โลกพินาศด้วยลมกำเริบ ในคราวนั้น ลมย่อมยังแสนโกลีจักรวาล
ให้กระจัดกระจายไปเป็นอันเดียวกัน

มหากัป แบ่งออกเป็น ๔ ภาค

ก. สังวัฏฏอสงขัยกับ	- โลกที่กำลังถูกทำลาย
ข. สังวัฏฏฐาปิอสงขัยกับ	- โลกที่ถูกทำลายเสร็จแล้ว
ค. วิวัฏฏอสงขัยกับ	- โลกที่กำลังก่อสร้าง
ง. วิวัฏฏฐาปิอสงขัยกับ	- โลกที่สร้างเสร็จแล้ว

(ปัจจุบันโลกอยู่ในระยะวิวิฏฐฐาปิอสงขัย)

๑ มหากัป = ๔ อสงไขยกัป, ๑ อสงไขยกัป = ๖๔ อันตรกัป

๑ อัตราดอกเบี้ย = ระยะเวลาเมื่อมนุษย์มีอายุ ๑ อสงไขยปี

แล้ว ร้อยปี ลดลงหนึ่งปี จนถึง ๑๐ ปี

และกลับทวีเพิ่มขึ้นจนถึง ๑ อสังขยปีอีก

จึงนับเป็น ๑ อันตรกัป.

จ้ยอายุของมนุษย์ ที่มีลดลงและเพิ่มขึ้นในแต่ละระยษณัั้น

เรียกว่า อายุกำป (เช่น ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มนุษย์มีอายุกำป ๗๕ ปี)

เมื่อพระศาสนายังทรงอยู่ เชื่อว่ากัปวินาศก็ยังไม่ มี ทั้งศาสนาก็ย่อมไม่มีในเวลาที กัปพิณาศ แต่เชื่อว่กัปวินาศ ย่อมมีในเวลาอันถึงที่สุดแล้ว.

(อ)จุ.๓๕กับปฐุศร หรือ ๔๕๖ น. ๓๗๑, อภิก.ที่ ๒๑ อญฺญ.น. ๘๙๕, กุพฺพก. ๗๐๕ อญฺญ.น. ๔๖๖, อภิ.ท-ป. ๗๕ จากท่านอ้างอิงของอญฺญ.น. ๒๒๓, ปรมัตถาปริหานะ ปริจาเฉทที่ ๕.๑๖ น. ๓๓๐)

เอกสารการบรรยาย “ท้าวสัพระไตรปิฎก”

มหานรก ๘ ขุม

นิรยภูมิ ความสุขความสบายไม่มีในภูมิใด เหตุนี้ในภูมินั้น จึงชื่อว่า นิรย (นคติ อโย เอตถาติ = นิรย), สัตว์นรกจะยังไม่ทำกาละตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้น กรรมเป็นอาหารของสัตว์เหล่านั้น คำว่า อาหารภูตিকা (มีอาหารเป็นที่ตั้ง) จึงมีความว่า มีปัจจัยเป็นที่ตั้ง

	ชื่อนรก	สภาพที่ถูกทรมาน	กรรมที่ให้ผล
๑	สัตยูชีวะ	ถูกฟันด้วยอาวุธมีแสงจนตายแล้วฟื้นให้ฟื้น ตายแล้วตายอีก	พระราช มหาอำมาตย์ผู้มีอำนาจมาก(กายพละ, โภคพละ, อาณานิคม) เบียดเบียนบุคคลที่ด้อยกว่า หรือมหาโจรที่ปล้นฆ่า ทำลายบ้านเมือง
๒	กาฬสุตตะ	ถูกตีด้วยเชือกดำ แล้วถาก ตัดตามรอยที่ถูกตี	ผู้เบียดเบียน หรือฆ่าภิกษุ – สามเณร – ดาบส, เพชฌฆาต, ภิกษุสามเณรที่ทุศีล ผู้เป็นอลัชชี
๓	สังฆาตะ	ถูกลูกเหล็กใหญ่มีเปลวไฟบดในขณะที่จมในนรกถึงสะเอว	ผู้ทำกรรมทรมานสัตว์ต่าง ๆ เช่น ช้าง ม้า, ผู้เบียดเบียนสัตว์ที่ตนใช้โดยไม่มีเมตตา นายพราน เช่น พรานนก พรานเนื้อ
๔	โรธูระ	ถูกวันรุมเข้าสู่ทวารทั้ง ๕ จนร้องระงม	ชาวประมง ผู้เผาป่าอันมีสัตว์อาศัย ผู้ฆังสัตว์ไว้แล้วฆ่า ผู้เมาเหล้า สิ่งเสพติดแล้วประทุษร้ายผู้อื่น
๕	มหาโรธูระ	ถูกไฟรุมไหม้สู่ทวารทั้ง ๕ รำร้องแผดเสียงดังมาก	ผู้ขโมยทรัพย์สมบัติของพ่อแม่ - ครูบาอาจารย์ - ภิกษุ - สามเณร - ดาบส - แม่ชี, ผู้ลักเครื่องสักการะที่เขาบูชาพระรัตนตรัย, ผู้ที่โกงของผู้อื่นด้วยประการต่างๆ
๖	ตาปนะ	ถูกไฟนั้งตรึงติดกับหลาวเหล็ก ร้อนแดงให้ไฟไหม้อยู่	ผู้เผาบ้านเมือง เผาสิ่งเกี่ยวกับวัด เช่น กุฏิ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ ปราสาท ทำลายเจดีย์
๗	มหาตาปนะ (ปตาปนะ)	ถูกด้อนไฟจี้จนภูเขาเหล็กร้อนแล้วถูกลมพัดให้ตกลงสู่ป่าหลาวเหล็กที่ลุกโชนทมิฬ	ผู้เป็นอุจเฉททิฏฐิที่เข้าใจว่าตายแล้วสูญ, ผู้เป็นสัสสตทิฏฐิที่เข้าใจว่าเกิดเป็นอะไรอยู่ เมื่อตายแล้วก็ต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง, ผู้เป็นนัตถิกทิฏฐิที่เข้าใจว่าการทำกุศล-อกุศล ไม่มีผลใดๆ ให้แก่ผู้ที่กระทำ, ผู้เป็นอเหตุกทิฏฐิที่เข้าใจว่าความเป็นไปต่างๆ ไม่มีเหตุให้เป็น แต่เป็นไปเอง, ผู้เป็นอนิกริยทิฏฐิที่เข้าใจว่า การกระทำทั้งดีทั้งชั่วไม่มีการส่งผล และผลที่เป็นอยู่ก็ไม่เกิดจากเหตุใดๆ
๘	อวิจิ	ถูกแผดเผาด้วยเปลวไฟ และความทุกข์ ไม่มีเวลาว่างเว้น	ผู้ทำอนันตริยกรรมใน ๕ ประการ, ผู้เป็นนิยตมิจฉาทิฏฐิ, ผู้ทำอกุศลกรรมๆ

สัตว์นรกที่ยังมีอกุศลกรรมเหลืออยู่ จะต้องสวดยทุกข์ต่อไป เมื่อพ้นจากอวิจิมหานรกแล้วจะต้องเข้าสู่อุสสทนรกต่อไปอีก คือนับแต่ ๑ กุณ. ๒ กุกกุพ. ๓ สิมปลิวณ. ๔ อลิปัตต. - เวตตรณิ. ในมหานรกแต่ละขุมมี อุสสทนรกเป็นบริวารทิศละ ๔ รวม ๘ ทิศ ๘ ขุม จึงมีทั้งหมด ๒๕๖

แปดทิวศยภูมิ, อสุรภูมิ

สัตว์ที่ชื่อ **เปตตะ** เพราะยอมถึงฐานะอันห่างไกลจากความสุข ท.
แปดทิวศย ที่อยู่ที่เกิดแห่งแปด ท.

	แปด	สภาพที่เป็นอยู่
1	* ปรทัตตูปชีวก	อาศัยอาหารที่ผู้อื่นอุทิศให้
2	ขุปปิปาสิก	ถูกเบียดเบียนด้วยการหิวข้าวหิวน้ำ
3	นิชฌามตัณห์	ถูกไฟเผาไหม้ให้เร่าร้อนอยู่เสมอ
4	กาลกัญจิก	อสุราที่เป็นแปด

(แปด ๔ จำพวก) ขุ. เปต. ๔๘ ข้อ ๘๖ น. ๑; ปรมัตถโชติกะ ปริงเลทที่ ๕ ล. ๒ น. ๔๗

อสุรา

มี ๓ อย่าง (ปรมัตถโชติกะ ปริงเลทที่ ๕ ล. ๑ น. ๕๗)

๑. เทวอสุรา (๑). เวปจิตติ (๒). สุพลี (๓). ราหู (๔). ปหาร (๕). สัมพรดี (๖). วินิปาติก (๑). - (๕). เพราะเป็นปรปักษ์กับเทวดาชั้นดาวดึงส์จึงเรียกว่า อสุรา สงเคราะห์เข้าเทวดาชั้นดาวดึงส์ (แม้จะอยู่ใต้ภูเขาสีเนรุ) ส่วน (๖). อาศัยอยู่ในมนุษยโลกทั่วไป (ป่าเขา ต้นไม้ ศาลที่ปลูกไว้) เป็นบริวารและสงเคราะห์เข้าเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา
๒. เปตติอสุรา (๑). กาลกัญจิกแปด (๒). เวมานิกแปด (๓). อาวุธิกแปด
๓. นิรยอสุรา อยู่ในโลกันตริกนรก ตั้งอยู่ตรงช่องว่างระหว่างกลางของสามจักรวาลที่เชื่อมต่อกัน (แปดอสุรา ถ้าจะสงเคราะห์ก็เข้าในแปดตุมิ แต่ที่จัดเข้าอสุรกายภูมิ อีก ก็เพราะมีความพิเศษกว่าแปดพวกอื่น จึงเรียกว่าอสุรกาย)

1	อัญญัสซขลิก	กระดุกต่อกันเป็นท่อน ๆ ไม่มีเนื้อ
2	มังสเปสิก	เนื้อเป็นชิ้น ๆ ไม่มีกระดูก
3	นิจฉวิปริต	เนื้อเป็นก้อน
4	นิจฉวิปริต	ไม่มีหนัง
5	อสิโลม	ขนเป็นพระขรรค์
6	สัตติโลม	ขนเป็นหอก
7	อุสุโลม	ขนยาวเป็นลูกธนู
8	สุจิโลม	ขนเป็นเข็ม
9	ทุตติยสุจิโลม	ขนเป็นเข็มชนิดที่ ๒
10	กุมภันฑ	อันทะใหญ่โตมาก
11	คูลกูปนิมุกค	จมอยู่ในอุจจาระเน่า
12	คูลขาทก	กินอุจจาระ
13	นิจฉวิตถิก	แปดหญิงที่ไม่มีหนัง
14	ทุดคันธ	กลิ่นเหม็นเน่า
15	โอคิลินี	ร่างกายเป็นถ่านไฟ
16	อสิส	แปดไม่มีศีรษะ
17	ภิกขุ	รูปร่างสัณฐานเหมือนพระ
18	ภิกขุณี	“ ” ภิกขุณี
19	สิกขมาน	“ ” สิกขมานา
20	สามเณร	“ ” สามเณร
21	สามเณรี	“ ” สามเณรี

ในแปด ๔ ประเภทแรกนั้น พระโพธิสัตว์ ท. นับแต่ได้รับพุทธพยากรณ์เป็นต้นไปย่อมไม่บังเกิดเป็นแปด ๓ ประเภท คือ ๑. ขุปปิปาสิก ๒. นิชฌามตัณห์ ๓. กาลกัญจิก ถ้าจะเกิดก็เกิดเป็นบรรพตูปชีวกแปด ประเภทเดียวกัน

*

เทวดาชั้นจาตุมฯ และผู้ที่ปฏิสนธิด้วย อุ. กุ. สันตிரณะ

ผู้ปฏิสนธิด้วยอุpekขาสันตริณกุศลวิปากจิต

๑. ขจุนโธ	คาบอดโดยกำเนค
๒. ขจพริโร	หุหนวกโดยกำเนค
๓. ขจจมานโก	ไม่มีมานปสาทโดยกำเนค
๔. ขจมุโค	เปล่งเสียงเป็นคำพูดไม่ได้โดยกำเนค
๕. ขจจชโพ	ปัญญาอ่อนโดยกำเนค
๖. ขจจุมมุตโตโก	เป็นบ้าโดยกำเนค
๗. ปญฺทโก	มีเครื่องหมายแห่งบุรุษและสตรีบกพร่อง ได้แก่ บัณเฑาะก์ ๕ จำพวก
๗.๑ อสิตุตกปญฺทกา	คูดกินซึ่งน้ำอสุจิของบุรุษอื่น
๗.๒ อุตฺตฺยปญฺทกา	แอบดูการเสพทางเพศแล้วรู้สึกเหมือนตนได้เสพด้วย
๗.๓ โอปกุกมิกปญฺทกา	ถูกตอน (อาจเป็นทวิ หรือ ดิเหตุกปฏิสนธิก็ได้)
๗.๔ ปกฺขปญฺทกา	เกิดความกำหนัด เฉพาะปักษ์ใดปักษ์หนึ่งเท่านั้น
๗.๕ นปฺสกปญฺทกา	ไม่ปรากฏเพศ
๘. อุทฺโตพฺยณฺชนโก	มีทั้ง ๒ เพศ (แต่ถาวรรูปของเพศไม่ปรากฏพร้อมกัน)
๙. นปฺงสโก	ไม่ปรากฏทั้ง ๒ เพศ
๑๐. มมฺโม	ผู้ที่ติดอ่าง
๑๑. วินิปาติกอสุรา	อาศัยภุมมัญญูเทวดาอยู่ (เทวดาที่อาศัยอยู่ตามภูเขา ดันไม้ และสถานที่ต่างๆ และรุกขัญญูเทวดา)

◇ บุคคลผู้เป็นอุกโตพยฺชนฺชนะ มีอินทรีย์เดียว พยฺชนฺชนะ(เครื่องหมาย)ที่ ๒ ก็ไม่ปรากฏ อินทรีย์ของบุคคลนั้นไม่ใช่เครื่องแสดงเพศ เพราะไม่มีอยู่ทุกเมื่อ...(อภิ สํ ๗๖ อัญฺ.น. ๒๔๓)

◇ อิตถินทรีย์กำลังปรากฏแก่ผู้ใด, ปุริสินทรีย์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? ไม่ใช่... (อภิ ยมก ๘๔ ข้อ ๕๐๖ น. ๒๑๔)

เทวดาที่อยู่ภายใต้อำนาจของท้าวจาตุมหาราช

๑. ปัพพัตถฺว	อาศัยอยู่ตามภูเขา
๒. อากาสัญญ	อาศัยอยู่ในอากาศ
๓. จิตฺทาปโทลิก	ที่ตายเพราะเพลิดเพลินการเล่น จนลืมกินอาหาร
๔. มโนปโทลิก	ที่ตายเพราะความโกรธ
๕. สิตฺวลาห	ที่ทำให้อากาศเย็นเกิดขึ้น
๖. อุณหฺวลาห	ที่ทำให้อากาศร้อนเกิดขึ้น
๗. จันทิมเทวปุตฺต	ที่อยู่ในพระจันทร์
๘. สุริยเทวปุตฺต	ที่อยู่ในพระอาทิตย์

พวกที่มีอายุไม่แน่นอนมี ๖ พวก

๑. อบายสัตว์
๒. มนุษย์ในชมพูทวีป
๓. วินิปาติกอสุราเทวดา
๔. ภุมมัญญูเทวดา ที่อาศัยแผ่นดิน และต้นไม้
๕. อากาสัญญูเทวดา
๖. เวมานิกเปรตเทวดา

[ปรมัตตโชติกะมหาอภิขัมมัตตสังคหฎีกา
ปริจเฉทที่ ๕ ภูมิจตุกะฯ (๒๕๔๐) น. ๗๕, ๘๑, ๑๖๓, ๑๗๕]

เอกสารประกอบการบรรยาย “ท้าวสุพระไตรปิฎก”

เทวดาชั้นจาตุมฯ ที่มีใจโหดร้าย ๔ จำพวก : ๑. เทวตยักษ ๒. คันธพเพทกา ๓. กุมภันฑเทวดา ๔. นาคเทวดา

เงื่อนไขผลกระทบ : ในอดีตกาล

น่านักขณิกกรรม(กุศล - อกุศล) : มีติดอยู่ในสันดานตามธรรมชาติของสัตว์ ท. ด้วยกันทั้งนั้น แต่เมื่อขณะที่จะส่งผลให้ปรากฏขึ้นนั้น ต้องประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวย หรือขัดขวางการส่งผล ๔ ประการ

	สัมปatti	วิปatti
๑ กาล	ในคราวใด สมัยใด บุคคลที่อยู่ในประเทศที่มีพระราชาเป็น สัมมาทิฐิบุคคลปกครองบ้านเมืองอยู่ และพระพุทธศาสนา ก็ยังคงมีอยู่ ยังไม่สิ้นสูญไป	ในสมัยใดพระราชาที่ปกครองประเทศบ้านเมืองนั้น เป็น มิชฌาทิฐิบุคคล และพระพุทธศาสนาก็เสื่อมสิ้นไปแล้ว
๒ คติ	บุคคลใดได้เกิดอยู่ในสุคติภูมิ มีมนุษย์ เทวดา และพรหม	บุคคลใดเกิดในทุคติภูมิ มีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น
๓ อุปธิ	บุคคลใดเมื่อเกิดมาแล้วมีอวัยวะใหญ่่น้อย คือตา หู เป็นต้น นั้นครบถ้วนบริบูรณ์	บุคคลใดเกิดมาแล้ว มีอวัยวะใหญ่่น้อยขาดตกบกพร่องไปไม่ ครบถ้วน
๔ ปัจจัย	บุคคลใดอาศัยความเพียรที่ถูก และความคิดที่ถูก แล้วทำ กายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่เป็นสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ของบ้านเมือง และไม่ผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	บุคคลใดอาศัยความเพียรที่ผิด และความคิดที่ผิด แล้วทำ กายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่เป็นทุจริต ผิดกฎหมายของ บ้านเมือง และผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

	กรรมสมาทาน ๑๖ อย่าง ที่จะให้ผลในปวัตติกาล	ย่อมยังไม่ให้ผลเพราะถูกขัดขวางโดย	ย่อมให้ผลได้เพราะอาศัย
๑ ↓ ๒	มีกรรมสมาทาน (กระทำความกรรม) อันเป็นกุศล	๑. กาลวิปatti	๕. กาลสัมปatti
		๒. คติวิปatti	๖. คติสัมปatti
		๓. อุปธิวิปatti	๗. อุปธิสัมปatti
		๔. ปัจจัยวิปatti	๘. ปัจจัยสัมปatti
๓ ↓ ๑๖	มีกรรมสมาทานอันเป็นอกุศล	๙. กาลสัมปatti	๑๓. กาลวิปatti
		๑๐. คติสัมปatti	๑๔. คติวิปatti
		๑๑. อุปธิสัมปatti	๑๕. อุปธิวิปatti
		๑๒. ปัจจัยสัมปatti	๑๖. ปัจจัยวิปatti

...บุคคลทำการใด ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ กรรมนั้นแหละ เป็นของ ๆ เขา และ
เขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป อนึ่งกรรมนั้นย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตน...

ปัจจัยให้ติดการปฏิบัติปาสุสัตว์ได้สละ น. ๓๕๕, ส. สก. ทศยาปุตตสูตร ๒๔ / ๔๕๕ เอกสารประกอบการบรรยาย "ทำบุญอะไรก็ได้"

นี่เป็นผลกระทบในปวัตติกาล ส่วนผลในปฏิสนธิกาลนั้น สัตว์ ท. ย่อมได้รับแล้วในขณะที่ปฏิสนธิตามสมควรแก่กรรมของตนในอดีตภพ

บุคคล ๑๒

ปฐชน ๔			อริยมัคคบุคคล ๔			อริยผลบุคคล ๔		
๑	ทุกตือเหตุกบุคคล - อบาย ๔	อุ อุกุ สันติ	๕	โสดาปัตติมัคค์		๘	โสดาปัตติผล	
				- กามสุคติภูมิ ๗	มหาวิ สัม ๔		- กามสุคติภูมิ ๗	มหาวิ สัม ๔
				- รูปภูมิ ๑๐ (เว้นสุทธาวาส ๕, อสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕		- รูปภูมิ ๑๐ (เว้นสุทธ. ๕, อสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕
๒	สุคตือเหตุกบุคคล - มนุสย (พิการแต่กำเนิดฯ) - จาคุมหาราชิกา (วินิปาติกอสุรา-เวมานิกฯ บางจำพวก)	อุ กุ สันติ "	๖	สกทาคามีมัคค์		๑๐	สกทาคามีผล	
				- กามสุคติ ๗	มหาวิ สัม ๔		- กามสุคติ ๗	มหาวิ สัม ๔
				- รูปภูมิ ๑๐ (เว้นสุทธาวาส ๕, อสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕		- รูปภูมิ ๑๐ (เว้นสุทธ. ๕, อสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕
๓	ทวิเหตุกบุคคล - กามสุคติภูมิ ๗	มหาวิ วิป ๔	๗	อนาคามีมัคค์		๑๑	อนาคามีผล	
				- กามสุคติ ๗	มหาวิ สัม ๔		- กามสุคติ ๗	มหาวิ สัม ๔
				- รูปภูมิ ๑๐ (เว้นสุทธาวาส ๕, อสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕		- รูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕
๔	ติเหตุกบุคคล - กามสุคติภูมิ ๗	มหาวิ สัม ๔	๘	อรหัตตมัคค์		๑๒	อรหัตตผล	
				- กามสุคติ ๗	มหาวิ สัม ๔		- กามสุคติ ๗	มหาวิ สัม ๔
				- รูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕		- รูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสัณญ ๑)	รูปาวิ ๕
	- อรูปภูมิ ๔	อรุปาวิ ๔		- อรูปภูมิ ๔	อรุปาวิ ๔		- อรูปภูมิ ๔	อรุปาวิ ๔

*ปฐชน : ผู้ยังละสังโยชน์ ๓ ไม่ได้ ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อละกรรมเหล่านั้น

*โสดาบัน : ผู้ยังละสังโยชน์ ๓ ได้แล้ว

*สกทาคามี : ผู้ยังละกามราคะและพยาบาทเบาบางแล้ว

*อนาคามี : ผู้ยังละกามราคะและพยาบาทได้หมดไม่มีเหลือ

*อรหัต : ผู้ยังละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ได้หมดไม่มีเหลือ

อภิ ปุ. ๗๕ ข้อ ๒๕ และอฎฐ.น. ๒๐๓, ข้อ ๕๗ น.๒๔๔; ปรมัตถโชติกะ ปริงคเฑที่ ๕ ๑ (๒๕๔๐) น. ๑๒๒

มรณาสันนกาล : อารมณ์ ๓ และปฏิสนธิจิตที่เกิดต่อ

	อารมณ์	หมายถึง	อธ.	โอกาสปรากฏกับ	ภพนี้	ภพหน้า
๑	กรรม	การจัดแจง กระทำชักชวนในสิ่งดีและไม่ดี อันเป็นตัณหาอกุศลเจตนา ซึ่งเป็นสภาพธรรมล้วน ๆ (ไม่ใช่สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส) ปรากฏเฉพาะทางใจ	เจตนาเจ. ในอกุ ๑๑ (เว้น โม อุทร สั), มกุ ๘	ผู้มีความดี-ความชั่วอยู่แต่ภายในใจเป็นส่วนใหญ่ ไม่ชอบแสดงออกทางวาจา-กายก็ดี หรือผู้ชอบคิดเป็นเวลานาน ๆ ก่อนกระทำ	ของมรณาสันนวิถิ ๒๕ ภูมิ : กาม ๑๑, รูป ๑๐ (เว้นอสังข, สุตทวาราส ๕), อรูป ๔	ปฏิจิ ๑๑ ภูมิ (กาม ๑๑)
๒	กรรมนิมิต	อารมณ์ ๖ ที่ได้ประสบไปแล้วจากการกระทำทางกาย วาจา และใจ ปรากฏได้ทางทวารทั้ง ๖	อารมณ์ ๖	ผู้กระทำด้วยกาย วาจา ใจซึ่งมิได้คิดไว้ล่วงหน้านาน ๆ แต่กระทำลงในขณะที่นั้น ๆ ที่ประสบ	ของมรณาสันนวิถิ ๒๕ ภูมิ : กาม ๑๑, รูป ๑๔ (เว้นอสังข, อกนิฏฐ) และอรูป ๔	ปฏิจิ ๓๑ ภูมิ (ทั้งหมด)
๓	คตินิมิต	อารมณ์ ๖ ที่จักได้ประสบพบเห็น และเสวยในภพหน้า ปรากฏได้ทางทวารทั้ง ๖	อารมณ์ ๖	ผู้มีกุศล-อกุศลเจตนาแรงกล้าในขณะที่ทำ ซึ่งเป็นตัณมุขเจตนา, ผู้ที่กระทำโดยมีปุพพ-เจตนาและอปรเจตนาเกิดโดยไม่สงสา, ผู้ที่ชอบนี้กวาดภาพถึงผลที่จะได้รับในอนาคต	ของมรณาสันนวิถิ ๒๕ ภูมิ : กาม ๑๑, รูป ๑๐ (เว้นอสังข, สุตทวาราส ๕), อรูป ๔	ปฏิจิ ๑๑ ภูมิ (กาม ๑๑)

ปฏิสนธิจิตที่เกิดต่อจากจุติ

	จุติจิต	ปฏิสนธิจิต	เป็นไปโดย
๑	อรูป จุติจิ ๔	อรูป ปฏิจิ ๔ (เว้นอรูป ปฏิจิ เบื้องต่ำ), กามติเห ปฏิจิ ๔	ตายจากอรูปพรหมแล้วจะเกิดภูมิเดิม หรือภูมิที่สูงกว่าได้ แต่ต่ำกว่าไม่ได้ เพราะรูปผานและอรูปผานเบื่องต่ำย่อมเสื่อมหมด ย่อมปฏิสนธิด้วยดิเหตุ เป็นเทวดาหรือมนุษย์
๒	รูป จุติจิ ๕	ปฏิจิ ๑๗ (เว้นอเห ปฏิจิ ๒)	ตายจากรูปาวจรพรหมแล้วจะเกิดในภูมิเดิมซ้ำ- ต่ำ- สูง หรือเกิดในอรูปภูมิก็ได้ (เว้นผาน-อนาคามี ซึ่งมีแต่จะได้อานและภูมิสูงขึ้น) แต่ถ้ารูปผานหรืออรูปผานไม่มีก็จะปฏิสนธิด้วยดิ- ทวิเหตุ เป็นเทวดาหรือมนุษย์
๓	กามติเห จุติจิ ๔	ปฏิจิ ทั้งหมด ๑๙ และ รูปปฏิสนธิ ๑	ตายจากเทวดาหรือมนุษย์ดิเหตุ แล้วย่อมเกิดได้ทุกภูมิ
๔	อเห จุติจิ ๒, ทวิเห จุติจิ ๔	กามปฏิจิ ๑๐	ตายจากมนุษย์ เทวดาทวิ- อเหตุ และสัตว์อบาย(อเหตุ) ๔ ย่อมเกิดได้เฉพาะในกามภูมิ ๑๑ ที่เป็นดิ- ทวิ- อเหตุ ตามกรรมของตน

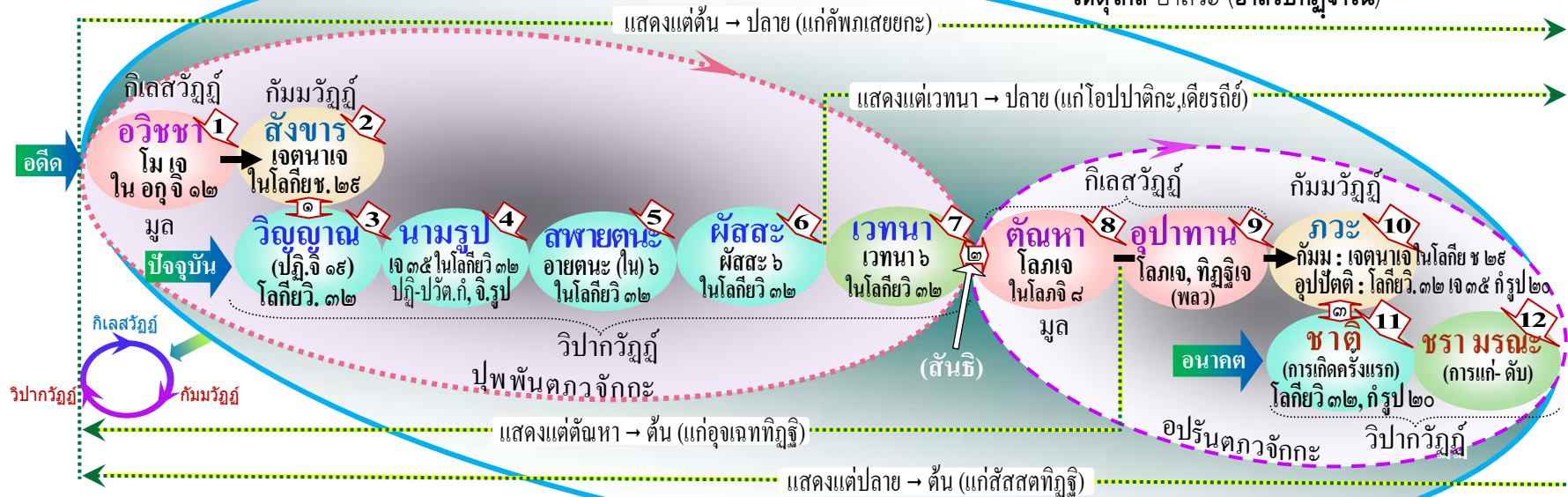
ปฏิจจสมุปบาท : จักก ๒

ตตฺถ ตโย อทุรา ทฺวาทสฺสกาณิ วิสฺติ อาการา ติสฺสํ จตฺตสฺสขเปา ตีณิ วฏฺฏาณิ เทว มุลานิ จ เวทิตพฺพานิ ฯ

ผลธรรม มีสังขารเป็นต้น เมื่อได้อาศัยการประชุมร่วมกันแห่งปัจจัยแล้วย่อมเกิดขึ้นสม่ำเสมอพร้อมเพรียงกัน เพราะอาศัยเหตุต่างๆ มี อวิชชาเป็นต้น จึงชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาท (ประมวลโชติกะ ปฏิจจสมุปบาทที่ปณิ น.๑๐)

ลักษณะที่จุดของปฏิจจสมุปบาท

ลักษณะ การอุปการะแก่ปัจจัยปฐมน ธ.ท. มีชราภรณ์ เป็นต้น (ชราภรณ์ที่น ธรรมาน ปจฺจยลฺกฺขณ)
กิจ การตามผูกสัตว์ไว้ในทุกข์ (ทุกขานุพฺพณฺโรโส)
อาการฯ การเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ (กมฺมคฺคปจฺจุปฺปฏฺฐาโน)
เหตุใกล้ อาสวะ (อาสวปฏฺฐาโน)

องค์	๑๒	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
อวัธา	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
อาการ	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
สันธิ	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
สังเขป	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
วิภู	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
มูล	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	

การพิจ.ปฏิจจ. เพื่อละทิณฺธิ ๘

1. เอกัตตณฺย - การเกิดดับติดต่อกันไม่ขาดสาย ทั้งภพนี้ และ ภพต่อไป
→ เกิด-ตาย ไม่สูญหายไปไหน ๑...ละอจฺเจทฺธิ ๒...นัตถิกทฺธิ
2. นานัตตณฺย - สภาพเหตุ-ผล มีต่างกันไป → เหตุ-ผล เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่เสมอ
๓...ละสํสฺสทฺธิ
3. อัปฺยาปารณฺย - เหตุ-ผล เป็นไปตามสภาวะ ไม่มีอำนาจบังคับจาก → ผู้ใด → ตนเอง
๔...ละอิสฺสรนิมมานวาททฺธิ ๕...ละอิตฺตทฺธิ
4. เอวํชมฺมตณฺย - เหตุ-ผล ต้องตรงกัน → สิ่งต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้นมาเองลอยๆ ผลทั้งดีและชั่ว
→ ตามที่ได้กระทำไป ๖...ละอเหตุกทฺธิ ๗... อภิรียทฺธิ

[สำเนา ๒๖ เทศนาสูตร ข้อ ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๕, ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๔๑, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๖๔, ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐, ๗๑, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๑, ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๖, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๙๖, ๙๗, ๙๘, ๙๙, ๑๐๐]

ปฏิจจนสมุปปาท : องค์ธรรม [ปรหมคตโชติกะ ปฏิจจนสมุปปาทที่ปณี (๒๕๔๖) น. ๒]

	ธรรมที่ให้เป็นไป	องค์ธรรม	คำขยาย
1 ↓	อริยชา- การไม่รู้ตามความเป็นจริงที่ควรรู้	โมหเจ. (ในอกุ. ๑๒)	ไม่รู้ใน :- อริยสัจจะ ๔, ปุพพันตะ, อปรันตะ, ปุพพันตาปรันตะ, ปฏิจจนสมุปปาท
2 ↓	สังขาร - ธ.ปรุงแต่งสังขตธรรมที่เป็นผลโดยตรง	เจตนาเจ. ในโลกียขวน ๒๙ [อกุ.(ปฐ.๑๑, ปวัตติ.๑๒), โลกียก.๑๗]	อปุญญาภิสังขาร, ปุญญาภิสังขาร, อาเนญชาภิสังขาร, (และกลุ่ม ธ. กายสังขาร, วจิตสังขาร, จิตตสังขาร)
3 ↓	วิญญาน - ธ.รู้อารมณ์เป็นพิเศษ (รับอารมณ์อยู่เสมอไม่ว่าเวลาใด)	ปฐิสันธิ-จิ ๑๙, ปวัตติ-โลกียวิ. ๓๒; (จิ ๘๙)	(อภิธรรมภาชนีนัย นับจิตทั้งหมด)
4 ↓	นามรูป - นาม : ธ.ที่หนีไปสู่อารมณ์, รูป : ธ.ที่สลายไปเพราะปัจจัยที่เป็นปรปักษ์	(นาม) เจ.๓๕ ในโลกียวิ. ๓๒ (รูป) ปฐิ.ก, ปวัตติก, จิตตข	นามด้วย รูปด้วย นามรูปด้วย ชื่อว่า นามรูป
5 ↓	สฬายตนะ - ธ.ที่ทรงไว้ซึ่งวิญญูสงสารที่ยืนยาว	อวัชฌัตติกายตนะ ๖ ในโลกียวิ ๓๒	จักขายตนะ, โสตายตนะ, ชานายตนะ, ชิวหายตนะ, กายายตนะ, มนายตนะ
6 ↓	ผัสสะ - ธ.ที่เป็นเหตุให้สัมผัสยุตตธรรมกระทบซึ่งอารมณ์	อวัชฌัตติกผัสสะ ๖ : ผัสสเจ. ในโลกียวิ. ๓๒	จักขุสัมผัสผัสสะ, โสตสัมผัสผัสสะ, ชานสัมผัสผัสสะ, ชิวหาสัมผัสผัสสะ, กายาสัมผัสผัสสะ, มโนสัมผัสผัสสะ
7 ↓	เวทนา - ธ.ที่เสวยอารมณ์	อวัชฌัตติกเวทนา ๖ : เวทนาเจ. ในโลกียวิ. ๓๒	จักขุสัมผัสผัสสา เว., โสตสัมผัสผัสสา เว., ชานสัมผัสผัสสา เว., ชิวหาสัมผัสผัสสา เว., กายาสัมผัสผัสสา เว., มโนสัมผัสผัสสา เว.
8 ↓	ตัณหา - ธ.ที่ติดใจซึ่งวัตถุคาม(ในอารมณ์ ๖) (โดยอาการมี ๓) : กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา	โลกเจ. ใน โลกจิ ๘	รูปตัณหา, สัททตัณหา, คันธตัณหา, รสตัณหา, โผฏฐัพพตัณหา, ธัมมตัณหา
9 ↓	อุปาทาน - การยึดมั่น(อย่างแรงกล้า) ในสิ่งผิดด้วยโลภะ และทิฏฐิ	โลกทิส (พลวะ)	กามุปาทาน, ทิฏฐุปาทาน, สิลพตูปาทาน, อัตตวาทุปาทาน
10 ↓	ภาวะ - กัมมภาวะ : การปรุงแต่งทำให้เกิดขึ้น อุปบัติภาวะ : ผลที่เกิดขึ้นในภพนั้นๆ โดยอาศัยกัมมภาวะ	กัมมภาวะ : เจตนา ๒๙, อุปบัติภาวะ : โลกียวิ ๓๒ เจ ๓๕, กั รูป ๒๐	กัมมภาวะ :- การกระทำทางกาย วาจา ใจ อุปบัติภาวะ :- สัตว์ที่เกิดใน ๓๑ ภูมิ
11	ชาติ - ธ.ที่เป็นเหตุแห่งการปรากฏขึ้นของสังขารธรรม	ปฐิ.จิ ๑๙ เจ ๓๕ กัมมชกลาป ๓/๗/๔ ที่ในปฐิ.กาล	ชาติว่าโดยกาลมี ๓ :- ปฐิสันธิ, สันตติ, ขณิก. ในที่นี้หมายถึงเอา ปฐิสันธิชาติ

ผู้ใดเห็นปฏิจจนสมุปปาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจจนสมุปปาท... ก็ธรรมที่อาศัยการเกิดขึ้นเหล่านี้ คือปัญจอุปาทานขันธ
 ความพอใจ ความอาลัย ความหมกมุ่น ในอุปาทานขันธ & เหล่านี้อันใด ชื่อว่า ทุกขสมุทัย
 การกำจัด...การละความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในอุปาทานขันธ & เหล่านี้อันใด ชื่อว่า ทุกขนิโรธ (ม.ม. ๑๘ ข้อ ๓๔๖น. ๕๒๖)

ปัจจัยการ ๑๒

อติเต เหตุโว ปณจ อิทานิ ผลปณจกั, อิทานิ เหตุโว ปณจ आयत्ति ผลปณจกนฺติ ฯ

วิสติ อาการา ติสฺนุธี จตุสฺสขेषา จ ภวนฺติ ฯ

อาการ ๒๐

๑. ความหลง : อวิชชา
๒. กรรมที่ประมวลมา : สังขาร
๓. ความพอใจ : ตัณหา
๔. ความเข้าถึง : อุปาทาน
๕. ความคิดอ่าน : ภพ

๑. ปฏิสนธิ : วิญญาณ
๒. ความกังวล : นามรูป
๓. ปสาทะ : आयตนะ
๔. ส่วนที่ถูกต้อง : ผัสสะ
๕. ความเสวยอารมณ์ : เวทนา

กรรมในภพก่อน

อุปัตติภพนี้

กรรมในภพนี้

อุปัตติภพอนาคต

ธ. ๕ ประการในกรรมภพก่อน
เป็นปัจจัยแห่งปฏิสนธิในอุปัตติภพนี้
ธ. ๕ ประการในอุปัตติภพนี้
เป็นปัจจัยแห่งกรรมที่ทำให้ไว้ในภพ
ธ. ๕ ประการในกรรมภพนี้
เป็นปัจจัยแห่งปฏิสนธิในอนาคต
ธ. ๕ ประการในอุปัตติภพในอนาคต
เป็นปัจจัยแห่งกรรมที่ทำให้ไว้ในภพนี้

(จุ ปฎิ. ๖๘ อภิญาณชนิทเทศอฏฐ. น. ๒๔๓,
จุ ปฎิ. ๖๘ ธรรมฐิติญาณนิตเทศ ข้อ ๕๘ น. ๖๔๑)

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

ตั้งแปล ๑	๑ อวิชชา	- ไม่ควรบำเพ็ญ มีกายทุจริต เป็นต้น ; - ทำอรรถคือกองแห่งขันธ ท. มิให้ปรากฏ / ความต่อแห่งอายตนะ ท. มิให้ปรากฏ / ความว่างแห่งธาตุ ท. มิให้ปรากฏ / ความเป็นใหญ่แห่งอินทรีย์ ท. มิให้ปรากฏ. / ความจริงแห่งสัจจะ ท. มิให้ปรากฏ, - ย่อมยังสัตว์ ท. ให้เล่นไปในกำเนิด, คติ, ภพ, วิญญานฐิติ, และสัตตาวาสทั้งปวง ในสังสารวัฏอันไม่มีที่สุด; - ย่อมเล่นไปในบัญญัติ มีหญิงและบุรุษ เป็นต้น อันไม่มีอยู่โดยปรมาตม, ไม่เล่นไปแม้ในวิชขมานบัญญัติ มีขันธ เป็นต้น - หรือเพราะปกปิดเสียซึ่ง วัตถุ และอารมณ์ แห่งวิญญาน มีจักขุวิญญาน เป็นต้น และ ช. ท. ทั้งที่เป็นปฏิจสมุปบาท และที่เป็น ปฏิจสมุปป็นนะ	๑
	๒ สังขาร	- ย่อมปรุงแต่งซึ่งสังขตธรรม	๒
	๓ วิญญาน	- ย่อมรู้อารมณ์ต่าง ๆ ได้	๑
	๔ นามรูป	- ย่อมรู้อารมณ์ หรือ สภาวะ ช. ที่ย่อมโน้มไปสู่อารมณ์ จึงชื่อว่า นาม, - ย่อมแตกดับไป จึงชื่อว่า รูป	๒
	๕ आयตนะ	- ย่อมแผ่ไปในจิตและเจตสิกอันเป็นที่เกิด และนำไปสู่สังสารทุกข์อันยึดติดต่อไป	๓
ตั้งแปล ๒	๖ ผัสสะ	- ย่อมถูกต้อง	๔
	๗ เวทนา	- ย่อมเสวยอารมณ์	๕
	๘ ตัณหา	- ย่อมอยากได้ในอารมณ์	๓
ตั้งแปล ๓	๙ อุปาทาน	- ย่อมเข้าไปยึดในอารมณ์ คือย่อมถือไว้อย่างมั่นคงฉะนั้น	๔
	๑๐ ภพ	- ย่อมเป็น คือย่อมเกิด	๕
ตั้งแปล ๔	๑๑ ชาติ	- การเกิด ชื่อว่า ชาติ	
	๑๒ ชรา, มรณะ	- การแก่(ห่อหม) ชื่อว่า ชรา, สัตว์ ท. ตายด้วยช. อันใด สภาวะช. อันนั้น ชื่อว่า มรณะ	

ปฏิจจสมุปบาท : ลักษณะที่จตุกะ

	ลักษณะ	รส (กิจ)	ปัจจุปัฏฐาน	ปทัฏฐาน
๑. อวิชชา	ความไม่รู้, ปรปักษ์ต่อปัญญา	ความหลง, มืดมน	การปกปิดสภาวะ	อาสวะ ๓
๒. สังขาร	ความปรุงแต่ง	ให้ปฏิสนธิวิญ. เกิด, นามรูป	การชักนำ กระตุ้น	อวิชชา
๓. วิญญาณ	การรู้อารมณ์	การเป็นประธานแก่เจ. กัม. รูป	สืบต่อภพเก่า-ใหม่	สังขาร ๓; วัตถุ ๖, อารมณ์ ๖
๔.๑ นาม	การโน้มไปสู่อารมณ์	สัมปโยคะ	ไม่แยกจากกัน	วิญญาณ
๔.๒ รูป	การสลาย	การไม่รู้อารมณ์	ภาวะเป็นสัมปโยคะ	วิญญาณ
๕. สฬายตนะ	การกระทบ, ให้วิญญะยืดยาว	การเห็น เป็นต้น	ภาวะเป็นวัตถุและทวาร	เจตสิก และกัมมชรูป
๖. ผัสสะ	การกระทบอารมณ์	ให้จิตกับอารมณ์ติดต่อกัน	การประชุมร่วม -วัตถุ อารมณ์ วิญ.	อัมมัตติกายตนะ ๖
๗. เวทนา	การเสวยอารมณ์	การบริโภครสแห่งอารมณ์	สุขและทุกข์	ผัสสะ
๘. ตัณหา	เป็นเหตุของทุกข์ทั้งปวง	ยินดีในอารมณ์ ภูมิ และภพ	ความไม่อึดในอารมณ์ หรือบุคคล	เวทนา
๙. อุปาทาน	การยึดไว้	ไม่ปล่อย	ทิวฐิ (ตัณหาที่กำลังมั่นคง)	ตัณหา
๑๐.๑ กัมมภาวะ	ความเป็นกรรม	การให้เกิด	กุศล อกุศล	อุปาทาน
๑๐.๒ อุปัตติภาวะ	เป็นผลของกรรม	การเกิด	อภัยกตธรรม	อุปาทาน
๑๑. ชาติ	เกิดขึ้นครั้งแรกในภพนั้นๆ	มอชขันธ ๕ แก่สัตว์จำกัด	ผุดขึ้นในภพนี้จากภพก่อน	นามรูปที่เกิดขึ้นครั้งแรก
๑๒.๑ ชรา	ความแก่ขันธ์ ๕ ในปัจจุบัน	การนำเข้าหาความตาย	ทำลายวัยที่ดี	รูปที่กำลังเกิด
๑๒.๒ มรณะ	จุติ	การพลัดพราว	การย้ายที่อยู่จากภพเก่า	นามรูปที่กำลังดับ
๑๒.๓ โสกะ	การเผาอยู่ภายใน	เดือดร้อน	ความเศร้าโศกถึง	โทสจิตตูปบาท
๑๒.๔ ปริเทวะ	ความบ่นเพ้อ	รำพันถึงคุณและโทษ	จิตวุ่นวายไม่ตั้งมั่น	มหาภูตรูปที่เกิดจากโทสจิต
๑๒.๕ ทุกข์	การเบียดเบียนร่างกาย	รังเอาโทมนัสมา	อาพาธทางกาย	กายปสาท
๑๒.๖ โทมนัส	การเบียดเบียนใจ	ทรมานใจ	ไม่สบายใจ	หทยวัตถุ
๑๒.๗ อุปายาส	การเผาจิตอย่างหนัก	ความทอดถอนถึง	กายและใจขาดกำลัง	หทยวัตถุ

ปฏิจสงมรพบท : ปัจจย / ทฤษฎีทีละ

ธ.ทีให้เป็นไป		ด้วยอำนาจปัจจย	ละ ทฤษฎี
๑	อริชชา	อปญญากิสังขาร - อา อากิ อุป(อาอุป, นอุป) น สน เส นัต วิก, เท สห อัญ สหนิส ส สหัต สหวิ ปญญากิสังขาร - อา ปอุป; อาเนญชากิสังขาร - ปอุป	โลกนี้มีผู้สร้าง
๒	สังขาร ๓	อปญญากิสังขาร อก เจตนา ๑๑/๑๒ : ปฏิสนธิวิญ ๑, ปัตติวิญ ๗ ปญญากิสังขาร ก เจตนา ๑๓ เจตนา ๒๙ : ปฏิสนธิวิญ ๑๔, ปัตติวิญ ๒๑ โลกียวิปาก ๓๒ - อา, อุป/ อาเนญชากิสังขาร อรูปก เจตนา ๔ : ปฏิสนธิวิญ ๔, ปัตติวิญ ๔	ขันธเป็นตัวเป็นตน
๓	วิญญาน ๓๒	ปฏิ ปัญจโว จี ๑๕ : ปฏิ เจตสิก ๓ ขันธ - สห อัญ นิส ส ปา หา นามอิน สหัต สหวิ : ปฏิ ทพยวิตถุ - สห อัญ สหนิส สหวิ ปา นามหา นามอิน สหัต สหวิ : ปฏิ กรุป ๑๙ ทีเหลือ(ในกามภูมิ) - สห สหนิส สหวิ ปา นามหา นามอิน สหัต สหวิ : กรุป ๑๔(ในรูปภูมิ) - สห สหนิส สหวิ ปา นามหา นามอิน สหัต สหวิ ปฏิ รูปชีวิต(อสัญญ) : กรุป ๘(๑๑)ทีเหลือ - สห สหนิส รูปอิน รูปอินัต รูปอินวิ ปัญจมนานเจตนา(นามวิราคะภาวนา) : ชีวิตนวกกลาป - นาก	ขันธเป็น ธ. ทีมีแก่นสาร สาระ
๔	เจ ๓๕, กรุป ๒๐	เจ ๓ ขันธ : โลกียวิ. ๓๒ (มนายตนะ) - สห อัญ สหนิส ก ปา นามหา นามอิน ฉา มัค ส สหัต สหวิ เจ ๓ ขันธ : ปัญจายตนะ - เท สห สหนิส ก ปา นามหา นามอิน ฉา มัค วิป สหัต สหวิ ปฏิ. ทพย : มนายตนะ(โลกียปฏิ วิ ๑๕ - อรูป ๔) - สห อัญ สหนิส สหวิป สหัต สหวิ ปฏิ ก ๔ : (ปฏิสนธิ) จักขวยตนะเป็นต้น (ในสังเสทข, โอปปาทิกะ) - สห สหนิส สหัต สหวิ เจ ๓ ขันธ : (ปวัตติ)จักขวยตนะเป็นต้น (ในอัญชชะ, ขลาพชะ) - ฉา ฉาวิป ฉาอัต ฉาวิ เจ ๓ ขันธ : ปัตติวิญ ๓๒ - เท สห อัญ สหนิส ก ปา นามหา นามอิน ฉา มัค ส สหัต สหวิ ปสาทรูป ๕ : ทวิ ๑๐+๗ - อุปนิส อุป อุปอิน อุปวิป อุปัต อุปวิ ปวัตติ ทพย : โลกียวิ ๑๘ (ส ๒, สันติ ๓, มวิ ๘, รูปวิ ๕) - อุปนิส อุป อุปวิป อุปัต อุปวิ	เราเป็นผู้เห็น และได้ยิน
๕	อายตนะ ๖	อชฌัตติกปัญจายตนะ ๕ : ปัญจวิญ ผัสสะ ๑๐ - อุปนิส อุป อุปอิน อุปวิป อุปัต อุปวิ พหิตตปัญจายตนะ ๕ : วิปากจี ผัสสะ ๑๓ - อา อาป อาปวัต อาปวิ มนายตนะ (โลกียวิปาก ๓๒) : ผัสสะ ๓๒ - สห อัญ สหนิส ปา นามหา นามอิน ส สหัต สหวิ ธัมมายตนะ(สุขมรูป, เจ) : ผัสสะ ๒๐ (ในโลกียวิ ๒๐ - ทวิ ๑๐, สัมปญ ๒) - อา	มีผู้เข้าไปถูกต้องกระทบ อารมณ์
๖	ผัสสะ ๖	ทวิปัญจสัมผัส ๑๐ : เวทนา ๑๐ - สห อัญ สหนิส ปา นามหา ส สหัต สหวิ ผัสสะ ๑๐ (ในทวิปัญจวิญ) : (สัมปญ, สันติ, ดทา) เวทนา ๑๓ - อุป มโนทวารวิธ(ดทา ผัสสะ๑๑, กามปฏิสนธิผัสสะ ๑๐, กามภวังคผัสสะ ๑๐, กามจติผัสสะ ๑๐ : สหชาติเวทนา - สห อัญ สหนิส ปา นามหา ส สหัต สหวิ อาวชชนะมโนสัมผัสในมโนทวาร : กามวิเวทนา ที่ทำกิจ ดทา - อุป	มีผู้เข้าไปเสวยความสุข ความทุกข์
๗	เวทนา ๖	เวทนา ๖ (จักขุสัมผัสสชาเวทนาเป็นต้น) : ดัณหา - อุป	ความทะเยอทะยาน ในความเกิด
๘	ตัณหา ๖	ตัณหา (รูปตัณหาเป็นต้น) : กามปาทาน(โลภะ) - อุป/ ตัณหา : อุปาทานทีเหลือ(ทิฏฐิ) - เท สห อัญ สหนิส ส สหัต สหวิ	ขันธเป็นของเรา อย่างมั่นคง
๙	อุปาทาน ๔	โลภะ ทิฏฐิ : กัมมภพ เจตนา ๒๙ : อุปัตติภพ ๙ อุปาทาน : ภพ ๒ (รูป, อรูป) - อุป/ อุปาทาน : (กามภพ) สัมปยตต ธ. ทีเกิดร่วม - เท สห อัญ สหนิส ส สหัต สหวิ อุปาทาน ๔ : ฤศลกัมมภพ และอุปัตติภพนับเนื่องด้วยกาม - อุป	ขันธสูญไปโดย ปราศจากเหตุ
๑๐	ภพ ๓	กัมมภพ(เจตนา ๒๙) : ชาติ(การปรากฏนามรูป) - นาก อุป	สุขสัญญาที่วิปลาส
๑๑	ชาติ(กำเนิด ๔)	ชาติ : ขรา มรณะ (และโสภ ปรีเทวะ ทุกชะ โทมณัสสะ อุปายาสะ) - ปอุป	นิจ - สุขสัญญาในขันธ

คติคาถา

สมบัติแห่งคติ ชื่อว่า คติสมบัติ หมายถึง สุตติ อันได้แก่ มนุษย์ และเทพ ส่วนคติวิบัติอีก ๓ คือ นรก กำเนิดเดียรัจฉาน และเปรตวิสัย (ในที่นี้ไม่กล่าวถึงคติวิบัติ และผู้ที่ปฏิสนธิในสุคติด้วยอเหตุกวิปาก) อนึ่ง ขันธ ท. พร้อมกับ โอกาส ชื่อว่า คติ

กรรมอันสัมปยุตด้วยญาณ	ในขณะที่เล่นไปแห่งกุศลกรรม เหตุ ๓ เป็นกุศล เป็น สห แห่งเจตนาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แม้เพราะกุศลมูลเป็นปัจจัย ก็มีสังขาร ในขณะที่ความพอใจ เหตุ ๒ เป็นอกุศล เป็น สห แห่งเจตนาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แม้เพราะอกุศลมูลเป็นปัจจัย ก็มีสังขาร ในขณะที่ปฏิสนธิ เหตุ ๓ เป็นอพยากเหตุ เป็น สห แห่งเจตนาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แม้เพราะนามรูปเป็นปัจจัย ก็มีวิญญาณ แม้วิญญาณเป็นปัจจัย ก็มีนามรูป (หรือ นาม ในอุปาวจร)		
	ในขณะที่ปฏิสนธิ เบญจขันธ์ เป็น สห, อัญ, นิส, วิป มหาภูตรูป ๔ เป็น สห, อัญ, นิส, เครื่องปรุงชีวิต ๓* เป็น สห, นิส, วิป นามและรูป เป็น สห...วิป ...กรรม ๑๔ ประการนี้ เป็น สห...วิป อรุปขันธ์ ๔ เป็น สห...สั อินทรีย์ ๕ เป็น สห...สั เหตุ ๓ เป็น สห...สั นามและวิญญาณ เป็น สห... สั ...กรรม ๑๔ ประการนี้ เป็น สห... สั	ในขณะที่ปฏิสนธิ อรูปขันธ์ ๔ เป็น สห, อัญ, นิส, สั อินทรีย์ ๕ เป็น สห...สั เหตุ ๓ เป็น สห...สั นามและวิญญาณ เป็น สห...สั ...กรรม ๑๔ ประการนี้ เป็น สห...สั	
	๑ ในขณะที่ปฏิสนธิ ธรรม ๒๘ ประการนี้เป็น สห...วิป ในกรรมอันเป็นสัมปยุตตญาณ คติสมบัติย่อมมีเหตุเกิดเพราะปัจจัยแห่งเหตุ ๘ ประการนี้	๒ ในขณะที่ปฏิสนธิ ธรรม ๒๘ ประการนี้เป็น สห...วิป กษัตริยมหาศาล พราหมณ-มหาศาล คฤหบดีมหาศาล เทวดาชั้นกามาวจร ย่อมอุบัติเพราะปัจจัยแห่งเหตุ ๘ ประการนี้	๓ ในขณะที่ปฏิสนธิ ธรรม ๑๔ ประการนี้เป็น สห...สั เทวดาชั้นรูปาวจร อรูปาวจรย่อมอุบัติเพราะปัจจัยแห่งเหตุ ๘ ประการนี้
	ในขณะที่เล่นไปแห่งกุศลกรรม เหตุ ๒ เป็นกุศล เป็น สห แห่งเจตนาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แม้เพราะกุศลมูลเป็นปัจจัย ก็มีสังขาร ในขณะที่ความพอใจ เหตุ ๒ เป็นอกุศล เป็น สห แห่งเจตนาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แม้เพราะอกุศลมูลเป็นปัจจัย ก็มีสังขาร ในขณะที่ปฏิสนธิ เหตุ ๒ เป็นอพยากเหตุ เป็น สห แห่งเจตนาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แม้เพราะนามรูปเป็นปัจจัย ก็มีวิญญาณ แม้เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยก็มีนามรูป ในขณะที่ปฏิสนธิ เบญจขันธ์ เป็น สห อัญ นิส วิป มหาภูตรูป ๔ เป็น สห อัญ นิส เครื่องปรุงชีวิต ๓ เป็น สห...วิป นามและรูป เป็น สห...วิป ...กรรม ๑๔ ประการนี้เป็น สห...วิป อรุปขันธ์ ๔ เป็น สห...สั อินทรีย์ ๕ เป็น สห...สั เหตุ ๒ เป็น สห...สั นามและวิญญาณ เป็น สห...สั ...กรรม ๑๒ ประการนี้เป็น สห...สั ๔ ในขณะที่ปฏิสนธิ ธรรม ๒๖ ประการเป็น สห...วิป ในกรรมอันไม่ประกอบด้วยญาณ กษัตริยมหาศาล พราหมณมหาศาล คฤหบดีมหาศาล เทวดาชั้นกามาวจร ย่อมอุบัติเพราะปัจจัยแห่งเหตุ ๖ ประการนี้		

* เครื่องปรุงชีวิต ๓ ประการ :- ๑. อายุ (รูป-นามชีวิตินทรีย์), ๒. อนุ (เตโชธาตุ), ๓. ปฏิสนธิวิญญาณ

แม้การเกิดในตระกูลสุทร ก็เป็นดิเหตุกะได้ ฉะนั้นในช่อง “ ๑ ” จึงหมายถึงดิเหตุกะเหล่านั้น และเพราะคนมีบุญมาก โดยมากเกิดในตระกูลมหาศาล ๓ ตระกูล จึงกล่าวถึง ๓ อย่าง ด้วยสามารถแห่งตระกูล ๓ เหล่านั้น ... (พ. ๖๕ คติคาถา ข้อ ๕๑๗ น. ๔๐๓ และอัญ. น. ๔๐๘)

เอกสารประกอบการบรรยาย " ก้าวสู่สหัสวรรษ "

มหาปฏิจฐาน

ธัมมมัย ๔						
๑. ธัมมานุโลมะ (+ → +)				๒. ธัมมปัจจนียะ (- → -)	๓. ธัมมานุโลมปัจจนียะ (+ → -)	๔. ธัมมปัจจนียานุโลมะ (- → +)
หมวดปฏิจฐาน ๖	มหาวาระ ๗	ปัจจนัย ๔	สังขยวาระ			
ติก 22 ทุก 100 ทุกติก 6,600 ติกทูก 4,400 ติกติก 1,386 ทุกทูก 19,800	ปฏิจ- สหชาต- ปัจจย- นิสสย- สังสฏฐ- สัมปยุต- ปัญหา-	ปัจจยानุโลม- ปัจจยปัจจนีย- ปัจจยानุโลมปัจจนีย- ปัจจยปัจจนียานุโลม-	สุตท ทุกาทิ ทุกาทิ			

ปัจจย ๒๔

- ๑.เหตุ เป็นที่ตั้ง มูลราก
- ๒.อาร์มมณ เป็นที่ยินดี ยึดหน่วง
- ๓.อริปติ สหชาตอริปติ : เป็นใหญ่(อำนาจ) และเกิดพร้อมกัน
อาร์มมณอริปติ : ..... และเป็นที่ยินดียึดหน่วง
- ๔.อนันตร เกิดติดต่อกันไม่มีระหว่างกัน
- ๕.สมนันตร เกิดติดต่อกันไม่มีระหว่างกันทีเดียว
- ๖.สหชาต เกิดพร้อมกัน
- ๗.อัญญมัญญ อุปการะแก่กันและกัน
- ๘.นิสสย | สหชาตนิสสย : เป็นที่อาศัย และเกิดพร้อมกัน
วัตถุปรุชาตนิสสย : ..... ที่เกิด และเกิดก่อน
วัตถุอาร์มม.ปรุ.นิส : ..... ที่เกิด อารมณ และเกิดก่อน
- ๙.อุปนิสสย | อาร์มมณอุปนิสสย : เป็นที่อาศัยมีกำลัง และเป็นอารมณ
อนันตรอุปนิสสย : ..... และเกิดติดต่อกัน
ไม่มีระหว่างกัน
ปกตูปนิสสย : ..... และกระทำเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว
- ๑๐.ปรุชาต | วัตถุปรุชาต : เกิดก่อน และเป็นที่เกิด
อาร์มม.ปรุชาต : ..... และเป็นอารมณ
- ๑๑.ปัจจชาต เกิดทีหลัง
- ๑๒.อาเสวน เกิดขึ้นเสพอารมณบ่อยๆ
- ๑๓.กัมม | สหชาตกัมม : กระทำกรารงาน และเกิดพร้อมกัน
นानกขณิกกัมม : จัดการส่งผล และดับไปก่อน
- ๑๔.วิปาก เกิดเป็นผลของกุศล อกุศล ไร้อุตสาหะกังวล

- ๑๕.อาหาร | รูป-อาหาร : นำอาหารรูปให้เกิดขึ้น
นาม-อาหาร : นำสหาตธรรมให้เกิดขึ้น
- ๑๖.อินทริย | สหชาตอินทริย : เป็นใหญ่(หน้าที่) และเกิดพร้อมกัน
ปรุชาตอินทริย : ..... และเกิดก่อน
รูปชีวิตินทริย : ..... และเป็นรูป
- ๑๗.ฉาน ให้สหาตธรรมเพ่งอารมณ์ หรือเพ่งปักษ์ธรรม
- ๑๘.มัคค ให้เป็นทางนำไป
- ๑๙.สัมปยุต ประกอบเป็นอย่างเดียวกัน
- ๒๐.วิปยุต | สหชาตวิป : ไม่ประกอบ และเกิดพร้อมกัน
วัตถุปรุชาตวิป : ..... ที่เกิด และเกิดก่อน
วัตถุอาร์มม.ปรุ.วิป : ..... ที่เกิด อารมณ และเกิดก่อน
ปัจจชาตวิป : ..... และเกิดภายหลัง
- ๒๑.อตติ | สหชาตอตติ : กำลังเกิดอยู่เฉพาะหน้า และเกิดพร้อมกัน
อาร์มม.ปรุ.อตติ : ..... อารมณ - เกิดก่อน
วัตถุปรุชาตอตติ : ..... ที่เกิด - เกิดก่อน
ปัจจชาตอตติ : ..... และเกิดภายหลัง
อาหารอตติ : ..... และเป็นอาหาร
อินทริยอตติ : ..... และเป็นใหญ่
- ๒๒.อวิตต ยังไม่ปราศจากไป(นัยเดียวกับอตติ)
- ๒๓.นัตติ อาศัยการดับไปไม่มีเหลือ
- ๒๔.วิตต อาศัยการปราศจากไปแล้ว

หมายเหตุ - ให้เข้าใจความหมายย่อเป็นเบื้องต้น

- ค่าย่อ -

เห - เหตุ	ปุ - ปุเรชาตะ	ล - สัมปยุตตะ
อา - อาร์มมณะ	ฉา - ปัจจชาตะ	วิป - วิปยุตตะ
ธิ - อธิปติ	เส - อาเสวนะ	อต - อตติ
น - อนันตระ	ก - กัมมะ	นัต - นัตติ
สน - สมนันตระ	ปา - วิปากะ	วิก - วิกตะ
สท - สหชาตะ	หา - อาหาระ	อวิ - อวิกตะ
อัญ - อัญญมัญญะ	อิน - อินทริยะ	อ - วัตถุ
นิส - นิสสยะ	ฉา - ฉานะ	ธ - วัตถุอาร์มมณะ
อุป - อุปนิสสยะ	มค - มัคคะ	(วัตถุ+อารมณ)

ปฏิจฐาน - เป็นปัจจยมีประการต่าง ๆ
- เป็นการจำแนก เป็นการทำให้กระจ่าง
- ตั้งอยู่ทั่วไป ดำเนินไป ๆ
(อภิ ป. ๘๕ อฎฐ. น. ๖)

ปฏิจฐาน ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ได้แก่

๑. ปัจจย ฐ. - แตนเกิดแห่งผล
(ผลย่อมอาศัยเป็นไป แต่สภาวะนั้น)
๒. ปัจจยูปบัน ฐ. - สภาวะ ที่เป็นผลเกิดจากปัจจย ฐ.
๓. ปัจจนิก ฐ. - หมวดฐ.ที่เป็นปรปักษ์ต่อปัจจยูปบัน ฐ.

[ปัจจยโชติกะ (๒๕๐๕) น.]

เอกสารประกอบการบรรยาย " ก้าวสู่พระไตรปิฎก "

มหาวาระ ๗

	(ตัวอย่าง)	ฉวาระ	ความหมาย		เหมือนกันเป็นคู่ ๆ
๑. ๒.	ดียว	ปฏิจจ สหชาโต	อาศัย เกิดพร้อม		แสดงปัจจัยและปัจจัยูปันนร. ด้วยอำนาจรูปธ. และ อรูปธ. เฉพาะที่เกิดพร้อมกันเท่านั้น (สห)
๓. ๔.	กุสล ธมฺม	ปัจจุยา นิสสาย	อาศัย	กุสโล ธมฺโม	ธ.ที่เป็นรูปธ. และอรูปธ. ที่อิง อาศัยกันด้วยอำนาจ สห และ ปุ
๕. ๖.		สํสฏฺโง สมฺปยุตฺต	เจือกัน ประกอบกัน	อุปฺปทฺเตยฺ เหตุปัจจุยา	ปัจจัยธ. และปัจจัยูปันนร. ได้แก่ อรูปเท่านั้น (ส)

ปัจจัยนัย = 4			
ปย	→	+	+ ; - (ทุกาติ)
ปน	→	- ; + (ทุกาติ)	-

(แสดงเฉพาะในฉวาระ)

สูตร,ทุกาติ :- + = อนุโลมนัย; - = ปัจจนีนิย

ทุกาติ :- + ; - = อนุโลมปัจจัยนัย; - ; + = ปัจจนียานุโลมนัย

ทุกาติกา ปุจฉาวาระ ๕			
(3×3) = 9		ป	ท
ป(ปฐม)	→		
ท(ทุติย)	→		
ป+ท	→		

ติกมาติกา ปุจฉาวาระ ๔๕

(7×7) = 49		ป	ท	ต	ป+ท	ป+ต	ท+ต	ป+ท+ต
ป(ปฐม)	→							
ท(ทุติย)	→							
ต(ตติย)	→							
ป+ท	→							
ป+ต	→							
ท+ต	→							
ป+ท+ต	→							

ฉวาระ (๖ วาระแรก) ยกเฉพาะสภาวะที่เป็นปัจจัยูปันนร. ที่ในแต่ละปัจจัย มาแสดงโดยความเป็นขั้นที่ ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยแสดงเนื้อความเหมือนกันเป็นคู่ ๆ ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น

ส่วน ปัญหาวาระ (วาระที่ ๗) โดยการตั้งปุจฉาวาระ ๔๕ ข้อ จากติกมาติกา เป็นต้น แล้วหาคำตอบเฉพาะที่เป็นไปได้

พทจ. ทรงยกขึ้น แสดง เช่น

“กุสโล ธมฺโม กุสลสฺส ธมฺมสฺส เหตุปัจจุเณน ปัจจโย”
(กุ.ธ. เป็นปัจจัยแก่ กุ.ธ. ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย)

ทำให้ทราบสภาวะของปัจจัยธ. และ ปัจจัยูปันนร. ในแต่ละปัจจัยไปพร้อม ๆ กัน (มีความเป็นไปทั้งเหตุและผล)

ในปัจจัยนัย ของปัญหาวาระ จะต่างจากของ ฉวาระ โดย

- ในปัญหาวาระจะใช้วาระ(ที่เป็นอนุโลมนัย)ของปัจจัยที่นอกจากปัจจัยนั้น ๆ
- ในฉวาระจะใช้ ปัจจนิกของปัจจัยนั้น ๆ

(ปฏิฐาน วัตถุจากแดง ภาค ๑ ตอน ๒ น. ๒, ๒๕๔, ภาค ๒ น. ๒)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

ปัจจัย ๘ หมวด : ปณฺหาวารสฺส ปจฺณีย อุทฺธารโ

ปัจจัย ๘ หมวด : โดยการรวม ‘อนันตรชาติ’ เข้ากับ ‘อุปนิสสยชาติ’ (คือ อนันตรอุปนิสสยปัจจัย)

วาระจากอนโณนัยทั้ง ๑๕ วาระ ในปณฺหาวาระ จึงจัดหมวดปัจจัยเสียใหม่ (เพื่อใช้หาวาระในปัจจัยนัย) ได้ดังนี้

	วาระ	หมวดปัจจัยสภาวะ		วาระ	หมวดปัจจัยสภาวะ
1	ก → ก	อา, สห, อุป	5	อก → อก	อา, สห, อุป
2	ก → อก	อา, อุป	6	อก → ก	อา, อุป
3	ก → อพ	อา, สห, อุป, ฉา, กิ	7	อก → อพ	อา, สห, อุป, ฉา, กิ
4	ก → ก,อพ	สห	8	อก → อก,อพ	สห
9	อพ → อพ	อา, สห, อุป, ปุ, ฉา, หา, อิน	11	อพ → อก	อา, อุป, ปุ
10	อพ → ก	อา, อุป, ปุ	14	อก,อพ → อก	สห + ปุ
12	ก,อพ → ก	สห + ปุ	15	อก,อพ → อพ	สห; ฉา + หา, ฉา + อิน
13	ก,อพ → อพ	สห; ฉา + หา, ฉา + อิน			

ปัจจัย ๘ หมวด

๑. หมวด อา : ๑ ปัจจัย - อา

๒. หมวด สห : ๑๕ ปัจจัย - เห สหธิ สห อัญ สหนิส สหํ ปา นามหา สหอิน ฉา มัค สหวิป สหัตถ สหวิ

๓. หมวด อุป : ๕ ปัจจัย - นํ สนํ นอุป เส นํ นัต วิค, อาธิ อาอุป (ย่อมรวม ปอุป ด้วย)

๔. หมวด ปุ : ๖ ปัจจัย - ฤปุ ฤปฺนิส ฤปฺอิน ฤปฺวิป ฤปฺัต ฤปฺอวิ { ฤปฺวิป กับ ฌาวิป อยู่ในปัจจัย ๒ หมวดนี้ และ สหวิป อยู่ในปัจจัยหมวด ‘สห’ }

๕. หมวด ฉา : ๔ ปัจจัย - ฌา ฌาวิป ฌาัต ฌาอวิ

๖. หมวด กิ : ๑ ปัจจัย - นากิ

๗. หมวด หา : ๓ ปัจจัย - รูปหา รูปหาัต รูปหาอวิ

๘. หมวด อิน : ๓ ปัจจัย - รูปอิน รูปอินัต รูปอินอวิ

{ รูปอาหาร ที่เคยอุปาทกขณะแล้ว ถึงฐิตินะของตน
ย่อมยังความเป็นอาหารปัจจัย (รูปหา) ให้สำเร็จ

{ รูปอิน แม้จะเป็นปัจจัยแก่ ฐ.ท. ที่เกิดร่วมกับตน ก็ย่อมเป็นด้วยอำนาจ
เพียงการตามเล็งรักษาท่านั้น ไม่ใช่ด้วยอำนาจแห่งการให้เกิดขึ้น

ธัมมานุโลมณัย : ความต่างปัจจัยนัย ๔

ปัจจัยนัย ใน ทวาระ พกจ.ทรงยก ปัจจนิก ธ. (ธ. ที่นอกจากปัจจัยุบันน ธ.) มาแสดงโดยความเป็นขั้นธ ส่วนในปัญหาวาระ ทรงยก ธ. ที่นอกจากปัจจัยของปัจจัยหนึ่ง ๆ มาแสดงด้วยการสงเคราะห์สภาวะ ธ. เหล่านั้นลงในปัจจัยทั้งหมดที่นอกจากปัจจัยนั้น ๆ

	ปัจจัยนัย	ทวาระ	ปัญหาวาระ
๑	อนุโลมณัย	แสดงวาระจากปัจจัยุบันน ธ. ของปัจจัยนั้น ๆ	แสดงวาระจากปัจจัยและปัจจัยุบันน ธ. ของปัจจัยนั้น ๆ
๒	ปัจจัยนัย	แสดงวาระจากปัจจนิก ธ. ของปัจจัยนั้น ๆ	แสดงวาระปัจจัยและปัจจัยุบันน ธ. ของปัจจัยอื่นทั้งหมด ยกเว้นปัจจัยนั้น ๆ
๓	อนุโลมปัจจัยนัย	แสดงปัจจัยที่เป็นมูลด้วยปัจจัยุบันน ธ. กับ ปัจจนิก ธ. ของปัจจัยที่เป็นมูลี แล้วนำมาทวาระ	แสดงจำนวนวาระที่เข้ากันได้ เช่น เห ๗ วาระ กับ นอ ๑๕ วาระ (คือปฏิเสธ อา) นอ ย่อมได้วาระใน สห ด้วย จึงนับวาระที่เข้ากันได้ ๗ วาระ หรือ เห ๗ นอ ๑๑ แตนนอ (ปฏิเสธ อัญ) ย่อมไม่ได้ใน กุ ↔ กุ, อุก ↔ อุก, อัฟ ↔ อัฟ (จิ ↔ จิ, มหาภู ↔ มหาภู, ป.ททย ↔ ป.จิ) จึงเข้ากันได้ ๓ วาระ ตามนิเทศข้อที่ ๔ ของ สหชาติ
๔	ปัจจัยยานุโลม	แสดงปัจจัยที่เป็นมูลด้วยปัจจนิก ธ. กับ ปัจจุบันน ธ. ของปัจจัยที่เป็นมูลีแล้วนำมาทวาระ	แสดงจำนวนวาระที่เข้ากันได้ เช่น นเห ๑๕ วาระ (ปฏิเสธ เห ซึ่งต่างชาติ กับ อา) กับ อา ๕ วาระ ซึ่ง นเห (ไม่ใช่ เห) ย่อมได้วาระของ อา ด้วย จึงนับเข้ากันได้ทั้ง ๕ วาระ หรือ นเห ๑๕ (ปฏิเสธซึ่ง เห แต่ อธ.สห ยังอยู่) จึงเข้ากับ อัญ นับได้ ๓ วาระ

เหตุ	
ปย	ปน.
×	✓
	นเหตุ ในทวาระ

เห	อา	ธ	น	สน	สห	อัญ	นิส	อุป	ปุ	ฉา	เส	ก	ปา	หา	อิน	ฉา	ม	ก	วิป	อ	น	วิค	อวิ
×	✓ (แต่ละปัจจัยยอมไม่ใช่ เหตุปัจจัย)																						
	นเหตุ ในปัญหาวาระ																						

ในปัญหาวาระ : ธ. ที่แสดงด้วยการสงเคราะห์สภาวะ ธ. ในปัจจัยทั้งหมดที่นอกจากปัจจัยนั้น ๆ เช่น นเหตุ คือไม่ใช่เหตุปัจจัย

ใน ทวาระ : ธ. ที่นอกผล คือเป็น ปัจจุบันน ธ. ของปัจจัยนั้น ๆ เช่น เหตุปัจจัย ธ. ที่นอกผล คือ ปัจจนิก ธ. ของเหตุ นำมาแสดงโดยความเป็นขั้นธ เป็นต้น

จำนวนวาระในชั้นมานุโลม : กุสลติกะ (สุทรมูลกนัย)

ปัจจัยมานุโลมนัย

[๖๒๕] เหตุยา สตุต, อารมมณ นว, อธิปัตติยา ทส, อนนฺตเร สตุต, สมฺมณฺตเร สตุต, สหชาเต นว, อญฺญมญฺเญ ตีณิ, นิสฺสเย เตรส, อุปฺนิสฺสเย นว, ปุเรชาเต ตีณิ, ปจฺจาชาเต ตีณิ, อาเสวเน ตีณิ, กมฺเม สตุต, วิปาเก เอกํ, อาหารเ สตุต, อินฺทฺริเย สตุต, ฌาเน สตุต, มกฺเค สตุต, สมฺปยุตฺเต ตีณิ, วิปฺปยุตฺเต ปญฺจ, อตฺถิยา เตรส, นตฺถิยา สตุต, วิกเต สตุต, อวิกเต เตรส ฯ

ปัญหาวาระ

ปัจจัยปัจจัยนัย

[๖๒๕] นเหตุยา ปณฺณรส, นอารมฺมณ ปณฺณรส, นอธิปัตติยา ปณฺณรส, นอนนฺตเร ปณฺณรส, นสมฺมณฺตเร ปณฺณรส, นสหชาเต เอกาทส, นอญฺญมญฺเญ เอกาทส, นนิสฺสเย เอกาทส, นอุปฺนิสฺสเย ปณฺณรส, นปุเรชาเต เตรส, นปจฺจาชาเต ปณฺณรส, นอาเสวเน ปณฺณรส, นกมฺเม ปณฺณรส, นวิปาเก ปณฺณรส, นอาหารเ ปณฺณรส, นอินฺทฺริเย ปณฺณรส, นฌาเน ปณฺณรส, นมกฺเค ปณฺณรส, นสมฺปยุตฺเต เอกาทส, นวิปฺปยุตฺเต นว, นอตฺถิยา นว, นนตฺถิยา ปณฺณรส, นวิกเต ปณฺณรส, นอวิกเต นว ฯ

ปฏิจวาระ และสหชาตวาระ

[๗๖], [๒๔๐] เหตุยา นว, อารมฺมณ ตีณิ, อธิปัตติยา นว, อนนฺตเร ตีณิ, สมฺมณฺตเร ตีณิ, สหชาเต นว, อญฺญมญฺเญ ตีณิ, นิสฺสเย นว, อุปฺนิสฺสเย ตีณิ, ปุเรชาเต ตีณิ, อาเสวเน ตีณิ, กมฺเม นว, วิปาเก เอกํ, อาหารเ นว, อินฺทฺริเย นว, ฌาเน นว, มกฺเค นว, สมฺปยุตฺเต ตีณิ, วิปฺปยุตฺเต นว, อตฺถิยา นว, นตฺถิยา ตีณิ, วิกเต ตีณิ, อวิกเต นว ฯ

[๑๐๕], [๒๔๑] เหตุยา เทว, นอารมฺมณ ปญฺจ, นอธิปัตติยา นว, นอนนฺตเร ปญฺจ, นสมฺมณฺตเร ปญฺจ, นอญฺญมญฺเญ ปญฺจ, นอุปฺนิสฺสเย ปญฺจ, นปุเรชาเต สตุต, นปจฺจาชาเต นว, นอาเสวเน นว, นกมฺเม ตีณิ, นวิปาเก นว, นอาหารเ เอกํ, นอินฺทฺริเย เอกํ, นฌาเน เอกํ, นมกฺเค เอกํ, นสมฺปยุตฺเต ปญฺจ, นวิปฺปยุตฺเต ตีณิ, นนตฺถิยา ปญฺจ, นวิกเต ปญฺจ ฯ

ปัจจัยวาระ และนิสสยวาระ

[๒๓๒], [๓๕๔] เหตุยา สตุตฺตรส, อารมฺมณ สตุต, อธิปัตติยา สตุตฺตรส, อนนฺตเร สตุต, สมฺมณฺตเร สตุต, สหชาเต สตุตฺตรส, อญฺญมญฺเญ สตุต, นิสฺสเย สตุตฺตรส, อุปฺนิสฺสเย สตุต, ปุเรชาเต สตุต, อาเสวเน สตุต, กมฺเม สตุตฺตรส, วิปาเก เอกํ, อาหารเ สตุตฺตรส, อินฺทฺริเย สตุตฺตรส, ฌาเน สตุตฺตรส, มกฺเค สตุตฺตรส, สมฺปยุตฺเต สตุต, วิปฺปยุตฺเต สตุตฺตรส, อตฺถิยา สตุตฺตรส, นตฺถิยา สตุต, วิกเต สตุต, อวิกเต สตุตฺตรส ฯ

[๒๕๑], [๓๕๑] เหตุยา จตุตฺตาริ, นอารมฺมณ ปญฺจ, นอธิปัตติยา สตุตฺตรส, นอนนฺตเร ปญฺจ, นสมฺมณฺตเร ปญฺจ, นอญฺญมญฺเญ ปญฺจ, อุปฺนิสฺสเย ปญฺจ, นปุเรชาเต สตุต, นปจฺจาชาเต สตุตฺตรส, นอาเสวเน สตุตฺตรส, นกมฺเม สตุต, นวิปาเก สตุตฺตรส, นอาหารเ เอกํ, นอินฺทฺริเย เอกํ, นฌาเน เอกํ, นมกฺเค เอกํ, นสมฺปยุตฺเต ปญฺจ, นวิปฺปยุตฺเต ตีณิ, นนตฺถิยา ปญฺจ, นวิกเต ปญฺจ ฯ

สังสัฏฐวาระ และสัมปยุตตวาระ

[๓๕๘], [๔๗๘] เหตุยา ตีณิ, อารมฺมณ ตีณิ, อธิปัตติยา ตีณิ, อนนฺตเร ตีณิ, สมฺมณฺตเร ตีณิ, สหชาเต ตีณิ, อญฺญมญฺเญ ตีณิ, นิสฺสเย ตีณิ, อุปฺนิสฺสเย ตีณิ, ปุเรชาเต ตีณิ, อาเสวเน ตีณิ, กมฺเม ตีณิ, วิปาเก เอกํ, อาหารเ ตีณิ, อินฺทฺริเย ตีณิ, ฌาเน ตีณิ, มกฺเค ตีณิ, สมฺปยุตฺเต ตีณิ, วิปฺปยุตฺเต ตีณิ, อตฺถิยา ตีณิ, นตฺถิยา ตีณิ, วิกเต ตีณิ, อวิกเต ตีณิ ฯ

[๔๐๕], [๔๘๑] เหตุยา เทว, นอธิปัตติยา ตีณิ, นปุเรชาเต ตีณิ, นปจฺจาชาเต ตีณิ, นอาเสวเน ตีณิ, นกมฺเม ตีณิ, นวิปาเก ตีณิ, นฌาเน เอกํ, นมกฺเค เอกํ, นวิปฺปยุตฺเต ตีณิ ฯ

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

ปัญหาหาระ : กุสลติกะ ปัจจยานุโลมณัย (เทียบกับปัจจัย ๘ หมวด)

ปัจจัย ปัญหาหาระ		เห	อา	② ธ สท อุป	น สน	สท	อัญ	③ นิส สท ฎ ฎา	③ อุป อา น ปกต	③ ป อา ฎ ฎา	จ	เส	③ ก สท นา น	ปา	② หา นาม รูป	③ อิน สท รูป ฎ	ฉา	มค	ส	④ วิป สท ฎ ฎา จา	⑦ อติ สท อา ฎ ฎา จา รุทา รุอิน	นัต วิค
ก	ก	สท	อา	สท,อุป	(น)อุป	สท	สท	สท	อุป	-	-	(น)อุป	สท	-	สท	สท	สท	สท	สท	-	สท	(น)อุป
	อก	-	อา	(อา)อุป	-	-	-	-	(อา,ป)อุป	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อฬ	สท	อา	สท,อุป	(น)อุป	สท	-	สท	อุป	-	ฉา	-	สท,นอุป,นาก	-	สท	สท	สท	สท	-	สท,ฉา	สท,ฉา	(น)อุป
	ก,อฬ	สท	-	สท	-	สท	-	สท	-	-	-	-	สท	-	สท	สท	สท	สท	-	-	สท	-
อก	อก	สท	อา	สท,อุป	(น)อุป	สท	สท	สท	อุป	-	-	(น)อุป	สท	-	สท	สท	สท	สท	สท	-	สท	(น)อุป
	ก	-	อา	-	-	-	-	-	(ป)อุป	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อฬ	สท	อา	สท	(น)อุป	สท	-	สท	(น,ป)อุป	-	ฉา	-	สท,นาก	-	สท	สท	สท	สท	-	สท,ฉา	สท,ฉา	(น)อุป
	อก,อฬ	สท	-	สท	-	สท	-	สท	-	-	-	-	สท	-	สท	สท	สท	สท	-	-	สท	-
อฬ	อฬ	สท	อา	สท,อุป	(น)อุป	สท	สท	สท,ป	อุป	ป	ฉา	(น)อุป	สท	สท	สท,รุทา	สท,รุอิน	สท	สท	สท	สท,ป,ฉา	สท,ป,ฉา,รุทา,รุอิน	(น)อุป
	ก	-	อา	(อา)อุป	(น)อุป	-	-	ป	อุป	ป	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ป	ป	(น)อุป
	อก	-	อา	(อา)อุป	(น)อุป	-	-	ป	อุป	ป	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ป	ป	(น)อุป
ก,อฬ	ก	-	-	-	-	-	-	*สท;ป	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*สท;ป	-
	อฬ	-	-	-	-	สท	-	สท	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*สท,ฉา;รุทา;รุอิน	-
อก,อฬ	อก	-	-	-	-	-	-	*สท;ป	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*สท;ป	-
	อฬ	-	-	-	-	สท	-	สท	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*สท,ฉา;รุทา;รุอิน	-
รวมวาระ		7	9	10	7	9	3	13	9	3	3	3	7	1	7	7	7	7	3	5	13	7

ฉวาระ - ปฏิจวาระ : กุสสติกะ ปัจจยานุโลมณัย

ปัจจัย ปัจจัย		เห	อา	②	น สน	สห	อัญ	③	③	③	ฉา	เส	③	ปา	②	③	ฉา	มัด	ส	④	⑦		นัด วัด
				ธ อา				นิส	อุป	ป			ก		หา	อิน				วิป	อ	อ	
ปัจจัย								สห ฤ ฤ	อา น ปกต	อา ฤ ฤ			สห นา น		นาม รูป	สห รูป ฤ				สห ฤ ธา ฉา	สห อา ฤ ฉา ฤ ฤ	ธา ฤ ฤ	
ก	ก	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	อก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	อ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-	
	ก, อ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-	
อก	อก	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	ก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	อ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-	
	อก, อ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-	
อ	อ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	ก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	อก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
ก, อ	ก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	อ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-	
อก, อ	อก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	อ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-	
รวมวาระ		9	3	9	3	9	3	9	3	3	-	3	9	1	9	9	9	9	3	9	9	3	

นวาระ – ปัจจวาระ : กุสลติกะ ปัจจยานุโลมนัย

ปจฺจวาระ		เห	อา	ธ	นํ สนํ	สท	อญ	นิส	อุป	ป	จา	เส	กํ	ปา	หา	อิน	ฌา	มค	ส	วิป	อิต อวิ	นิต นิต
กุ	กุ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	อกุ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
	กุ, อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
อกุ	อกุ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	กุ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
	อกุ, อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
อัพ	อัพ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	กุ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	อกุ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*
	กุ, อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*		*	*	*	*	-	*	*	-
	อกุ, อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
กุ, อัพ	กุ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*		*	*	*	*	-	*	*	-
	กุ, อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
อกุ, อัพ	อกุ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
	อกุ, อัพ	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	*	*	-
รวมนวาระ		17	7	17	7	17	7	17	7	7	-	7	17	1	17	17	17	17	7	17	17	7

ฉวาระ – ปัจจยวาระ : กุสลติกะ ปัจจยปัจจนียนัย

ปจจวาระ	ปัจจย	น เห	น อา	น ธิ	น นสน	น สห	น อัญ	น นิส	น อุป	น ป	น ฉา	น เส	น ก	น ปา	น หา	น อิน	น ฉา	น มค	น ส	น วิป	โนนัต โนนวิ	โนนัต โนนวิ
กุ	กุ	-	-	*	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	*	-	-
	อกุ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อัฟ	-	*	*	*	-	*	-	*	*	*	*	-	*	-	-	-	-	*	-	-	*
	กุ, อัฟ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
อกุ	อกุ	*	-	*	-	-	-	-	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	*	*	-	-
	กุ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อัฟ	-	*	*	*	-	*	-	*	*	*	*	-	*	-	-	-	-	*	-	-	*
	อกุ, อัฟ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
อัฟ	อัฟ	*	*	*	*	-	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*
	กุ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
	อกุ	*	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
	กุ, อัฟ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
	อกุ, อัฟ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
กุ, อัฟ	กุ	-	*	*	*	-	-	-	*	-	*	*	*	*	-	-	-	-	*	-	-	*
	อัฟ	-	-	*	-	-	*	-	-	*	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
	กุ, อัฟ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
อกุ, อัฟ	อกุ	*	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	-	-	-	-	*	-	-	-
	อัฟ	-	*	*	*	-	*	-	*	*	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	*
	อกุ, อัฟ	-	-	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมวาระ		4	5	17	5	-	5	-	5	7	17	17	7	17	1	1	1	1	5	3	-	5

ฉวาระ – สังกัณฐฉวาระ : กุสลดิกะ ปัจจยานุโลมนัย

ปัจจัย ปัจจัย		เห	อา	②	น	สท	อญ	③	③	③	ฉ	เส	③	ปา	②	③	ฉา	มัด	ส	④	⑦	นัต
				ธ				สน	นิส	อุป			ป		ก	อิน				วิป	อิต	
ปัจจัย				สท อา				สท ฤ ธา	อา น ปกต	อา ฤ ธา			สท นา น		นาม รูป	สท รูป ฤ				สท ฤ ธ ฉา	สท อา ฤ ธา ฉา รูป ฤ ธา	นัต
ก	ก	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
อก	อก	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
อ	อ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
รวม		3	3	3	3	3	3	3	3	3	-	3	3	1	3	3	3	3	3	3	3	3

ฉวาระ – สังกัณฐฉวาระ : กุสลดิกะ ปัจจยปัจจนินัย

ปัจจัย ปัจจัย		น เห	น อา	② น ธ	น น สน	น ส	น อญ	③ น นิส	③ น อุป	③ น ป	น ฉา	น เส	③ น ก	น ปา	② น หา	③ น อิน	น ฉา	น มค	น ส	④ น วิป	⑦ น อิต น อวิ	โน นิต น นิต
กุ	กุ	-	-	*	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	*	-	-
อกุ	อกุ	*	-	*	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	*	-	-
อพิ	อพิ	*	-	*	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	-	-	*	*		*	-	-
รวมวาระ		2	-	3	-	-	-	-	-	3	3	3	3	3	-	-	1	1	-	3	-	-

สาเหตุที่มีการศึกษา ‘ปัญหาวาระ’ ก่อน ‘ฉวาระ’

ฉวาระมุ่งแสดงผล ฐ. คือยกเอาแต่สภาวะของปัจจุปปัน ฐ. ของแต่ละปัจจยมาแสดงโดยความเป็นขั้นบันไดเกิดขึ้นได้อย่างไร (แสดงผลสาวไปหาเหตุ) หากมิได้ทราบสภาวะของปัจจย ฐ. มาก่อน การหาสภาวะของปัจจุปปัน ฐ. ย่อมลำบาก

จึงมีการยกปัญหาวาระขึ้นแสดงก่อน เพื่อให้ทราบสภาวะของปัจจย ฐ. และปัจจุปปัน ฐ. ในแต่ละปัจจยไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งในปัญหาวาระ มุ่งแสดงสภาวะของปัจจยเป็นสำคัญ ว่าเป็นเหตุเป็นปัจจยให้เกิดปัจจุปปัน ฐ. อะไรบ้าง (แสดงเหตุสาวไปหาผล) รวมทั้งแสดงปัจจนิก ฐ. ไว้ด้วย

ปัจจัย ๒๔ : อุทเทส

	ชื่อปัจจัย	ธ.ที่ช่วยอุปการะโดยความ...		ชื่อปัจจัย	ธ.ที่ช่วยอุปการะโดยความ...
๑	เหตุปัจจัย	เป็นเหตุ	๑๓	กัมมปัจจัย	ปรุงแต่งเพื่อให้กิจต่าง ๆ สำเร็จลง
๒	อาร์มมณปัจจัย	เป็นอาร์มณ	๑๔	วิปากปัจจัย	เป็นวิปากคือถึงความสุขและหมดกำลังลง
๓	อธิปติปัจจัย	เป็นอธิบดี	๑๕	อาหารปัจจัย	เป็นผู้นำมา
๔	อนันตรปัจจัย	ติดต่อกันไม่มีระหว่างกัน	๑๖	อินทริยปัจจัย	เป็นผู้ปกครอง
๕	สมันตรปัจจัย	ติดต่อกันไม่มีระหว่างกันทีเดียว	๑๗	ฌานปัจจัย	เป็นผู้เพ่งอาร์มณ
๖	สหชาติปัจจัย	เกิดขึ้นพร้อมกัน	๑๘	มัคคปัจจัย	เป็นหนทาง
๗	อัญญมัญญปัจจัย	อาศัยกันและกัน	๑๙	สัมปยุตตปัจจัย	เป็นผู้ประกอบ
๘	นิสสยปัจจัย	เป็นที่อาศัย	๒๐	วิปยุตตปัจจัย	เป็นผู้ไม่ประกอบ
๙	อุปนิสสยปัจจัย	เป็นที่อาศัยที่มีกำลังมาก	๒๑	อตถิปัจจัย	เป็นผู้ยังมีอยู่
๑๐	ปุเรชาติปัจจัย	เกิดก่อน	๒๒	หัตถิปัจจัย	เป็นผู้ไม่มี
๑๑	ปัจฉาชาติปัจจัย	เกิดทีหลัง	๒๓	วิคตปัจจัย	เป็นผู้ปราศจากไป
๑๒	อาเสวนปัจจัย	เสพบ่อย ๆ	๒๔	อวิคตปัจจัย	เป็นผู้ยังไม่ปราศจากไป

รูป ๗ หมวด

จากสมุฏฐาน ๔	กัม	{ ๑. ปฏิสนธิกัมมชรูป ๒๐ ๒. ปวัตติกัมมชรูป ๒๐ }	=	อวินิปโกชรูป ๕	+	ปสาทรูป ๕, ภาวรูป ๒, ชีวีตรูป ๑, หทยรูป ๑	+	ปริจเจตรูป ๑	+	อุปาย-สันตติรูป ๒	= ๒๐
	จิต	๓. อสัณญสัจจกัมมชรูป ๑๒	=								= ๒๐
		๔. จิตตชรูป ๑๗	=								= ๑๒
	อตุ	{ ๕. อตุชรูป ๑๕ ๖. พาหิรรูป ๑๒ }	=								= ๑๗
		๗. อาหารชรูป ๑๔	=								= ๑๕
			=								= ๑๒
			=								= ๑๔

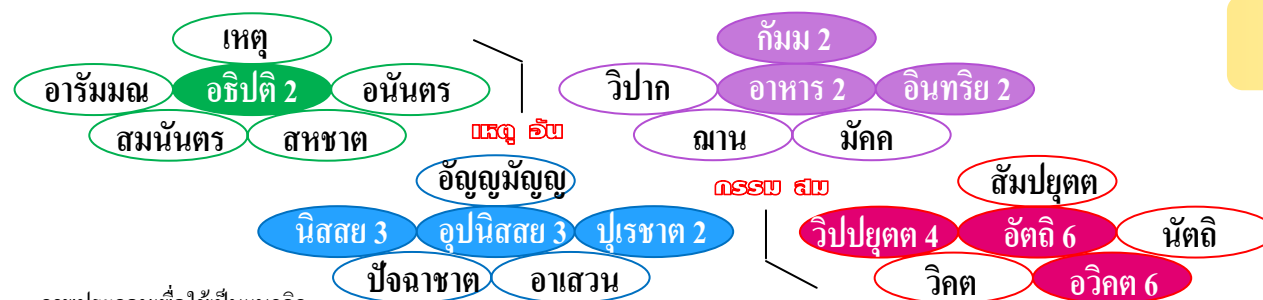
ปัจจัย ๒๔ : อุปมาโดยย่อ

๑. เหตุ : เป็นที่ตั้งอยู่เฉพาะแห่งผล ดุจรากแก้วของต้นไม้ใหญ่ เป็นที่ให้ตั้งอยู่ของต้นไม้
๒. อารัมมณ : เป็นที่ให้จิตเจ.ท. ยึดหน่วง ดุจคนชรา หรือคนทุพพล อาศัยไม้เท้า หรือเชือกยึดหน่วงให้ลุกขึ้นทรงตัวเดินได้
๓. อธิปติ : เป็นใหญ่กว่าสหชาติ ฐ. ที่เกิดร่วมกัน ดุจการครอบครอง อาณาจักรแห่งพระราชา
๔. อนันตร : เกิดเป็นลำดับไม่มีระหว่างกัน ดุจรัชทายาทองค์แรกขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าจักรพรรดิทันที
๕. สมันตร : เกิดเป็นลำดับไม่มีระหว่างกันเลยทีเดียว ดุจการสวรรคตแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ พระราชโอรสต้องสืบราชสมบัติ
๖. สหชาติ : เกิดพร้อมร่วมกัน อุดหนุนกัน ดุจดวงไฟกับแสงไฟ
๗. อัญญมัญญ : อาศัยอุดหนุนกันและกันให้เกิดขึ้น ดุจไม้ขาหยั่ง ๓ ขา ที่ต้องอิงอาศัยกันตั้งอยู่
๘. นิสสย : เป็นที่อาศัยขณะนั้น
- อธิฐานการ(อาการที่ตั้งมั่น) เหมือนผืนดินเป็นที่อาศัยของต้นไม้
  - นิสสยการ(อาการที่อิงอาศัย) เหมือนผืนผ้าเป็นที่อาศัยแก่ภาพวาด
๙. อุปนิสสย : เป็นที่อาศัยที่มีกำลังมาก แม้แก่ ฐ. ที่ไม่ได้เกิดพร้อมกัน ดุจการมีเมล็ดข้าว ที่นา น้ำฝน ต่อมาจึงให้มีข้าวสุกได้
๑๐. ปุเรชาติ : เกิดก่อนแล้วยังอยู่อุดหนุน ฐ. ที่เกิดหลัง ดุจพระอาทิตย์ ที่เกิดอยู่ก่อน ยังสัตรีโลก ท. ได้อาศัยเกิดขึ้นเป็นไป
๑๑. ปัจฉาชาติ : ฐ. ที่เกิดภายหลังอุดหนุน ฐ. ที่เกิดก่อนให้ตั้งอยู่จนครบอายุ ดุจต้นไม้ที่ปลูกแล้วตั้งอยู่ได้ ด้วยการอาศัยน้ำภายหลัง
๑๒. อาเสวน : เสพอารมณ์บ่อย ๆ อุดหนุน ฐ. ที่เชื้อสายเดียวกันเกิดขึ้น ดุจบุคคลเรียนวิชาที่คล้ายกับที่เรียนไปก่อน ย่อมเป็นไปในความเข้าใจได้เร็วขึ้น
๑๓. กัมม : เจตนาที่ปรุงแต่งสหชาติ ฐ. ดุจนายทหารผู้บังคับบัญชาที่ให้เหล่าทหารผู้ใต้บังคับบัญชาทำหน้าที่ไปตามคำสั่งตน

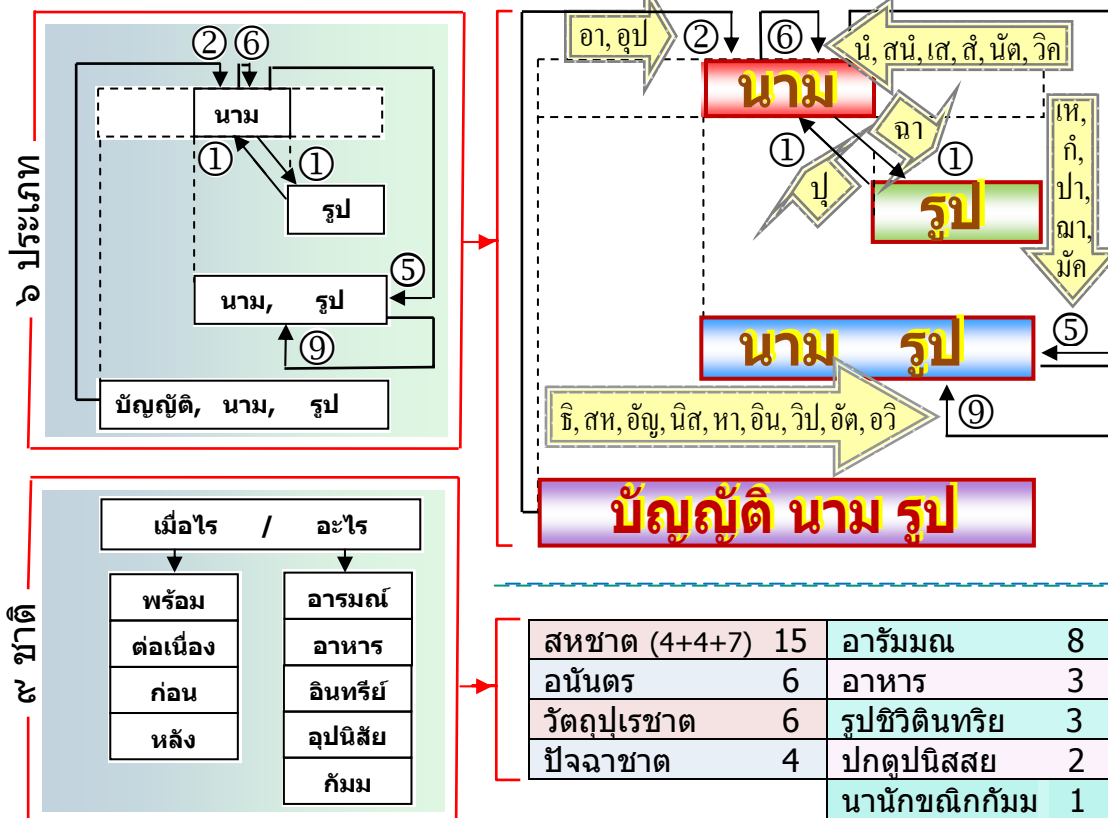
๑๔. วิปาก : เป็นผลของกุศล อกุศล (วิปากนามขันธ ๔) อุดหนุนกันและกัน และปฏิ.กรุป - จิรูป ดุจความชราแม้ไม่พึงปรารถนา และไม่ได้ชวนชราให้เกิด ก็ต้องบังเกิดขึ้น
๑๕. อาหาร : ช่วยค้ำจุน แก่รูปและนาม ดุจเสาเรือนที่ค้ำจุนตัวเรือนให้ดำรงอยู่ได้
๑๖. อินทริย : เป็นใหญ่เฉพาะกิจของตน ดุจรัฐมนตรีเป็นใหญ่ในงานเฉพาะกระทรวงตน
๑๗. ฌาน : การเพ่งอารมณ์อย่างแน่วแน่ ดุจการเล็งเห็นที่ไกลของต้นหน ที่สามารถบอกผู้อยู่ข้างล่างรู้ว่าในที่ไกลนั้น ๆ มีอะไรบ้าง
๑๘. มัคค : ปัจจัย ฐ. ที่จัดแจงสัมปยุตต ฐ. และเป็นทางอุดหนุนไปสู่สุคติ ทุกคติ และนิพพาน ดุจพาหนะเดินทางไปสู่ที่หมายต่าง ๆ
๑๙. สัมปยุตต : ประกอบพร้อมกัน ๔ ประการ (ขันธ ๔) แม้ทำหน้าที่ต่างกัน แต่สัมปยุตกันได้) เหมือนเกสรชงตมธรรส ที่กลมกลืนกัน เป็นรสเดียว (น้ำมันเนย, น้ำมันงา, น้ำผึ้ง, น้ำตาลโตนด)
๒๐. วิปยุตต : ไม่ประกอบกัน แต่อุดหนุนซึ่งกันและกัน ดุจคน ๒ คน ที่ไม่ใช่ญาติกันแต่อาศัยบ้านเดียวกัน หรือ รส ๖ อย่าง ที่ไม่กลมกลืนกัน (หวาน,เปรี้ยว, ฝาด, เฝื่อน, ขม, เผ็ด)
๒๑. อัตติ : ปัจจัย ฐ. ที่อุดหนุนปัจจัยปบัน ฐ. ปราภภูมิอยู่ด้วยกัน ดุจพื้นแผ่นดินกับต้นไม้
๒๒. หนัตติ : ปัจจัยปบัน ฐ. จะเกิดขึ้นได้เมื่อปัจจัย ฐ. ดับไปก่อน ดุจการดับแห่งแสงสว่างแล้ว ความมืดจึงปรากฏได้
๒๓. วิคต : ปัจจัย ฐ. ดับไปก่อน ปัจจัยปบัน ฐ. จึงเกิดขึ้น ดุจการปรากฏแสงพระจันทร์ เมื่อแสงพระอาทิตย์ลับหายไปแล้ว
๒๔. อวิคต : ปัจจัย ฐ. ที่ยังไม่ปราศจากไป ตั้งอยู่พร้อมกับปัจจัยปบัน ฐ. ดุจการดำรงอยู่แห่งน้ำในมหาสมุทรที่ยังสัตรีน้ำ ท. ให้อาศัยเป็นอยู่ได้

(เก็บความย่อจาก ปัจจัยโชติกะ สาริปายะ สรุปีตถนิสสยะ น.๓๗๑ เป็นต้น)

ปัจจัย ๒๔ (๔๗) : ๖ ประเภท, ๘ ชาติ

ภาพประกอบเพื่อใช้เป็นแนวคิด
ในการให้เข้าใจและฝึกจำเท่านั้น

อาลัมพณูปนิสยกมมคติปัจจัย ๘
สพเพปิ ปัจจา สโมธานํ จตุวิสติ กจฺจนฺติ ฯ

ปัจจัยทั้งหมดย่อมประชุมลงได้ ๔

- อารัมมณปัจจัย : ในความเป็นอารมณ์
- อุปนิสสย " : " เหตุที่มีกำลัง
- กัมม " : " การกระทำ, จัดแจง
- อัตติ " : " สภาพที่มิอยู่

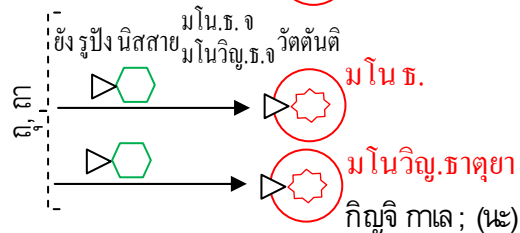
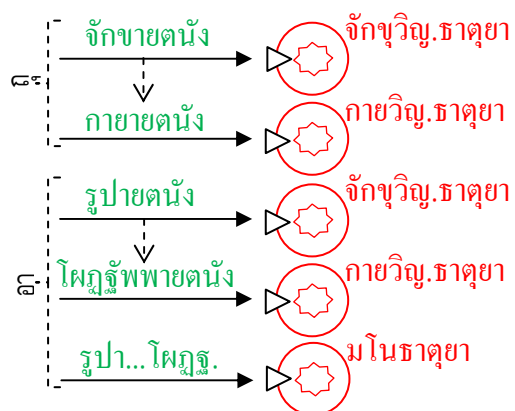
ปัจจัย ๘ ชาติ

๑. สหชาติ (15) :
(ใหญ่) - สห, สหนิส, สหอัต, สหวิ,
(กลาง) - อัญ, ปา, ส, สหวิ,
(เล็ก) - เห, สหวิ, สหก, นามหา, สหอิน, ฌา, มัค
๒. อารัมมณ (8) : อา, อาธิ, ฌา, นิส, อาอุป,
อาอุป, ฌา, วิป, อาอุป, อาอุป,
อาอุป, ฌา, วิป, อาอุป, อาอุป
๓. อนันตร (6) : น, ส, น, น, เส, นัต, วิค
๔. วัตถุปุเรชาติ (6) : ฌ, นิส, ฌ, ฌ, ฌ,
ฌ, วิป, ฌ, ฌ, ฌ,
ฌ, วิป, ฌ, ฌ, ฌ,
๕. ปัจจชาติ (4) : ฌา, ฌา, ฌา, ฌา
๖. อาหาร (3) : ฌา, ฌา, ฌา
๗. รูปชีวิตินทริย (3) : ฌา, ฌา, ฌา
๘. ปกตูปนิสสย (2) : สห, ฌา, ฌา
๙. นานักขณิกกัมม (1) : ฌา

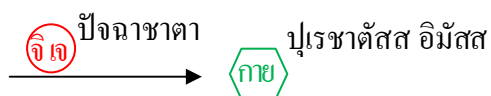
ในปัจจุโวการภพ : มีทั้งรูป-นาม ย่อมได้ทั้ง ๒๔ ปัจจัย
จตุโวการภพ : มีแต่นาม จึงมี ๒๑ ปัจจัย
(เว้น - ปุเรชาติ, ปัจจชาติ, วิปปยุตต)
เอกโวการภพ : มีแต่นาม จึงมี ๗ ปัจจัย ได้แก่ สหชาติ
อัญญมัญญ, นิสสย, กัมม, อินทริย, อัตติ, อวิคต

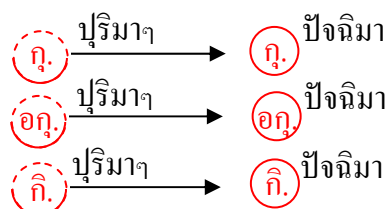
၈၀. ပျ

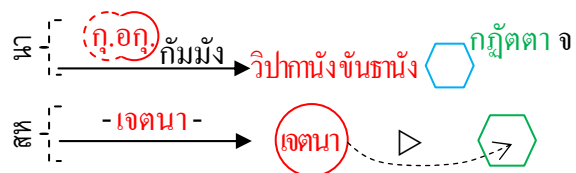
๑๑. ฌา

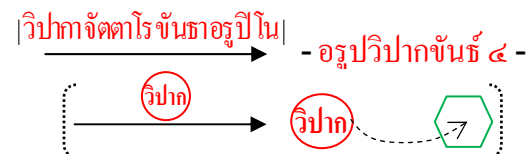
କେ. ଶେ

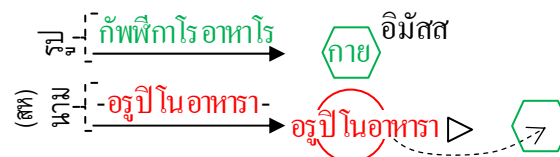
ଗଣ. ନି

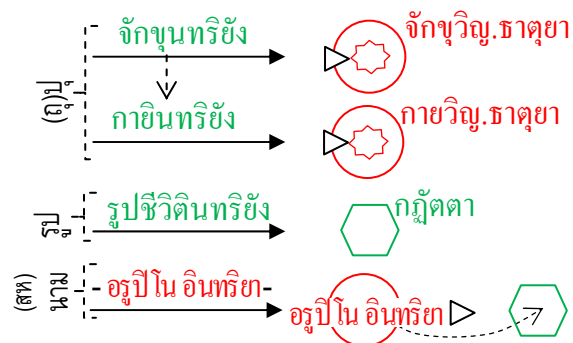
๑๔. ปา

๑๕. ห้า

๑๖. อิน

କେ. ଲା

๑๕. ม้า

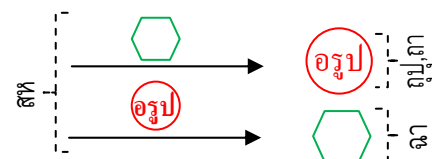

୧୫. ଣି

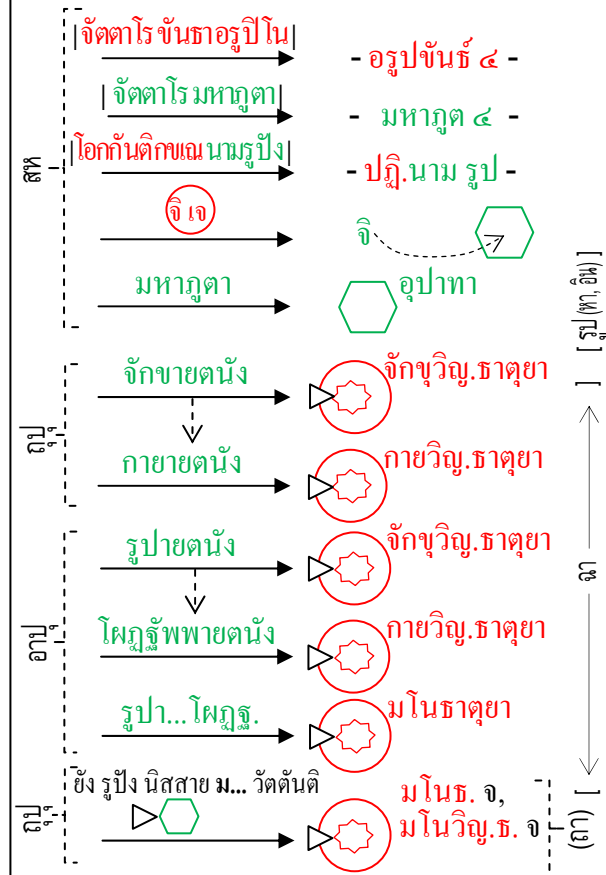

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

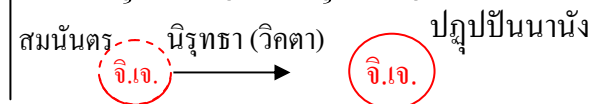
២០. វិប

២១,២៤. ច័ត្ត, ចវិ.

๒๒,๒๓. น้ํ๓, ๖๓.

ปัจจัย ๒๔ : โดยพิสดาร ๕๒

	เห	อา	ธิ	นั	สนั	สห	อัญ	นิส	อุป	ปุ	ฉา	เส	กั	ปา	หา	อิน	ฉา	มัค	ตั	วิป	อัท	อวิ	นัต	วิก	24	
๑	เห		สห			สห	อัญ	สห					สห	ปา	สห	สห	ฉา	มัค	ตั	สห	สห	สห			47	
๒		อา	อา						อา	อา											อา	อา				
๓				นั	สนั				นั			เส											นัต	วิก		
๔								อู		อู						ปุ				อู	อู	อู				
๕											ฉา									ฉา	ฉา	ฉา				
๖															รูป						หา	หา				
๗																รูป					อิน	อิน				
๘									ป																	
๙													นา													
			ธ										นั							ธ	ธ	ธ				
	1	1	3	1	1	1	1	3	3	3	1	1	3	1	2	3	1	1	1	4	7	7	1	1	52	

ปัจจัย ๕๒ แบ่งเป็น ๔ ประเภท

๑. หาม → หาม (๘) : นั สนั นอุป เส นั กั สั นัต วิก
๒. หาม → รูป (๔) : ฉา ฉาวิป ฉาอัท ฉาอวิ
๓. หาม → หามรูป (๙) : เห สหธิ สหกั นากั ปา หา สหอิน ฉา มัต
๔. รูป → รูป (๖) : รูปหา รูปอิน หาอัท อินอัท หาอวิ อินอวิ
๕. รูป → หาม (๑๕) : ฅาปฐิ ฅุปนันิส ฅาปฐินิส ฅุปุ อาปุ ฅาปุ ปุอิน ฅุปุวิป ฅาปุวิป ฅุปุอัท อาปุอัท ฅาปุอัท ฅุปุอวิ อาปุอวิ ฅาปุอวิ
๖. หามรูป → หาม (๒) : อาธิ อาอุป
๗. หามรูป → หามรูป (๖) : สห อัญ สหนิส สหวิป สหอัท สหอวิ
๘. บัญญัติ หามรูป → หาม (๒) : อา ปอุป

ปัจจัย ๒๔ : โดยธรรม, กาล

ในบรรดา ธ. ที่เรียกว่าเป็น ปัจจัยธรรม นั้น ต้องประกอบด้วยอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในอำนาจ ๓ อย่าง

๑. ชนกสถิติ - ให้ปัจจัยอุปบัน ธ. เกิดขึ้นได้
๒. อุปถัมภกสถิติ - ช่วยอุดหนุนให้ปัจจัยอุปบัน ธ. ตั้งอยู่ได้
๓. อนุपालกสถิติ - ช่วยรักษาปัจจัยอุปบัน ธ. ไว้โดยสม่ำเสมอ

ในปัจจัยธรรม ท. ย่อมมี ๑ อย่าง บ้าง ๒ อย่างบ้าง
ถ้าไม่มีเลย ย่อมเป็นปัจจัยธรรมไม่ได้

๑. ว่าโดยธรรม (ธมฺมโต)	๒. ว่าโดยกาล (กาลโต)
⇒ เหตุ - ได้แก่ ส่วนหนึ่งแห่งนาม ธ. ในบรรดานามธรรมและรูป ธ. ท. ⇒ อารัมมณ - ได้แก่ นาม ธ. และรูป ธ. ทั้งหมด ⇒ อธิปติ : สหชาตาริปีติ - ได้แก่ ส่วนหนึ่งแห่งนาม ธ. เพราะความไม่มีแห่งบัญญัติ. กัมม, ฌาน, และมัคค ก็เหมือนกัน. : อารัมมณาริปีติ - ได้แก่ ธ. ที่เป็นอารมณ์ทั้งหมด ที่จิตและเจตสิก พึงทำให้นักทวนง. ⇒ อนันตร, สมันตร, ปัจจาท, อาเสวน, วิปาก, สัมปยุตต, นัตติ, วิคต - ได้เฉพาะนาม ธ. จะว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งนาม ธ. ก็ได้ เพราะไม่ได้สงเคราะห์นิพพานเข้าด้วย. ⇒ ปุเรชาต - เป็นส่วนหนึ่งแห่งรูป ธ. ⇒ ปัจจัยที่เหลือ - ได้ทั้งนามธ. และรูปธ. ด้วยอำนาจแห่งธ. ตามที่จะมีได้	○ เป็นปัจจุบันกาล เท่านั้น ๑๕ ปัจจัย : เป็นปัจจุบันกาล คือ → สหชาต, นิสสย, อตติ, อวิคต, → อัญญมัญญ, สัมปยุตต, วิปยุตต, วิปาก, → เหตุ, อาหาร, อินทริย, ฌาน, มัคค, → ปุเรชาต, ปัจจาท ○ เป็นอดีตกาล เท่านั้น ๕ ปัจจัย : เป็นอดีตกาล คือ อนันตร, สมันตร, อาเสวน, นัตติ, และ วิคต ○ เป็นอดีต, ปัจจุบัน ๑ ปัจจัย : อาศัยกาลทั้งสอง คือ กัมม ○ เป็นไปในการกาลทั้งสามก็ได้ เป็นกาลวิมุตติก็ได้ ๓ ปัจจัย : เป็นไปในการกาลทั้งสาม และ พ้นจากกาลด้วย คือ อารัมมณ, อธิปติ, อุปนิสสย เพราะสงเคราะห์นิพพาน กับ บัญญัติ เข้าด้วย

ปัจจัยที่เป็นชนกอย่างเดียว : อนันตร สมันตร อนันตรูปนิสสย ปกตูปนิสสย อาเสวนะ นานักขณิกกัมม นัตติ และวิคต

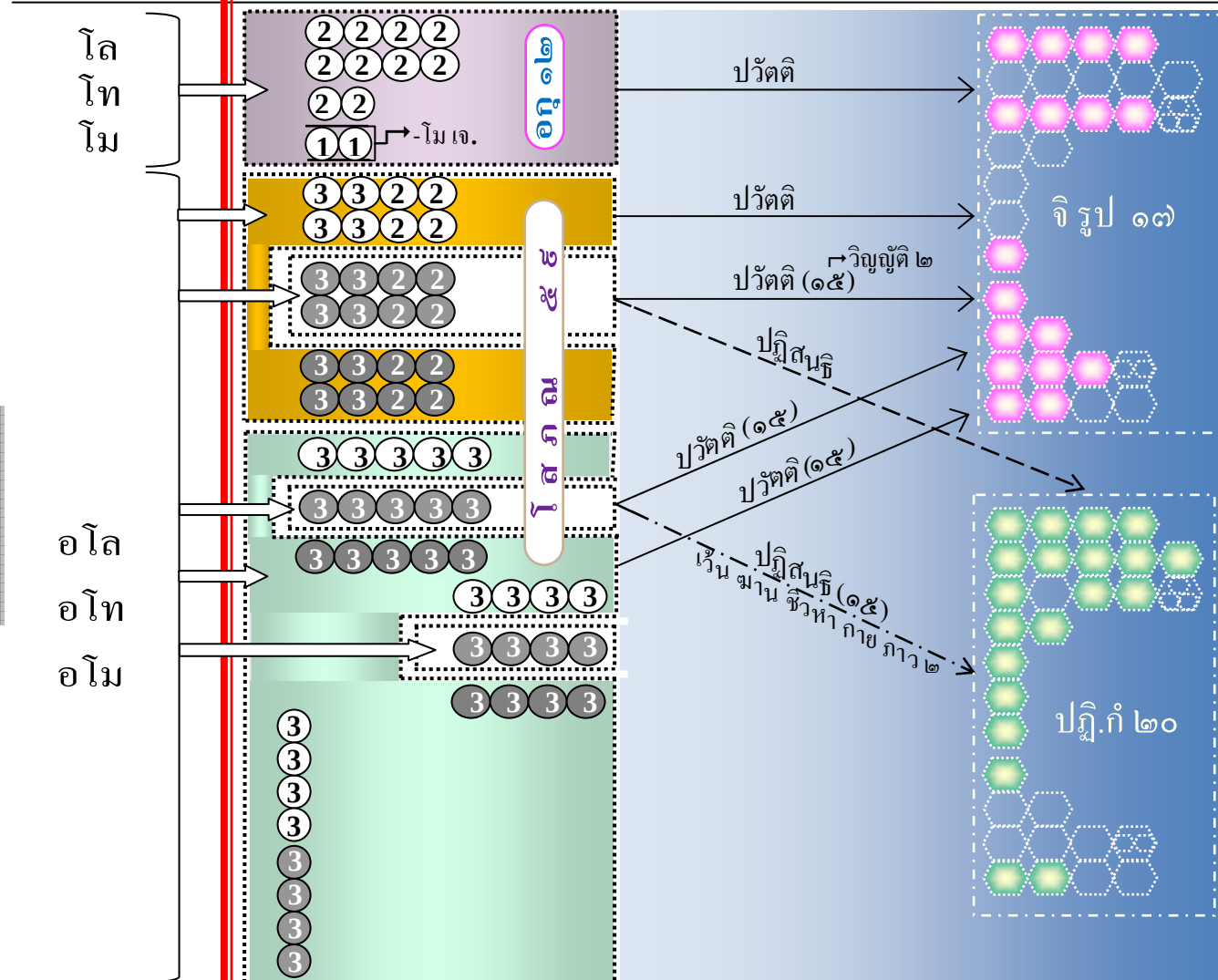
ปัจจัยที่เป็นอุปถัมภกอย่างเดียว : ปัจจาท

(เหตุ ท. เป็นปัจจัยแก่ ธ.ท. ที่ประกอบด้วยเหตุ และแก่รูป ท. ที่มีเหตุ และ ธ. ที่ประกอบกับเหตุนั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย)

ปัจจัยอุปสรรค

■ ปัจจนิก

→ สห.จิต ๗๑ เจ ๕๒ [↗] ไม.เจ.โน ไม.เจ ๒, สห.จิตตข ๑๗, สห.ปฏิ.กั. ๒๐

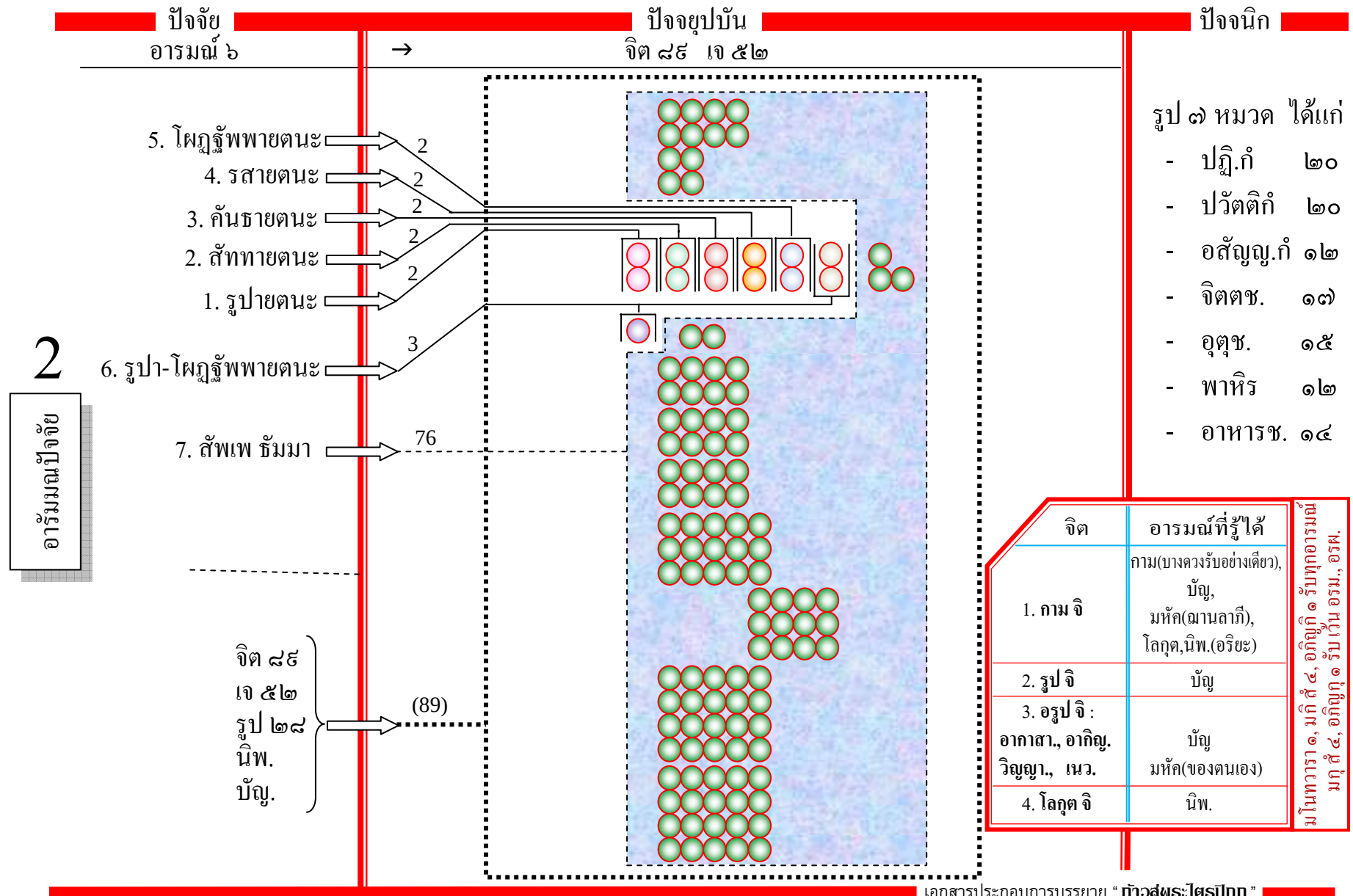

โม.เจ. ในโม.จิ. ๒

รูปที่เหลือ ได้แก่

- อเห.ปฎิ.กัม. ๒๐
- ปวัตติกัม. ๒๐
- อสังญญ.กัม. ๑๒
- อเห.จิตตช. ๑๓
- อุตุช. ๑๕
- พาหिर. ๑๒
- อาหารช. ๑๔

ยํ ยํ ฐมํ อารพภ เย เย ฐมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกภา ฐมา เต เต ฐมา เตสํ เตสํ ฐมานํ อารมฺมณปฺจยเณ ปจฺจโย
(ฐ.ท. เหล่าใด คือ จิตและเจตสิก ฐ. ย่อมเกิดขึ้นเพราะปรารภซึ่ง ฐ.ใด ฐ.ท. เหล่านั้น เป็นปัจจัยแก่ ฐ.ท. เหล่านั้น โดยอาร์มมณปัจจัย)

(ฉันทา/วิริยา/จิตตา/วิมฺสา) ธิปติ→ สมฺปยุตฺตกาณํ ฐมฺมานํ ตํสมฺภูฏานานญจ รูปานํ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย (...) ธิปติ เป็นปัจจัยแก่ ธ.ท. ที่ประกอบกับ (...) และแก่รูป ท.ที่มี (...) และ ธ. ที่ประกอบกับ (...) นั้นเป็นสมฺภูฏาน ด้วยอำนาจอธิปติปัจจัย

ปัจจัย

ปัจจัยอุปบัน

ปัจจัยนิค

อธิปติ ๔

→

สาธิปติชน ๕๒

ไม ๒ หลั ๑

เจ ๕๑

วิ สาธิปติจิตตช ๑๗

สาธาธาธิปติปัจจัย

ฉันท เจ 52

วิริย เจ 52

จิต(สาธิปติชน) ๕๒

วิมฺ (ปัญ เจ ในติเหชน)

34

สาธิปติชนะ

● = อนนฺกัณตะ

● = เอกันตะ

นิราธิปติจิต ๖๓

เจ ๕๒

นิราธิปติจิตตช. ๑๗

รูป ๖ หมวด ได้แก่

- ปฏิ.กั ๒๐
- ปวัตตัก ๒๐
- อสัณฺญ.กั ๑๒
- อุตฺท. ๑๕
- พาหิร ๑๒
- อาหารช. ๑๔

3

อธิปติปัจจัย

ยํ ฐมฺมํ ครุํ กตฺวา เย เย ฐมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตฺตสิกา ฐมฺมา เต เต ฐมฺมา เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ อารมฺมณฺธาธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

อารมณ ๖ (อภิสฺส & ปริกัปปอภิสฺส)

→

จิต ๒๘ เจ ๔๕

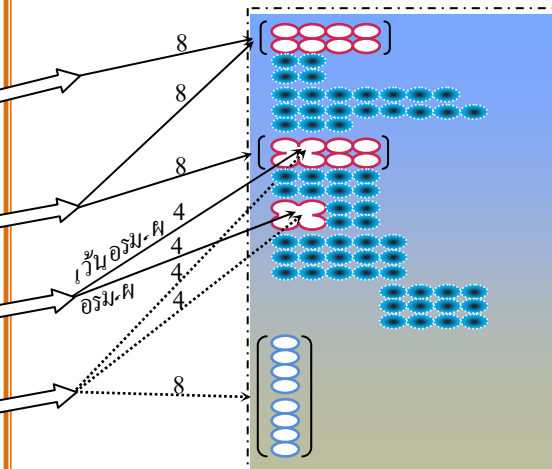
อารมณธาธิปติปัจจัย

โล จิ 8,
วิ: กาม 22, รูป 5, อรูป 4,
กิ: กาม 11, รูป 5, อรูป 4,
อภิสฺส นิป 18

กุ: กาม 8, รูป 5, อรูป 4

โลกุตฺตจิ 8

นิพ

○ = อนนฺกัณตะ

○ = เอกันตะ

โลกียจิต ๘๑ } ขณะที่ไม่ได้เข้าไปยึด
เจ ๕๒ } อภิสฺสารมณเหล่านั้น
(โลจิ ๘, กุ ๘, กิต ๔ ไม่นั่นอน)

รูป ๗ หมวด ได้แก่

- ปฏิ.กั ๒๐
- ปวัตตัก ๒๐
- อสัณฺญ.กั ๑๒
- จิตตช. ๑๗
- อุตฺท. ๑๕
- พาหิร ๑๒
- อาหารช. ๑๔

(หมายเหตุ: รวมจิต 84, เจ 47, อภิสฺส นิป 18, นิพ 1)

เยสส์ เยสส์ ฐมนานันท์ อนันตตรา เย เย ฐมมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกกา ฐมมา เต เต ฐมมา เตสํ เตสํ ฐมนานันท์ อนันตรปจฺเจยน ปจฺจโย

ธ.ท. คือ จิตและเจตสิก ธ.เหล่าใด ๆ เกิดขึ้นติดต่อกันในลำดับต่อจากสมาว ธ.ท.เหล่าใด ๆ

สภาวะ ๕.๓. เหล่านี้ ๆ เป็นปัจจัยแก่ ๕.๓. เหล่านี้ ๆ ด้วยอำนาจอนันตร (.../สมันตร...) ปัจจัย

ປັດຈຸບັນ

■ ปัจจุบัน

ปัจจุบัน

จิต ๘๘ → จุติจิต อรห.

พ. ๕๒ (ที่เกิดขึ้นก่อน ๆ)

→

จิต ๘๘ เจ ๕๒ (ที่เกิดหลัง ๆ, จตฺตจิต อรห.)

4-5

สมัครสมาชิก

อนันตรปัจจัย

7,8. กู ที่เกิดก่อน ๆ

9,10. อภ ที่เกิดก่อน ฯ

11-13. อัม ที่เกิดก่อน ๆ

1. ទំព័រ ១៧ ប.

2.ໂສຕວິຽ ຫ.

3. ฅานวิญญู ๕.

4.ชีววิทยุ ธ.

5. กายวิถ ๕.

6. ហិរញ្ញវត្ថុ

(តំណភ្ជាប់ 2)

จิต ๘๘ เจ ๕๒
ที่เกิดก่อน ๆ }

24	อัฟ	—	ทำให้เกิดสิ่ง ๆ
12	อภุ		
20	อัฟ		

(89)

รูป ๗ หมวดได้แก่

- ปฏิ.กํ ๒๐
- ปวตติกํ ๒๐
- อสัณญ.กํ ๑๒
- จิตตข. ๑๗
- อุตุข. ๑๕
- พาหิร ๑๒
- อาหารข. ๑๔

ไม่มีระหว่างกัน / ทีเดียว

สหชาติปัจจัย

(ความเป็นปัจจัยแก่กันของ ① นามจันทร์ ๔, ② มหาภูต ๔, ③ นามรูปขณรูปภูตสนธิ, และ ④ จิตและจิรูป, ⑤ มหาภูตและอุปาทารูป ด้วยอำนาจสหชาติปัจจัย)

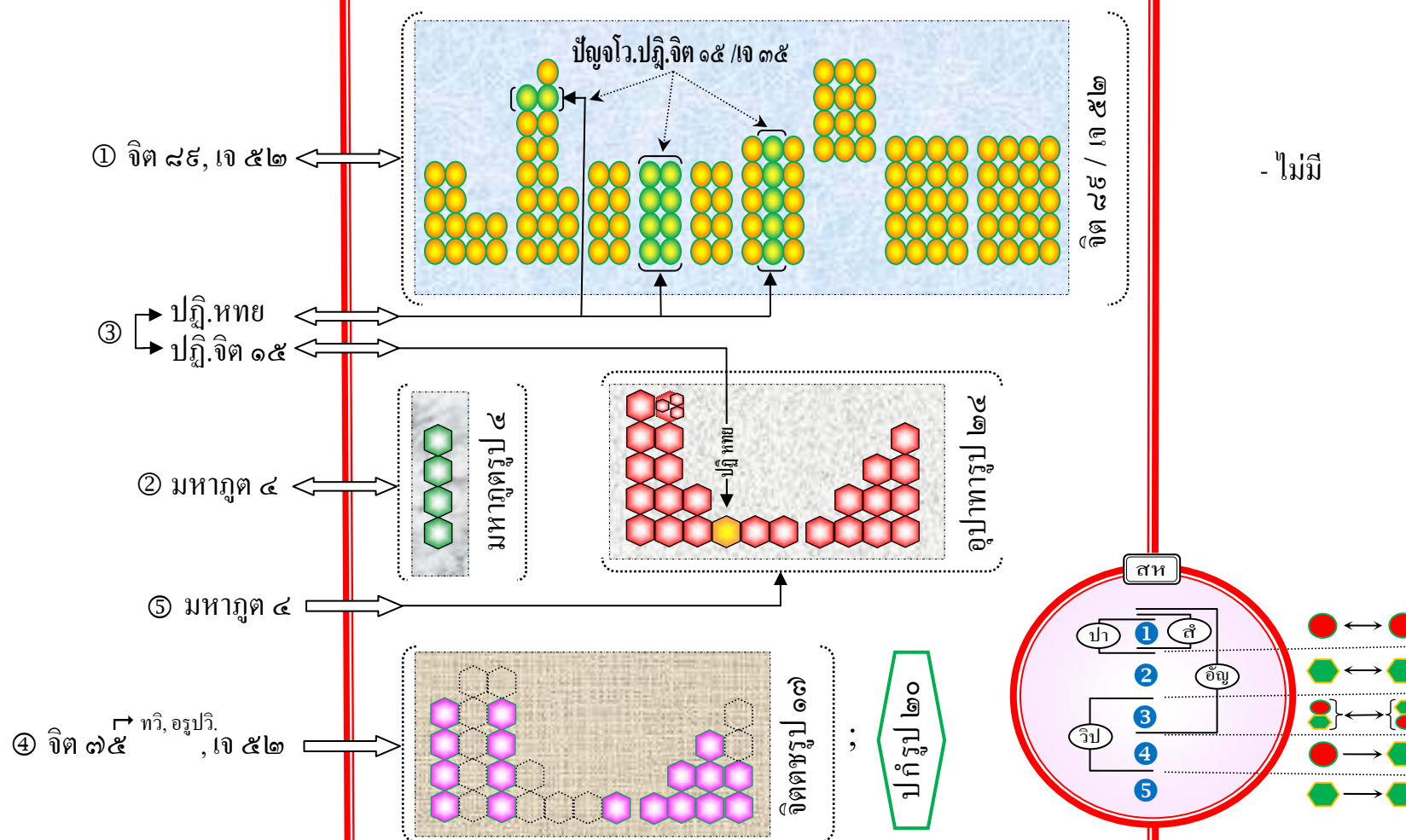
ปัจจัย

ปัจจัยภายใน

■ ปัจจนิก

จิต ๘๘, เจ. ๕๒, มหาภูต ๔, ปฏิ.หทย ๑

→   ଚିତ୍ର ନଂ   ୧୫୫,   ଶ୍ଳୋ ୧୫

จำนวนปัญหาหาระ : ปัจยานุโลมณัย ๒๒ ติกะ

ปัจัย 24 ติกมาติกา22	เห	อา	อิ	น สน	สห	อัญ	นิส	อุป	ป	จา	เส	ก	ปา	หา	อิน	ณา	มค	ส	วิป	อติ วิ	นัต วิค
กุศล	7	9	10	7	9	3	13	9	3	3	3	7	1	7	7	7	7	3	5	13	7
เวทนา	3	9	5	7	3	3	3	9	-	-	3	8	3	3	3	3	3	3	-	3	7
วิปาก	7	9	10	7	11	7	13	9	3	3	2	9	3	7	9	7	7	3	5	13	7
อปาทินน	7	6	5	7	9	3	11	9	7	9	2	8	6	12	7	7	7	3	10	23	7
สงกิลิฏฐ/ หีน	7	6	8	7	9	3	13	8	3	3	3	7	4	7	7	7	7	3	5	13	7
สวิตกก	11	21	23	25	30	28	30	25	5	5	21	11	21	11	11	21	16	11	9	30	25
ปีติ	10	16	16	16	10	10	10	16	-	-	10	16	10	10	10	10	10	10	-	10	16
ทสฺสน	7	8	10	7	9	3	13	8	3	3	3	7	1	7	7	7	7	3	5	13	7
ทสฺสนเหตุ	11	21	10	17	17	11	17	21	5	5	17	7	1	7	7	7	7	11	9	17	17
อากยคามิ	7	7	10	6	9	3	13	9	3	3	1	7	1	7	7	7	7	3	5	13	6
เสกข	7	5	9	8	9	3	13	8	3	3	2	8	7	7	7	7	7	3	5	13	8
ปริตต	7	7	7	9	11	7	13	9	3	3	4	7	7	7	7	7	7	3	5	13	9
ปริตตารมมณ	3	7	7	9	3	3	3	9	-	-	5	5	3	3	3	3	3	3	-	3	9
มิจฺจตต	7	5	8	5	9	3	13	7	3	3	3	7	1	7	7	7	7	3	5	13	5
มคฺคารมมณ	17	9	21	9	17	17	17	21	-	-	9	17	-	17	17	17	17	17	-	17	9
อุปฺปนฺน	1	3	3	-	1	1	1	3	1	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-
อติต	1	3	3	1	1	1	1	3	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
อติตารมมณา	3	9	7	7	3	3	3	9	-	-	3	9	3	3	3	3	3	3	-	3	7
อชฺฌตต	2	4	4	2	2	2	2	4	6	2	2	2	2	6	2	2	2	2	2	6	2
อชฺฌตตารมมณา	2	4	3	4	2	2	2	4	-	-	3	4	2	2	2	2	2	2	-	2	4
สนิทสฺสน	7	3	9	1	21	6	21	3	6	7	1	7	7	7	9	7	7	1	8	25	1

ปัญหาวาระ : ในกุสลติกะ (อนุโลม নয়)

ปัจจัย ปัญหาวาระ		เห	อา	② ธิ สท อา	น สน	สท	อัญ	③ นิส สท ฤ ธา	③ อุป อา น ปกต	③ ป อา ฤ ธา	ฉา	เส	③ ก สท นา น	ปา	② หา นาม รูป	③ อิน สท รูป ฤ	ฉา	มค	ส	④ วิป สท ฤ ธ ฉา	⑦ อติ อวิ สท อา ฤ ธา ฉา ฐ ภา รอน	นัต วิก
กุ	กุ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	สท	✓	-	-	✓	สท	-	นาม	สท	✓	✓	✓	-	สท	✓
	อกุ	-	✓	อา	-	-	-	-	อา, ปกต	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อัพ	✓	✓	✓	✓	✓	-	สท	✓	-	✓	-	✓	-	นาม	สท	✓	✓	-	สท, ฉา	สท, ฉา	✓
	กุ, อัพ	✓	-	สท	-	✓	-	สท	-	-	-	-	สท	-	นาม	สท	✓	✓	-	-	สท	-
อกุ	อกุ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	สท	✓	-	-	✓	สท	-	นาม	สท	✓	✓	✓	-	สท	✓
	กุ	-	✓	-	-	-	-	-	ปกต	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	อัพ	✓	✓	สท	✓	✓	-	สท	น, ปกต	-	✓	-	สท, นา	-	นาม	สท	✓	✓	-	สท, ฉา	สท, ฉา	✓
	อกุ, อัพ	✓	-	สท	-	✓	-	สท	-	-	-	-	สท	-	นาม	สท	✓	✓	-	-	สท	-
อัพ	อัพ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	สท	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	กุ	-	✓	อา	✓	-	-	ฤ, ธา	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ฤ, ธา	อา, ฤ, ธา	✓
	อกุ	-	✓	อา, (ธา)	✓	-	-	ฤ, ธา	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ฤ, ธา	อา, ฤ, ธา	✓
กุ, อัพ	กุ	-	-	-	-	-	-	* สท; ฤ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	* สท; ฤ	-
	อัพ	-	-	-	-	✓	-	สท	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	* สท; ฉา; รูปหา/รูปอื่น	-
อกุ, อัพ	อกุ	-	-	-	-	-	-	* สท; ฤ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	* สท; ฤ	-
	อัพ	-	-	-	-	✓	-	สท	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	* สท; ฉา; รูปหา/รูปอื่น	-
รวมวาระ		7	9	10	7	9	3	13	9	3	3	3	7	1	7	7	7	7	3	5	13	7

หมายเหตุ ตัวเลขใน ○ แสดงจำนวนปัจจัยย่อย, * = วาระที่เป็นมิสสกะ

(อภิ ป. ๘๕ อฎฐ. น. ๕๗๑)

เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

ปัจจัย ๒๔ (๔๗) : จำแนกโดย กาล เป็นต้น

ข้อปัจจัย		ประเภท	ชาติ	กาล	อำนาจ(สัตติ)	วาระ	ปัจจัยสภาวะ
1.เหตุ		นาม → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๗	เห : สหธิ สห อัญ สหนิส ปา สหอิน มัค ส สหวิป สหอัต - อวิ
2.อาร์มมณ		บัญญัติ.นามรูป → นาม	อาร์มมณ	กาล ๓ กาลวิมุตติ	ชนก อุปถัมภก	๙	อา : อาธิ อาป/นิส อาอุป อาป/ อาป/วิป อาป/อัต - อวิ
3.อธิปติ	สหชาติอธิปติ	นาม → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	}ชนก อุปถัมภก	๗	}๑๐ สหธิ : เห สห อัญ สหนิส ปา นามหา สหอิน มัค ส สหวิป สหอัต - อวิ อาธิ : อา อาอุป อาป/ อาป/อัต - อวิ
	อาร์มมณาธิปติ	นามรูป → นาม	อาร์มมณ	กาล ๓ กาลวิมุตติ		๗	
4.อนันตร		นาม → นาม	อนันตร	อดีต	ชนก	๗	นิ : สน นอุป เส นาก นัต วิค
5.สมันตร							สน : น นอุป เส นาก นัต วิค
6.สหชาติ		นามรูป → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๙	สห : เห สหธิ อัญ สหนิส สหก ปา นามหา สหอิน ฌา มัค ส สหวิป สหอัต - อวิ
7.อัญญมัญญ		นามรูป → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๓	อัญ : เห สหธิ สห สหนิส สหก ปา นามหา สหอิน ฌา มัค ส สหวิป สหอัต - อวิ
8.นิสสย	สหชาตินิสสย	นามรูป → นามรูป	สหชาติ	}ปัจจุบัน	}ชนก อุปถัมภก	๙	}๑๓ สหนิส : เห สหธิ สห อัญ สหก ปา นามหา สหอิน ฌา มัค สหวิป สหอัต - อวิ อุปนิส : อุป/ อุป/วิป ปอิน อุปอัต - อวิ อาปนิส : อา อาธิ อาอุป อาป/ อาป/วิป อาป/อัต - อวิ
	วัตถุปรุชาตนิสสย	รูป → นาม	วัตถุปรุชาต			๓	
	วัตถุอาร์มมณ.นิสสย	รูป → นาม	อาร์มมณ			๓	
9.อุป- นิสสย	อาร์มมณูปนิสสย	นามรูป → นาม	อาร์มมณ	กาล ๓ กาลวิมุตติ	ชนก อุปถัมภก	๗ ๗ ๙	}๙ อาอุป : อา อาธิ อาป/ อาป/อัต - อวิ นอุป : น สน เส นาก นัต วิค ปอุป : นาก
	อนันตรูปนิสสย	นาม → นาม	อนันตร	อดีต	ชนก		
	ปกคูปนิสสย	บัญญัติ.นามรูป → นาม	ปกคูปนิสสย	กาล ๓ กาลวิมุตติ	ชนก		
10.ปเร- ชาติ	วัตถุปรุชาต	รูป → นาม	วัตถุปรุชาต	}ปัจจุบัน	}ชนก อุปถัมภก	๓	}๓ อุป : อุป/นิส อุป/วิป ปอิน อุปอัต - อวิ อาป : อา อาธิ อาอุป อาป/อัต - อวิ อาป : อา อาป/นิส อาป/ อาป/อัต - อวิ
	อาร์มมณปรุชาต	รูป → นาม	อาร์มมณ			๓	
	วัตถุอาร์มมณปรุชาต	รูป → นาม	อาร์มมณ			๓	
11.ปัจฉาชาติ		นาม → รูป	ปัจฉาชาติ	ปัจจุบัน	อุปถัมภก	๓	จา : จาวิป จาอัต - อวิ
12.อาเสวน		นาม → นาม	อนันตร	อดีต	ชนก	๓	เส : น สน นอุป นัต วิค
13.กัมม	สหชาตกัมม	นาม → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๗	}๗ สหก : สห อัญ สหนิส ปา นามหา ส สหวิป สหอัต - อวิ นาก : น สน นอุป ปอุป นัต วิค
	นानักขณิกกัมม	นาม → นามรูป	นานักขณิก	อดีต	ชนก	๒	
14.วิปาก		นาม → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๑	ปา : เห สหธิ สห อัญ สหนิส สหก นามหา สหอิน ฌา มัค ส วิป สหอัต - อวิ

ที่ตรัสปัจจัยที่มี อห. เข้ากัน ก็เพื่อให้เหมาะแก่นิสัยของสัตว์ ท. ในอันที่จะตรัสรู้ธรรมเป็นที่ตั้ง

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ถ้าวสฺวเสโดสปฏิฏ ”

ปัจจัย ๒๔ (๔๗) : จำแนกโดย กาล เป็นต้น

ชื่อปัจจัย		ประเภท	ชาติ	กาล	สัทธิ(อำนาจ)	วาระ	ปัจจัยสภาะ
15.อาหาร	รูปอาหาร นามอาหาร	รูป → รูป นาม → นามรูป	รูปอาหาร สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อนุपालก ชนก อุปถัมภก	๑ } ๗ ๗ }	รูปหา : หาอัต - อวิ นามหา : สหธิ สห อัญ สหนิส สหก ปา สหอิน ส สหวิป สหอัต - อวิ
16.อินทริย	สหชาติอินทริย ปุเรชาติอินทริย รูปชีวิตินทริย	นาม → นามรูป รูป → นาม รูป → รูป	สหชาติ วัตถุปุเรชาติ รูปชีวิตินทริย		ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก อนุपालก	๗ } ๗ ๑ } ๑
17.ฉาน		นาม → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน		ชนก อุปถัมภก	๗
18.มัคค		นาม → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๗	มัค : เห สหธิ สห อัญ สหนิส ปา สหอิน ฉา ส สหวิป สหอัต - อวิ
19.สัมปยุตต		นาม → นาม	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๓	ส : เห สหธิ สห อัญ สหนิส สหก ปา นามหา สหอิน ฉา มัค สหอัต - อวิ
20.วิป- ยุตต	สหชาติวิปยุตต	นามรูป → นามรูป	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๓ } ๕ ๓ } ๓	สหวิป : เห สหธิ สห อัญ สหนิส สหก ปา นามหา สหอิน ฉา มัค สหอัต - อวิ อุปวิป : อุปนิส อุป ปุอิน อุปอัต - อวิ ถาวิป : ถา ถาธิ ถาอุป ถาปนนิส ถาป ถาปอัต - อวิ ฉาวิป : ฉา ฉาอัต - อวิ
	วัตถุปุเรชาติวิปยุตต วัตถุารัมปวิปยุตต	รูป → นาม รูป → นาม	วัตถุปุเรชาติ อารัมมณ				
	ปัจฉาชาติวิปยุตต	นาม → รูป	ปัจฉาชาติ		อุปถัมภก	๓	
21.อัตถิ	สหชาติัตถิ	รูปนาม → รูปนาม	สหชาติ	ปัจจุบัน	ชนก อุปถัมภก	๗ } ๑๓ ๓ } ๔	สหอัต : เห สหธิ สห สหนิส สหก ปา นามหา สหอิน ฉา มัค ส สหวิป สหวิ อาปอัต : อา ถาปนนิส ถาป ถาปวิป อาปวิ อุปอัต : อุป อุปนิส อุปวิป อุปวิ ฉาอัต : ฉา ฉาวิป ฉาวิ หาอัต : รูปหา หาวิ อินอัต : รูปอิน อินวิ
	อารัมมณปุเรชาติัตถิ	รูป → นาม	อารัมมณ				
	วัตถุปุเรชาติัตถิ	รูป → นาม	วัตถุปุเรชาติ				
	ปัจฉาชาติัตถิ	นาม → รูป	ปัจฉาชาติ		อุปถัมภก ชนก อนุपालก อนุपालก		
	อาหารัตถิ	รูป → รูป	รูปอาหาร				
	อินทริย	รูป → รูป	รูปชีวิตินทริย				
22.นัตถิ (เหมือนอนันตร)		นาม → นาม	อนันตร	อดีต	ชนก	๗	นัต : น สน นอุป เส นาก วิค
23.วิคค (เหมือนนัตถิ)						๗	วิค : น สน นอุป เส นาก นัต
24.อวิคค	เช่นเดียวกับ อัตถิ						

ปัจจัยในปฏิฐานนี้มี ๓ ได้แก่สภาวะธรรมที่เป็นเตกาลิกะ, เป็นกาลวิมุตติ และ สังขตะ-อสังขตะ ที่มีในภายใน ภายนอก หรือมี ๓ โดยเป็นบัญญัติ, นาม และ รูป

ปัจจัย ๔๗ (๕๒) : อธ.ปจ. ๒๗ ประเภท

ผลอาศัย ธ.ใดเกิดขึ้น เป็นไป ธ.นั้นชื่อว่า ปัจจัย ...77/449,
ขึ้นชื่อว่า ธ. เว้นจากปัจจัย ย่อมไม่มี ...16/273

สท	① 1. สท สทนิส <สทอิต + สทอวิ> → จิตตูปบาท ๘๘, ปฏิ.จิต(ปัญญาโว.) ๑๕, ปฏิ.ททย ๑, มหาภูต ๔	๑
	2. อัญ → จิตตูปบาท ๘๘, ปฏิ.จิตในปัญญาโว. ๑๕, ปฏิ.ททย ๑, มหาภูต ๔	
	3. ส → ปฏิ.-ปวัตติ.นามชั้น ๔ ในจิต ๘๘	
	4. สทวิป → จิตตูปบาท ๗๕ ในปัญญาโว. และปฏิ.จิต ๑๕, ปฏิ.ททย ๑	
	5. ปา → วิปากจิตตูปบาท ๓๖ ที่ในปฏิ-ปวัตติ.	
ปอ	6. เท → เหตุ ๖	๒
	7. สทธิ → อธิปที ๔	
	8. สทกั → เจตนาเจ. ในจิต ๘๘	
	9. นามหา → นามอาหาร อธ. ๓	
	10. สทอิน → นามอินทรีย์ อธ. ๘	
	11. ฌา → ฌาน อธ. ๕	
นท	12. มัค → มัคค อธ. ๕	๓
	13. ปอปป → จิตตูปบาท ๘๘ ที่เกิดก่อนๆ รูป ๒๘ (พลว) บัญ (เว้น บัญ.กัมมัญฐาน, ชื่อ, ภาษาตริจ্ঞาน)	
14. นกั → เจตนา ๓๓ (ในอกุ ๑๒, กุ ๒๑) ที่เป็นอดีต	๔	

๒	15. อา → อารมณ ๖	๑
	② 16. อธิ อาอุป → อธิ.นิป. ๑๘, จิตตูปบาท ๘๔, นิพ.	
	③ 17. อาปุ <*อาปุอิต + อาปุอวิ> → นิป.๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน	
	④ 18. อาปุนิส [อาปุ] อาปุวิป <*[อาปุอิต + อาปุอวิ]> → ททยที่เกิดพร้อมจิตดวงที่ ๑๗ นับถอยจากจิตติจิต	
๓	19. [(อาปุธิ)] → อธิ.มรณาสันนททย ๑	๒
	⑤ 20. นั สนั นอุป <นัต + วิค> → จิตตูปบาท ๘๘ ที่เกิดก่อนๆ (เว้นจิตติจิต อรท.)	
	21. เส → โลเกียชวณะ ๔๗ ที่เกิดก่อนๆ (เว้นดวงท่ายในชาติเดียวกัน)	
๔	22. [นั] → มัคคเจตนา ๔ ที่ดับไปแล้ว	๓
	⑥ 23. อปุ อปุนิส อปุวิป <*อปุอิต + อปุอวิ> → วัตถุ ๖ ที่เกิดก่อน และเป็นจิตติปัตตะ	
๕	24. (อ)ปุอิน → วัตถุ ๕ ที่เป็นมัชฌิมายุกะ	๔
	⑦ 25. ฉา ฉาวิป <ฉาอิต + ฉาอวิ> → จิตตูปบาท ๘๕ ที่เกิดทีหลัง ปฏิ.จิต มีปฐมภวังค์ เป็นต้น (เว้นอรูปรวิปาก)	
๖	⑧ 26. รูปหา <หาอิต + หาอวิ> → จตุสมมุ.โอชาที่เกิดภายใน และโอชาในอาหาร	๕
	⑨ 27. รูปอิน <อินอิต + อินอวิ> → รูปชีวิตินทรีย์ ในปฏิ.และปวัตติ	

* อ- อา- อาปุ(อิต+อวิ) ย่อได้เป็น ปุ(อิต+อวิ)

ปัจจัยในสหชาติชาติ และอาร์มมณชาติ : แนวการหาพจนานา

สหชาติชาติ

ปจ.	ปย.	ส	ปา (จิ 36 38)	อัญ (↔)
1. เห (เหตุ ๖ ในจิตที่มีเหตุ - 71 52)	จิต 89 52	จิต 89 52 (จิตดวงเดียวกัน)		
2. สหธิ (อธิปัติ ๔ ในชวนเหตุ ๒-๓ - 52 51)	มหาภูต 4	มหาภูต 4 (กลาปเดียวกัน)		
3. สหกั (เจตนาเจ. ในจิต - 89 51)	ป. จิต 15 35	ป. หทย. 1		
4. นามหา (นามอาหาร อธ. ๓ ในจิต - 89 52)	ป. หทย 1	ป. จิต 15 35		
5. สหอิน (นามอินทรีย์ อธ. ๘ ในจิต - 89 52)	จิต 75 52	จิ รูป 17; ป กั รูป 20		
6. ฌา (ฌาน อธ. ๕ ในจิต - 79 52)	มหาภูต 4	อุปาทา 24 (กลาปเดียวกัน)		
7. มัค (มัค อธ. ๕ ในจิตที่มีเหตุ - 71 52)	จิต 89 52, ภู 4, ป หทย 1	จิต 89 52, รูป 28		

1. สห, 2. สหนิส, 3. สหอัต, 4. สหอวิ

ขณะเกิดพร้อม - สห
 ข้อมยังอยู่ด้วย - อัต
 ยังไม่ปราศจากไปด้วย - อวิ

นิป.อาร์มมณเกิดก่อน - อาปุ
 ข้อมยังอยู่ด้วย - อัต
 ยังไม่ปราศจากไปด้วย - อวิ
 เช่นเดียวกับ อาปุ (หทย ที่เกิดก่อน)
 ที่เป็นทั้งอาร์มมณและวัตถุ
 ข้อมมี อัต, อวิ ด้วยเช่นกัน

อาร์มมณชาติ

ปจ.	ปย.	1 อาธิ	อาอุป
จิต 84 47, อิกฐ.นิป. 18 (กาล ๓); นิพ. (กาลวิมุตติ)	จิต 28 45		
นิป. 18 (ปัจจุบัน)	กามจิต 54 50, อภิญ 2 30		
อิกฐ. นิป. 18 (ปัจจุบัน)	โลกจิต 8 22		
หทย ที่เกิดพร้อมจิตดวงที่ ๑๗ นับถอยจากจุติจิต ๑	จิตในมรณาสันนวิถิ 41 44		
ขณะเป็นทั้งที่อาศัยด้วย และอาร์มมณด้วย	อภิญ 2 30		
อิกฐมรณาสันนหทย	โลกขวนะ 8 22		
จิต 89 52, รูป 28 (กาล ๓); นิพ., บัญ. (กาลวิมุตติ)	จิต 89 52		

2 อาปุ } อาปุอัต+อาปุอวิ
 3 = [1 + 2] (เฉพาะ อธ.ปัจจัยที่ซ้ำ / ซ้อนกัน)
 4 ลาปุนิส } [ลาปุ] } ลาปุวิป } [ลาปุอัต+ลาปุอวิ]
 5 [(ลาปุธิ)]

หมายเหตุ : พจนานาในอาร์มมณชาตินี้
 ปัจจัยจะมี อา- และ ลา-

ปัจจัยในชาติต่าง ๆ (ที่เหลือ)

อนันตชาติ	ปจ.	ปย.	เส นัง
	โลกียขวณะที่เกิดก่อนๆ ชาติเดียวกัน (เว้นดวงท้าย) 47 52	ขวณะที่เกิดหลังๆ (เว้นดวงต้น และผลจิต) 51 52	
	มัคคเจตนาที่ดับแล้ว 4 36	ผลจิตที่เกิดต่อทันที 4 36	
	จิตที่เกิดก่อนๆ (เว้นจุติ อรห.) 89 52	จิตที่เกิดหลังๆ (และจุติจิต อรห.) 89 52	

1. นั, 2. สนั, 3. นอูป, 4. นัต, 5. วิค

รูปชีวิตินทริยชาติ	
ปจ.	ปย.
รูปชีวิต อินทริย์ 1	กั รูป ที่เหลือ ในกาลาปเดียว- กับปัจจัย 8-9

รูปอิน, อินอัท, อินอวิ

วัตถุปุระชาตชาติ	ปจ.	ปย.	ปุอิน
	วัตถุรูปมัชฌิมาขุกะ (ที่เป็นฐิติปัตตะ) วัตถุ 5	ทวีปญจ. 10 7	
	วัตถุรูปที่เกิดก่อน และเป็นฐิติปัตตะ วัตถุ 6	จิต 85 52 ในปญจโวการภูมิ	

1. คุป, 2. คุปนิส, 3. คุปวิป, 4. คุปอัท, 5. คุปอวิ

ปจ.	ปย.
จิตที่เกิดทีหลัง นับแต่ปฐมภวังค์ เป็นต้น (เว้นอรูปวิปาก) 85 52	ติ-จตุสมุฏฐานิกรูป ที่เป็นฐิติปัตตะ (เกิดพร้อมขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อน)

ฉา, ฉาวิป, ฉาอัท, ฉาอวิ

ปจ.	ปย.
๑. พหิตทโธชา หรือ ๒. อัชฌัตตโธชา และพหิตทโธชา	๑. อาหารสมุฏฐานิกรูป 12 หรือ ๒. รูปจากสมุฏฐาน ๔ ในกาลาป เดียวกับปัจจัย และในกาลาปอื่น (เว้นโธชาในกาลาปเดียวกับปัจจัย)

หา, หาอัท, หาอวิ

ปกตูปนิสสยชาติ	
ปจ.	ปย.
กุศล-อกุศลกรรม (พลว) เว้นมัคคเจ. 29 38	วิปากจิต 32 38
รูป 28, บัญ, จิตที่เกิดก่อนๆ (พลว), รวมมัคคเจ. 89 52	จิตที่เกิดหลังๆ 89 52

มิสสกปอูปนากั
สุททปอูป

แนวทางการความสัมพันธ์ของฌฏฺณา : ในสหชาตฌฏฺณา, ปกิณณกฌฏฺณา (บางส่วน)

← ทาบช่องกับ ปจ.ที่ใหญ่กว่า

สหชาตชาติ

สห นิส อัต อวิ	อัญ	สํ	วิป	ปา	เห	ธิ	กํ	หา	อิน	ฌา	มค
จิต ↔ จิต	จิต ↔ จิต	จิต ↔ จิต		วิ. ↔ วิ.	*	*	*	*	*	*	*
มหาญ. ↔ มหาญ.	มหาญ. ↔ มหาญ.										
ป.จิต ↔ ป.หทย ป.หทย ↔ ป.จิต	ป.จิต ↔ ป.หทย ป.หทย ↔ ป.จิต		ป.จิต ↔ ป.หทย ป.หทย ↔ ป.จิต	ป.จิต ↔ ป.หทย	*		*	*	*	*	*
จิต → จิ.รูป. ป.กํ			จิต → จิ.รูป., ป.กํ	วิ. → จิ.รูป., ป.กํ	*	*	*	*	*	*	*
มหาญ. → อุปาทา.											
๒๒ จิต ๘๙ ๕๒, รูป ๒๘	จิต ๘๙ ๕๒, ภู ๔, ปหทย	จิต ๘๙ ๕๒	จิ.รูป ๑๗, ป.กํ ๒๐	วิ ๓๖ ๓๘, จิ.รูป ๑๕, ป.กํ ๒๐	๖	๑,๑, ๑,๑	๑	๓	๘	๕	๙

อาร์มมณชาติ

๑ อา	๒ อาธิ อาอุป	๓ อาปุ	๔ อาธิ อาอุป อาปุ	๕ ถาปุ นิส ถาปุ ถาปุวิป	๖ ถาปุริ
จิต ๘๙ ๕๒ (กาล ๓)	จิต ๘๔ ๔๗ (กาล ๓)				
รูป ๒๘ (กาล ๓)	นิป ๑๘ (กาล ๓) (อิฏฐ.)	นิป ๑๘ (ปัจจุบัน)	นิป ๑๘ (ปัจจุบัน) (อิฏฐ.)	มรณาสันนหทย (ปัจจุบัน)	มรณาสันนหทย (ปัจจุบัน) (อิฏฐ.)
นิพ (กาลวิมุตติ)	นิพ (กาลวิมุตติ)				
ปัญ (กาลวิมุตติ)					
๒๒ จิต ๘๙ ๕๒	จิต ๒๘ ๔๕	กามจิต ๕๔ ๕๐ อภิ ๒	โลภจิต ๘ ๒๒	กามจิต ๔๑ ๔๔ อภิ ๒ ๓๐	โลภจิต ๘ ๒๒

อาธิ ; อาอุป ๓ = อาธิ;อาอุป ๑, อาปุ ๑, ถาปุริ ๑ ←

ปู ๗ = (ถาปุ+อาปุ) ๑, ถาปุ ๑, ปุอิน ๑, อาปุ ๑, ถาปุ ๑, อาปุ+อาธิ ๑, ถาปุริ ๑ ←

วิป ๕ = ลาวิป ๑, ถาปุวิป ๑, ปุอิน ๑, ถาปุวิป ๑, ถาปุริ ๑ ←

อธ.นิป.ปัจจย - ถ้า เป็น : อิฏฐ. 'ได้' 'ธิ'
ปัจจุบัน ได้ 'ปุ' และ อัต, อวิ ด้วย

แนวทางความสัมพันธ์ของภพนา : ในอัฐิ, อวิคตปัจจัย

อัฐิ / อวิคตปภินณภพนา ๘

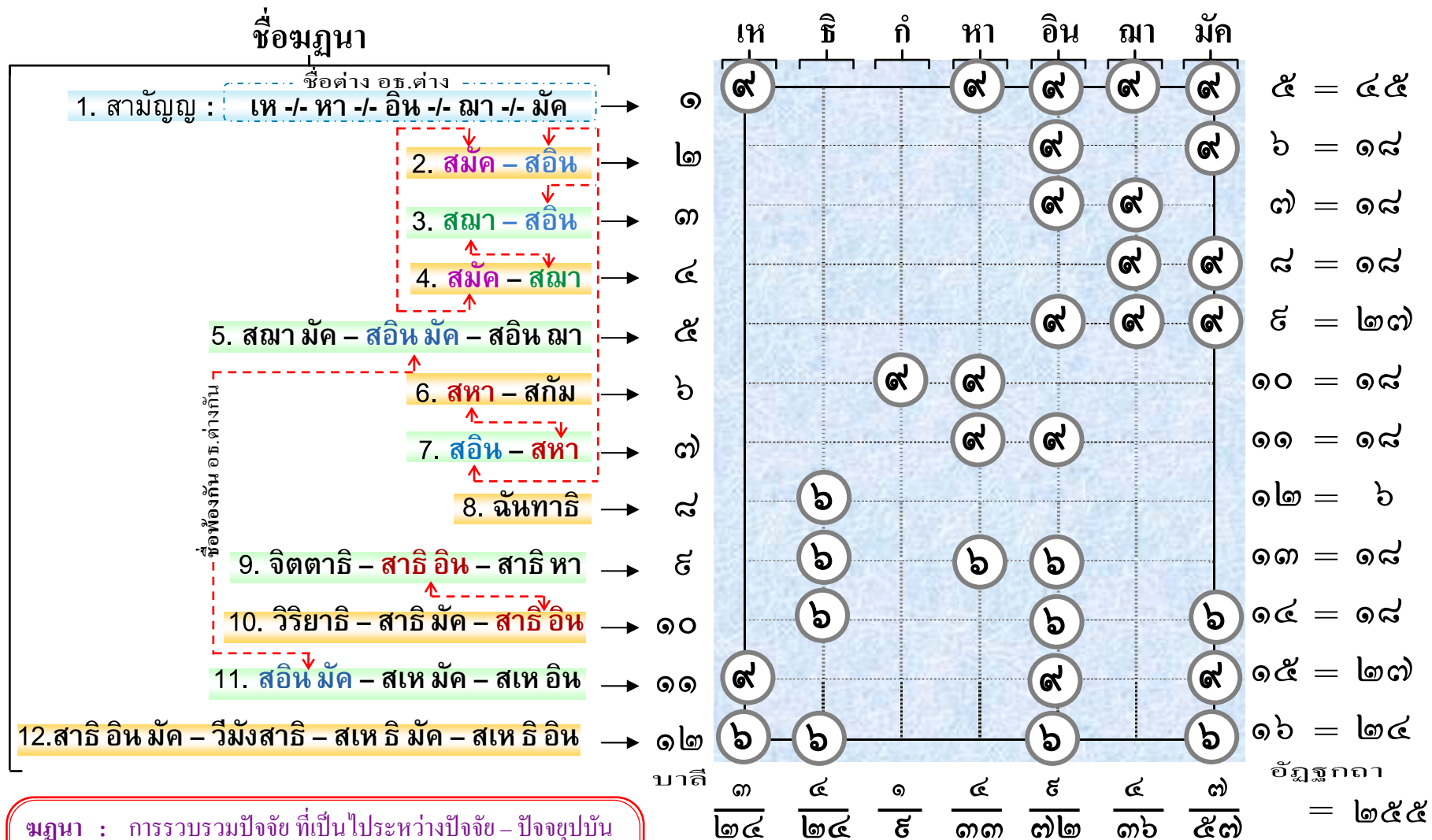
← 1 2 3 4 5 6 7 8								
* อัฐ / อวิ	ฉา ฉาวิป	ปุ	อัฐ อัฐนิส/วิป	อา อาปุ	อา อาปุ อัฐนิส/วิป	อาธิ อาอูป อาปุ	อา อาอูป อัฐนิส อัฐวิป อัฐธิ	อัฐนิส/วิป อัฐ ปุอิน
จ 85 52 ที่เกิดหลังๆ	จ 85 52 ที่เกิดหลัง							
นป 18 (เกิดก่อน) (ปัจจุบัน)		นป 18 (เกิดก่อน) (ปัจจุบัน)		นป 18 (เกิดก่อน) (ปัจจุบัน)	มรณสันนทพ (ปัจจุบัน)	นป 18 (อัฐ) (ปัจจุบัน)	มรณสันนทพ (อัฐ) (ปัจจุบัน)	
วัตถุ 6 ที่เกิดก่อนๆ (ปัจจุบัน)		วัตถุ 6 ที่เกิดก่อน (ปัจจุบัน)	วัตถุ 6 ที่เกิดก่อน (ปัจจุบัน)					ปลาทรูป 5 มัจฉิมายุกะ
	ปย จูติขณะรูป 28	กามจ,อภ 54 50 จ 85 52	จ 85 52	กามจ.,อภ 54 50 จ 85 52	จ 43 44	โลภจ 8 22	โลภจ 8 22	ทวิ 10 7

อัฐิ / อวิคตมิสสภพนา ๑๑

← 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
อัฐ อวิ	สหา อัฐนิส	สหา อา	สหา อัฐนิส	สหา รูป	สหา อัฐนิส รูป	สหา อัฐนิส รูป	สหา อัฐนิส/วิป นาวิป อัฐนิส/วิป	สหา อัฐนิส/วิป อัฐนิส/วิป	สหา อัฐนิส	สหา อัฐนิส/วิป รูป
จ 89 52	จ 89 52	สหา ช.อ. 4	สหา ช.อ. 4	อ. 3	อ. 8	อ. 8			สหา ช.อ. 4	
มหา 4	มหา 4									
ป.ทพ (-นาม)	ป.ทพ (-นาม)						ป.ทพ (-นาม)	ป.ทพ (-นาม)		ป.ทพ (-นาม)
จิต (-รูป)	จิต (-รูป)						จิต (-รูป)	จิต (-รูป)		อ. 8 (-รูป)
วัตถุรูป 6 (ก่อน)	วัตถุรูป 6 (ก่อน)				ปสาทรูป 5 (มัจฉิมายุกะ)	ปสาทรูป 5 (มัจฉิมายุกะ)	วัตถุรูป 6 (ก่อน)	วัตถุรูป 6 (ก่อน)		ปสาทรูป 5 (มัจฉิมายุกะ)
นป 18		นป 18 (อัฐ)								
มรณ.ทพ	มรณ.ทพ		มรณ.ทพ (อัฐ)				มรณ.ทพ	มรณ.ทพ	มรณ.ทพ (อัฐ)	
จ 85 52 (หลัง)							จ 85 52 (หลัง)			
โอชา ๑				โอชา ๑						
ชีวิตรูป					ชีวิตรูป					

* อัฐิ, อวิคต ทั้งสองปัจจัย นับเข้าด้วยกับทุกภพนา
เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

กฎนาสหชาติชาติเล็ก : ชื่อต่างกัน อร.อย่างเดียวกัน

ภฏนา : การรวบรวมปัจจัยที่เป็นไประหว่างปัจจัย - ปัจจุปััน โดยเฉพาะ ๆ ด้วยอำนาจของปัจจัยประธาน หรือปัจจัยที่ถูกยกขึ้นก่อน พร้อมทั้งแสดงจำนวนวาระร่วมกันของปัจจัยภฏนาและปัจจัยประธานนั้นด้วย... (ปัจจัยโชติกะ สาทิปาละ สรุปีตถนิสสยะ น. ๔๖๑)

แถวที่ ๑ (สามัญ) อร. ปัจจัยต่างกัน จึงนับเป็น ๕ ประเภท, และนับแต่แถวที่ ๒ เป็นต้นไป ภฏนาในแถวเดียวกัน อร. จะเหมือนกันหมด จึงจัดเป็น ๑ ประเภท จึงเป็นประเภทที่ ๖...

(บันทึกจากการบรรยาย พระอจ.สุนันต์ นันทโก)

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

พจนานุกรม : กลุ่มอำนาจปัจจัย๗

พจนานุกรม = พจนานุกรม (วา) พจนานุกรม อเนกาคติ = พจนานุกรม
: การรวบรวม ชื่อว่า พจนานุกรม
(อีกนัยหนึ่ง) การรวบรวมปัจจัยด้วยอำนาจของปัจจัย-
นั้น ๆ ชื่อว่า พจนานุกรม
[คัมภีร์มหาพจนานุกรม ปัจจัยไตรทศกะ น.๑๓๗ (๒๕๔๑)]

พจนานุกรม มี ๒ ชนิด

๑. สหชาติพจนานุกรม เป็นการแสดงการนับปัจจัยที่เป็น
สหชาติชาติเท่านั้น เช่น เหตุพจนานุกรม
๒. ปกิณณกพจนานุกรม เป็นการแสดงการนับปัจจัยที่มีได้
เป็นสหชาติชาติ เช่น อารัมมณปกิณณกพจนานุกรม
(ภายหลังมีการเพิ่ม มิสสกพจนานุกรม แสดงสหชาติพจนานุกรม
ปนกับปกิณณกพจนานุกรมในปัจจัยเดียวกัน)

สภาคะ เป็นการนำปัจจัยที่เข้ากันได้กับปัจจัย
ประธาน มาแสดงเป็นคู่ๆไป พร้อมทั้งจำนวนวาระที่
สามารถร่วมกัน

ในสภาคะนั้น แสดงเฉพาะธรรมที่เข้ากันได้ คือ
เสมอกันกับปัจจัยที่เป็นประธาน เช่น เหตุปัจจัยมี ๑๑
ปัจจัย

ส่วนเหตุพจนานุกรมนั้น นอกจากกรรวมปัจจัยที่เป็น
สภาคะแล้ว ยังรวมเหตุปัจจัยเข้าไว้ด้วย จึงเป็น ๑๒
ปัจจัย รวมเรียกว่าปัจจัย เหตุพจนานุกรม

[เพิ่มเติม : ปุณฐานภาค ๑ ตอน ๒ (วัดจากแดง ๒๕๕๑) น. ๒๔, ๒๕๒-๓,
ปัจจัยไตรทศกะ สารบัญชาระ สรุปลัทธิสสช (๒๕๔๑) น. ๔๖๐]

	ปัจจัย พจนานุกรม	วาระ	สภาคะ (เฉพาะ ในสหชาติเล็ก)	พจนานุกรม		
				สหชาติ	ปกิณณก	มิสสก
1	เห	7	ธิ อิน มัค		24	
2	อา	9			5	
3	ธิ (อา สห)	10	เห หา อิน มัค		24	3
4	น	7			3	
5	สน	7			3	
6	สห	9		10		
7	อัญ	3		6		
8	นิส (สท ญ ภา)	13		10	4	6
9	อุป (อา น ปกต)	9			7	
10	ป (อา ญ)	3			7	
11	จา	3			1	
12	เส	3			1	
13	ก (สท นา)	7	หา		9	
14	ปา	1		5		
15	หา (สท รูป)	7	ธิ ก อิน		33	1
16	อิน (สท รูป ญ)	7	เห ธิ หา ณา มัค		72	3
17	ณา	7	อิน มัค		36	
18	มัค	7	เห ธิ อิน ณา		57	
19	ส	3		2		
20	วิป (สท ญ ภา ญา)	5		4	5	4
21	อิต ; อวิ	13;13		10;10	8;8	11,11
24	นัต ; วิค	7;7			3;3	
	รวม	167		312	64	39

สหชาติ; อัญญมัญญ : สหชาติภฏนา

สหชาติภฏนา ๑๐ [สห = สหนิส = สหัตต = สหวิ]		ปัจจัยทั้ง ๔ นี้ เรียกว่า สัพพัญญานิกปัจจัย		หมายความว่า :
อวิปาก ๕		สวิปาก ๕		ในสังขารโลก บรรดาสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ท. ต้องเข้าอยู่ในปัจจัย ๔ นี้ทั้งนั้น (ปัจจยโชติกะ สาริปายะ สรูปตถนิสสยะ น. ๔๒๘)
สัพ จิ ๘๙ ๕๒, มหาภู ๔, ปททย → จิ ๘๙ ๕๒, รูป ๒๘ 9/ ➤ 1.สห 2.นิส 3.อัต 4.อวิ		สัพ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.สห 2.นิส 3.ปา 4.อัต 5.อวิ		
สอัญญ จิ ๘๙ ๕๒, มหาภู ๔, ปททย → จิ ๘๙ ๕๒, มหาภู ๔, ปททย ➤ 1.สห 2.อัญญ 3.นิส 3/ 4.อัต 5.อวิ		สอัญญ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘, ปททย ➤ 1.สห 2.อัญญ 3.นิส 4.ปา 5.อัต 6.อวิ		
สอัญญส จิ ๗๕ ๕๒ → จิ ๘๙ ๕๒ ➤ 1.สห 2.อัญญ 3.นิส 3/ 4.สั 5.อัต 6.อวิ		สอัญญส วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘ ➤ 1.สห 2.อัญญ 3.นิส 4.ปา 5.สั 6.อัต 7.อวิ		
สวิป ปททย → ปฏิจิปัญญาโว ๑๕ ๓๕ จิต ๘๙ ๕๒ → จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ 3/ ➤ 1.สห 2.นิส 3.วิป 4.อัต 5.อวิ		สวิป วิปาก ๒๒ ๓๘ → จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.สห 2.นิส 3.ปา 4.วิป 5.อัต 6.อวิ		
สอัญญวิป ปททย → ปฏิจิปัญญาโว ๑๕ ๓๕ 1/ ➤ 1.สห 2.อัญญ 3.นิส 4.วิป 5.อัต 6.อวิ		สอัญญวิป ปฏิจิปัญญาโว ๑๕ ๓๕ → ปททย ➤ 1.สห 2.อัญญ 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อัต 7.อวิ		
อัญญมัญญภฏนา ๖				
อวิปาก ๓		สวิปาก ๓		
สัพ จิ ๘๙ ๕๒, มหาภู ๔, ปททย → จิ ๘๙ ๕๒, มหาภู ๔, ปททย ➤ 1.อัญญ 2.สห 3.นิส 3/ 4.อัต 5.อวิ		สัพ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘, ปททย ➤ 1.อัญญ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.อัต 6.อวิ		
สอัญญส จิ ๘๙ ๕๒ → จิ ๘๙ ๕๒ ➤ 1.อัญญ 2.สห 3.นิส 3/ 4. สั 5.อัต 6. อวิ		สอัญญส วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘ ➤ 1.อัญญ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.สั 6.อัต 7.อวิ		
สอัญญวิป ปททย → ปฏิจิปัญญาโว ๑๕ ๓๕ 1/ ➤ 1.อัญญ 2.สห 3.นิส 4.วิป 5.อัต 6.อวิ		สอัญญวิป ปฏิจิปัญญาโว ๑๕ ๓๕ → ปททย ➤ 1.อัญญ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อัต 7.อวิ		

วิปาก, สัมปยุตต, วิปยุตต : สหชาตมภูนา

วิปากมภูนา ๕	
สวิปาก ๕	
สัพ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ 1/ > 1.ปา 2.สห 3.นีส 4.อิต 5.อวิ	
สอัญญ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘, ปททย 1/ > 1.ปา 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.อิต 6.อวิ	
สอัญญ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘ 1/ > 1.ปา 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.อิต 6.อวิ 7.อวิ	
สวิป ปฏิจิปัญจโว ๑๕ ๓๕ → ปททย วิปาก ๒๒ ๓๘ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ 1/ > 1.ปา 2.สห 3.นีส 4.วิป 5.อิต 6.อวิ	
สอัญญวิป ปฏิจิปัญจโว ๑๕ ๓๕ → ปททย 1/ > 1.ปา 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.วิป 6.อิต 7.อวิ	

ในพระบาลีนิเทศแสดงสาสณัยคือ ปช. กล่าวเพียง ‘วิปากนามขันธ ๕’ ซึ่งรวมถึงจิรูป และ ปก อีก

สัมปยุตตมภูนา ๒	
อวิปาก ๑	สวิปาก ๑
สอัญญ จิ ๘๔ ๕๒ → จิ ๘๔ ๕๒ 3/ > 1.ส 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.อิต 6.อวิ	สอัญญ วิปาก ๓๖ ๓๘ → วิปาก ๓๖ ๓๘ > 1.ส 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.ปา 6.อิต 7.อวิ

วิปยุตตมภูนา ๔	
อวิปาก ๒	สวิปาก ๒
สัพ ปททย → ปฏิจิ.ปัญจโว ๑๕ ๓๕ จิ ๗๕ ๕๒ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ 3/ > 1.วิป 2.สห 3.นีส 4.อิต 5.อวิ	สัพ ปททย → ปฏิจิ.ปัญจโว ๑๕ ๓๕ วิปาก ๒๒ ๓๘ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐, > 1.วิป 2.สห 3.นีส 4.ปา 5.อิต 6.อวิ
สอัญญ ปททย → ปฏิจิ.ปัญจโว ๑๕ ๓๕ 1/ > 1.วิป 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.อิต 6.อวิ	สอัญญ ปฏิจิ.ปัญจโว ๑๕ ๓๕ → ปททย > 1.วิป 2.สห 3.อัญ 4.นีส 5.ปา 6.อิต 7.อวิ

ปฏิจิ.ปัญจโว = ปฏิสนธิจิต ๑๕ ดวง ที่ในปัญจโวการภูมิ ๒๖
 ปททย = ททยัตถุรูปที่ใน “วัดอุทสกกลาป” ที่เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิต
 จิรูป = จิตตชรูป | ปก = ปฏิสนธิกัมมชรูป

เหตุมณฺหา ๒๔

(๑).สามัญญ ๙		(๒).สอินมค ๙		(๓).สาธินมค ๖	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สัพ เท ๖ → สเทจิ๗ ๕๒ จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.อิต, 5.อวิ	สัพ เท ๓(วิ) → สเทวิ๒๑ ๓๕ จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.ปา, 5.อิต, 6.อวิ	สอินมค สัพ เท ๑ (ปัญ) → ติเทจิ๔๗ ๓๗, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.อิน, 5.มค, 6.อิต, 7.อวิ	สอินมค สัพ เท ๑ → ติเทวิ๑๗ ๓๗, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.ปา, 5.อิน, 6.มค, 7.อิต, 8.อวิ	สาธินมค สัพ เท ๑(วิม) → สาริชน๓๔ ๓๗ จิรูป ๑๗ ๑.เท, 2.ธิ, 3.สท, 4.นิส, 5.อิน, 6.มค, 7.อิต, 8.อวิ	สาธินมค สัพ เท ๑ → ผลจิ๔ ๓๕, จิรูป ๑๕ ๑.เท, 2.ธิ, 3.สท, 4.นิส, 5.ปา, 6.อิน, 7.มค, 8.อิต, 9.อวิ
สอญ เท ๖ → สเทจิ๗ ๕๒ ปททย ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.อิต, 6.อวิ	สอญ เท ๓(วิ) → สเทวิ๒๑ ๓๕ ปททย ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.ปา, 6.อิต, 7.อวิ	สอญ เท ๑ → ติเทจิ๔๗ ๓๗, ปททย ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.อิน, 6.มค, 7.อิต, 8.อวิ	สอญ เท ๑ → ติเทวิ๑๗ ๓๗, ปททย ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.ปา, 6.อิน, 7.มค, 8.อิต, 9.อวิ		
สอญ ส เท ๖ → สเทจิ๗ ๕๒ ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.ส, 6.อิต, 7.อวิ	สอญ ส เท ๓(วิ) → สเทวิ๒๑ ๓๕ ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.วิ, 6.ส, 7.อิต, 8.อวิ	สอญ ส เท ๑ → ติเทจิ๔๗ ๓๗ ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.อิน, 6.มค, 7.ส, 8.อิต, 9.อวิ	สอญ ส เท ๑ → ติเทวิ๑๗ ๓๗ ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.ปา, 6.อิน, 7.มค, 8.ส, 9.อิต, 10.อวิ	สอญ ส เท ๑ → สาริชน๓๔ ๓๗ ๑.เท, 2.ธิ, 3.สท, 4.อญ, 5.นิส, 6.อิน, 7.มค, 8.ส, 9.อิต, 10.อวิ	สอญ ส เท ๑ → ผลจิ๔ ๓๕ ๑.เท, 2.ธิ, 3.สท, 4.อญ, 5.นิส, 6.วิ, 7.อิน, 8.มค, 9.ส, 10.อิต, 11.อวิ
สวิป เท ๖ (สเทจิ๖๗) → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.วิป, 5.อิต, 6.อวิ	สวิป เท ๓(สเทวิ๑๗) → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.ปา, 5.วิป, 6.อิต, 7.อวิ	สวิป เท ๑ (ติเทจิ๔๓) → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.อิน, 5.มค, 6.วิป, 7.อิต, 8.อวิ	สวิป เท ๑ (ติเทวิ๑๓) → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ๑.เท, 2.สท, 3.นิส, 4.ปา, 5.อิน, 6.มค, 7.วิป, 8.อิต, 9.อวิ	สวิป เท ๑ (สาริชน๓๔) → จิรูป ๑๗ ๑.เท, 2.ธิ, 3.สท, 4.นิส, 5.อิน, 6.มค, 7.วิป, 8.อิต, 9.อวิ	สวิป เท ๑ (ผล๔) → จิรูป ๑๕ ๑.เท, 2.ธิ, 3.สท, 4.นิส, 5.ปา, 6.อิน, 7.มค, 8.วิป, 9.อิต, 10.อวิ
อธ. - เหตุ ๖ 1. โลกเหตุ 2. โทสเหตุ 3. โมหเหตุ 4. อโลภเหตุ 5. อโทสเหตุ 6. อโมหเหตุ	สอญ วิป เท ๓(ปฏิปัณฺจ ๑๓) → ปททย ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.ปา, 6.วิป, 7.อิต, 8.อวิ	ปจ.ที่เป็น เหตุ ๑ ปช.ต้องเว้น ปัญ.เจ. ความหมายของเครื่องหมาย เว้น โมห. ที่โน โมหจิต ๒ ๗๑ ๕๒	สอญ วิป เท ๑ → ปททย ๑.เท, 2.สท, 3.อญ, 4.นิส, 5.ปา, 6.อิน, 7.มค, 8.วิป, 9.อิต, 10.อวิ	(ข้อสังเกต) สัพ = สัพพัญญานิกมณฺหา - มีปัจจัยประธานร่วมกับปัจจัยใหญ่ ๔ สามัญฯ = สามัญญมณฺหา - มีปัจจัยประธานที่ยังไม่รวมกับปัจจัยเล็กอื่น เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”	

สหชาตธิปติมถนา ๒๔

	ฉันทาธิปติ ๖	วิริยาธิปติ ๖	จิตตาธิปติ ๖	วิม้งสาธิปติ ๖
อวิปาก	สัพ ฉันท → สาริชน๕๒ ๕๐, จิรูป๑๗ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.อตั 5.อวิ 7/	สอิน มัค สัพ วิริย → สาริชน๕๒ ๕๐, จิรูป๑๗ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.มัค 6.อตั 7.อวิ 7/	สห อิน สัพ สาริจิต๕๒ → เจ๕๑, จิรูป๑๗ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.หา 5.อิน 6.อตั 7.อวิ 7/	สเห อิน มัค สัพ วิม้ง → ติเหชน๓๔ ๓๗, จิรูป๑๗ ➤ 1.ธิ 2.เห 3.สห 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.อตั 8.อวิ 4/
	สอัญส ฉันท → สาริชน๕๒ ๕๐ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.สั 6.อตั 7.อวิ 3/	สอัญส วิริย → สาริชน๕๒ ๕๐ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.สั 8.อตั 9.อวิ 3/	สอัญส สาริจิต๕๒ → เจ๕๑ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.หา 6.อิน 7.สั 8.อตั 9.อวิ 3/	สอัญส วิม้ง → ติเหชน๓๔ ๓๗ ➤ 1.ธิ 2.เห 3.สห 4.อัญ 5.นิส 6.อิน 7.มัค 8.สั 9.อตั 10.อวิ 2/
	สวิป ฉันท(สาริชน)๕๒ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.วิป 5.อตั 6.อวิ 3/	สวิป วิริย(สาริชน)๕๒ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.มัค 6.วิป 7.อตั 8.อวิ 3/	สวิป จิต(สาริชน)๕๒ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.หา 5.อิน 6.วิป 7.อตั 8.อวิ 3/	สวิป วิม้ง(สาริชน)๓๔ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.ธิ 2.เห 3.สห 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.วิป 8.อตั 9.อวิ 2/
สวิปาก	สัพ ฉันท → ผลจิ๔ ๓๕, จิรูป๑๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.อตั 6.อวิ	สอิน มัค สัพ วิริย → ผลจิ๔ ๓๕, จิรูป๑๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.อิน 6.มัค 7.อตั 8.อวิ	สห อิน สัพ ผลจิต๔ → เจ ๓๖, จิรูป ๑๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.หา 6.อิน 7.อตั 8.อวิ	สเห อิน มัค สัพ วิม้ง(วิ) → ผลจิ๔ ๓๕, จิรูป๑๕ ➤ 1.ธิ 2.เห 3.สห 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.มัค 8.อตั 9.อวิ
	สอัญส ฉันท(วิ) → ผลจิ๔ ๓๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.สั 6.ปา 7.อตั 8.อวิ	สอัญส วิริย → ผลจิ๔ ๓๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.มัค 8.สั 9.อตั 10.อวิ	สอัญส ผลจิต๔ → เจ ๓๖ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.หา 7.อิน 8.สั 9.อตั 10.อวิ	สอัญส วิม้ง(วิ) → ผลจิ๔ ๓๕ ➤ 1.ธิ 2.เห 3.สห 4.อัญ 5.นิส 6.ปา 7.อิน 8.มัค 9.สั 10.อตั 11.อวิ
	สวิป ฉันท(ผล)๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อตั 7.อวิ	สวิป วิริย(ผล)๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.อิน 6.มัค 7.วิป 8.อตั 9.อวิ	สวิป ผลจิต๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.ธิ 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.หา 6.อิน 7.วิป 8.อตั 9.อวิ	สวิป วิม้ง(ผล)๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.ธิ 2.เห 3.สห 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.มัค 8.วิป 9.อตั 10.อวิ

① = เว้น อธ.อธิปติ, วิจิกิจฉา / ② = เว้น วิจิ / ③ = เว้น ปญ / ⊙ = เว้น อธ.อธิปติ / จำนวนจิต|เจตสิก

เอกสารประกอบการบรรยาย " ก้าวสู่พระไตรปิฎก "

กัมมขณนา ๑๑

สหชาตกัมมขณนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สห สัพ เจตนา → จิต ๘๙ ๕๑ ^{เจตนา} , จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ ➤ 1.กั 2.สห 3.นิส 4.หา 5.อัต 6.อวิ 7	สห สัพ เจตนา (วิ) → วิ ๓๖ ๓๗ ^{เจ} , จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.กั 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.หา 6.อัต 7.อวิ
สอัญญ เจตนา ๘๙ → จิต ๘๙ ๕๑ ^{เจตนา} , ปททย ➤ 1.กั 2.สห 3.อัญญ 4.นิส 5.หา 6.อัต 7.อวิ 3	สอัญญ เจตนา (วิ) → วิ ๓๖ ๓๗ ^{เจ} , ปททย ➤ 1.กั 2.สห 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.หา 7.อัต 8.อวิ
สอัญญ สั เจตนา ๘๙ → จิต ๘๙ ๕๑ ^{เจตนา} ➤ 1.กั 2.สห 3.อัญญ 4.นิส 5.หา 6.สั 7.อัต 8.อวิ 3	สอัญญ สั เจตนา (วิ) → วิ ๓๖ ๓๗ ^{เจ} ➤ 1.กั 2.สห 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.หา 7.สั 8.อัต 9.อวิ
สวิป เจตนา ๗๕ ^{ทวิ ๑๐, อรูปวิ ๔} → จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ ➤ 1.กั 2.สห 3.นิส 4.หา 5.วิป 6.อัต 7.อวิ 3	สวิป เจตนา (วิ) ๒๒ → จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.กั 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.หา 6.วิป 7.อัต 8.อวิ
สอัญญ วิป เจตนา (ปัญญาโว ปฏิ จิ) ๑๕ → ปททย ➤ 1.กั 2.สห 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.หา 7.วิป 8.อัต 9.อวิ	

อธ.- เจตนา ที่ในจิต ๘๙

กัมมปณณกขณนา ๒
นาคณณกขณนา
เจตนา (กุ, อกุ, พลว) ๓๓ → วิ ๓๖   ๓๘ ➤ 1.นาคั 2.ปอูป 2
(อนันตรกัมมขณนา)
เจตนา (มัค) ๔ → ผลจิ ๔   ๓๖ ➤ 1.นัค 2.นั 3.สนั 4.นอูป 5.นัต 6.วิก 1

อธ.- กุ.เจตนา ๒๑, อกุ.เจตนา ๑๒
ที่เป็นอดีต(ดับไปแล้ว)

เจตนาเจ. ที่เป็นตัวกรรม มี ๒ อย่าง
 ๑. ประแต่ง หรือจัดแจงให้สำเร็จกิจของสั ท.ท. ที่ในจิต ๘๙ ... สัวิชานกิจ
 ๒. เพาะพืชพันธุ์ไว้เมื่อ กุ.- อกุ.จิต ดับไปแล้ว (เป็นอดีต) แล้วยังมีอำนาจส่งผลปรากฏภายหลัง ... พืชวิชานกิจ

นามอาหารขมิ้น ๓๓

(๑).สามัญญขมิ้น ๙		(๒).สกัมมขมิ้น ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สัพ นอาหาร ๓ → จิต ๘๘ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.อิต 5.อวิ	สัพ นอาหาร ๓ (วิ) → วิ ๓๖ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.อิต 6.อวิ	สกัม สัพ เจตนา → จิต ๘๘ ๕๑, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.กัม 5.อิต 6.อวิ	สกัม สัพ เจตนา(วิ) → วิ ๓๖ ๓๗, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.กัม 5.ปา 6.อิต 7.อวิ
สอัญญ นอาหาร ๓ → จิต ๘๘ ๕๒, ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.อิต 6.อวิ	สอัญญ นอาหาร ๓(วิ) → วิ ๓๖ ๓๘, ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.อิต 7.อวิ	สอัญญ เจตนา → จิต ๘๘ ๕๑, ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.กัม 6.อิต 7.อวิ	สอัญญ เจตนา(วิ) → วิ ๓๖ ๓๗, ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.กัม 6.ปา 7.อิต 8.อวิ
สอัญญส นอาหาร ๓ → จิต ๘๘ ๕๒ ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ส 6.อิต 7.อวิ	สอัญญส นอาหาร ๓ (วิ) → วิ ๓๖ ๓๘ ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.ส 7.อิต 8.อวิ	สอัญญส เจตนา → จิต ๘๘ ๕๑ ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.กัม 6.ส 7.อิต 8.อวิ	สอัญญส เจตนา(วิ) → วิ ๓๖ ๓๗ ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.กัม 6.ปา 7.ส 8.อิต 9.อวิ
สวิป นหา ๓(จิต)๗๕ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.วิป 5.อิต 6.อวิ	สวิป นหา ๓ (วิ)๒๒ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อิต 7.อวิ	สวิป เจ (จิต)๗๕ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.กัม 5.วิป 6.อิต 7.อวิ	สวิป เจ (วิ) ๒๒ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.กัม 5.ปา 6.วิป 7.อิต 8.อวิ
อธ - นอาหาร ๓ :- 1. ผัสสอาหาร (ผัสสะ) 2. มโนสญเจตนาหาร(เจตนา) 3. วิญญาณาหาร (จิต)		สอัญญวิป นหา ๓ (ปัญจโวปฏิบัติ) ๑๕ → ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.วิป 7.อิต 8.อวิ	
		สอัญญวิป เจ (ปัญจโวปฏิบัติ) ๑๕ → ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.กัม 6.ปา 7.วิป 8.อิต 9.อวิ	

นามอาหารขมภูนา ๓๓ (ต่อ)

(๓).สอินทริยขมภูนา ๙		(๔).สาธิปติอินทริยขมภูนา ๖	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สอิน สัพ จิต ๘๙ → เจ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.อิน 5.อตั 6.อวิ	สอิน สัพ วิปากจิต ๓๖ → เจ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.อิน 6.อตั 7.อวิ	สาธิ อิน สัพ สาธิชน ๕๒ → เจ ๕๑, จิรูป ๑๗ ➤ 1.หา 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.อิน 6.อตั 7.อวิ	สาธิ อิน สัพ ผล(สาธิชน) ๔ → เจ ๓๖, จิรูป ๑๕ ➤ 1.หา 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.อตั 8.อวิ
สอัญ จิต ๘๙ → เจ ๕๒, ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.อตั 7.อวิ	สอัญ วิปากจิต ๓๖ → เจ ๓๘, ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.อตั 8.อวิ		
สอัญ ส จิต ๘๙ → เจ ๕๒ ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ส 7.อตั 8.อวิ	สอัญ ส วิปากจิต ๓๖ → เจ ๓๘ ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.ส 8.อตั 9.อวิ	สอัญ ส สาธิชน ๕๒ → เจ ๕๑ ➤ 1.หา 2.ธิ 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.อิน 7.ส 8.อตั 9.อวิ	สอัญ ส ผลจิต ๔ → เจ ๓๖ ➤ 1.หา 2.ธิ 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.ปา 7.อิน 8.ส 9.อตั 10.อวิ
สวิป จิต ๗๕ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.อิน 5.วิป 6.อตั 7.อวิ	สวิป จิต (วิ) ๒๒ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.หา 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.อิน 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	สวิป สาธิชน ๕๒ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.หา 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.อิน 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	สวิป ผลจิต ๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.หา 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.วิป 8.อตั 9.อวิ
	สอัญวิป วิ(ปฏิ.จิ.ปัญจโว.) ๑๕ → ปททย ➤ 1.หา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.วิป 8.อตั 9.อวิ	จำนวนวาระใน สวิปาก มี ๑ ทุกขมภูนา จึงไม่ได้แสดงตัวเลขไว้	

สหชาตินทรียมภูนา ๗๒

(๑).สามัญญมภูนา ๙		(๒).สมัคคมภูนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สัพ นามอินทรี ๘ → จิต ๘๙ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 7/ 4.อตั 5.อวิ	สัพ น อิน ๘ (วิ) → จิต ๓๖ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปกัรูป ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.อตั 6.อวิ	สมัค สัพ วิริ,สติ,เอ,ปัญ → สเทจิ ๗๑ ๕๒ จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.มัค 7/ 5.อตั 6.อวิ	สมัค สัพ วิริ,สติ,เอ,ปัญ(สเทจิ) → วิ ๒๑ ๓๘ จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.มัค 5.ปา 6.อตั 7.อวิ
สอัญ น อิน ๘ → จิต ๘๙ ๕๒, ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 3/ 4.นิส 5.อตั 6.อวิ	สอัญ น อิน ๘ (วิ) → จิต ๓๖ ๓๘, ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อตั 7.อวิ	สอัญ วิริ,สติ,เอ,ปัญ → สเทจิ ๗๑ ๕๒ ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.มัค 6.อตั 7.อวิ	สอัญ วิริ,สติ,เอ,ปัญ(วิ) → วิ ๒๑ ๓๘ ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ปา 7.อตั 8.อวิ
สอัญสั (นาม)อิน ๘ → จิต ๘๙ ๕๒ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.สั 6.อตั 7.อวิ	สอัญสั น อิน ๘ (วิ) → จิต ๓๖ ๓๘ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.สั 7.อตั 8.อวิ	สอัญสั วิริ,สติ,เอ,ปัญ → สเทจิ ๗๑ ๕๒ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.มัค 6.สั 7.อตั 8.อวิ	สอัญสั วิริ,สติ,เอ,ปัญ(วิ) → วิ ๒๑ ๓๘ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ปา 7.สั 8.อตั 9.อวิ
สวิป น อิน ๘(จิต ๗๕) → จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 3/ 4.วิป 5.อตั 6.อวิ	สวิป น อิน ๘(วิ ๒๒) → จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อตั 7.อวิ	สวิป วิริย,สติ,เอ,ปัญ. → จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.มัค 3/ 5.วิป 6.อตั 7.อวิ	สวิป วิริย,สติ,เอ,ปัญ.(วิ) → จิรูป ๑๕, ปกั ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.มัค 5.ปา 6.วิป 7.อตั 8.อวิ
อธ.- นามอินทรี ๘ :- 1. นามชีวิต. 2. มนิน.(จิต) 3. เวทนา 4. สัทธา 5. วิริยะ 6. สติ. 7. เอก. 8. ปัญ.	สอัญวิป น อิน ๘ (ปัญจโวปฏิบัติ) ๑๕ → ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	องค์มัคก็มีเฉพาะในสเหตุจิต ๗๑	สอัญวิป วิริ,สติ,เอ,ปัญ(ปัญจโวปฏิบัติ) ๑๓ → ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ปา 7.วิป 8.อตั 9.อวิ

สหชาตินทริยฆณา ๗๒ (ต่อ)

(๓).สมานฆณา ๙		(๔).สมานมัตถฆณา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สมาสัพ เว, เอก → จิต ๗๙ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.อธ 6.อวิ	สมาสัพ เว, เอก. → วิปากจิต ๒๖ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.ปา 6.อธ 7.อวิ	สมามัตถสัพ เอก → สหจิต ๗๐ ๕๐ ^{วิจิ,เอก} จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.มัต 6.อธ 7.อวิ	สมามัตถสัพ เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ^{เอก} , จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.มัต 6.ปา 7.อธ 8.อวิ
สอัญญ เว, เอก → จิต ๗๙ ๕๒, ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.อธ 7.อวิ	สอัญญ เว, เอก. → วิปากจิต ๒๖ ๓๘, ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.ปา 7.อธ 8.อวิ	สอัญญ เอก → สหจิต ๗๐ ๕๐ ^{วิจิ,เอก} ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.มัต 7.อธ 8.อวิ	สอัญญ เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ^{เอก} , ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.มัต 7.ปา 8.อธ 9.อวิ
สอัญญส เว, เอก → จิต ๗๙ ๕๒ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.ส 7.อธ 8.อวิ	สอัญญส เว, เอก. → วิปากจิต ๒๖ ๓๘ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.ปา 7.ส 8.อธ 9.อวิ	สอัญญส เอก → สหจิต ๗๐ ๕๐ ^{วิจิ,เอก} ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.มัต 7.ส 8.อธ 9.อวิ	สอัญญส เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ^{เอก} ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.มัต 7.ปา 8.ส 9.อธ 10.อวิ
สวิป เว,เอ(จิ)๗๕ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.วิป 6.อธ 7.อวิ	สวิป เว,เอ (วิ)๒๒ → จิรูป ๑๕, ปกรูป ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.ปา 6.วิป 7.อธ 8.อวิ	สวิป เอก(สหจิ)๖๖ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.มัต 6.วิป 7.อธ 8.อวิ	สวิป เอก(วิ)๑๗ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ฉา 5.มัต 6.ปา 7.วิป 8.อธ 9.อวิ
เวทนา เป็นเวทนินทริยในจิต ๗๕ (เวทนวิปญจ ๑๐) เอกกคตา เป็น สมารินทริยในจิต ๗๒ (เวทนอวิริยจิต ๑๖, วิจิ ส ๑)	สอัญญวิป เว, เอ (ปัญจโวปฏิจิ)๑๕ → ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.ปา 7.วิป 8.อธ 9.อวิ	----- เอก.ที่ใน วิจิ.ส 'ไม่ได้ซึ่ง 'นามอิน' -----	สอัญญวิป เอ (ปัญจโวปฏิจิ)๑๓ → ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ฉา 6.มัต 7.ปา 8.วิป 9.อธ 10.อวิ

สหชาตินทริยฆฏนา ๗๒ (ต่อ)

(๕).สาหารฆฏนา ๙		(๖).สาธิปติอาหารฆฏนา ๖	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สาหา สัพ จิต ๘๙ → เจ ๕๒, จิรูป ๑๗ ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.นามหา 5.อตั 6.อวิ	สาหา สัพ วิปาก ๓๖ → เจ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.นามหา 6.อตั 7.อวิ	สาธิหา สัพ จิต(สาริขวน) ๕๒ → เจ ๕๑ ^{วิจิ} จิรูป ๑๗ ➤ 1.อิน 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.นามหา 6.อตั 7.อวิ	สาธิหา สัพ ผลจิต ๔ → เจ ๓๖, จิรูป ๑๕, ➤ 1.อิน 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.นามหา 6.ปา 7.อตั 8.อวิ
สอัญญ จิต(มณิน; วิญ) ๘๙ → เจ ๕๒ ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.นามหา 6.อตั 7.อวิ	สอัญญ วิปาก(มณิน; วิญ) ๓๖ → เจ ๓๘, ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.นามหา 7.อตั 8.อวิ		
สอัญญส จิต ๘๙ → เจ ๕๒ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.นามหา 6.ส 7.อตั 8.อวิ	สอัญญส วิปาก ๓๖ → เจ ๓๘ ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.นามหา 6.ปา 7.ส 8.อตั 9.อวิ	สอัญญส จิต(สาริขวน) ๕๒ → เจ ๕๑ ^{วิจิ} ➤ 1.อิน 2.ธิ 3.สท 4.อัญญ 5.นิส 6.นามหา 7.ส 8.อตั 9.อวิ	สอัญญส ผลจิต ๔ → เจ ๓๖ ➤ 1.อิน 2.ธิ 3.สท 4.อัญญ 5.นิส 6.นามหา 7.ปา 8.ส 9.อตั 10.อวิ
สวิป จิต ๗๕ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.นามหา 5.วิป 6.อตั 7.อวิ	สวิป วิปาก ๒๒ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.นามหา 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	สวิป จิต(สาริขวน) ๕๒ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.อิน 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.นามหา 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	สวิป จิต(ผล) ๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.อิน 2.ธิ 3.สท 4.นิส 5.ปา 6.นามหา 7.วิป 8.อตั 9.อวิ
อินทริย ๕ (สัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา) ที่เจริญ เพื่อการเข้าสู่มรรค ผล นิพ.		สอัญญวิป ปฏิจิ ปัญจโว ๑๕ → ปททย ➤ 1.อิน 2.สท 3.อัญญ 4.นิส 5.ปา 6.นามหา 7.วิป 8.อตั 9.อวิ	

วิปากจิต ไม่ยังวิญญูติ ๒ ให้เกิด จึงเหลือ จิรูป ๑๕

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ท้าวสุพระไตรปิฎก ”

สหชาตินทรียมภูนา ๗๒ (ต่อ)

(๘).สเหตุมคคภูนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สเห มคค สัพ ปัญ(อโม) → ตีเหจิ ๔๗ ๓๗, จีรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.นิส 5.มค 6.อต 7.อวิ	สเห มคค สัพ ปัญ(วิ) → ตีเหจิ ๑๗ ๓๗, จีรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.นิส 5.มค 6.ปา 7.อต 8.อวิ
สอัญ ปัญ → ตีเหจิ ๔๗ ๓๗, ปททย ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.มค 7.อต 8.อวิ	สอัญ ปัญ(วิ) → ตีเหจิ ๑๗ ๓๗, ปททย ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.มค 7.ปา 8.อต 9.อวิ
สอัญ ปัญ → ตีเหจิ ๔๗ ๓๗ ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.มค 7.ส 8.อต 9.อวิ	สอัญ ปัญ(วิ) → ตีเหจิ ๑๗ ๓๗ ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.มค 7.ปา 8.ส 9.อต 10.อวิ
สวิป ปัญ.(สเหจิ)๔๓ → จีรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.นิส 5.มค 6.วิป 7.อต 8.อวิ	สวิป ปัญ(วิ)๑๓ → จีรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.นิส 5.มค 6.ปา 7.วิป 8.อต 9.อวิ
	สอัญวิป ปัญ(ตีเห.ปฏิ.จิ)๙ → ปททย ➤ 1.อิน 2.เห 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.มค 7.ปา 8.วิป 9.อต 10.อวิ

ปัญ.(อโม) อยู่ในตีเหทุกจิต ๔๗

(๗).สาธิปติมคคภูนา ๖	
อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สาธิ มคค สัพ วิริ,ปัญ → สาธิชวน ๕๒ ๕๐, จีรูป ๑๗ ➤ 1.อิน 2.ริ 3.สท 4.นิส 5.มค 6.อต 7.อวิ	สาธิ มคค สัพ วิริ,ปัญ → ผล ๔ ๓๕, จีรูป ๑๕ ➤ 1.อิน 2.ริ 3.สท 4.นิส 5.ปา 6.มค 7.อต 8.อวิ
สอัญ วิริ,ปัญ → สาธิชวน ๕๒ ๕๐ ➤ 1.อิน 2.ริ 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.มค 7.ส 8.อต 9.อวิ	สอัญ วิริ,ปัญ → ผล ๔ ๓๕ ➤ 1.อิน 2.ริ 3.สท 4.อัญ 5.นิส 6.ปา 7.มค 8.ส 9.อต 10.อวิ
สวิป วิริ,ปัญ(สาธิชวน) ๕๒ → จีรูป ๑๗ ➤ 1.อิน 2.ริ 3.สท 4.นิส 5.มค 6.วิป 7.อต 8.อวิ	สวิป วิริ,ปัญ (ผล) ๔ → จีรูป ๑๕ ➤ 1.อิน 2.ริ 3.สท 4.นิส 5.ปา 6.มค 7.วิป 8.อต 9.อวิ
(๙).สเหตุอธิปติมคคภูนา ๖	
อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สเห ธิ มคค สัพ ปัญ → สาธิชวน ๓๔ ๓๗, จีรูป ๑๗ ➤ 1.อิน 2.เห 3.ริ 4.สท 5.นิส 6.มค 7.อต 8.อวิ	สเห ธิ มคค สัพ ปัญ(วิ) → ผล ๔ ๓๕, จีรูป ๑๕ ➤ 1.อิน 2.เห 3.ริ 4.สท 5.นิส 6.ปา 7.มค 8.อต 9.อวิ
สอัญ ปัญ → สาธิชวน ๓๔ ๓๗ ➤ 1.อิน 2.เห 3.ริ 4.สท 5.อัญ 6.นิส 7.มค 8.ส 9.อต 10.อวิ	สอัญ ปัญ(วิ) → ผล ๔ ๓๕ ➤ 1.อิน 2.เห 3.ริ 4.สท 5.อัญ 6.นิส 7.ปา 8.มค 9.ส 10.อต 11.อวิ
สวิป ปัญ(สาธิชวน) ๓๔ → จีรูป ๑๗ ➤ 1.อิน 2.เห 3.ริ 4.สท 5.นิส 6.มค 7.วิป 8.อต 9.อวิ	สวิป ปัญ(ผล) ๔ → จีรูป ๑๕ ➤ 1.อิน 2.เห 3.ริ 4.สท 5.นิส 6.ปา 7.มค 8.วิป 9.อต 10.อวิ

แผนภูมิ ๓๖

(๑).สามัญญชนา ๙		(๒).สอินทริยชนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สัพ องค์ฌาน ๕ → จิต ๗๙ ๕๒, จิริป ๑๗, ปกั ๒๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 7/ 4.อัท 5.อวิ	สัพ องค์ฌาน ๕(วิ) → วิปาก ๒๖ ๓๘, จิริป ๑๕, ปกั ๒๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.อัท 6.อวิ	สอิน สัพ เว, เอก → จิต ๗๙ ๕๒, จิริป ๑๗, ปกั ๒๐ 7/ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 4.อิน 5.อัท 6.อวิ	สอิน สัพ เว, เอก(วิ) → วิปาก ๒๖ ๓๘ จิริป ๑๕, ปกั ๒๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 4.อิน 5.ปา 6.อัท 7.อวิ
สอัญ องค์ฌาน ๕ → จิต ๗๙ ๕๒, ปททย > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.อัท 6.อวิ	สอัญ องค์ฌาน ๕(วิ) → วิปาก ๒๖ ๓๘, ปททย > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อัท 7.อวิ	สอัญ เว, เอก → จิต ๗๙ ๕๒, ปททย > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.อิน 6.อัท 7.อวิ	สอัญ เว, เอก(วิ) → วิปาก ๒๖ ๓๘ ปททย > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.อัท 8.อวิ
สอัญส องค์ฌาน ๕ → จิต ๗๙ ๕๒ > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.ส 6.อัท 7.อวิ	สอัญส องค์ฌาน ๕(วิ) → วิปาก ๒๖ ๓๘ > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.ส 7.อัท 8.อวิ	สอัญส เว, เอก → จิต ๗๙ ๕๒ > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 3/ 5.อิน 6.ส 7.อัท 8.อวิ	สอัญส เว., เอก.(วิ) → วิปาก ๒๖ ๓๘ > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.ส 8.อัท 9.อวิ
สวิป อณ(จิ)๗๕ → จิริป ๑๗, ปกั ๒๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 3/ 4.วิป 5.อัท 6.อวิ	สวิป อณ(วิ)๒๒ → จิริป ๑๕, ปกั ๒๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อัท 7.อวิ	สวิป เว,เอ(จิ)๗๕ → จิริป ๑๗, ปกั ๒๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 4.อิน 3/ 5.วิป 6.อัท 7.อวิ	สวิป เว,เอ(วิ)๒๒ → จิริป ๑๕, ปกั ๑๐ > 1.ฌา 2.สท 3.นิส 4.อิน 5.ปา 6.วิป 7.อัท 8.อวิ
อธ.- องค์ฌาน ๕ :- 1. วิตก 2. วิจาร 3. ปีติ 4. เวทนา(โส, โท, อุ) 5. เอกัคคตา	สอัญวิป อณ(ปัญจโวปฏิจิ)๑๕ → ปททย > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.วิป 7.อัท 8.อวิ		สอัญวิป เว, เอ (ปัญจโว.ปฏิจิ)๑๕ → ปททย > 1.ฌา 2.สท 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.วิป 8.อัท 9.อวิ

ฉันทมนุชา ๓๖ (ต่อ)

(๓).สมัคคณานา ๙		(๔).สอินทริยมัคคณานา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สมัค สัพ วิตก,เอก → สหจิ ๗๑ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.มัค 5.อัท 6.อวิ	สมัค สัพ วิตก,เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.มัค 5.ปา 6.อัท 7.อวิ	สอิน มัค สัพ เอก → สหจิ ๗๐ ๕๐, จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.มัค 6.อัท 7.อวิ	สอิน มัค สัพ เอก.(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗, จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.มัค 6.ปา 7.อัท 8.อวิ
สอัญ วิตก,เอก → สหจิ ๗๑ ๕๒, ปหทย ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.อัท 7.อวิ	สอัญ วิตก. เอก.(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘, ปหทย ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ปา 7.อัท 8.อวิ	สอัญ เอก. → สหจิ ๗๐ ๕๐, ปหทย ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.อัท 8.อวิ	สอัญ เอก.(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗, ปหทย ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.ปา 8.อัท 9.อวิ
สอัญส วิตก,เอก → สหจิ ๗๑ ๕๒ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ส 7.อัท 8.อวิ	สอัญส วิตก. เอก.(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ปา 7.ส 8.อัท 9.อวิ	สอัญส เอก. → สหจิ ๗๐ ๕๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.ส 8.อัท 9.อวิ	สอัญส เอก.(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.ปา 8.ส 9.อัท 10.อวิ
สวิป วิตก,เอ(จิ)๖๗ → จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.มัค 5.วิป 6.อัท 7.อวิ	สวิป วิตก,เอ(วิ)๑๗ → จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.มัค 5.ปา 6.วิป 7.อัท 8.อวิ	สวิป เอก(จิ)๖๖ → จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.มัค 6.วิป 7.อัท 8.อวิ	สวิป เอก(วิ)๑๗ → จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.ฉา 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.มัค 6.ปา 7.วิป 8.อัท 9.อวิ
ฉานปัจจย มีอำนาจที่ทำ ให้สัตว์ท. กระทำกิจต่าง ๆ ได้มั่นคง ตรงต่ออารมณ์ ตามความประสงค์...	สอัญวิป วิตก,เอ(ปัญจโวปฏิบัติ)๑๓ → ปหทย ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.มัค 6.ปา 7.วิป 8.อัท 9.อวิ		สอัญวิป เอก (ปัญจโวปฏิบัติ)๑๓ → ปหทย ➤ 1.ฉา 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.มัค 7.ปา 8.วิป 9.อัท 10.อวิ

มัทคณนา ๕๗

(๑).สามัญญมณนา ๙		(๒).สอินทริยมณนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สัพ องค์มค ๙ → สหจิต ๗๑ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.อิต 5.อวิ	สัพ องค์มค ๘ (วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.อิต 6.อวิ	สอิน สัพ วิริ,สติ,เอ,ปัญ → สหจิต ๗๑ ๕๒ จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.อิต 6.อวิ	สอิน สัพ วิริ,สติ,เอ,ปัญ(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.ปา 6.อิต 7.อวิ
สอัญ องค์ ๙ → สหจิต ๗๑ ๕๒ ปททย ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิต 6.อวิ	สอัญ องค์ ๘ (วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ ปททย ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.อิต 7.อวิ	สอัญ วิริ,สติ,เอ,ปัญ → สหจิต ๗๑ ๕๒ ปททย ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.อิต 7.อวิ	สอัญ วิริ,สติ,เอ,ปัญ(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ ปททย ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.อิต 8.อวิ
สอัญส องค์ ๙ → สหจิต ๗๑ ๕๒ ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ส 6.อิต 7.อวิ	สอัญส องค์ ๘ (วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.ส 7.อิต 8.อวิ	สอัญส วิริ,สติ,เอ,ปัญ → สหจิต ๗๑ ๕๒ ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ส 7.อิต 8.อวิ	สอัญส วิริ,สติ,เอ,ปัญ(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘ ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.ส 8.อิต 9.อวิ
สวิป อม ๙ (จิ) ๖๗ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.วิป 5.อิต 6.อวิ	สวิป อม ๘ (วิ) ๑๗ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.ปา 5.วิป 6.อิต 7.อวิ	สวิป วิริย,สติ,เอ,ปัญ(จิ) ๖๗ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.วิป 6.อิต 7.อวิ	สวิป วิริ,สติ,เอ,ปัญ(วิ) ๑๗ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.ปา 6.วิป 7.อิต 8.อวิ
อธ.- องค์มคค ๙ :- 1. ทิฏฐิ 2. ปัญ. 3. วิตก 4-6. วิรตี ๓ 7. วิริย. 8. สติ 9. เอก.	สอัญวิป อม.๕ (ปัญจโว.ปฏิจ) ๑๓ → ปททย ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ปา 6.วิป 7.อิต 8.อวิ	สอัญวิป วิริ,สติ,เอ,ปัญ(ปัญจโว.ปฏิจ) ๑๓ → ปททย ➤ 1.มค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.วิป 8.อิต 9.อวิ	

มัคคฆฏนา ๕๗ (ต่อ)

(๓).สมานฆฏนา ๙		(๔).สอินทริยฆฏนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕	อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สมาสัพ วิตก,เอ → สहेจิต ๗๑ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.ฉา 5.อตั 6.อวิ	สมาสัพ วิตก,เอ(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘, จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.ฉา 5.ปา 6.อตั 7.อวิ	สอินมาสัพ เอก → สहेจิต ๗๐ ๕๐ ^{วิจิ,เอก} จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.ฉา 6.อตั 7.อวิ	สอินมาสัพ เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ^{เอก} จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.ฉา 6.ปา 7.อตั 8.อวิ
สอัญ วิตก,เอก → สहेจิต ๗๑ ๕๒, ปหทย ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ฉา 6.อตั 7.อวิ	สอัญ วิตก,เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘, ปหทย ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ฉา 6.ปา 7.อตั 8.อวิ	สอัญ เอก → สहेจิต ๗๐ ๕๐ ^{วิจิ,เอก} ปหทย ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ฉา 7.อตั 8.อวิ	สอัญ เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ^{เอก} ปหทย ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ฉา 7.ปา 8.อตั 9.อวิ
สอัญสั วิตก,เอก → สहेจิต ๗๑ ๕๒ ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ฉา 6.สั 7.อตั 8.อวิ	สอัญสั วิตก,เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๘, ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ฉา 6.ปา 7.สั 8.อตั 9.อวิ	สอัญสั เอก → สहेจิต ๗๐ ๕๐ ^{วิจิ,เอก} ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ฉา 7.สั 8.อตั 9.อวิ	สอัญสั เอก(วิ) → สหวิปาก ๒๑ ๓๗ ^{เอก} ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.อิน 6.ฉา 7.ปา 8.สั 9.อตั 10.อวิ
สวิป วิตก,เอ(จิ)๖๗ → จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.ฉา 5.วิป 6.อตั 7.อวิ	สวิป วิตก,เอ(วิ)๑๗ → จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.ฉา 5.ปา 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	สวิป เอก(จิ)๖๖ → จิรูป ๑๗, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.ฉา 5.อิน 6.วิป 7.อตั 8.อวิ	สวิป เอก.(วิ)๑๗ → จิรูป ๑๕, ปกั๒๐ ➤ 1.มัค 2.สห 3.นิส 4.อิน 5.ฉา 6.ปา 7.วิป 8.อตั 9.อวิ
...มรรคเป็นหนทางที่ทำให้สัธ. และสหชาตธ. ที่เกิดพร้อมกัน กับตนให้เข้าถึงอารมณั และ การงานที่ต้องกระทำ...		เอก. ไม่เป็นอินทริยั ในวิจิ.สั จิ ๑ และใน อวิริยจิ ๑๖	
		สอัญวิป วิต,เอ(ปัญจโวปปฏิจิ)๑๓ → ปหทย ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ฉา 6.ปา 7.วิป 8.อตั 9.อวิ	
		สอัญวิป เอ(ปัญจโว.ปปฏิ.จิ)๑๓ → ปหทย ➤ 1.มัค 2.สห 3.อัญ 4.นิส 5.ฉา 6.อิน 7.ปา 8.วิป 9.อตั 10.อวิ	

(๕).สาธิปติอินทริยฆฏนา ๖	
อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สาธิ อิน สัพ วิริ,ปัญ → สาธิชวน ๕๒ ๕๐, จิรูป ๑๗ ➤ 1.มค 2.ธิ 3.สห 4.นิส 7 5.อิน 6.อต 7.อวิ	สาธิ อิน สัพ วิริ,ปัญ → ผล ๔ ๓๕, จิรูป ๑๕ ➤ 1.มค 2.ธิ 3.สห 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.อต 8.อวิ
สอัญส วิริ,ปัญ → สาธิชวน ๕๒ ๕๐, จิรูป ๑๗ ➤ 1.มค 2.ธิ 3.สห 4.อญ 5.นิส 3 6.อิน 7.ส 8.อต 9.อวิ	สอัญส วิริ,ปัญ → ผล ๔ ๓๕, จิรูป ๑๕ ➤ 1.มค 2.ธิ 3.สห 4.อญ 5.นิส 6.ปา 7.อิน 8.ส 9.อต 10.อวิ
สวิป วิริ(สาธิชวน) ๕๒ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.มค 2.ธิ 3.สห 4.นิส 3 5.อิน 6.วิป 7.อต 8.อวิ	สวิป วิริ,ปัญ(ผล) ๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.มค 2.ธิ 3.สห 4.นิส 5.ปา 6.อิน 7.วิป 8.อต 9.อวิ
(๗).สเหตุอธิปติอินทริยฆฏนา ๖	
อวิปาก ๓	สวิปาก ๓
สเห ธิ อิน สัพ ปัญ → ตีเหชวน ๓๔ ๓๗, จิรูป ๑๗ ➤ 1.มค 2.เห 3.ธิ 4.สห 4 5.นิส 6.อิน 7.อต 8.อวิ	สเห ธิ อิน สัพ ปัญ → ผล ๔ ๓๕, จิรูป ๑๕ ➤ 1.มค 2.เห 3.ธิ 4.สห 5.นิส 6.ปา 7.อิน 8.อต 9.อวิ
สอัญส ปัญ → ตีเหชวน ๓๔ ๓๗, จิรูป ๑๗ ➤ 1.มค 2.เห 3.ธิ 4.สห 5.อญ 2 6.นิส 7.อิน 8.ส 9.อต 10.อวิ	สอัญส ปัญ(วิ) → ผล ๔ ๓๕, จิรูป ๑๕ ➤ 1.มค 2.เห 3.ธิ 4.สห 5.อญ 6.นิส 7.ปา 8.อิน 9.ส 10.อต 11.อวิ
สวิป ปัญ(ตีเห.ข.) ๓๔ → จิรูป ๑๗ ➤ 1.มค 2.เห 3.ธิ 4.สห 5.นิส 2 6.อิน 7.วิป 8.อต 9.อวิ	สวิป ปัญ(ผล) ๔ → จิรูป ๑๕ ➤ 1.มค 2.เห 3.ธิ 4.สห 5.นิส 6.ปา 7.อิน 8.วิป 9.อต 10.อวิ

มคคฆฏนา ๕๗ (ต่อ)

(๖).สเหตุอินทริยฆฏนา ๙	
อวิปาก ๔	สวิปาก ๕
สเห อิน สัพ ปัญ(อโม) → ตีเหจิ ๔๗ ๓๗, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.นิส 4 5.อิน 6.อต 7.อวิ	สเห อิน สัพ ปัญ(วิ) → ตีเหวิปาก ๑๗ ๓๗, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.อต 8.อวิ
สอัญ ปัญ(อโม) → ตีเหจิ ๔๗ ๓๗, ปททย ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.อญ 2 5.นิส 6.อิน 7.อต 8.อวิ	สอัญ ปัญ(วิ) → ตีเหวิปาก ๑๗ ๓๗, ปททย ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.อญ 5.นิส 6.อิน 7.ปา 8.อต 9.อวิ
สอัญส ปัญ(อโม) → ตีเหจิ ๔๗ ๓๗, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.อญ 2 5.นิส 6.อิน 7.ส 8.อต 9.อวิ	สอัญส ปัญ(วิ) → ตีเหวิปาก ๑๗ ๓๗, จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.อญ 5.นิส 6.อิน 7.ปา 8.ส 9.อต 10.อวิ
สวิป ปัญ(อโม) ๔๓ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.นิส 2 5.อิน 6.วิป 7.อต 8.อวิ	สวิป ปัญ(วิ) ๑๓ → จิรูป ๑๕, ปก ๒๐ ➤ 1.มค 2.เห 3.สห 4.นิส 5.อิน 6.ปา 7.วิป 8.อต 9.อวิ
ปัจจัยที่เป็น สห, ปุ(อาปุ, ฤปุ, ลาปุ, ปุอิน), ฉา, รูปหา, รูปอิน (ปัจจัยเป็นปัจจุบัน) จะต้องมี อต – อวิ อยู่ด้วยเสมอ	

อารัมมณ ; อนันตร : ปกิณณกมภูนา

อารัมมณมภูนา	
อารัมมณปกิณณกมภูนา ๕	
^{โท,โม,ทกข์} ^{อา อาธิ} อิฏฐุหนีป ๑๘, ^{จิต ๘๔-๘๗,} ^{โทจตุก,วิจิ} หนีพ → โลจิ ๘, มกุ ๘, มกิส ๔, โลกุต ๘, เจ ๔๕ ^{โทจตุก,วิจิ,อัปป ๒} 7 ➤ 1.อา 2.อาธิ 3.อาอุป	
^{อา อาปุ} หนีป ๑๘ (อารมณ ๖ ปัจจุบัน) → กามจิ ๕๔, อภิญ ๒, เจ. ๕๐ ^{อัปป ๒} (ในปัญจโวการภูมิ) 3 ➤ 1.อา 2.อาปุ 3.อิต 4.อวิ	
^{ถาปุ} มรณาสันนททยัตถุ ที่เกิดก่อนจุติจิต ๑๗ ขณะ(ธัมมารมณ) → มโนทวาร ๑, กามช ๒๙ ตทา ๑๑ อภิญ ๒ เจ ๔๔ (เว้น อีส มัจ กุก วิรตี อัปป) 3 ➤ 1.อา 2.ถาปุนิส 3.ถาปุ 4.ถาปุวิป 5.อิต 6.อวิ	^{อา อาปุ อาธิ} อิฏฐุหนีป ๑๘ (อารมณ ๖ ปัจจุบัน) → โลภ ๘๒๒ 1 ➤ 1.อา 2.อาธิ 3.อาอุป 4.อาปุ 5.อิต 6.อวิ
^{ถาปุธิ} อิฏฐุมรณาสันนททยัตถุ ที่เกิดก่อนจุติจิต ๑๗ ขณะ → โลภ ๘๒๒ 1 ➤ 1.อา 2.ถาปุธิ 3.ถาปุนิส 4.อาอุป 5.ถาปุ 6.ถาปุวิป 7.อิต 8.อวิ	

อนันตรมภูนา	
อนันตรปกิณณกมภูนา ๓	
^{หนิ} จิต ๕๙ ๕๒ ที่เกิดก่อน ^{จิติจิ.อรท.} → จิต ๘๗-๕๒ ที่เกิดหลังๆ และจิติจิ.อรท. 7 ➤ 1.หนี 2.สนหนี 3.หนีอุป 4.นัต 5.วิก	
^{เส} โลกียชวณะ ๔๗ ๕๒ ที่เกิดก่อน ^{ช.ดวงสุดท้าย} → ชวณะ ๕๑ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ ^{ช.ดวงแรก, ผล ๔} 3 ➤ 1.หนี 2.สนหนี 3.หนีอุป 4.เส 5.นัต 6.วิก	
^{นิกิ} มัตตเจตนา ๔ ที่ดับก่อน → ผลจิต ๔-๓๖ ที่เกิดต่อทันที 1 ➤ 1.หนี 2.สนหนี 3.หนีอุป 4.นิกิ 5.นัต 6.วิก	

มภูนาของอนันตร

มีจำนวนเหมือนกันและเท่ากันทุกประการกับ **สน, นัต, วิก**

อาธิ	- อารัมมณชิปติ	อาปุ	- อารัมมณปุเรชาต
ถาปุ	- วัดถารัมมณปุเรชาต,	อาอุป	- อารัมมณปุนิสสย
ถาปุวิป	- วัดถารัมมณปุเรชาตวิปยุตต	ถาปุนิส	- วัดถารัมมณปุเรชาตนิสสย
ถาปุธิ	- วัดถารัมมณปุเรชาตชิปติ	หนีอุป	- อนันตรูปนิสสย
นิกิ	- อนันตรกัมม		

อธิปัตติ; นิสสย; อุปนิสสย : ปกิณณกมมฏนา

อธิปัตติปกิณณกมมฏนา

อธิปัตติมฏนา ๓	
อา อาธิ จิต ๘๔ ๔๗, อิกฺขณฺหิป ๑๘, นิพ → จิ ๒๘ ๔๕ (โลภจิ ๘, ม.กุ ๘, ม.กิส ๔, โลกุต. ๘)	
7	➤ 1.อาธิ 2.อา 3.อาอุป
อา อาปุ อาธิ อิกฺขณฺหิป ๑๘ → โลภจิ ๘ ๒๒ ➤ 1.อาธิ 2.อา 3.อาอุป 4.อาปุ 5.อิต 6.อวิ	
1	
ถาปุธิ อิกฺขณฺมรณสํนหนทยัตถุ ๑ → โลภจิ ๘ ๒๒ ➤ 1.ถาปุธิ 2.อา 3.ถาปุนิส 4.อาอุป 5.ถาปุ 6.ถาปุวิป 7.อิต 8.อวิ	
1	

อุปนิสสยปกิณณกมมฏนา

อารัมมณูปนิสสย ๓	อนันตรูปนิสสย ๒	กัมมมฏนา ๒
อา อาธิ จิต ๘๔ ๔๗, อิกฺขณฺหิป ๑๘, นิพ → จิ ๒๘ ๔๕ (เวณ โทจตุกะ, วิจิ, อปป.)		นํ จิตฺติจิต อรห. ← จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดก่อนๆ → จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ และจิตฺติจิต.อรห. ➤ 1.นํ 2.สนํ 3.นํอุป 4.นัต 5.วิค
7	➤ 1.อาอุป 2.อา 3.อาธิ	นํ จิตฺติจิต อรห. ← จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดก่อนๆ → จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ และจิตฺติจิต.อรห. ➤ 1.นํ 2.สนํ 3.นํอุป 4.นัต 5.วิค
อา อาปุ อาธิ อิกฺขณฺหิป ๑๘ → โลภจิ ๘ ๒๒ ➤ 1.อาอุป 2.อา 3.อาธิ 4.อาปุ 5.อิต 6.อวิ		เส ช.ดวงสุดท้าย ← โลภียชวณะ ๘๗ ๕๒ ที่เกิดก่อนๆ ช.ดวงแรก, ผล ← → ชวณะ ๕๑ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ ➤ 1.นํ 2.สนํ 3.นํอุป 4.เส 5.นัต 6.วิค
1		กัมมมฏนา ๒ นํ จิตฺติจิต อรห. ← จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดก่อนๆ → จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ และจิตฺติจิต.อรห. ➤ 1.นํ 2.สนํ 3.นํอุป 4.นัต 5.วิค
ถาปุธิ อิกฺขณฺมรณสํนหนทยัตถุ ๑ → โลภจิ ๘ ๒๒ ➤ 1.อาอุป 2.อา 3.ถาปุธิ 4.ถาปุนิส 5.ถาปุ 6.ถาปุวิป 7.อิต 8.อวิ		เส ช.ดวงสุดท้าย ← โลภียชวณะ ๘๗ ๕๒ ที่เกิดก่อนๆ ช.ดวงแรก, ผล ← → ชวณะ ๕๑ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ ➤ 1.นํ 2.สนํ 3.นํอุป 4.เส 5.นัต 6.วิค
1		กัมมมฏนา ๒ นํ จิตฺติจิต อรห. ← จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดก่อนๆ → จิต ๘๔ ๕๒ ที่เกิดหลังๆ และจิตฺติจิต.อรห. ➤ 1.นํ 2.สนํ 3.นํอุป 4.นัต 5.วิค

นิสสยปกิณณกมมฏนา

นิสสยมฏนา ๔			
อุปุ วัตถุรูป ๖ → จิต ๘๕ ๕๒ ➤ 1.อุปุนิส 2.อุปุ 3.อุปุวิป 4.อิต 5.อวิ	ถาปุ มรณาสํนหนทย ๑ → จิต ๔๓ ๔๔ ➤ 1.ถาปุนิส 2.อา 3.ถาปุ 4.ถาปุวิป 5.อิต 6.อวิ	ถาปุธิ มรณาสํนหนทย ๑ → โลภจิ ๘ ๒๒ ➤ 1.ถาปุนิส 2.อา 3.ถาปุธิ 4.อาอุป 5.ถาปุ 6.ถาปุวิป 7.อิต 8.อวิ	(อุ)ปุอิน อินทริย ๕(ปสาท) → ทวิ ๑๐ ๗ ➤ 1.อุปุนิส 2.อุปุ 3.ปุอิน 4.อุปุวิป 5.อิต 6.อวิ
3	3	1	1

ปุเรชาต; ปัจฉาชาต; อินทริย : ปกิณณกมณฺหา

ปุเรชาตมณฺหา ๓		ปุเรชาตมณฺหา (ต่อ)	
รูป วิ ๔ ← ปุ (อาปุ ฤปุ) วัตตรูป ๖ → จิต ๘๕ ๕๒ หิปป ๑๘ → กามจิต ๕๔, อภิญ. ๒, เจ. ๕๐ → อัปป ๒ 3 / > 1.ปุ 2.อิต 3.อวิ		ธาปุธิ อิกฺขณฺณสํนํหํ → โลภจิต ๘ ๒๒ 1 / > 1.ธาปุ 2.อา 3.ธาปุธิ 4.ธาปุนิส 5.อาอุป 6.ธาปุวิป 7.อิต 8.อวิ	
ฤปุ วัตตรูป ๖ ที่เกิดก่อน: ฐิติปัตตะ → รูป วิ ๔ ← จิต ๘๕ ๕๒ 3 / > 1.ฤปุ 2.ฤปุนิส 3.ฤปุวิป 4.อิต 5.อวิ		ปุอิน ปสาทรูปอินทริย ๕ : มัชฌิมายุกะ → ทวิ ๑๐ ๗ 1 / > 1.ฤปุ 2.ฤปุนิส 3.ปุอิน 4.ฤปุวิป 5.อิต 6.อวิ	
อา อาปุ หิปป ๑๘ → กามจิต ๕๔, อภิญ. ๒, เจ. ๕๐ → อัปป 3 / > 1.อาปุ 2.อา 3.อิต 4.อวิ		ปัจฉาชาตมณฺหา ๑	
ธาปุ มณฺณสํนํหํ → จิต ๔๓ ๔๔ → อิต, มัจ, กุก, วิรตี ๓, อัปป ๒ 3 / > 1.ธาปุ 2.อา 3.ธาปุนิส 4.ธาปุวิป 5.อิต 6.อวิ		ฉา รูป วิ ๔ ← จิต ๘๕ ๕๒ → จตุสมณฺฐานิกรุป: ฐิตินะ 3 / > 1.ฉา 2.ฉาวิป 3.อิต 4.อวิ	
อาธิ อิกฺขณฺ.หิปป ๑๘ → โลภจิต ๘ ๒๒ 1 / > 1.อาปุ 2.อาธิ 3.อา 4.อาอุป 5.อิต 6.อวิ		อินทริยมณฺหา ๑	
		ปุอิน ปสาทรูปอินทริย ๕ : มัชฌิมายุกะ → ทวิ ๑๐ ๗ 1 / > 1.ปุอิน 2.ฤปุนิส 3.ฤปุ 4.ฤปุวิป 5.อิต 6.อวิ	

อาปุ = อารัมมณปุเรชาต

ฤปุ = วัตตปุเรชาต

ปุอิน = ปุเรชาตอินทริย

อาธิ = อารัมมณาธิปติ

ฤปุนิส = วัตตปุเรชาตนิสสย

ฤปุวิป = วัตตปุเรชาตวิปยุตต

ธาปุนิส = วัตตารัมมณปุเรชาตนิสสย

ธาปุวิป = วัตตารัมมณปุเรชาตวิปยุตต

ธาปุธิ = วัตตารัมมณปุเรชาตธิปติ

ฉาวิป = ปัจฉาชาตวิปยุตต

วิปปยุตต : ปกิณณกขณฺณา - มิสฺสกขณฺณา

ปัทมกมภูษา ๕	
ฉาวีป	
จิต ๘๕ ๕๒ → จิตินะ รูป ๒๘	
3	➤ 1.ฉาวีป 2.ฉา 3.อัติ 4.อวิ
ถุปวิป	
วัตถรูป ๖ → อรูปวิ ๔ จิต ๘๕ ๕๒	
3	➤ 1.ถุปวิป 2.ถุปนิส 3.ถุป 4.อัติ 5.อวิ
ถาปวิป	
มรณาสันนททย → จิต ๘๓ ๔๔	
3	➤ 1.ถาปวิป 2.ถาปนิส 3.ถาป 4.อัติ 5.อวิ
ถาปธิ ถาปวิป	
อิฏฐมรณาสันนททย → โล จิ ๘ ๒๒	
1	➤ 1.ถาปวิป 2.อา 3.ถาปธิ 4.ถาปนิส 5.อาอุป 6.ถาป 7.อัติ 8.อวิ
(ถ)ปอิน	
ปสาทรูปอินทรีย์ ๕ → ทวิ ๑๐ ๗	
1	➤ 1.ถุปวิป 2.ถุปนิส 3.ถุป 4.(ถ)ปอิน 5.อัติ 6.อวิ

วัตถุรูป ๖ ที่เป็น อินทรีย์ มี ๕

ปูอิน เว้นหทัยวัตถุ (เพราะมิได้เป็นอินทรีย์)

มิสกมภูนา ๔	
[	ทวิ ๑๐, อรูปวิ ๔ จิต ๗๕ ๕๒ → จิรูป ๑๗, ปกั ๒๐; ปฏิ หทย ๑ → ปฏิจิ(ปัญจโว) ๑๕ ๓๕ อรูปวิ ๔ → จิต ๘๕ ๕๒ จิตที่เกิดหลังๆ ๘๕ ๕๒ → ฐิตินะรูป ๒๘ ที่เกิดก่อนๆ มรณาสันนหทย → จิต ๔๓ ๔๔
	๑. วิป(สห-อรูปวิ-ฉวิ-ฉวิ) ๒. อต ๓. อวิ
	๑. วิป(สห-อรูป-ฉวิ) ๒. นิส(อรูป-อรูป) ๓. อต ๔. อวิ
	๑. วิป(สห-อรูป) ๒. ธิ(สห-อรูป) ๓. นิส(สห-อรูป) ๔. อต ๕. อวิ

อธิปัตติ; นิสสย; อาหาร; อินทริย : มิสสกมภูนา

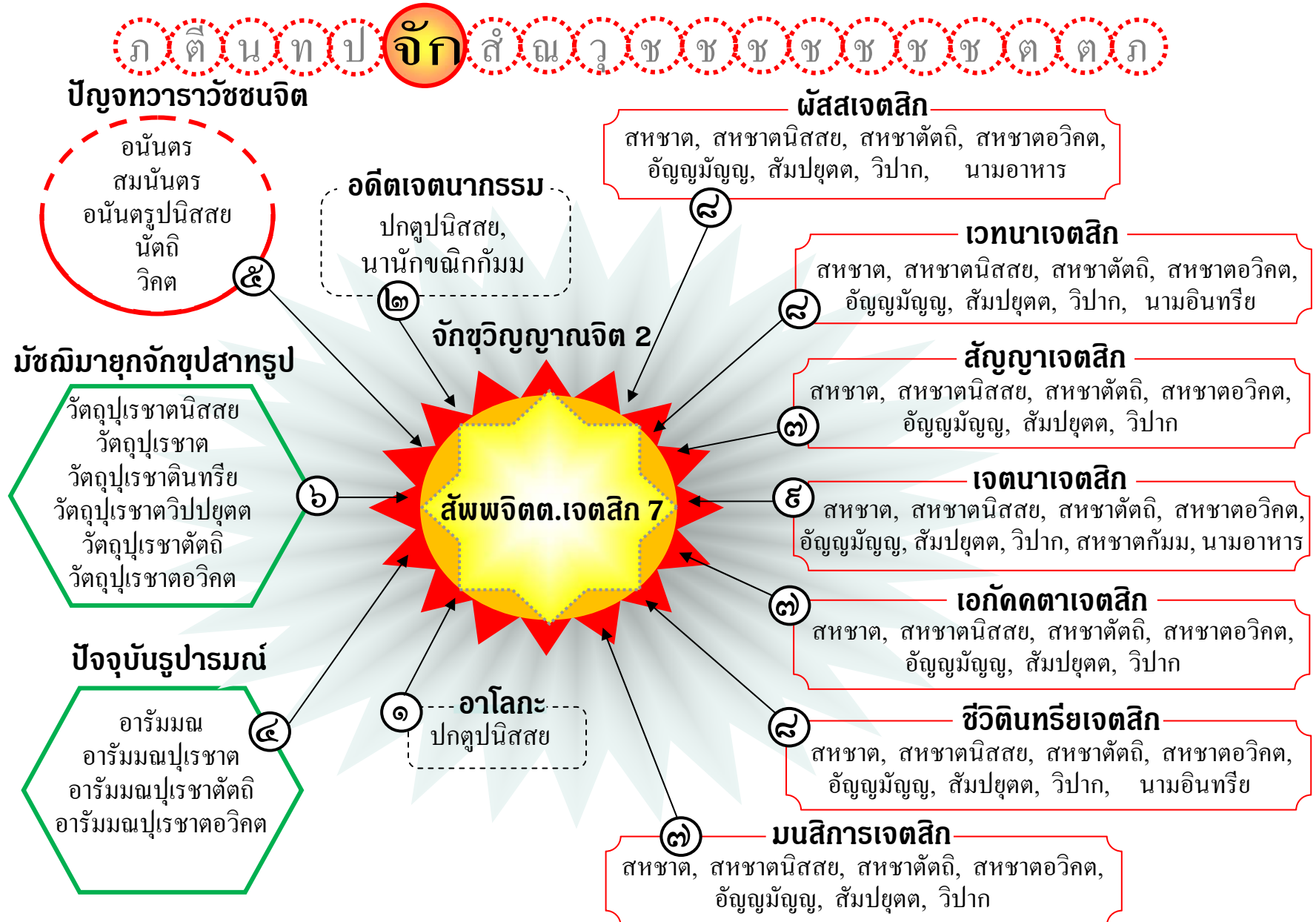
อธิปัตติมิสสกมภูนา ๓	
ธิ ๒ อธิปัตติ ๔ → สาริข ๕๒ ๕๑ ^{วิจิ} จิรูป ๑๗ อภิภูมิลิป ๑๘ → โลก ๘ ๒๒ 8/ > 1.ธิ(สห-อา) 2.อิต 3.อวิ	
สหาธิ ; ภาปุธิ อธิปัตติ ๔ → สาริข ๕๒ ๕๑ ^{วิจิ} จิรูป ๑๗ อภิภูมิลิป ๑๘ → โลก ๘ ๒๒ 8/ > 1.ธิ 2.นิส 3.อิต 4.อวิ	
สหาธิ สหวิป ; ภาปุธิ อธิปัตติ ๔ → จิรูป ๑๗ อภิภูมิลิป ๑๘ → โลก ๘ ๒๒ > 1.ธิ 2.นิส 3.อิต 4.อวิ 4/	

อินทริยมิสสกมภูนา ๓	
อิน ๓ อินทริย ๘ → จิต ๘๘ ๕๒ จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ปสาทรูปอินทริย ๕ → ทวิ ๑๐ ๗ รูปชีวิตินทริย → กักรูป ๘-๙ ที่เหลือ (ในกลาปปัจจย) 7/ > 1.อิน(สห-ปุ-รูป) 2.อิต 3.อวิ	
สหอิน ; ปุอิน นามอินทริย ๘ → จิต ๘๘ ๕๒ จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ปสาทรูปอินทริย ๕ → ทวิ ๑๐ ๗ 7/ > 1.อิน 2.นิส 3.อิต 4.อวิ	
สหอิน สหวิป ; ปุอิน นามอินทริย ๘ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ปสาทรูปอินทริย ๕ → ทวิ ๑๐ ๗ > 1.อิน 2.นิส 3.วิป 3/ 4.อิต 5.อวิ	

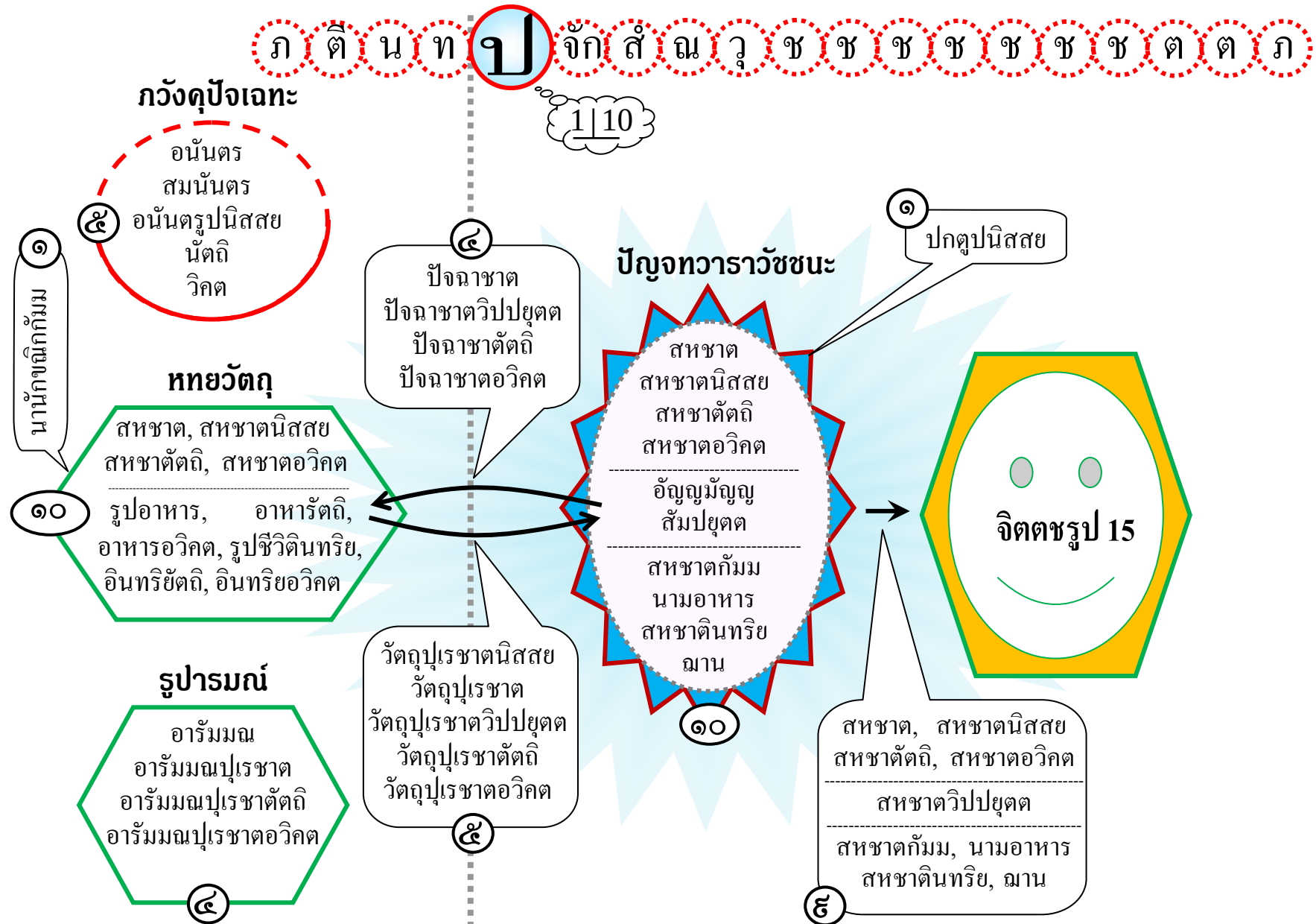
อาหารมิสสกมภูนา ๑	
หา ๒ นามอาหาร ๓ → จิต ๘๘ ๕๒ จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ รูปอาหาร(กพพิงการอาหาร) → จตุสมภูฐานิกรูป (เว้นโอชาในกลาปปัจจย) 7/ > 1.หา(สห-รูป) 2.อิต 3.อวิ	

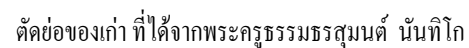
นิสสยมิสสกมภูนา ๖	
นิส ๓ จิต ๘๘ ๕๒, ปฏิททย, มหาภูต ๔ → จิต ๘๘ ๕๒, รูป ๒๘ วัตถุรูป ๖ → จิต ๘๘ ๕๒ (เว้นอรูปวิ ๔) มรณาททย → จิต ๔๓ ๔๔ (วิจิจิตที่ในมรณาสันนวิถิ) 13/ > 1.นิส(สห-ภู-ภาปุ) 2.อิต 3.อวิ	
สหาธิ ; ภาปุธิ อธิปัตติ ๔ → สาริข ๕๒ ๕๑, จิรูป ๑๗ อภิภูมิลิป ๑๘ → โลก ๘ ๒๒ 8/ > 1.นิส 2.ธิ(สห-ภาปุ) 3.อิต 4.อวิ	
สหอิน ; ปุอิน นามอินทริย ๘ → จิต ๘๘ ๕๒, จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ปสาทรูปอินทริย ๕ → ทวิ ๑๐ ๗ 7/ > 1.ภู-นิส 2.อิน(สห-ปุ) 3.อิต 4.อวิ	
สหวิป ; ภูวิป ; ภาปุวิป จิต ๘๘ ๕๒ (เว้นทวิ ๑๐, อรูปวิ ๔) → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ วัตถุรูป ๖ → จิต ๘๘ ๕๒ มรณาสันนททย → จิต ๔๓ ๔๔ 5/ > 1.นิส(ภาปุ-ภู) 2.วิป(สห-ภู-ภาปุ) 3.อิต 4.อวิ	
สหธิ สหวิป ; ภาปุธิ อธิปัตติ ๔ → จิรูป ๑๗ อภิภูมิลิป ๑๘ → โลก ๘ ๒๒ 4/ > 1.นิส 1.ธิ(สห-ภาปุ) 3.สหวิป 4.อิต 5.อวิ	
สหอิน สหวิป ; ปุอิน นามอินทริย ๘ → จิรูป ๑๗, ปก ๒๐ ปสาทรูปอินทริย ๕ → ทวิ ๑๐ ๗ 3/ > 1.ภู-นิส 2.อิน(สห-ปุ) 3.สหวิป 4.อิต 5.อวิ	

ปัจจัย-จกขุวิญญาน : ๗๒ ปัจจัย

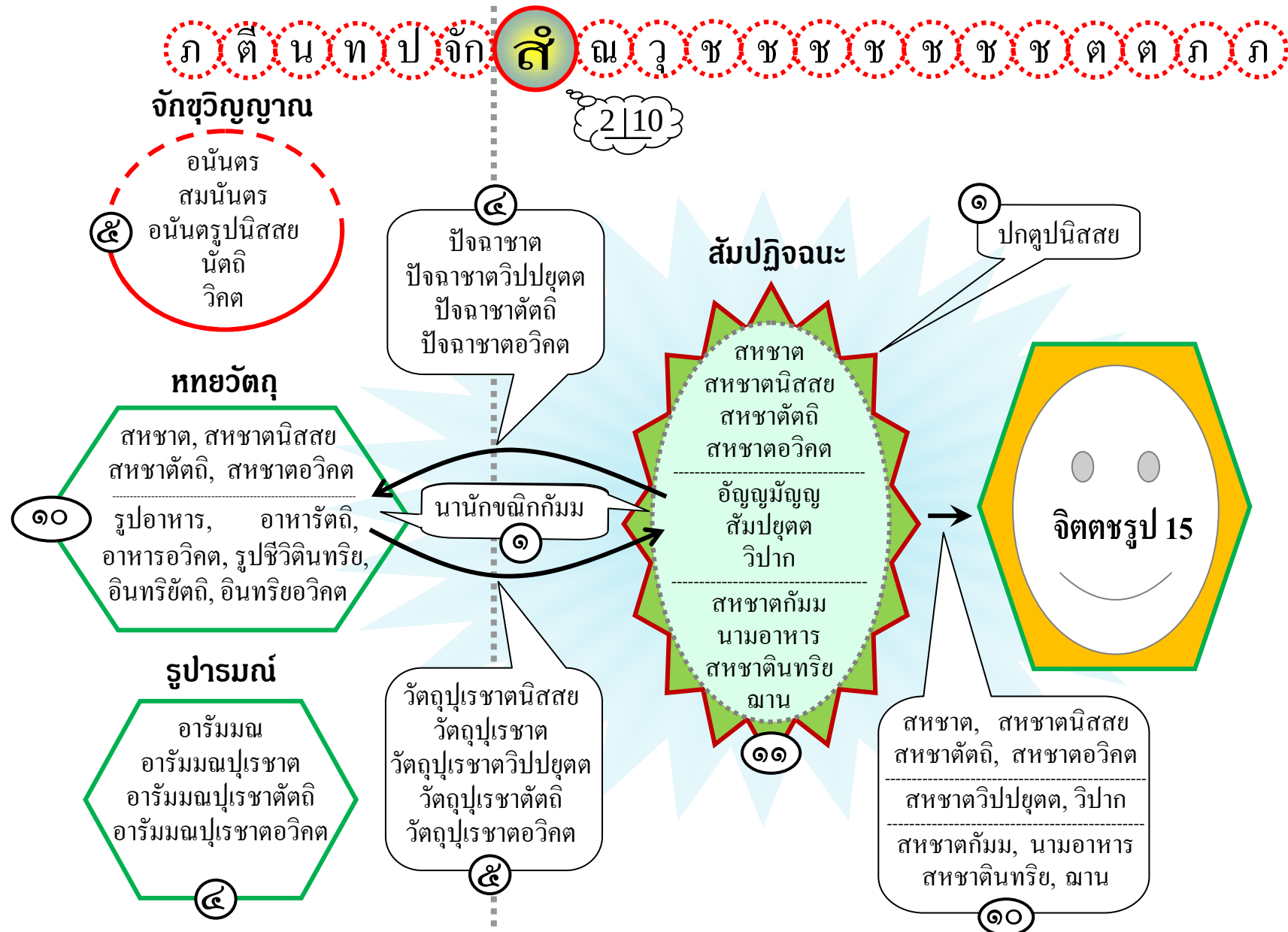

ปัจจัย-ปัจจัยอุปบัน ปัญจทวาราวชชนจิต : ๔๕ ปัจจัย

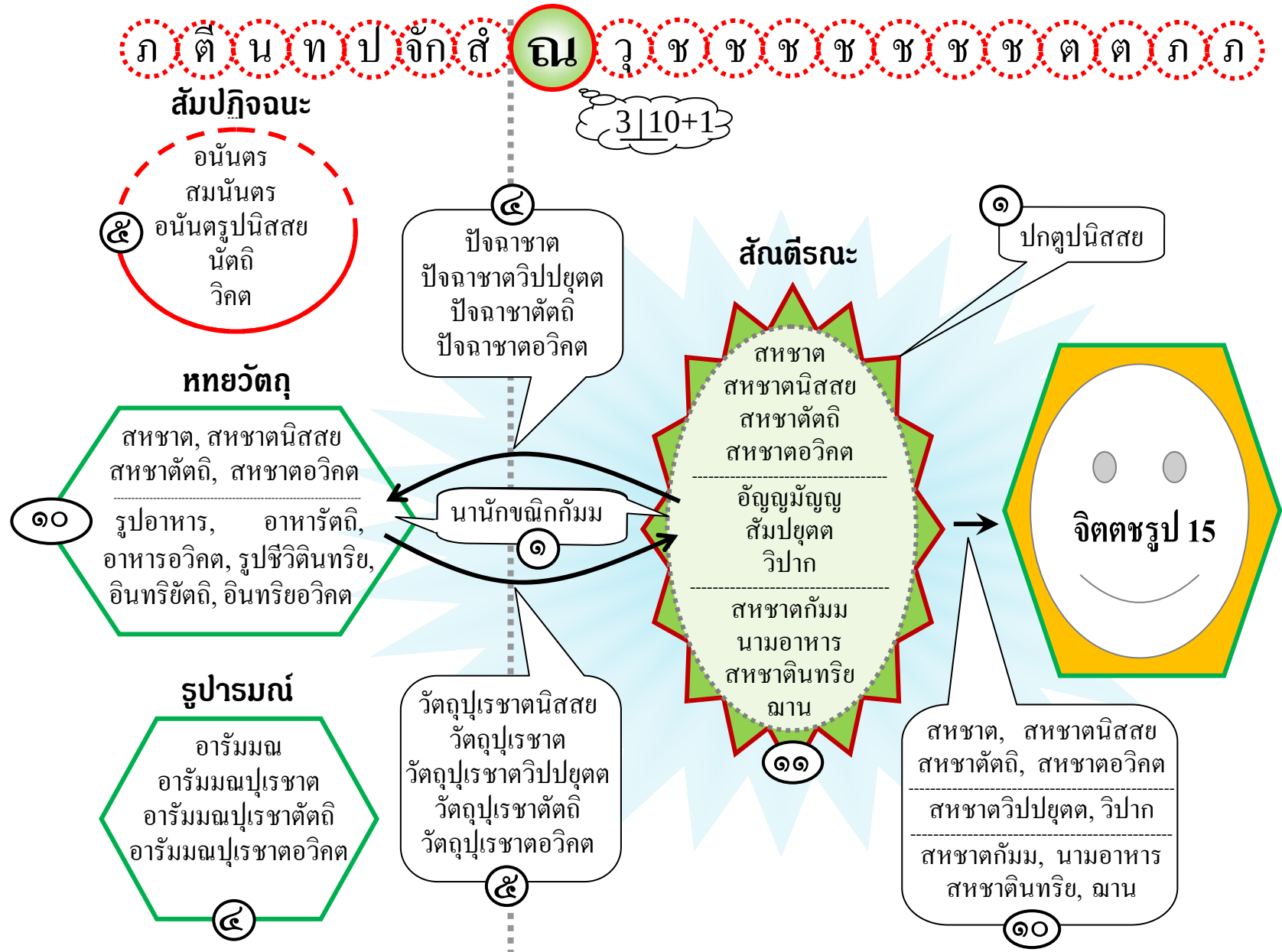

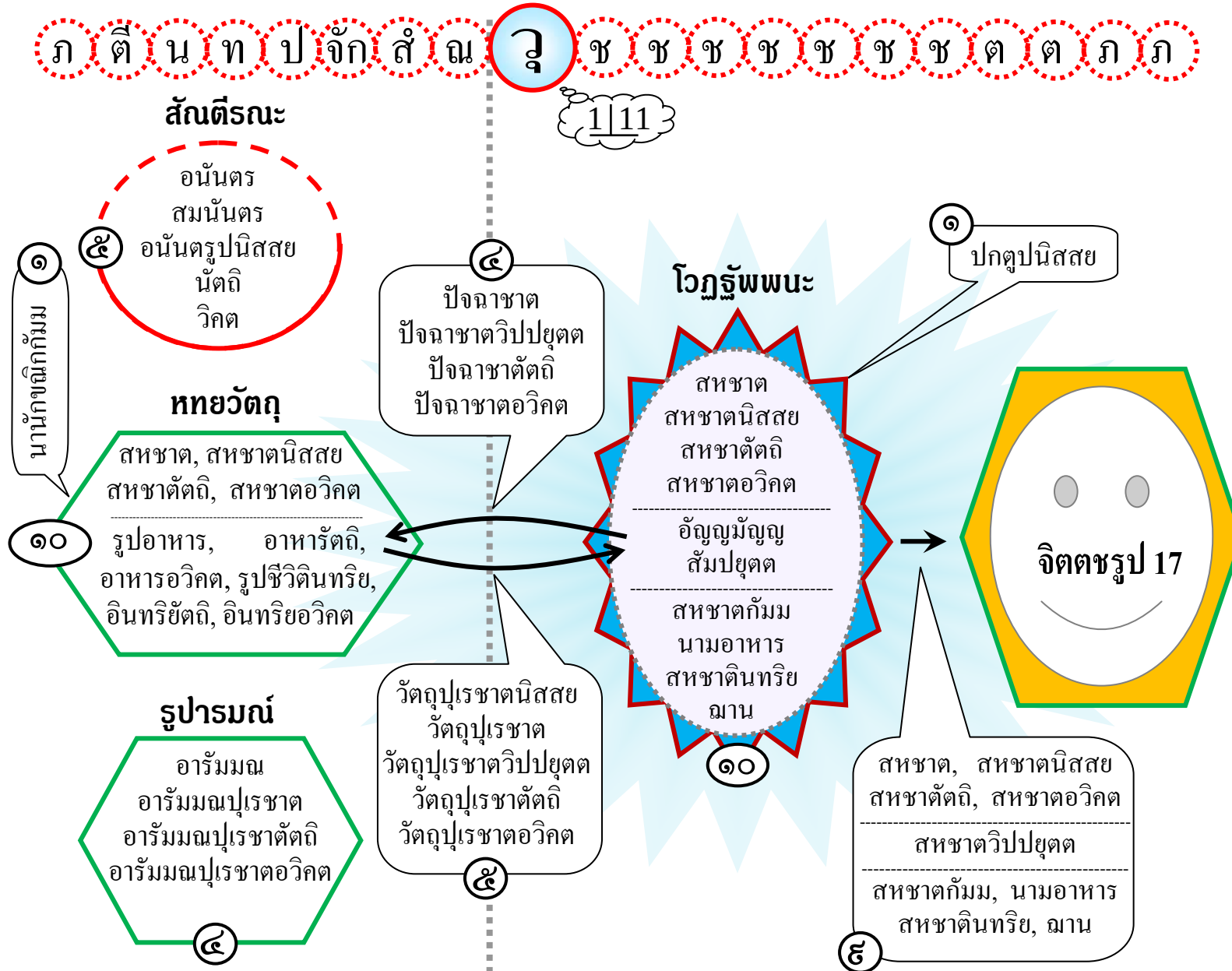
ปัจจัย-ปัจจัยอุปบัน สัมปฏิจนจิต : ๕๑ ปัจจัย

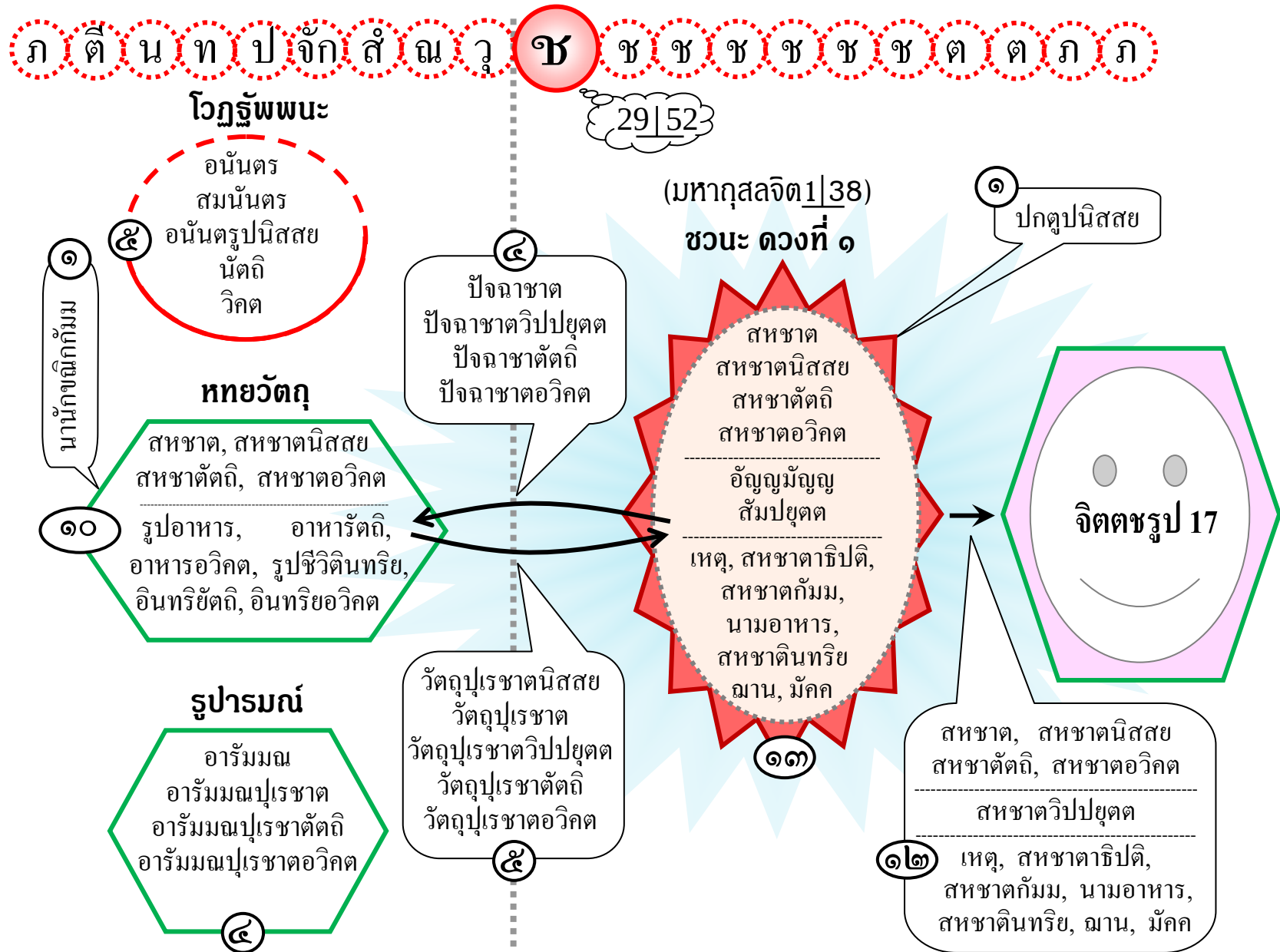
ปัจจัย-ปัจจัยอุปบัน สันติธรรมจิต : ๕๑ ปัจจัย

ปัจจัย-ปัจจัยอุปบัน โวญฐัพพนจิต : ๔๕ ปัจจัย

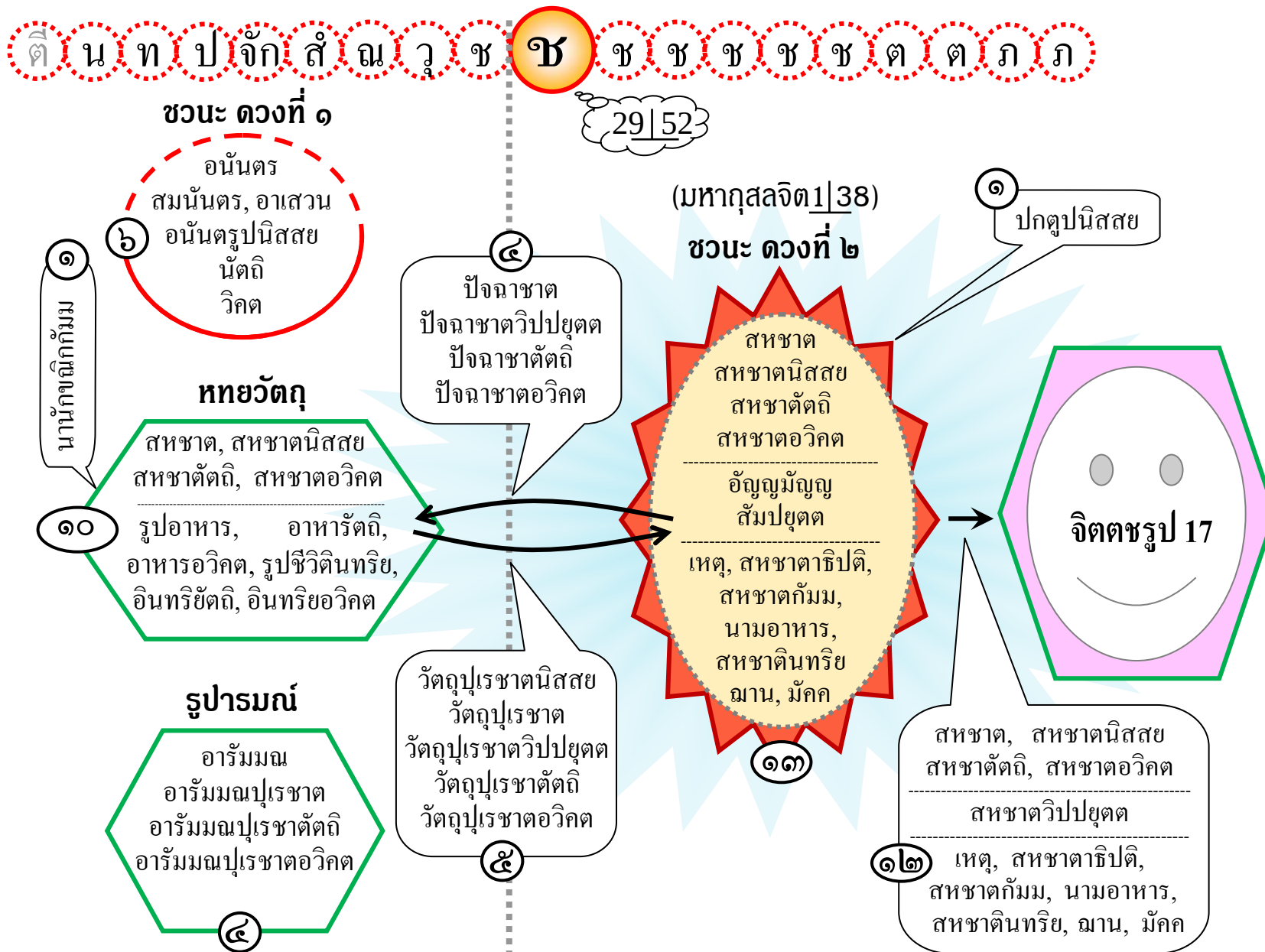
ปัจจัย-ปัจจัยฉบับ ขวนจิต ดวงที่ ๑ : ๕๕ ปัจจัย

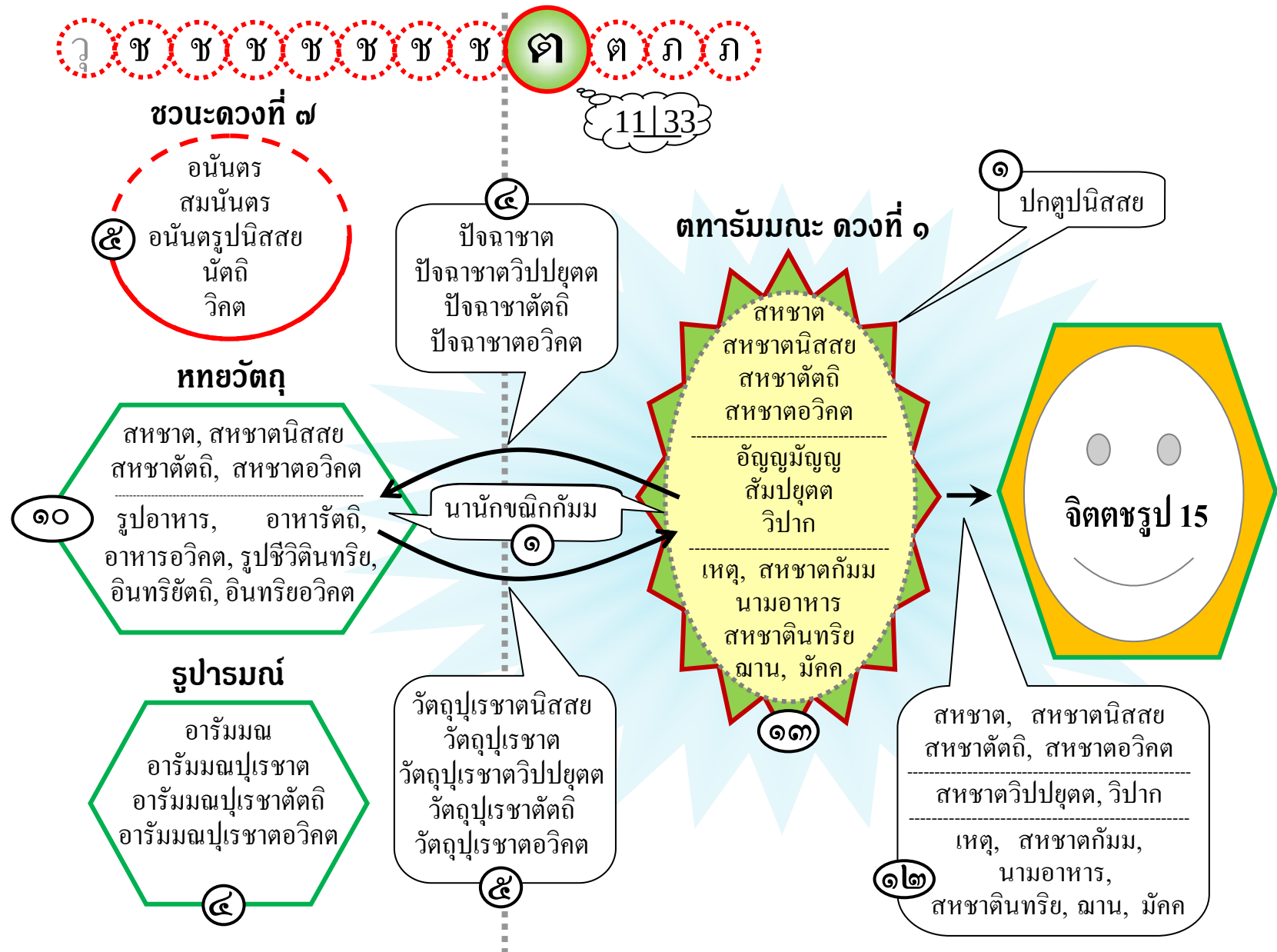
ตัดย่อของเก่า ที่ได้จากพระครูธรรมธาดา นันทิโก

- เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก" -

ปัจจัย-ปัจจัยอุปบัน ชวนจิต ดวงที่ ๒ : ๕๖ ปัจจัย

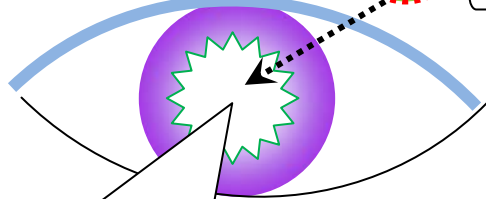

ปัจจัย-ปัจจัยอุปบัน ตทารัมมจิต : ๕๕ ปัจจัย

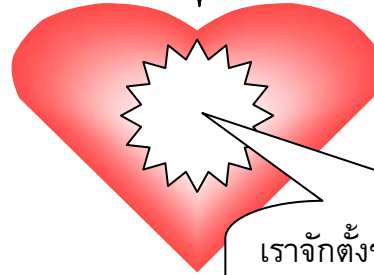

ทิฏฐิเจ ทิฏฐิสมตฺตํ ภวิสฺสติ : เมื่อเห็นก็เป็นเพียงแต่เห็น

ภ คี น ท ป จัก ลั ญ ว ช ช ช ช ช ช ช ต ต ภ

จักขุวิญญาณเห็นซึ่ง “รูปในรูป” เท่านั้น
หาเห็นสภาพลักษณะ มี อนิลักษณะ
เป็นต้นไม่ จักขุวิญญาณ ย่อมไม่กำหนด
ขัดเคือง หลง ในรูปที่มาปรากฏ

เราจักตั้งชวนจิตไว้โดย “ประมาณแห่งจักขุ
วิญญาณ” อย่างนี้ว่า ชวนจิตของเราจัก
เป็นเพียงจักขุวิญญาณเท่านั้น เพราะ
เว้นจากราคะ เป็นต้น.

สัมปฏิจจณจิต สันตฺรณจิต และ โภจฺจัพพนจิต ย่อมไม่กำหนด ขัดเคือง ลุ่มหลง ฉันทใด เมื่อรูปมาปรากฏ เราก็จักให้ชวนจิตเกิดขึ้น
โดยประมาณสัมปฏิจจณจิต เป็นต้น นั้นนั่นแหละ เราจะไม่ให้ก้าวล่วงประมาณนั้นเกิดขึ้นด้วยความกำหนดเป็นต้น ฉันทนั้น.

ในสุตะ และมุตตะ ก็นัยนี้เช่นกัน (มุตฺ = ฟังทราบ) ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ และโฆจฺจัพพายตนะ กับด้วยวิญญาณ ซึ่งมีคันธายตนะ
รสายตนะ และโฆจฺจัพพายตนะนั้น เป็นอารมณ์.

วิญญาณตะ ได้แก่ อารมณ์ที่ มโนทวาราวชชนจิต แจ้งแล้ว. เมื่อรู้แจ้งอารมณ์นั้นก็เป็นอันชื่อว่า มโนทวาราวชชนจิตรู้แจ้งแล้ว
เหตุนี้จึงชื่อว่า มีอวิชชชนจิตเป็นประมาณ. โดยอวิชชชนจิตย่อมไม่กำหนด ขัดเคือง ลุ่มหลง ฉันทใด เราจักพักจิตโดยประมาณแห่ง
อวิชชชนจิตเท่านั้น ไม่ยอมให้เกิดขึ้นด้วยความกำหนดเป็นต้น ฉันทนั้น.

จักขุสัมผัส	{	เป็นปัจจัยแก่ เวทนาอันสัมปยุตกับด้วยตน ด้วยอำนาจ	“สท, อัญ, นิส, ปา, หา, ลั, อต, อวิ” รวม ๘ ปัจจัย,
		เป็นปัจจัยแก่ เวทนาอันสัมปยุตกับด้วย สัมปฏิจจณจิต ด้วยอำนาจ	“นั, สณ, นอุป, นัต, วิค” รวม ๕ ปัจจัย,
		เป็นปัจจัยแก่ ฐ.ท. อันสัมปยุตกับด้วย สันตฺรณจิต เป็นต้น ด้วยอำนาจ	“อุป” เพียงปัจจัยเดียว

บัญญัติธรรม : อุทเทสวาระ

สา ปนปณฺญาปิยตฺตา ปณฺณตฺติ ปณฺญาปนโต ปณฺณตฺตติ จ ทฺวิธา โหติ ฯ

บัญญัติ มี ๒ อย่าง :

๑. ปัญญาปิยบัญญัติ (ไม่มีอยู่โดยปรมาตม)

๒. ปัญญาปนบัญญัติ มี ๖ อย่าง

๑. ① วิชขมาน ; ๒. ② อวิชขมาน

๓. ① ② วิชขมานเนอวิชขมานฯ

๔. ② ① อวิชขมานเน วิชขมานฯ

๕. ① ① วิชขมานเน วิชขมานฯ

๖. ② ② อวิชขมานเน อวิชขมานฯ

วิชขมานบัญญัติ ① ⇌ ② อวิชขมานบัญญัติ

บัญญัติ ๖ ประการ		บัญญัติ	ได้แก่
1	ชั้นบัญญัติ	ธ. ที่เป็นหมวดหมู่	ชั้น ๕
2	อายตน์บัญญัติ	ธ. อันเป็นบ่อเกิด	อายตนะ ๑๒
3	ธาตุบัญญัติ	ธ. ที่ทรงอยู่	ธาตุ ๑๘
4	สัจจบัญญัติ	ธ. ที่เป็นของจริง	สัจจะ ๔
5	อินทริยบัญญัติ	ธ. ที่เป็นใหญ่	อินทริย์ ๒๒
6	บุคคลบัญญัติ	จำพวกบุคคลของบุคคล ท.	บุคคล (แยกตามเอก – ทสกมาติกา)

บัญญัติ : เนื้อความที่เหลือนอกจากรูปนาม { ๑. อัตตบัญญัติ - เนื้อความ ที่พึงให้ถูกรู้ได้โดยประการต่างๆ
๒. สัททบัญญัติ - เสียง ที่พึงรู้เนื้อความโดยประการต่างๆ...

บัญญัติ ๖ นอกพระบาลี		
1	วิชขมานบัญญัติ	‘กุศล’ และ ‘อกุศล’ (รูป ๗๗) เป็นของมีอยู่ เป็นอยู่ เกิดตามความเป็นจริง ด้วยอำนาจแห่งสัจจกัตตะและปรมาตตะ
2	อวิชขมานบัญญัติ	‘หญิง’, ‘ชย’ (แผ่นดินภูษา) ล้วนแต่คำเป็นภาษาของชาวโลก อันไม่มีอยู่โดยแท้จริง, ‘สัจจะที่ห้า’ (เป็นสิ่งที่ไม่มีจริง) หรือ ‘บุรุษ’ ตามปรกติของพวกเดียรัจฉาน ซึ่งสักว่าเป็นถ้อยคำและวัตถุอันคันหาไม่ได้โดยประการทั้งปวง
3	วิชขมานเนอวิชขมานบัญญัติ	‘วิขขา๓’ และ ‘อภิญญา๖’ มีอยู่โดยแท้จริง ส่วน ‘บุคคล’ ไม่มีอยู่โดยแท้จริง ในประโยคว่า บุคคลมีวิขขา ๓ บุคคลมีอภิญญา ๖ เป็นต้น เพราะบัญญัติอวิชขมานะ (สิ่งที่ไม่มีอยู่) ร่วมกับวิขขมานะ (สิ่งที่มีอยู่) อย่างนี้ว่า บุคคลชื่อว่ามีวิขขา๓ (วิขขา๓ ของเขามีอยู่) บุคคล ชื่อว่า มีอภิญญา ๖ (อภิญญา ๖ ของเขามีอยู่) เป็นต้น
4	อวิชขมานเน วิชขมานบัญญัติ	‘หญิง’ และ ‘ชย’ ไม่มีอยู่โดยแท้จริง ‘รูป’ มีอยู่โดยแท้จริง ในคำที่ว่า รูปหญิง รูปชย เป็นต้น เพราะบัญญัติวิขขมานะร่วมกับอวิชขมานะชื่อว่า รูปหญิง(รูปของหญิง) รูปชย(รูปของชย) เป็นต้น.
5	วิชขมานเน วิชขมานบัญญัติ	‘จักขุ’ ‘ผัสสเจตสิก’ มีอยู่โดยแท้จริง ในคำท. เช่น จักขุสัมผัส, โสตสัมผัส เพราะบัญญัติซึ่งวิขขมานะร่วมกับวิขขมานะว่า สัมผัส ในจักขุ สัมผัสเกิดแต่จักขุ สัมผัสเป็นผลของจักขุชื่อว่า จักขุสัมผัส เป็นต้น.
6	อวิชขมานเน อวิชขมานบัญญัติ	อิสสระ ท. มิกษัตริย์ เป็นต้นก็ดี ไม่มีอยู่โดยแท้จริง บุตรของภาก็ดี ก็ไม่มีอยู่โดยแท้จริง ในคำท. มีคำว่า บุตรของภักษัตริย์ บุตรของพราหมณ์ เป็นต้น เพราะบัญญัติซึ่งอวิชขมานะร่วมกับอวิชขมานะว่า บุตรของภักษัตริย์ชื่อว่า ขัตติยบุตร เป็นต้น

บุคคลบัญญัติ : ว่าด้วยบุคคล ๑๐ จำพวก

อริยบุคคล ๑๐				
พระอริยบุคคลที่อยู่ในการวางจรมิสำเร็จในการวางจรมิ ย่อมมีอภิปาที่พำนักเกิดในกามภูมิ	๑	สตัดักขัตต- ปรมะ	เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ เป็นโสดาบัน มีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา ท่องเที่ยวไปในเทวดา และมนุษย์ ๗ ชาติ แล้วทำที่สุดทุกข์ได้	ผู้มี ๗ ชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านไม่ถือเอาภพที่ ๘ จากภพที่ ๗ นั้นไป
	๒	โกลังโกละ	เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ เป็นโสดาบันมีอันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา ท่องเที่ยวไป สู่ตระกูลสอง หรือ สาม ตระกูล แล้วทำที่สุดทุกข์ได้	ผู้ไปสู่ ๒ ภพ หรือ ๓ ภพ เกิดเป็นเทวดาและมนุษย์ด้วยภพที่ปะปนกัน(มิตสกกภพ) ย่อมท่องเที่ยวไปจนถึงภพที่ ๖ จึงกระทำทาง คือ มรรคอันเป็นที่สิ้นสุดแห่งวัฏทุกข์ได้.
	๓	เอกพีชี	เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ อันไม่ไปเกิดในอบายเป็นธรรมดา เกิดในภพมนุษย์อีกครั้งเดียว แล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้	ผู้มีพีช คือ ชนชั้นครั้งเดียวเท่านั้น คือมีการถือเอาอัฐภาพครั้งเดียว (โสดาบันผู้บังเกิดในภพของมนุษย์เท่านั้นที่ชื่อว่าเอกพีชี)
	๔	สกทาคามี	เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนทั้ง ๓ ทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลง ซึ่งยังจะมาสู่โลกนี้คราวเดียว แล้วทำที่สุดทุกข์ได้	ผู้มาปฏิสนธิอีกครั้งเดียว (พระโสดาบันผู้ชื่อว่า เอกพีชี มีปฏิสนธิครั้งเดียวเท่านั้น ส่วนพระสกทาคามีมีปฏิสนธิ ๒ ครั้ง ต่างกันระหว่างพระอริยะทั้งสอง)
	๕	พระอรหันต์	ผู้สำเร็จพระอรหันต์ในอภิปา	
พระอนาคามีบุคคล ละอภิปาที่พำนักเกิดในอภิปาแล้ว จึงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในอภิปา ณ ชั้นสุทธาวาส	๖	อันตรา- ปรินิพพายี	เพราะความสิ้นไปรอบแห่งอริยมรรคญาณทั้ง ๕ กำเนิดและปรินิพพานในชั้นสุทธาวาส.... ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นเพื่อละสัญญาชนอันมีในเบื้องบน ในระยะเวลาติดต่อกับที่เกิดบ้าง ยังไม่ถึงท่ามกลางกำหนดอายุบ้าง	ผู้ปรินิพพานในระหว่างท่ามกลางแห่งอายุนั้นเทียว
	๗	อุปหัจจ- ปรินิพพายี	....ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้น เพื่อละสัญญาชนอันมีในเบื้องบน เมื่อล่วงพ้นท่ามกลางกำหนดอายุบ้าง เมื่อใกล้จะทำการกิริยาบ้าง	ผู้ก้าวล่วงเลยท่ามกลางประมาณแห่งอายุ. จวนจะสิ้นอายุแล้ว แล้วจึงบรรลุพระอรหันต์ และปรินิพพานด้วยกิลเลสปรินิพพาน
	๘	อสังขาร- ปรินิพพายี	....ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นโดยไม่ลำบาก เพื่อละสัญญาชนอันมีในเบื้องบน	ผู้ปรินิพพานตามธรรมดา โดยมีได้กระทำความเพียรอย่างแรงกล้า
	๙	สังขาร- ปรินิพพายี	....ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นโดยลำบาก เพื่อละสัญญาชนอันมีในเบื้องบน	ผู้ปรินิพพานตามธรรมดาด้วยการกระทำความเพียรอย่างแรงกล้า.
	๑๐	อุทธังโสโต- อกนิภูสุคามิ	....จติจากอติปาไปสูทตสา จติจากสุทตสาไปสูทตสี จติจากสุทตสีไปอกนิภูสุคามิ ย่อมยังอริยมรรคให้เกิดขึ้นในอกนิภูสุคามิ เพื่อละสัญญาชนเบื้องบน	อภิ ปุ. ๗๕ ทสกนิตเทศ ข้อ ๑๕๒ น. ๔๕๕ เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

สมณะ – วิปัสสนา : ความแตกต่าง

	สมณะ	วิปัสสนา
สภาวะ	สงบ ธ. ที่เป็นข้าศึก มีกามฉันทะ เป็นต้น (อภิ สัมม. ๓๕/๓๔๓)	เห็น ธ.ท. โดยอาการต่างๆ ด้วยสามารถ แห่งความไม่เที่ยง เป็นต้น (พ. ภูมิ. อภิ. ๖๘/๘๘๐)
ลักษณะ	ลักษณะ - ความไม่พึงชานตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว กิจ - กำจัดนิรวณ ๕ (กำจัดความซัดส่าย) อาการ ฯ - ตั้งมั่นประคองประทีปที่ไม่ถูกลม(ไม่หวั่นไหว) ปทัฏฐาน - ความสุข	ลักษณะ - รู้แจ้งแทงตลอดในสภาวะ ธ. กิจ - กำจัดความไม่รู้(อวิชชา) อาการ ฯ - ไม่เข้าใจผิดใน ธ. ทั้งปวง ปทัฏฐาน - สมาธิ
อารมณ์	บัญญัติกรรมฐาน (กสิณ เป็นต้น) ทำในอารมณ์เดียว (บัญญัติ) อาศัยนิมิต อุดคหะ – ภูมิภาค ต้องที่เจียบสงัด เสียงเป็นข้าศึก (นิรวณ) ทำ ๒ ทวาร	พระไตรลักษณ์ (อนิจจัง, ทุกขัง, อนัตตา) ทำได้ในอารมณ์ทั้ง ๖ กำหนดความเป็นจริง ขณะประสพ แม้แต่นิรวณ
ปหานะ	วิกขัมภนปหาน (ขมนิรวณ)	ตทังคปหาน(อนุสัย), มรรค-สมุจเฉทปหาน
อานิสงส์	จิตสุข, เยือกเย็น (กตอกิขมา, โทมนัส) มีอภิญญา ๕ – หูทิพย์, ตาทิพย์, รู้วาระจิต, ระลึกชาติได้, มีฤทธิ์ ; เกิดเป็นพรหม	อัสวักขยญาณ(สิ้นกิเลส)
บุคคล	ปฏิสนธิด้วยดิเหตุ, ไม่ทำอนันตริยกรรม, ไม่เป็นมิจฉาภิฏฐิ(โลกันต์), (มีกุศลอุดหนุน ศรัทธา, ฉันทะ, สุตตะ, เพียร, กัลยาณมิตร) [ไม่มี กรรมกัน, วิปากกัน, กิเลสกัน, มีสัทธา ฉันทะ ปัญญา] (อ. ฌ. ภูมิ. ๓๖/๘๑๓)	
จริต	จริต ๖ : โมหะ - ปลงวิ, อาโป: โทสะ – เตโช, วาโย ราคะ – เสมอกัน เป็นต้น	จริต ๒ : ตัณหา, ภิฏฐิ

* ปฏิกาคณิมิต *

→ ปรมัตถ์...ไม่มี

→ บัญญัติ...มี กสิณ 10,
อสุก 10, อานาปาน 1,
กายคตาสติ 1

* ถือเอาโดย *

→ การดู...อสุก 10, กสิณ 9

การกระทบ...อานาปาน

→ ทั้งดู(เห็น)ทั้งกระทบ...วาโย

→ การฟัง...อนุสสติ 8, อัปป 4,
อาหาเร 1, ธาตุ 1, อรูป 4

→ ดู; ฟัง... กายคตาสติ 5; 27

* เป็นบาทฐานแก่ *

→ สุขวิหาร(ภิฏฐ ธ.), วิปัสสนา,
ภพสมบัติ

→ อรูปฌาน...9 (เว้น อากาส)

→ อภิญญา...กสิณ ๑๐

→ นิโรธสมบัติ...เนา,
(อนาคา, อรหันต์)

(วิสุทธิมรรคแปล มหามกุฏฯ ล. ๑ ตอน ๒ น. ๖๗)

ในอนุสสติ ๑๐ กรรมฐาน ๓ ได้แก่ อานาปานสติ, มรณสติ, กายคตาสติ
ย่อมเป็นประโยชน์แก่ 'วิปัสสนา' อย่างเดียว

(อ. เอก. ๓๓ เอกธัมมบาลีอภิ. น. ๑๘๑)

อสุภกรรมฐาน → บำบัดราคะ, เมตตา → กำจัดโทสะ
มรณะ(สังขาร) → บำบัดโมหะ, อานาปานสติ → กำจัดวิตก

(อ. ค. ๓๔ สรภสูตรอภิ. น. ๓๓๕)

จริต ๖ : โดยอิริยาบถ กิจ โภชนะ ทศณะฯ

อิริยาบถโต กิจจา โภชนา ทศสนาทิโต
ธมมปวัตติโต เจว จริยาโย วิภาวเยติ ฯ

ยกเว้นปรจิตตวิฆานนอภิญญาตาทิแล้ว ผู้ที่จะรู้ธรรมาสังขยจิตใจผู้อื่นโดยแน่นอน ย่อมไม่มี
พระพุทธศาสนา มีหลัก ๕ ประการ ที่จะเป็เครื่องสังเกตให้รู้จริตของบุคคลต่าง ๆ ได้

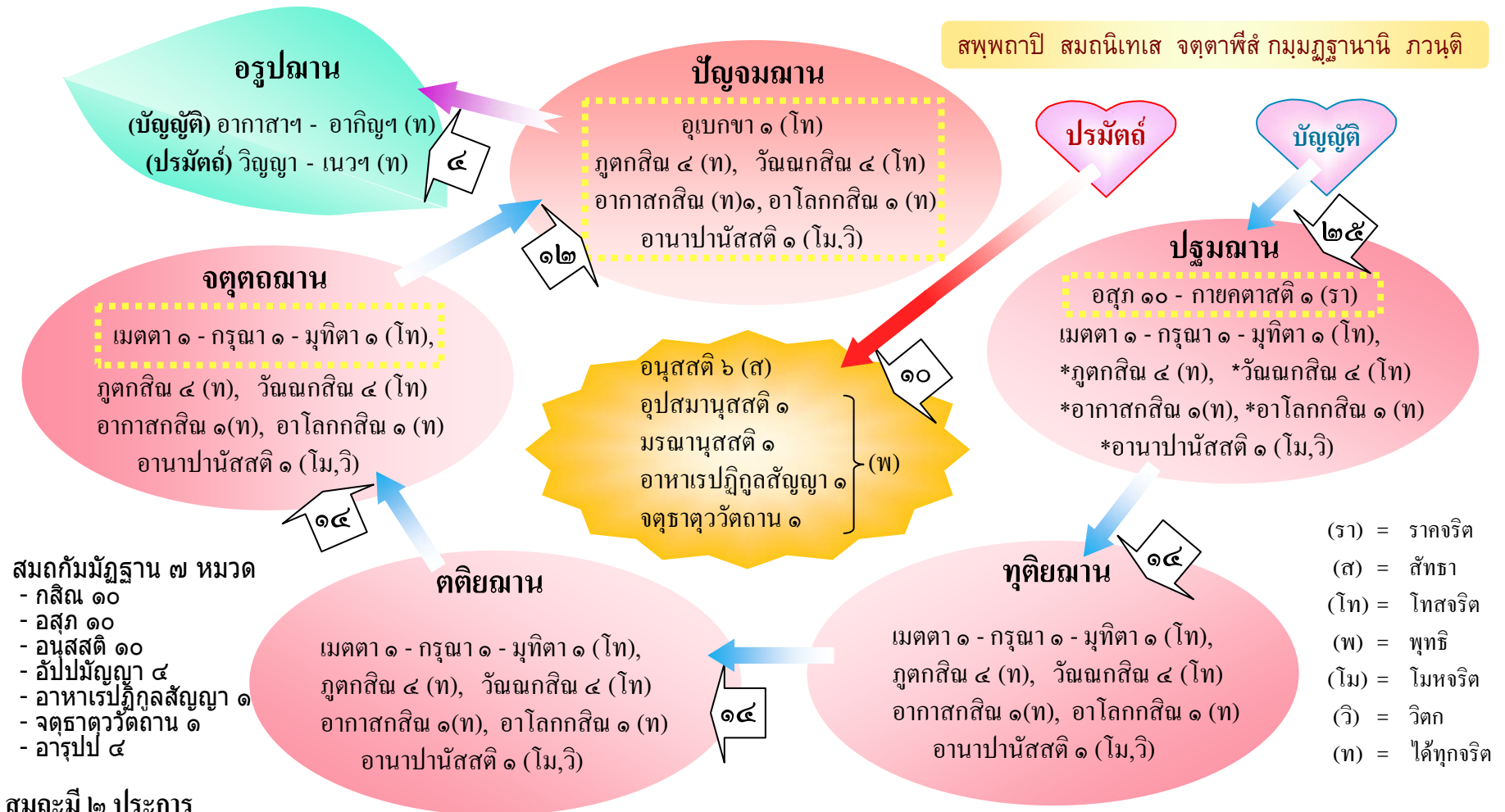
๕. ธรรมปวัตติ	จริต	๑. อิริยาบถ	๒. กิจ	๓. โภชนะ	๔. ทศณะฯ	จริต	๕. ธรรมปวัตติ
1. มายา 2. สาเจยฺย 3. มาน 4. ปาปิจฺจตา 5. มหิจฺจตา 6. อสนฺตฺตฺตฺจิตา 7. สิงฺก 8. จาปฺลฺย	๑. ราคะ	เดิน : เดินตามธรรมดา สม่่า- เสมอ กิริยาอ่อนช้อย ค่อย ๆ วางเท้า - ยกเท้าสม่่าเสมอ รอยเท้ากระโห้ง ยืน, นั่ง : ละมุนละม่อม นอน : ไม่รีบร้อน ค่อย ๆ เอน ตัวลง นอนเป็นระเบียบ เมื่อถูกปลุกก็ค่อย ๆ ลุก ให้ คำตอบ(เบา ๆ) แบบไม่เต็มใจ	การงาน : ทำ เรียบร้อย การปิดกวาด สะอาดหมด จดดี ไม่ฟุ้ง- กระจาย ไม่รีบร้อน	อาหาร : ละมุน ละไม รสอร่อย หวานมัน กลม กลม บริโภค : ทำคำ พอดี เข้าถึงรส แปลก ๆ ถูก- ปากอย่างเดียวกันก็ พอใจมาก	เห็นรูปที่น่ารื่นรมย์ ใจเมื่มีสักน้อย ก็สนใจ พิศวงง งวย ดิดใจจริง ๆ จิง ๆ ถึงแม้จะมีข้อ บกพร่องก็ไม่ถือสา เมื่อผ่านเลยก็ยัง อาลัยไม่ลดละ	๑. ฐาเน	1. มุตตจกตา 2. อริยานํ ทสฺสนกมตา 3. สทฺธมฺมโสตุกมตา 4. ปาโมชฺชพฺพุลตา 5. อสฺสตา 6. อมายาวิตา 7. ปสาโท
1. โกรธ 2. อุปนาห 3. มกุช 4. ปลาส 5. อิสฺสา 6. มจฺจฺริย	๒. โทสะ	เดิน : ค้าวปลายเท้า วางเท้า- ยกเท้ารวดเร็ว ผลิผลาม รอยเท้าจิกปลาย (รอยขยุ้ม) ยืน, นั่ง : กิริยาทำทางกระด้าง นอน : รีบร้อนมาก ทอดกาย เกะกะ (หน้านิ้วหลับไป) เมื่อถูกปลุก ก็ลุกพลุนพลัน หน้าบูดบึ้ง ให้คำตอบแบบ โกรธ	การงาน : ทำ สะอาด แต่ ไม่เรียบร้อย การปิดกวาด ทำเสียงดัง- โครมคราม รีบร้อน สะอาดเป็น หย่อม ๆ	อาหาร : หยาบ (ง่ำ ๆ) รส เปรี้ยว เค็ม ขม ฝาดจืด บริโภค : ทำคำ คับปาก อาหาร ไม่ถูกใจเมื่มีนิด ก็โกรธได้	เห็นรูปที่ไม่รื่นรมย์ ใจเมื่มีสักน้อย ก็ หงุดหงิด ขัดใจ ถึง จะมีส่วนคืออยู่อย่าง ขัดแย้งกลับไม่สนใจ ใครจะพ้นไปเสีย ทีเดียว ไม่มีการแล เหลียว	๒. ทัพฺพะ	1. โสวจฺจสฺสตา 2. กลฺยาณมิตฺตตา 3. โภชเนมตฺตตฺตฺตฺตฺตา 4. สติสมฺปชฺฌนํ 5. ชาคริยานุโยค 6. สํเวโค 7. โยนิโสปชานํ
1. ถีนมิทฺฐ 2. กุกฺกฺกฺจ 3. วิจิกิจฺจตา 4. อาทาน- คาหิตา 5. ทฺวปฺปฺก- นิสฺสฺสคฺคิตา	๓. โมหะ	เดิน : เปะปะ (เงอะงะ)วางเท้า- ยกเท้าดูขมวดตัว รอยเท้าเว้ากลาง (เลอะเลือน) ยืน, นั่ง : มีอาการเซ่อ เหม่อ ๆ ลอย ๆ นอน : เก้งก้าง เกะกะ โดยไม่ รู้ตัว กว่าหน้าเป็นส่วนมาก เมื่อถูก ปลุกก็อืดอาด งัวเงีย หาวเรอ กระบิดกระบวน	การงาน : ทำ ไม่ถึถ้วน คั่งค้าง การปิดกวาด ตามแต่จะได้ ไม่สะอาด กระจุย- กระจาย	อาหาร : รสไม่ แน่นอน บริโภค : ทำคำ เล็ก ๆ ไม่กลม- กลม ปาก เลอะ ตกเรี่ย - ราด คิดไป บริโภคไป ใจลอย	เห็นรูปอย่างใดอย่าง หนึ่งเข้า ก็เฉย ๆ เพราะความซึมที่ ไม่รู้ แต่จะพลอย คล้อยว่าตามคนอื่น	๓. ภาว	1. ภสฺสพฺพุลตา 2. ฌณารมตา 3. กุสลาณฺุโยเค อรติ 4. อนวฏฺฐิตกิจฺจตา 5. รตฺติธฺมฺมายนา 6. ทิวาปชฺชฌนา 7. หุราหุรฺชฌนา

จริตโดยพิสดารมี ๖๓ จริต คือ สุทฺธจริต ๑๔(๗, ๗); มิสฺสจริต ๔๕ (เอกมูล ๒๑, ทวิมูล ๒๑, ติมูล ๗)

ปรมัตตโทษิณะ ปริจเฉทที่ ๕ ค. ๑ น. ๒๗, วิสุทธิมรรคแปล มหามกุฏฯ ค. ๑ ตอน ๒ น. ๔๗

เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

สมถกัมมัฏฐาน ๔๐

สมถะมี ๒ ประการ

1. ปรีตตสมถะ การเจริญสมถกรรมฐานที่ยังไม่ถึงอุปปนาภาวนา เพราะในขณะนั้นมีแต่ ม.ก หรือ ม.กิ ขวณะเท่านั้นที่เกิดขึ้น อม.ยังมีกำลังอ่อน
2. มหัคคตสมถะ การเจริญสมถกรรมฐานที่เข้าถึงอุปปนาภาวนา (มหัคคตมณ) เพราะในขณะนั้น มหัค.ก หรือ มหัค.กิ ขวณะเท่านั้นที่เกิดขึ้น อม.ที่ประกอบก็มีกำลังมาก สามารถเข้าไปพั่งในสมถอารมณ์ได้อย่างแน่นหนา จนประหาณนิวรรณ์ ๘. โดยวิกขัมภณะได้อีกด้วย

ภูตกสิณ ๔, อากาส, อาโลก, อารูป ๔ เมื่อจริตใดก็ตาม เจริญแล้วข่มกิเลสนิวรรณ์ ให้เกิดมณได้ แต่ถ้าโมหะ ควรใช้ ภูตกสิณ (องค์กสิณใหญ่เท่าลานข้าว) ถ้าเล็กจะยึดอัด เผลอเอ ใจลอย วิตก ใช้ ขุททกสิณ องค์กสิณโตเท่ากระดิ่ง หรือเล็กเท่างานข้าว) ถ้าใหญ่จะพล่านมากขึ้น นอกนั้นใช้นาถกลางจึงจะเหมาะ

[ปรมัตถโคตติกะ ปริจเฉทที่ ๕ ล.๑ (๒๕๓๕) น. ๑๗, ๒๕, ๒๒๘, วิสุทธิมรรคแปล ด.ม.พ.ม.ภ.ภ. ๒ (ภาค ๑ ตอน ๒), ล. ๓ (ภาค ๑ ตอน ๑)]

กสิณ ๑๐ : อานุภาพ

ฤทธิ์ที่ได้จากกสิณทั้ง ๑๐ { 1. ทำการกำบังสิ่งต่าง ๆ มิให้ผู้ใดเห็น
2. ทำสิ่งที่เล็กให้ใหญ่ ที่ใหญ่ให้กลับเล็ก
3. ทำระยะทางไกลให้ใกล้ ย่นระยะทางไกลให้ใกล้

๑. ปถวิกสิณ

1. เนรมิตคนเดียวให้เป็นหลายคน
2. เนรมิตตนให้เป็นอย่างอื่น
3. ทำท้องอากาศ แม่น้ำ มหาสมุทรให้เป็นพื้นแผ่นดิน เดิน ยืน นั่ง นอนได้
4. เนรมิตสิ่งของต่าง ๆ เช่นปราสาท
5. ทำสิ่งที่เบาให้หนัก
6. ทำให้วัตถุตั้งมั่นติดแน่น มิให้โยกย้ายเคลื่อนที่
7. ได้อภิกายตนะ สามารถข่มทำลาย ฐ. ที่เป็นปรัภษต่อจิตใจ, ขมอารมณ์ทั้งที่เป็นอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์มิให้มาปรากฏภายในจิตใจตน

๒. อาโปกสิณ

1. แทรกแผ่นดินแล้วผุดขึ้นได้
2. ทำให้ฝนตก
3. ทำพื้นดินให้เป็นแม่น้ำ มหาสมุทร
4. ทำน้ำให้เป็นน้ำมัน น้ำผึ้ง
5. ทำกระแสน้ำพุ่งออกจากกาย
6. ทำให้ภูเขา ปราสาท วิมาน สะเทือนหวั่นไหว

๓. เตโชกสิณ

1. ทำควันทำบังตน, ทำให้เปลวไฟลุกโชนจากกายหรือวัตถุอื่น ๆ
2. ทำให้ฝนถ่านเพลิงตก
3. ให้ไฟที่เกิดจากฤทธิ์ตนดับไฟจากฤทธิ์ผู้อื่น
4. เผาผลาญบ้านเมือง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ
5. ทำให้เกิดแสงสว่างเห็นรูปด้วยทิพพจักขุอภิญญา
6. ทำให้ไหม้สรีระเมื่อปรินิพพาน
7. ทำให้ความมืดหายไป

๔. วาโยกสิณ

1. เหาะได้
2. ไปยังสถานที่ที่ต้องการได้รวดเร็ว
3. ทำสิ่งที่หนักให้เบา
4. ทำให้พายุใหญ่เกิด

๕. นีลกสิณ

1. ทำวัตถุสิ่งของให้เป็นสีเขียว
2. ทำเหล็ก ทองเหลือง ทองแดง เป็นต้น ให้เป็นมรกต
3. ทำให้เกิดความมืด
4. ได้อภิกายตนะ
5. ได้สุภวิโมกข์ บรรลุมรรค ผลนิพพานได้ง่าย สะดวกสบาย

๖. ปิตกสิณ

1. ทำวัตถุสิ่งของให้เป็นสีเหลือง
2. ทำเหล็ก ทองเหลือง ทองแดง เป็นต้น ให้เป็นทอง
3. ได้อภิกายตนะ
4. ได้สุภวิโมกข์

๗. โลหิตกสิณ

1. ทำวัตถุสิ่งของให้เป็นสีแดง
2. ทำเหล็ก ทองเหลือง ทองแดง เป็นต้น ให้เป็นแก้วทับทิม
3. ได้อภิกายตนะ
4. ได้สุภวิโมกข์

๘. โอทาทกสิณ

1. ทำวัตถุสิ่งของให้เป็นสีขาว
2. ทำเหล็ก ทองเหลือง ทองแดง เป็นต้น ให้เป็นเงิน
3. ทำให้หายจากความง่วงเหงาหาวนอน
4. ทำให้แสงสว่างเกิดขึ้น เห็นรูปด้วยทิพพจักขุอภิญญา

๙. อาโลกกสิณ

1. ทำวัตถุสิ่งของให้เกิดแสงสว่าง, ให้กายมีรัศมีรุ่งโรจน์
2. เนรมิตเป็นรูปต่าง ๆ ประกอบไปด้วยแสงสว่าง
3. ทำให้ไม่ง่วงเหงาหาวนอน
4. ทำให้แสงสว่างเกิดขึ้น เห็นรูปด้วยทิพพจักขุอภิญญา

๑๐. อากาสกสิณ

1. ทำการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิด ซ่อนเร้น ลีลับให้ปรากฏ
2. ทำให้มีอากาศเป็นอนุโมงค์ในแผ่นดิน ภูเขา มหาสมุทร แล้วยืน เดิน นั่ง นอนได้
3. เข้าออกทางฝา ทางกำแพงได้

[ปรมัตตโชติกะฯ สมถกรรมฐานที่ปณี (๒๕๓๕) น. ๘๕]

เอกสารประกอบการบรรยาย “ ก้าวสู่พระไตรปิฎก ”

๐ วัฒนธรรมกสิณช่วยให้เกิดปัญญาและความเข้าใจจิตใจมีความผ่องใส พหุ.ทรงยกย่อง ‘โอทาทกสิณ’ โดยเหตุที่ทำให้จิตใจมีความผ่องใส ปราศจากกมลทินกิเลส แม้ผู้ใดปฏิบัติยังไม่ปรากฏ ก็ทำให้สามารถทราบเหตุการณ์ต่าง ๆ คล้ายผู้ได้ฌานอภิญญา

อสุภฌาน

	ชนิด	สี กาย	วัย (เพศ)	สัณ- ฐาน	ทิศ (ตำแหน่ง)	ที่ตั้ง (บริเวณ)	ตัด ตอน	ที่ต่อ	ช่อง	ที่เว้า	ที่นูน	รอบ ตัว	เหมาะแก่ผู้ยินดีใน...
๑.	อุทฐมาตกะ					พองอืดขึ้นตามลำดับ (ดูจุลกหนึ่งพองลม)		ความพิบัติของสรีรพื้นฐาน					สรีรพื้นฐาน
๒	วินีลกะ					มีสีเป็นจ้ำๆ แดง ขาว และโดยมากเขียว		ความพิบัติความยินดีในผิว					สรีรวรรณะ
๓	วิปุกพกะ					น้ำหนอง ไหลออกไปในที่แตกออกแล้ว		ความเหินอันเนื่องด้วยชนิดของศพ					กลิ่นแห่งสรีระที่ปรุงด้วยของหอมๆ
๔	วิจิตทกะ					ขาดกลาง		ความโพรงแห่งกายในภายใน					ความเป็นขณะ (แห่ง) แห่งสรีระ
๕	วิกขายิตกะ					สัตว์กัดกิน กระจายกระจายไป		ความพินาศแห่งการสมบูรณ์ด้วยเนื้อนูน					เนื้อนูนในส่วนแห่งร่างกาย เช่น ถัน
๖	วิกขิตตกะ					อวัยวะกระจายกระจายคนละทิศละทาง		ความกระจายกระจายแห่งอวัยวะน้อยใหญ่					การเยื้องกรายแห่งอวัยวะน้อยใหญ่
๗	หตวิกขิตตกะ					ถูกอาวุธสับฟันในอวัยวะน้อยใหญ่		ความพิการของโครงร่างกาย					การถึงพร้อมแห่งโครงร่างกาย
๘	โลหิตกะ					โลหิตหยดเรื่อยไหลไปข้างโน้นข้างนี้		ความปฏิกุลโดยการเปื้อนเลือด					ความงามอันเกิดแต่การประดับฯ
๙	ปลุกกะ					หมู่หนอนนอนซนไช		ร่างกายเป็นของสาธารณะแก่หมู่หนอน					ร่างกายว่าเป็นของเรา
๑๐	อัญญิกะ					มีกระดูกหลายท่อนบ้าง ท่อนหนึ่งบ้าง		ความเป็นของปฏิกุลแห่งกระดูกในสรีระ					การสมบูรณ์แห่งฟัน

อสุภะ ๑๐ จิตจะสงบดำรงอยู่ได้ โดยกำลังของวิตกเท่านั้น เพราะอารมณ์มีกำลังทรมานโดยที่เป็นของปฏิกุล ย่อมมีเพียงปฐมฌาน และแม้เป็นของปฏิกุลนี้ ปิตติและโสมนัส ก็ย่อมเกิด เพราะความที่เห็นอันใสสว่าง จักพ้นจากชราและมรณะเพราะปฏิภาณที่แน่นแท้ และเพราะละความเร่าร้อนแห่งนิวรณได้

อสุภะ ๑๐ มีลักษณะเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นของปฏิกุลไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็นน่ารังเกียจเป็นลักษณะ จึงย่อมปรากฏแก่ในร่างกายที่ยังมีชีวิตอยู่ หากแต่ ‘ลักษณะแห่งอสุภะ’ มีเครื่องประดับปิดบังไว้...

ปาฐา ๕

๑	ศพที่ตายแล้วได้วันหนึ่งบ้าง	๒	ศพที่ฝูงกาจิกกินบ้าง	๓	ร่างกระดูกที่ยังมีเนื้อ เลือด เส้นเอ็นรัดตรึงอยู่
๔	ปราศจากเนื้อ แต่เปื้อนเลือด มีเส้นเอ็นรัดตรึงอยู่	๕	ปราศจากเนื้อและเลือด มีเส้นเอ็นรัดตรึงอยู่	๖	กระดูก ท. ที่ปราศจากเส้นเอ็นรัดตรึงแล้ว ฯ
๗	กระดูก ท. ขาว คล้ายสีสังข์	๘	กระดูก ท. ที่กองเรี่ยราย เกินหนึ่งปีขึ้นไป	๙	กระดูก ท. ที่ผุ แผลกเป็นผง

สติ - อันกำหนดปาฐาทั้ง ๙ ข้อ เป็น **ทุกขสัง**, ตัณหา - ที่มีในก่อน ที่ยังสตินั้นให้เกิดขึ้น เป็น **สมุทัยสัง**, การหลุด - จากทุกขสังและสมุทัยสังทั้งสอง เป็น **นิโรธสัง**, อริยมรรค - อันกำหนดทุกขสัง ละสมุทัย มีนิโรธเป็นอารมณ์ เป็น **มรรคสัง** ผู้ชวนชวายเป็นด้วยอำนาจสังขละจะอย่างนั้นย่อมบรรลुพระนิพพานดับทุกข์ได้...

อาการ ๓๒

(อภิ. วิ. ๗๗ ราชวาทกนิเทศอรรถ. น. ๒๑๓)

มนสิการโกศล ๑๐										
โดย	ลำดับ	ไม่เร็วเกินไป	ไม่ช้าเกินไป	ห้าม ฟุ้งซ่าน	ล่วง บัญญัติ	ละ ลำดับ	ลักษณะ (อัปปนา)	อธิจิตตสูตร	สีติภาวสูตร	โพชฌังคโกสัลลสูตร
อุคคหโกศล ๗	วาจา									
	ใจ	ตบปัญจะ	เกสา	โลมา	นขา	ทันดา	ตโจ	ผม ท. ขน ท.	เล็บ ท.	ฟัน ท. หน้หุ้มสรีระทั้งลิ้น
	ทิศ	วักกปัญจะ	มังสั	นหารู	อฏฐิ	อฏฐิมิณู	วักกั	เนื้อ เอ็น	กระดูก	เยื่อในกระดูก ไต.
	สัณฐาน	ปุปผาสปัญจะ	หทยั	ยกนั	กิโถมกั	ปิหกั	ปุปผาสั	หัวใจ ตับ	พังผืด	ม้าม ปอด
	สี	มัตถลุงคปัญจะ	อันตัง	อันตคณั	อุทริยั	กรีสั	มัตถลุงคั	ไส้ใหญ่ ไส้ข้อย	อาหารใหม่	อาหารเก่า มันสมอง
	โอกาส	เมทัจฉกั	ปีตตัง	เสมหัง	ปุปโพ	โลหิตตัง	เสโท	เมโท	น้ำดี เสด	หนอง โลหิต เหงื่อ มันขั
	ปริจ-เฉท	มุตตัจฉกั	อัสสุ	วสา	เขโฬิ	สิงฆาณิกั	ลลิกั	มุตตัง	น้ำตา มันเหลว	น้ำลาย น้ำมูก ขี้ขั น้ำมู

อานิสงส์การเจริญกายคตาสติ... (ม.อ. ๒๒ กายคตาสติสูตร ข้อ ๓๑๗ น. ๓๕๘)

- (๑) อटकัณเฑาะฏัความยันิดียันิราย
- (๒) อटकัณเฑาะฏักายัและความหวาดกลัว
- (๓) อटकัณเฑาะฏัทุกขเวทนาต่าง ๆ
- (๔) เป็นไปเพื่อฉาน ๔ เครื่องอยู่สบายในปัจจุบันโดยไม่ยาก
- (๕) แสดงฤทธิ์ได้เป็นอเนกประการ

- (๖) ย่อมฟังเสียงเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่ไกลและที่ใกล้ได้ ล่วงโสตะของมนุษย์
- (๗) ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นและบุคคลอื่นได้ด้วยใจ
- (๘) ย่อมระลึกถึงขันธ ที่อยู่อาศัยในชาติก่อนได้
- (๙) ย่อมมองเห็นความเป็นไปตามกรรมของหมู่สัตว์ที่กำลังจุติและกำลังอุปบัติ ล่วงจักขุของมนุษย์
- (๑๐) ย่อมเข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้

อาการ ๓๒ มีเกสา เป็นต้น เหล่านั้น ปรากฏโดยความเป็น ของปฏิภูม ก็เป็น อสุภกรรมฐาน ด้วยสามารถแห่งกายคตาสติ เมื่อปรากฏโดยความเป็น สี ก็เป็น วัณณกรรมฐาน เมื่อปรากฏโดยความเป็น ชาติ ก็เป็น จตุธาตุมัตถกนิเทศกรรมฐาน

อนึ่ง อาการ ๓๒ มีเกสา เป็นต้น ปรากฏโดยความเป็นปฏิภูม หรือโดยสี ฉานก็มีสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นอารมณ์

เมื่อกล่าวถึง กำหนด(พิจารณา)กาย ย่อมเป็นอันกล่าวถึง สมณะ เมื่อกล่าวถึง มีกายเป็นอารมณ์ ย่อมเป็นอันกล่าวถึง วิปัสสนา

พรหมวิหาร ๔

อปัมมัญญา ๔ ได้ชื่อว่า “พรหมวิหาร” เพราะผู้ที่เจริญอปัมมัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ย่อมมีจิตเสมือนพรหม (พรหมานัน วิหาโรติ : พรหมวิหาโร) หรือ ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐของบุคคลผู้ประเสริฐ (วิหรณฺติ เอเตหิติ : วิหารา)

- เมตตา** :- ความปรารถนาดีรักใคร่ต่อสัตว์ ท.(มิชฺชติ สนิยฺหติติ: เมตตา – ธ. รักใคร่ชื่นชมต่อสัตว์ ท.) → อธ. คือ อโทสเจ. ที่มีปิยมนาปัสตวัญญุตี เป็นอารมณ์ ปิยมนาปบุคคล(บุคคลอันเป็นที่รักที่ชอบใจ) มี ๒ : - ๑. จำพวกธรรมดา - ๒ จำพวกที่เป็นไปด้วยอำนาจภาวนาสมาธิ ความรักใคร่ชื่นชม มี ๒ คือ ๑. เมตตาอโทสเจ - อโทสเจ.
๒. ตัณหาเปมะ - โลภเจ. ซึ่งเป็นเมตตาเทียมที่ยังสามารถเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้แก่เมตตาอโทสเจ
- กรุณา** :- การเห็นสัตว์ ท. ได้รับความลำบาก จิตใจของสัปบุรุษก็เกิดความห่วงใยห่วงใยอยู่ไม่ได้ (กิณาติ ประทุกํ หีสติ วินาสติติ : กรุณา), ย่อมช่วยผู้ที่ได้รับความลำบากนั้น ให้ได้รับความสุข (ประทุกฺเข สติ สาธุํ หทยกมฺปนํ กโรติติ : กรุณา) → อธ. กรุณาเจ. ที่มีทุกจิตสัตว์บัญญัติ เป็นอารมณ์
กรุณามี ๒ คือ ๑. กรุณาแท้ ช่วยด้วยความชุ่มชื่นแผ่ส่งด้วย ม กุ จิ หรือ ม กิ จิ เนื่องด้วย อปป.กรุณาเจ.
๒. กรุณาเทียม มีความเศร้าโศก เคืองร้อน ขุ่นมัว ด้วย โทส จิ เนื่องด้วย โทมนัสเส.
- มุทิตา** :- พลอยชื่นชมยินดีความสุขความสมบูรณ์ของผู้อื่น (ตสมฺมุคิโน โมทนฺติ เอตยาติ : มุทิตา) → อธ. มุทิตาเจ. ที่มีสุขจิตสัตว์บัญญัติเป็นอารมณ์ มุทิตามี ๒ คือ ๑. มุทิตาแท้ จิตใจมิได้ยึดถือ หรืออยากไต่อดต่อผู้อื่น มีแต่ความเบิกบานแจ่มใสด้วย ม กุ จิ (ม กิ จิ) ที่เนื่องจากมุทิตาเจ.
๒. มุทิตาเทียม มีการยึดถืออยากได้ดีมีหน้าช่อนอยู่เบื้องหลัง เนื่องจาก โลก โส จิ
- อุเบกขา** :- ความวางเฉยต่อสัตว์ ท. โดยมีจิตใจที่ปราศจากอาการทั้ง ๓ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา ของสัตว์ (อเวรา โหนตุ อาทิพยาปารูปฺพานน มชฺชตฺต ภาวูป คมเนน จ อุเปกฺขติติ : อุเบกฺขา) → อธ. ตัตตรมชฺชตตฺตาเจ. ที่มีมชฺชตตสัตว์บัญญัติเป็นอารมณ์ มชฺชตตบุคคล มี ๒ :
- ๑. พวกธรรมดา - ๒. ผู้ที่เป็นไปด้วยอำนาจภาวนาสมาธิ
อุเบกขามี ๒ คือ ๑. อุเบกขาแท้ เป็นไปด้วยอำนาจแห่ง ตัตตรมชฺชตตตา
๒. อุเบกขาเทียม เป็นไปด้วยอำนาจ โมหะ

	ทำการแผ่ตามลำดับ (คือ จาก 1 → 5)	องค์ธรรม	ตนเอง	อธิปฺยบุคคล (บุคคลที่รักมาก)	ปิยบุคคล (บุคคลที่รู้จักชอบพอ)	มชฺชตตบุคคล (บุคคลที่ไม่รักไม่ชัง)	เวรีบุคคล (บุคคลที่เป็นศัตรู)
แผ่	เมตตา	อโทสเจ.	1	3	2	4	5
แผ่	กรุณา (ทุกจิตบุคคล)	กรุณาเจ.	1	-	3	2	4
แผ่	มุทิตา (สุขจิตบุคคล)	มุทิตาเจ.	1	2	3	4	5
แผ่	อุเบกขา	ตัตตรมชฺชตตตาเจ.	-	-	-	1	-

อัปมัญญา ๔ : ลักษณะทิจตุกะ

		เมตตา	กรุณา	มุทิตา	อุเบกขา
๑	ลักษณะ (เครื่องหมาย)	หิตาการปวตฺติ ลักษณะ มีความเป็นไปแห่งอาการ คือเป็นประโยชน์เกื้อกูล	ปรทุกขาปณนการปวตฺติ ลักษณะ มีการช่วยให้เขาพ้นทุกข์	ปโมทนลักษณะ มีความยินดี	สตุเตสุมชฺชตฺตาการปวตฺติลักษณะ ความเป็นไปแห่งอาการ คือการวางตนเป็นกลาง ในสัตว์ ท.
๒	รส (หน้าที่)	หิตุปสํหารธา การนำ มาซึ่งประโยชน์เกื้อกูล	ปรทุกขาสหนรธา มีการ อดทนไม่ได้ในทุกข์ของผู้อื่น	อนิสฺสายนรธา มีความไม่ริษยา	สตุเตสุมภาวทสฺสนรธา มีการเห็นความเสมอ กันในสัตว์ ท.
๓	ปัจจุปฏฺฐาน (อาการที่ปรากฏ)	อาฆาตวินยปจฺจุปฏฺฐานา มีการกำจัดความอาฆาต	อวิหีสาปจฺจุปฏฺฐานา มีการไม่เบียดเบียน	อรติฆาตปจฺจุปฏฺฐานา มีการกำจัดความไม่ยินดี	ปฏฺิฆานุนยฺวปสมปจฺจุปฏฺฐานา มีการเข้าไปสงบ ความขัดเคืองและความยินดี
๔	ปทฺฏฺฐาน (เหตุใกล้)	มณาปภาวทสฺสน- ปทฺฏฺฐานา มีการเห็นสัตว์มีความอึด เอิบใจ	ทุกขาทิฏฺฐานํ อนาถภาวทสฺ สน ปทฺฏฺฐานา มีการเห็น ความที่สัตว์ ท. ถูกทุกข์ ครอบงำไม่มีที่พึ่ง	ปรสมฺปตฺติทสฺสนปทฺฏฺฐานา มีการเห็นสมบัติของสัตว์ ท.	กมฺมสฺสกา สตุตา เต กมฺมสฺส รุจฺจยา สุจิตา วา ภวิสฺ สนฺติ ทุกฺขโต วา มุจฺฉิสฺสนฺติ ปตฺตสมฺปตฺติโต วา น ปรีหยาอิสฺสนฺตฺติ เอวํ ปวตฺตกมฺมสฺสกาทสฺสน- ปทฺฏฺฐานา มีการเห็นความที่สัตว์ ท.มีกรรม เป็นของตน จักมีสุข จักพ้นจากทุกข์ หรือจัก ไม่เสื่อมจากสมบัติที่มีอยู่ ฯ
๕	สัมปตฺติ (ความสมบูรณ์)	พฺยาปาปฺสโม สมฺปตฺติ การสงบความพยาบาท	วิหีสุปฺสโม สมฺปตฺติ ความสงบจากการเบียดเบียน	อรติวฺสโม สมฺปตฺติ ความสงบการริษยา	ปฏฺิฆานุนยฺวปฺสโม สมฺปตฺติ การสงบจากความขัดเคืองและความยินดี
๖	วิปตฺติ (ความเสียหาย)	สินฺหสมฺภโว วิปตฺติ การเกิดความเสนาหา	โสภสมฺภโว วิปตฺติ เกิดความเกิดเศร้าโศก	ปหาสสมฺภโว วิปตฺติ ความสนุกเร้าใจโอ้อวดกำหนด	เคหสฺติตาย อลฺยลาณฺณเปกฺขาย สมฺภโว วิปตฺติ การ เกิดขึ้นแห่งอญฺารูปกษาโดยอาศัยกามคุณอารมณ์
๗	อาสํนปจฺจตฺติกะ (ศัตรูใกล้)	ราโค อาสํนปจฺจตฺติโก ราคะ	เคหสฺติโตมฺนสฺสํ อาสํน ปจฺจตฺติโก ความเสียใจที่ เนื่องด้วยกามคุณอารมณ์	เคหสฺติโตมฺนสฺสํ อาสํนปจฺจตฺติโก มีความดีใจที่เนื่องด้วยกามคุณอารมณ์	อลฺยลาณฺณเปกฺขา อาสํนปจฺจตฺติกา การวางเฉยด้วยอำนาจโมหะ
๘	ทฺวรปจฺจตฺติกะ (ศัตรูไกล)	พฺยาปาโท ทฺวรปจฺจตฺติโก พยาบาท	วิหีสา ทฺวรปจฺจตฺติกา ความเบียดเบียนสัตว์	อรติ ทฺวรปจฺจตฺติกา ความไม่ยินดี ไม่ สบายใจในความเจริญของผู้อื่น	ราคปฏฺิฆา ทฺวรปจฺจตฺติกา ราคะ และโทสะ

ผู้มีพยาบาทมาก ต้องทำการปราบด้วยเมตตา, ผู้มีวิหิงสามาก ต้องปราบด้วยกรุณา, ผู้มีอรติมาก ต้องปราบด้วยมุทิตา และผู้มีราคะมาก ต้องปราบด้วยอุเบกขา
จิตใจจึงจะสงบลงและเข้าถึงความบริสุทธิ์ผ่องใสได้ (ขุ.จ. ๖๑ จักกวิสาลสูตรคณิเทศอฏฺฐ. น.๖๑๒; ปรมัตถโคตติยะ สมถกรรมฐานที่ปณิ น. ๑๕๑) เอกสารประกอบการบรรยาย “ก้าวสู่พระไตรปิฎก”

เมตตาภา

เมตตา พึงแผ่เมตตาไปยังสัตว์ทั้งที่สะดุ้งและผู้มั่นคง คือความไมตรี กิริยาที่รัก ความเป็นผู้มีความรัก ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ความเป็นผู้เอ็นดู ความแสวงหาประโยชน์ ความอนุเคราะห์ ความไม่พยาบาท ความไม่ปองร้าย ความไม่โกรธ กุศลมูล... พึงเป็นผู้มีจิตสหระคตด้วยเมตตา อันไพบูรณ์ ถึงความเป็นใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่พยาบาท...

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจง ๕		แผ่ไปโดยเจาะจง ๗	
๑. สัตว์ทั้งปวง (สพฺเพ สัตฺตา)		๖. ขอหญิงทั้งปวง (สพฺพา อิตฺถิโย)	
๒. ปาณะทั้งปวง (สพฺเพ ปาณา)		๗. ชายทั้งปวง (สพฺเพ บุริสา)	
๓. ภูตทั้งปวง (สพฺเพ ภูตา)		๘. อารยชนทั้งปวง (สพฺเพ อริยา)	
๔. บุคคลทั้งปวง (สพฺเพ ปุคฺคสา)		๙. อนารยชนทั้งปวง (สพฺเพ อนริยา)	
๕. ผู้ที่นับเนื่องด้วยอัฐภาพทั้งปวง (สพฺเพ อุตฺตภาวปริยาปฺนนา)		๑๐. เทวดาทั้งปวง (สพฺเพ เทวา)	
		๑๑. มนุษย์ทั้งปวง (สพฺเพ มนุสฺสา)	
		๑๒. วินิปาติกสัตว์ทั้งปวง (สพฺเพ วินิปาติกา)	
แผ่ไปสู่ทิศทั้งหลาย ๑๐			
๑. ในทิศบูรพา	๒. ในทิศประจิม	๓. ในทิศอุดร	๔. ในทิศทักษิณ
๕. ในทิศอาคเนย์	๖. ในทิศพายัพ	๗. ในทิศอีสาน	๘. ในทิศหรดี
๙. ในทิศเบื้องล่าง	๑๐. ในทิศเบื้องบน		
เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่สัตว์ทั้งปวงด้วยอาการ ๘			
๑. ด้วยการเว้นความบีบคั้น ไม่บีบคั้นสัตว์ทั้งปวง	๒. ด้วยเว้นการฆ่า ไม่ฆ่าสัตว์ทั้งปวง	๓. ด้วยเว้นการทำให้เดือดร้อน ไม่ทำสัตว์ทั้งปวงให้เดือดร้อน	๔. ด้วยเว้นความย่ำยี ไม่ย่ำยีสัตว์ทั้งปวง
๕. ด้วยการเว้นการเบียดเบียน ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง	๖. ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร อย่าได้มีเวร	๗. จงเป็นผู้มีสุข อย่ามีทุกข์	๘. จงมีตนเป็นสุข อย่ามีตนเป็นทุกข์

* จิตชื่อว่า เมตตา เพราะรัก ชื่อว่า เจโต เพราะคิดถึงธรรมนั้น ชื่อว่า วิมุตติ เพราะพ้นจากพยาบาท และปริยฐานกิเลสทั้งปวง จิตมีเมตตาด้วย เป็นเจโต วิมุตติด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าเมตตาเจโตวิมุตติ. องค์มรรค ๘ เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ ฯลฯ

แม้ให้ทานครั้งละ ๑๐๐ หม้อใหญ่ ทั้งเวลาเช้า-เที่ยง-เย็น แต่เมื่อเทียบกับผู้ที่เจริญเมตตาจิตเพียงชั่วการหยคน้ำนมแห่งแม่โค ในเวลาใดเวลาหนึ่งใน ๓ เวลานั้น การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทานทั้ง ๓ ครั้งรวมกันในวันหนึ่งนั้น ....

ถ้าประสงค์อุปปนาทาน จะต้องแผ่เมตตาแก่ตนเอง ก่อน เพื่อเป็นสักขีพยานแก่การแผ่ไปยังบุคคลอื่น เพราะความรักต่อสิ่งอื่นจะเสมอตนเองนั้นไม่มี (น จ อุตต สมฺ เปม) ความปรารถนาสุข กลัวทุกข์ อยากมีอายุยืน ไม่อยากตาย ที่มีประจำใจอยู่ย่อมเกิดขึ้น เป็นพิเศษ แล้วนึกเปรียบเทียบไปในสัตว์ ท. ว่า ล้วนแต่มีความปรารถนาเช่นเดียวกับตนทุกประการ เป็นเหตุสำคัญอันจะช่วยให้เมตตาจิตเกิดง่าย และตั้งมั่น โดยแผ่ให้บุคคลตามลำดับ คือ

๑.ปิย-, ๒.อติปิย-, ๓.มัทธมัตต-, ๔.เวรีบุคค

อานิสงส์เมตตา

๑. ย่อมหลับเป็นสุข ๒. ย่อมตื่นเป็นสุข ๓. ย่อมไม่ฝันลามก ๔. ย่อมเป็นที่รักแห่งมนุษย์ ท. ๕. ย่อมเป็นที่รักแห่งอมมนุษย์ ท.. ๖. เทวดา ท. ย่อมรักษา ๗. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตรา ย่อมไม่กล้ากรายได้ ๘. จิตย่อมตั้งมั่นโดยรวดเร็ว ๙. สิ้นหาย่อมแผ้วถาง ๑๐. เป็นผู้ไม่หลงใหลทำกาละ ๑๑. เมื่อไม่แตกตลอดคุณอันยิ่งย่อมเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก

ឧបេក្សា ១០

	ประเภท	อธิ. (เจ.)	สภาธรรม
๑	ฉัพพัชฌ์เบกขา อุเบกขาของพระชินาสพ	ตัตตรมัชฌัตตตา	เป็นธรรมบริสุทธิเป็นปกติ (ไม่ยินดียินร้าย) ในคลองแห่งอารมณ์ ๖ ที่นำปรารถนาและ ไม่นำปรารถนาในทวาร ๖ ของพระชินาสพ ...ภิกษุผู้เป็นชินาสพในธรรมวินัยนี้เห็นรูป ด้วยจักขุแล้วไม่ตีใจ ไม่เสียใจ มีสติ มีความรู้สึกตัว วางเฉยอยู่เทียว...
๒	พรหมวิหารอุเบกขา อุเบกขาในพรหมวิหาร	ตัตตรมัชฌัตตตา	มีอาการเป็นกลางในสัตว์ (มีกรรมเป็นของตน)ทั้งหลาย ...ภิกษุผู้มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่...
๓	โพชฌังคอุเบกขา อุเบกขาในสัมโพชฌงค์	ตัตตรมัชฌัตตตา	มีความเป็นกลางในสหชาตธรรมที่มีกำลังสม่ำเสมอ (สัทธา = ปัญญา; วิริยะ = สมานะ) ...ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อาศัยวิเวก...
๔	วิริยอุเบกขา ไม่ยั้งไม่หย่อน	วิริยะ	ความเพียรที่ไม่หย่อนไม่ยั้งเกินไปด้วยการปรารถนาความไม่เที่ยง เป็นต้น ...ภิกษุมนสิการนิมิตอุเบกขาตลอดกาล...
๕	สังขารอุเบกขา อุเบกขาในมาน และวิปัสสนา	ปัญญา	มีอาการเป็นกลางในความไม่ยึดถือการดำรงอยู่ในการพิจารณาวิเวก เป็นต้น * สังขารอุเบกขา ๘ อย่าง ย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจสมาธิ ** สังขารอุเบกขา ๑๐ อย่าง ย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจวิปัสสนา...
๖	เวทณอุเบกขา	เวทนา	ที่หมายรู้ในความไม่ใช้ทุกข์ ไม่ใช้สุข (เป็นกลางในเวทนา ท. ในอุเบกขาสหคตจิต ๕๕) ...กามาวจรกุศลจิตสหคตด้วยอุเบกขา ย่อมเกิดขึ้นในสมัยนั้น...
๗	วิปัสสนอุเบกขา อุเบกขาในวิปัสสนา	ปัญญา	มีความเป็นกลางในการค้นหาพิจารณา (ปัญญาเจ. ที่รับอารมณ์ ๖) ...สิ่งใดมีอยู่เป็นแล้ว ย่อมละสิ่งนั้นเสีย ภิกษุย่อมได้ซึ่งอุเบกขา...
๘	ตัตตรมัชฌัตตอุเบกขา	ตัตตรมัชฌัตตตา	ยังสหชาตธรรมให้เป็นไปสม่ำเสมอ ที่มาในเวทณกรรมทั้งหลาย มีฉันทะ เป็นต้น (เป็นกลางต่อตัตตร เจ. ที่ใน โสภณจิต ๕๙)
๙	ฌานอุเบกขา อุเบกขาในฌาน	ตัตตรมัชฌัตตตา	เป็นชาติไม่ตกไปในความสุขแห่งฌานนั้น แม้เป็นสุขอันเลิศ ...เป็นผู้มีอุเบกขาอยู่...
๑๐	ปาริสุทธิอุเบกขา อุเบกขาทำสติให้บริสุทธิ์	ตัตตรมัชฌัตตตา	บริสุทธิ์จากปัจจัยนิกรรมทั้งปวง ไม่ต้องขวนขวายแม้ในการสงบปัจจัยนิกรรม ... ฌานที่ ๔ มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา...

* บัญ. ที่พิจ. หาทางแล้ววงเจยนิรวัณ, วิตกจิรา, ปิต, สุขและทุกข์, ฐสัญญา เป็นต้น เพื่อต้องการให้ปฐมฌาน ไปจนถึงอรุฌาน ๔

** บัญ. ที่พิจ. หาทางแล้ววงเจยความเกิดขึ้น ความเป็นไป นิमितารมเสร็จประมาณ ปฏิสนธิ คติ ความบังเกิด อุตฺติชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ความโศก ความรำพัน ความคับแค้นใจ เพื่อต้องการได้เสถาปัตติมรรค - อรม, สุกญุตวิหाराสมาบัติ และมีจิตวิหाराสมาบัติ

อานาปานัสสติ

อานาปานัสสติ : การระลึกอยู่ในลมหายใจเข้าออก = อาน (หายใจเข้า) + อปาน (หรือ ปาน หายใจออก) + สติ (ความระลึก) อธ. ได้แก่ สติเจ. ใน ม.ก. ๘

โดย	การเรียนรู้ (อุคคหะ)	การไต่ถาม (ปริปุจฉา)	ปรากฏ : นิमित (อุปปฏิฐาน)	ความแน่วแน่ (อัปปนา)	กำหนดไว้ (ลักษณะ)
การนับ (คณนา)	มนสิการโดยการนับก่อน โดยไม่ควรหยุดนับต่ำกว่า ๕ และไม่เกิน ๑๐ ไม่ควรให้ขาดในระหว่างกำหนดลมที่จุดกระทบ นับไปจนกว่าสติที่เว้นจากการนับจะตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ คือ ลมอัสสาสะและปัสสาสะ. แล้วมนสิการโดยการตามผูก มีสติไปตามลมอัสสาสะและปัสสาสะติดต่อกันไป ณ จุดกระทบนั้น เมื่อหยุดพักการนับในฐานที่ลมถูกต้องแล้ว ๆ ใช้สติตามผูกลมอัสสาสะและปัสสาสะนั้น ตั้งจิตไว้ด้วยอำนาจอัปปนา เรียกว่ามนสิการด้วยการตามผูก การถูกต้องและการหยุดไว้ อุปมาดังคนง่อยและคนรักษาประตู ด้วยอำนาจลมหายใจเข้า – ออกที่หยาบดับไปโดยลำดับ กายก็ดี จิตก็ดี ย่อมเป็นของเบา ร่างกายย่อมเป็นดุจถึงอาการลอยขึ้นไปในอากาศ นิमितเมื่อปรากฏอาจเป็นดวงดวงดาว พวงแก้วมณี และพวงแก้วมุกดา ฯลฯ เพราะมีสัญญาต่างกัน บรรดาลมหายใจเข้า – ออก และนิमितนี้ จิตที่มีลมหายใจเข้าเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง จิตที่มีลมหายใจออกเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง จิตที่มีนิमितเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง กรรณฐานของภิกษุผู้มีธรรม ๓ อย่างนี้ ย่อมถึงอัปปนาและอุปปจาระด้วย. จิต ย่อมชื่อว่าเป็น สภาวะธ. ตั้งมั่นด้วยองค์ ๒ คือด้วยการละนิรวณในอุปปจารภูมิ หรือด้วยความปรากฏแห่งองค์ในปฏิลาภภูมิ. บรรดาภูมิ ๒ อย่างนั้น ที่ชื่อว่า อุปปจารภูมิ ได้แก่ อุปปจารสมาธิ. ที่ชื่อว่า ปฏิลาภภูมิ ได้แก่ อัปปนาสมาธิ.				
การกำหนดตามไป (อนุพันธนา)					
ฐานที่ลมถูกต้อง (มุสนา)					
ความแน่วแน่ (ฐปนา)					
ความเห็นแจ้ง (สัลลัทธิ)	จุดกะที่ ๑ ๑. หายใจเข้ายาว ก็รู้ว่าหายใจเข้ายาว, หายใจออกยาว ก็รู้ว่าหายใจออกยาว ๒. หายใจเข้าสั้น ก็รู้ว่าหายใจเข้าสั้น, หายใจออกสั้น ก็รู้ว่าหายใจออกสั้น				
มรรค (วิวิญญนา)	๓. สำเนียงกว่าจักรู้แจ้งซึ่งกองลมหายใจเข้า, – ออก ๔. สำเนียงกว่าจักรู้รับกายสังขารหายใจเข้า, – ออก				
ผล (ปาริสุทธิ)	จุดกะที่ ๒ ๕. สำเนียงกว่าจักรู้แจ้งซึ่งปิตติหายใจเข้า, – ออก ๖. สำเนียงกว่าจักรู้แจ้งซึ่งสุขหายใจเข้า, – ออก ๗. สำเนียงกว่าจักรู้แจ้งซึ่งจิตสังขารหายใจเข้า, – ออก ๘. สำเนียงกว่าจักรู้รับจิตสังขารหายใจเข้า, – ออก				
การพิจารณา (เตสฺสยฺจ ปฏิปัสสนา)	จุดกะที่ ๓ ๙. สำเนียงกว่าจักรู้แจ้งซึ่งจิตหายใจเข้า, – ออก ๑๐. สำเนียงกว่าจักยังจิตให้บันเทิง(ร่าเริง)หายใจเข้า, – ออก ๑๑. สำเนียงกว่าจักตั้งจิตไว้มั่นหายใจเข้า, – ออก ๑๒. สำเนียงกว่าจักปล่อยจิต(จากอกุศลธ.)หายใจเข้า, – ออก จุดกะที่ ๔ ๑๓. สำเนียงกว่าจักพิจ.เห็นธ.อันไม่เที่ยง (ขันธ์ ๕) หายใจเข้า, – ออก ๑๔. สำเนียงกว่าจักพิจ.เห็นวิราคะหายใจเข้า, – ออก ๑๕. สำเนียงกว่าจักพิจ.เห็นนิโรธหายใจเข้า, – ออก ๑๖. สำเนียงกว่าจักพิจ.เห็นปฏินิสสัคคะหายใจเข้า, – ออก				

อานาปานสติสมาธิ อันอบรมแล้วอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้แล จึงเป็นคุณสมบัติ เยือกเย็น อยู่เป็นสุข และยังบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบไปได้โดยฉับพลัน... [วิมหวิ. ๒ อฎฐ. น. ๓๕๔, ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๕ ล. ๑ (๒๕๓๕) น. ๑๖๕, วิสุทธิมรรคแปล จ.มหามกุฏฯ ล. ๓ (ภาค ๒ ตอน ๑) น. ๗๔]

การละนิรณ ๕

นิรณ ๕	นิรณะ : ๕.เครื่องห้ามหรือกันความดี ไม่ให้มาน มัค ผล อภิญา สมาบัติเกิด ละโดย						ละได้ขาดด้วย	ปรปักษ์ธรรม
	วิธีที่ ๑.	๒.	๓.	๔.	๕.	๖.		
๑. กามฉันทะ	การเรียนเอาอสุภานิมิต	การตามประกอบในอสุภากาณา	ความมีทวารอันคุ้มครองในอินทรีย์	ความรู้จักประมาณในโภชนะ	ความมีเพื่อนเป็นคนดี	เรื่องที่เป็นสัปปายะ	อรหัตมรรค	เอกกัคคตา
๒. พยาปาป	การถือเอาเมตตานิมิต	การประกอบเมตตาภาวนา	การพิจารณาความที่สัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน	ความเป็นผู้พิจารณามาก			อนาคามิมรรค.	ปิติ
๓. ถีนมิทธะ	*การถือเอานิมิตในโภชนะที่เกิน	การเปลี่ยนอิริยาบถ	มนสิการถึงอาโลกสัญญา	การอยู่กลางแจ้ง			อรหัตมรรค.	วิตก
๔. อุทธัจจะกุกกุจจะ	ความเป็นพหูสูต	ความเป็นผู้ไต่ถาม	ความชำนาญในพระวินัย	คบวชพัฒนาบุคคล			อรหัตมรรค โสดาปัตติมรรค.	อุเปกขา โสมนัส
๕. วิจิกิจฉา				ความเป็นผู้มากด้วยอธิโมกข์			โสดาปัตติมรรค.	วิจารณ์
... ปริยายที่นิรณ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง ...								
๑. กามฉันทะในภายใน (อชฺชุตตฺ กามฉนฺโท) ได้แก่ จันทราคะเกิดขึ้น เพราะปรารภเบญจขันธ์ของตน				๒. กามฉันทะในภายนอก (พหิทฺธา กามฉนฺโท) ได้แก่ จันทราคะเกิดขึ้นเพราะปรารภเบญจขันธ์ของพวกคนอื่น				
๓. พยาปาปในภายใน (อชฺชุตตฺ พยาปาโท) ได้แก่ ปฏิฆะอันเกิดขึ้นในเพราะอวัยวะ มีมือ และเท้าเป็นต้นของตน				๔. พยาปาปในภายนอก (พหิทฺธา พยาปาโท) ได้แก่ ปฏิฆะอันเกิดขึ้น ในเพราะมือ และเท้าเหล่านั้นของคนอื่น				
๕. ถีนมิทธะในภายใน				๖. ถีนมิทธะในภายนอก				
๗. อุทธัจจกุกกุจจะภายใน				๘. อุทธัจจกุกกุจจะภายนอก				
๙. วิจิกิจฉาในธรรมทั้งหลายในภายใน (อชฺชุตตฺ ธมฺเมสุ วิจิกิจฉา) ได้แก่ ความสงสัยในชั้นของตน				๑๐. วิจิกิจฉาในธรรม ท. ในภายนอก (พหิทฺธา ธมฺเมสุ วิจิกิจฉา) ได้แก่ ความสงสัยมากในฐานะ ๘ ในภายนอก				

* เช่น การบริโภคของพราหมณ์ ๕ คน มีอาหารหัตถกะ เป็นต้น ที่บริโภคมากจนไม่สามารถจะลุกขึ้นตามธรรมดาของตนได้ เชื่อว่าอยู่ไม่พาสุก ถีนมิทธะย่อมครอบงำ

อภิภายตนะ ๘

อภิภายตนะ : เหตุเครื่องครอบงำ ธ. อันเป็นข้าศึก (เพราะภาวะที่เป็นปรปักษ์) และอาภรณ์ (เพราะเป็นบุคคลที่ยิ่งด้วยฉาน)
 ายตนะท. ครอบงำฉานเหล่านั้น ฉานเหล่านั้นจึงชื่อว่า อภิภายตนะ “อายตนาภิ” - ฉาน มีกสิณเป็นอาภรณ์

มีความสำคัญใน		เห็นรูป ท. ในภายนอก		
๑	รูปภายใน (มีรูป	ที่เล็กน้อย	ทั้งที่มีวรรณะดี และที่ทราม	รูปเหล่านั้น (มีสติปัญญาว่าเราเห็น) ย่อมรู้เหล่านั้น
๒	สัญญาในภายใน)	ที่ไม่มีประมาณ	ทั้งที่มีวรรณะดี และที่ทราม	
๓	อรูปภายใน (มีอรูปสัญญาในภายใน)	ที่เล็กน้อย	ทั้งที่มีวรรณะดี และที่ทราม	
๔		ที่ไม่มีประมาณ	ทั้งที่มีวรรณะดี และที่ทราม	
๕		สีเขียว	มีสีเขียว รัศมีเขียว แสงสว่างเขียว คุ้งคอกพักตบอันเขียว หรือดั่งผ้าเมืองพาราณสี ที่มีเนื้อเกลี้ยงเกลากทั้งสองข้างเขียว มีสีเขียว รัศมีเขียว แสงสว่างเขียว แม้ฉันใด ผู้ที่มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูป ท. ในภายนอกอันเขียว มีสีเขียว มีรัศมีเขียว แสงสว่างเขียว ก็ฉันนั้น	
๖		สีเหลือง	มีสีเหลือง รัศมีเหลือง แสงสว่างเหลือง คุ้งคอกกกรณการอันเหลือง หรือดั่งผ้าเมืองพาราณสี ที่มีเนื้อเกลี้ยงเกลากทั้งสองข้างเหลือง มีสีเหลือง รัศมีเหลือง แสงสว่างเหลือง แม้ฉันใด ผู้ที่มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูป ท. ในภายนอกอันเหลือง มีสีเหลือง รัศมีเหลือง แสงสว่างเหลือง ก็ฉันนั้น	
๗		สีแดง	มีสีแดง รัศมีแดง แสงสว่างแดง คุ้งคอกเส้งอันแดง(หงอนไก่) หรือดั่งผ้าเมืองพาราณสี ที่มีเนื้อเกลี้ยงเกลากทั้งสองข้างแดง มีสีแดง รัศมีแดง แสงสว่างแดง แม้ฉันใด ผู้ที่มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูป ท. ในภายนอกอันแดง มีสีแดง รัศมีแดง แสงสว่างแดง ก็ฉันนั้น	
๘		สีขาว	มีสีขาว รัศมีขาว แสงสว่างขาว คุ้งคอกดาวประกายพรึกอันขาว หรือดั่งผ้าเมืองพาราณสี ที่มีเนื้อเกลี้ยงเกลากทั้งสองข้างขาว มีสีขาว รัศมีขาว แสงสว่างขาว แม้ฉันใด ผู้ที่มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูป ท. ในภายนอกอันขาว มีสีขาว รัศมีขาว แสงสว่างขาว ก็ฉันนั้น	

เอกสารประกอบการบรรยาย “แก้วสู่พระไตรปิฎก”

☀ ผู้มีญาณอันยิ่ง มีญาณแก้วกล้าคิดว่า อันเราพึงเข้าในอาภรณ์นี้เพราะเหตุไร? ภาละในการทำจิตให้เป็น ‘เอกัคคตา’ ไม่มีแก่เรา ดังนี้แล้วครอบงำอาภรณ์เหล่านั้นเสีย เข้าสมาบัติ ยังอุปปนาให้เกิดขึ้นในอาภรณ์นี้ พร้อมกับการเกิดขึ้นแห่งนิมิต ฉานที่ให้เกิดขึ้นโดยประการอย่างนี้ เรียกว่า อภิภายตนะ... อ.ทส. ๓๘ ปฐมโกสโลสูตร ข้อ ๒๕ น. ๑๐๕, ที.ปา. ๑๖ สังคิสิสูตร ข้อ ๓๔๕ น. ๒๔๒, ม.ม. ๒๐ มหาสุกกุทาปิสูตร ข้อ ๓๔๑ น. ๕๖๕, ขุ.ป. ๖๘ อัญญกนิทเทสอัญญ. น. ๒๐๓

สัญญา ๑๐

ปฐมสัญญาสูตร	ทุติยสัญญาสูตร	อาพาธสูตร
⑤	/ ① / ① อนิจจสัญญา	
④	/ ⑤ / ⑧ สัพพโลเกอนภิตตสัญญา	
	② อนัตตสัญญา	② อนัตตสัญญา
② มรณสัญญา	③ มรณสัญญา	
③ อหारेปฏิกูลสัญญา	④ อหारेปฏิกูลสัญญา	
① อสุกสัญญา		③ อสุกสัญญา
⑧ ปหานสัญญา		⑤ ปหานสัญญา
⑨ วิราคสัญญา		⑥ วิราคสัญญา
⑩ นิโรธสัญญา		⑦ นิโรธสัญญา
⑥ อนิจเจทุกขสัญญา		
⑦ ทุกเขอนัตตสัญญา		
	⑥ อัญญสัญญา	
	⑦ ปุพฺพสัญญา	
	⑧ วินีลสัญญา	
	⑨ วิทิตกสัญญา	
	⑩ อุทฺธมาตกสัญญา	
		④ อาทีนวสัญญา
		⑨ สัพพสังขารสุอนิจจสัญญา
		⑩ อานาปานัสสติ

๑. อนิจจ. พิจ. เห็นรูป-เวทนา-สัญญา-สังขาร ท. ไม่เที่ยง วิญญาณ ไม่เที่ยง ย่อมพิจ.เห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงในอุปาทานชั้น ๕
๒. อนัตต. พิจ.เห็นจักขุ-รูป, หู-เสียง, จมูก-กลิ่น, ลิ้น-รส, กาย-โณสุตฺตพะเป็นอนัตตา ใจ-ธรรมารมณ์เป็นอนัตตา ย่อมพิจ.เห็นโดยความเป็นอนัตตาในอายตนะ ท. ทั้งภายในและภายนอก
๓. อสุก. พิจ.เห็นกาย เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำแต่ปลายผม ลงมา มีหนังหุ้มโดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่าง ๆ... ย่อมพิจ.เห็นโดยความเป็นของไม่งามในกายนี้
๔. อาทีนว. พิจ.เห็น กายนี้มีทุกข์มาก มีโทษมาก ฉะนั้น อาพาธต่าง ๆ... จึงเกิดขึ้นในกายนี้ ย่อมพิจ.เห็นโดยความเป็นโทษในกายนี้
๕. ปหาน. ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้หมดสิ้นไป ย่อมทำให้ถึงความไม่มี ชุ้งคามวิตก – พยาบาทวิตก – วิหิงสาวิตก – อุกฺขล ฐ. ท. อันชั่วช้าที่เกิดขึ้นแล้ว
๖. วิราค. พิจ.เห็น ธรรมชาติอันสงบ- ประณีต คือ ฐ. เป็นที่ระงับสังขาร ทั้งปวง ฐ. เป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง ฐ. เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา ฐ. เป็นที่สำรอกกิเลส ธรรมชาติเป็นที่ดับกิเลส และกองทุกข์
๗. นิโรธ. พิจ. ธรรมชาติอันสงบ- ประณีต คือ ฐ. เป็นที่ระงับสังขาร ทั้งปวง ฐ. เป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง ฐ. เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา ฐ. เป็นที่ดับโดยไม่เหลือ ธรรมชาติเป็นที่ดับกิเลสและกองทุกข์
๘. สัพพโลเกอนภิต. ละอุปาย(คือตัณหา ทิฏฐิ) และอุปาทาน ๔ ในโลก อันเป็นเหตุตั้งมั่น ถือมั่น และเป็นอนุสัยแห่งจิต ย่อมงดเว้นไม่ถือมั่น
๙. สัพพสังขารสุอนิจจ. ย่อมอึดอัด ย่อมระอา ย่อมเกลียดชังแต่สังขาร ทั้งปวง
๑๐. อานาปาน. ฯลฯ... จักเป็นผู้พิจ.เห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจ ออก-เข้า, พิจ.เห็นโดยด้วยคลายกำหนดหายใจออก-เข้า พิจ.เห็นโดย ความดับสนิทหายใจออก-เข้า, เห็นโดยความสลัดคืนหายใจออก-เข้า

คัดข้อความจาก อัม. ทส. ๓๘ ข้อ ๕๖ น. ๑๘๕

...อันบุคคลเจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ยิ่งลงสู่อมตธรรม มีอมตธรรมเป็นที่สุด...

เอกสารประกอบการบรรยาย " ก้าวสู่สภาวะนิพพาน "

มหาวิปัสสนา ๑๘

	อนุปัสนา	ฉลาดในการตั้งไว้โดย	อันสามารถละ
๑	อนิจจานุปัสนา	ความไม่เที่ยง (ความมีแล้วไม่มี)	นิจสัญญา ความสำคัญว่าเที่ยง
๒	ทุกขานุปัสนา	เป็นทุกข์ (ถูกรุกความเกิดและความเสื่อมบีบคั้น)	สุขสัญญา ความสำคัญว่าสุข
๓	อนัตตานุปัสนา	มิใช่ตน (ความไม่เป็นไปในอำนาจ)	อัตตสัญญา ความสำคัญว่าเป็นตน(อัตตา)
๔	นิพพิทานุปัสนา	เป็นสิ่งที่น่าหน่าย	นันทิ ความเพลิดเพลิน
๕	วิราคานุปัสนา	เป็นสิ่งที่น่าคลายกำหนด	ราคะ ความกำหนด
๖	นิโรธานุปัสนา	ความดับ	สมุทัย ความเกิด
๗	ปฏินิสสัคคานุปัสนา	ความสลัดคืนจากการถือในนิจ-สุข-อัตต-สุกสัญญา	อาทานะ ความยึดมั่นในกิเลส(ที่เห็นว่าสุขฯ)
๘	ขยานุปัสนา	ความสิ้นไปแห่งรูปนาม	ฆนสัญญา ความสำคัญว่าเป็นทรหดทรง ร่างกายฯ
๙	วยานุปัสนา	ความเสื่อมไปของสังขาร	อายุหนะ ความดิ้นรนให้คงสภาพอยู่(เป็นไปตามกิเลส)
๑๐	วิปริณามานุปัสนา	ความปรวนแปร	ฐสัญญา ความสำคัญว่ามันคง เที่ยงแท้
๑๑	อนิมิตตานุปัสนา	ไม่มีนิमित(เครื่องหมาย รูปร่างสัณฐาน)	นิमित การยึดถือ ฆนนิमित-นิจนิमित
๑๒	อัปปณิหิตานุปัสนา	ไม่มีสิ่งที่น่าปรารถนา น่ายินดี	ปณิธิ ความปรารถนาด้วยตัณหา(ในเวทียิตสุข)
๑๓	สุญญตานุปัสนา	มีแต่ความว่างเปล่า	อภินิเวสะ ความยึดมั่นว่าเป็นตน
๑๔	อริปัญญารัมมวิปัสสนา	แจ้งชัดในอาร์มณและอาร์มณิกะ เป็นแต่รูปนาม	สाराทานาภินิเวสะ ความยึดมั่นโดยถือเอาว่ามีสาระ
๑๕	ยถาภูตญาณทัสสณะ	ความรู้เห็นตามจริง(รูปนามและ ธ.ที่เป็นปัจจัย)	สัมโมหาภินิเวสะ ความยึดมั่นด้วยอำนาจหลงมกมาย
๑๖	อาทินवानุปัสนา	ความเป็นโทษในรูปนาม	อาลยาภินิเวสะ ความยึดมั่นด้วยอำนาจความอาลัย
๑๗	ปฏิสังขานุปัสนา	พิจ.ทางปลดปล่อยสังขาร	อัปปฏิสังขา ความไม่อาจพิจ.ให้แจ้งในรูปนามฯ
๑๘	วิวัฏฏานุปัสนา	ทางพ้นจากวัฏฏะ (ใครจะสลัดละทิ้งรูปนาม)	สังโยคาภินิเวสะ ความติดยึดในรูปนาม

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘

มีความพิเศษตามสถานะของตน

การละอาสวะทั้งปวง

อาสวะ : ไหลไป คือไหลออกทางจักขุบ้าง ฯลฯ ทางใจบ้าง เมื่อว่าโดยธรรมย่อมไหลไปจนถึงโคตรภู. เมื่อว่าโดยโอกาสโลก ย่อมไหลไปจนถึงภวัคคพรหม อาสวะเหล่านั้นทำกรรมเหล่านั้นและโอกาสนั้นไว้ภายใน(อำนาจ) แล้วเป็นไป
: เป็นเหมือนของหมักดอง โดยความหมายว่า หมักอยู่นาน ดังนั้นบ้าง

	โดย	เมื่อมนสิการโดยแยบคาย อาสวะ ท. ที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้	
๑	การเห็น	ในทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (การได้เห็นพระอริยเจ้า หรือสัตบุรุษท. ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า หรือสัตบุรุษ ได้รับคำแนะนำด้วยดี วัตรธรรมที่ควร – ที่ไม่ควรมนสิการ)	สังโยชน์ ๓ (สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส) ย่อมละได้
๒	การสังวร	เป็นผู้สำรวมในอินทรีย์ ท. (จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ และมนินทรีย์)	อาสวะและความเร่าร้อน อันกระทำให้เกิด ความคับแค้นย่อมไม่มี
๓	การพิจารณา	พิจ.การจะใช้สอยปัจจัยว่าเพียงพอเพื่อกำจัดความลำบาก เป็นต้น แล้วจึงเสพปัจจัย ๔ (เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ และยารักษาโรค)	
๔	ความอดกลั้น	เป็นผู้อดทนต่อ สิ่งแวดล้อม(หนาว-ร้อน ลม-แดด) เวทนาในตัว(ซึ่งบังเกิดขึ้นเป็นทุกข์หนาแฉ่งกล้า ไม่เป็นที่ยินดี อาจถึงพราชีวัตเสียได้ ความหิว-กระหาย) สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง สัตว์เลื้อยคลาน ถ้อยคำที่ผู้อื่นกล่าวชั่วร้ายแรง	
๕	การเว้น	หลีกเลี่ยงเสียจากสัตว์ร้าย หลีกตอ สถานที่ที่มีน้ำ บ่อ เหว ที่โสโครก ที่ไม่พึงควรอยู่ ไม่ควรแก่การเที่ยวไป และมีตรที่ลามก เป็นต้น	
๖	การบรรเทา	ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทาจากามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และธรรมที่เป็นบาปอกุศล ที่เกิดขึ้นก็ทำให้สูญสิ้น ให้ถึงความไม่มี	
๗	การอบรม	เจริญโพชฌงค์ ๗ (สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา) อันอาศัยวิเวก วิราคะ นิโรธ น้อมไปในความสลัดออก	

- เสพจิวร** - เพื่อกำจัดหนาว-ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้ความละอายกำเริบ...
- เสพนิมทา** - เพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ให้เป็นไป กำจัดความลำบาก อนุเคราะห์แก่พรหมจรรย์ จะกำจัดเวทนาเก่า ไม่ให้เวทนาใหม่เกิด...
- เสพเสนาสนะ** - เพื่อกำจัดหนาว-ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายจากฤดู เพื่อรื่นรมย์ในการหลีกออกเร้นอยู่...
- เสพบริจาร** - คือยาอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้ เพียงเพื่อกำจัดเวทนาที่เกิดจากอาพาธ... (ม.มู. ๑๑ สัพพสาสวสังวรสูตร ข้อ ๑๐ น. ๑๓๘) - เอกสารประกอบการบรรยาย "ก้าวสู่พระไตรปิฎก" -

วิปัสสนาญาณ ๑๖

ชื่อว่าวิปัสสนา เพราะอรรถว่า เห็นธรรม ด้วยอาการหลายอย่าง โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น	วิปัสสนาญาณ ๑๐	วิปัสสนาญาณ ๘		...ญาณ	ปัญญาที่...
			๑	นามรูปปริจเฉท	กำหนดรู้เห็นรูปนามตามสภาวะที่แท้จริงไม่ปะปนกัน โดย ชันธ์ आयตนะ ๓๓ ๑
			๒	ปัจจัยปริคคห	กำหนดรู้เหตุปัจจัยของรูปนามตามความเป็นจริง
			๓	สัมมสน	พิจ.ตามเห็นความเป็นไตรลักษณ์แห่งรูปนาม
			๔	อุทยัพพย	รู้ทั้งเงื่อนไขเกิด และเงื่อนไขดับของขันธ ๓.
			๕	ภังค	เลื่อนพ้นจากเงื่อนไขเกิด แล้วรับรู้แต่เพียงเงื่อนไขดับของขันธ ๓.
			๖	ภย	รู้นามรูปโดยความเป็นของน่ากลัว ความกลัวต่อสียะ เป็นต้น
			๗	อาทีนว	ตามเห็นนามรูปมีแต่โทษ เหมือนกับเรือนที่ถูกไฟไหม้
			๘	นิพพิทา	เกิดความเบื่อหน่ายในทิวฏฐิธรรม ถ้าความเห็นผิวยังมีอยู่ตราบไคก็ย่อมเป็นต้นเหตุทุกข์นานาประการ
			๙	มูญจิตุกัมยตา	ปรากฏเหมือนกับอยากจะพ้นไปเสียจากทุกข์ธรรมที่เป็นไปในภูมิ ๓ คุปลาที่อยากพ้นจากข่า
			๑๐	ปฏิสังขานุปัสสนา	พิจ.เห็นอยู่เนืองๆ ในโทษของธรรมเครื่องเน้นซ้ำ เพื่อจะให้ถึงอุบายเครื่องลดพ้นไป คุตสุณิในสมุท
			๑๑	สังขารูปেকขา	รู้เห็นตามความเป็นจริงของรูปนาม แล้ววางเฉยในสังขาร ๓. อันมีทิวฏฐิธรรมเป็นโทษ คุตบุรุษที่อยาก เลิกกับภรรยาที่มีชู้
			๑๒	อนุโลม	อนุโลมแก่สัจจะที่เกิดหน้าโคตรภู ที่ในมรรควิถิ เพราะอนุโลมเพื่อโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ซึ่งตนจะได้ บรรลุถึงในมรรค ขณะเป็นยอดของวิปัสสนาญาณทั้ง ๘ ข้อ ข้างต้น
			๑๓	โคตรภู	ทิ้งรูปนาม ทำลายโคตรของปฏุชน เข้าสู่โคตรของพระอรียเจ้า
			๑๔	มัคค	เห็นพระนิพพาน สงบจากนามรูป ตัดสังสารวัฏ
			๑๕	ผล	เสวยวิมุตติสุข คือพระนิพพาน เมื่อมรรคญาณได้ประหาณอนุสยกิเลสเป็นสมุจเฉทแล้ว
			๑๖	ปัจจบเวกขณ	พิจ.มรรค ผล นิพพานที่ผ่านมา พร้อมทั้งกิเลสที่ละ และพิจ.กิเลสที่เหลือเฉพาะผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

วิโมกข์ประธาน ๓ : อนิมิตต-อัปภินิหิต-สุญญตวิโมกข์ ย่อมเป็นไปเพื่อความนำออกไปจากโลก

มนสิการ	ไม่เที่ยง :- จิตแล่นไปในอนิมิตตธาตุ โดยความพิจ. เห็นสรรพสังขาร มีความหมุนเวียนไปตามกำหนด	เป็นทุกข์ :- จิตแล่นไปในอัปภินิหิตธาตุ โดยความมองอาจแห่งใจในสรรพสังขาร	เป็นอนัตตา :- จิตแล่นไปในสุญญตธาตุ โดยความพิจ. เห็นธรรมทั้งปวง โดยแปรเป็นอย่างอื่น
สังขารย่อมปรากฏโดย	ความสิ้นไป	ความเป็นของน่ากลัว	ความเป็นของสูญ
จิต มากด้วย	ความน้อยไป	ความสงบ	ความรู้
ย่อมได้อินทรีย์	สัทธินทรีย์	สมาธินทรีย์	ปัญญินทรีย์
อินทรีย์แห่งภavanaที่เป็นไปตามอินทรีย์นั้น	มี ๔ ทั้งเป็น สห...อัญ นิส สํ เป็นธรรมมีกิจเป็นอันเดียวกัน ชื่อว่าภavana เพราะอรรถว่ามีกิจเป็นอันเดียวกัน ผู้ใดปฏิบัติชอบ ผู้นั้นย่อมเจริญ การเจริญอินทรีย์ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ปฏิบัติผิด		
ในเวลาแห่งตลอด	ชื่อว่าปฏิเวธ เพราะอรรถว่า เห็นด้วยอาการดังกล่าว แม้บุคคลที่แห่งตลอดก็ย่อมเจริญ แม้ผู้เจริญก็ย่อมแห่งตลอด		

ชื่อบุคคลตามวิโมกข์ทั้ง ๓

สัทธาธิมุต (ไม่เที่ยง)	กายสักกิ (เป็นทุกข์)	ทวิญญูปัตตะ (เป็นอนัตตา)
บุคคลเชื่ออยู่ย่อมโน้มใจไป	บุคคลทำให้แจ้งเพราะถูกต้องธรรม	บุคคลบรรลุแล้วเพราะเป็นผู้เห็นธรรม
	บุคคลถูกต้องมานานก่อน ภายหลังจึงกระทำให้แจ้ง ซึ่งนิพพานอันเป็นที่ดับ	ญาณ ความรู้ว่างสังขารเป็นทุกข์ นิโรธเป็นสุข เป็นญาณอันบุคคลเห็นแล้ว ทราบแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา

บุคคล ๓ จำพวก พึงเป็นสัทธาธิมุตก็ได้ เป็นกายสักกิกก็ได้ เป็นทวิญญูปัตตะก็ได้ ด้วยสามารถแห่งวัตถุโดยปริยาย

สัทธาธิมุต สัทธินทรีย์มีประมาณยิ่ง	กายสักกิ สมาธินทรีย์มีประมาณยิ่ง	ทวิญญูปัตตะ ปัญญินทรีย์มีประมาณยิ่ง
เมื่อมนสิการโดยความ ไม่เที่ยง	เมื่อมนสิการโดยความ เป็นทุกข์	เมื่อมนสิการโดยความ เป็นอนัตตา
เมื่อมนสิการโดยความ เป็นทุกข์	เมื่อมนสิการโดยความ เป็น อนัตตา	เมื่อมนสิการโดยความ ไม่เที่ยง
เมื่อมนสิการโดยความ เป็นอนัตตา	เมื่อมนสิการโดยความ ไม่เที่ยง	เมื่อมนสิการโดยความ เป็นทุกข์

มนสิการโดยความไม่เที่ยง สัทธินทรีย์มีประมาณยิ่ง	มนสิการโดยความเป็นทุกข์ สมาธินทรีย์มีประมาณยิ่ง	มนสิการโดยความเป็นอนัตตา ปัญญินทรีย์มีประมาณยิ่ง
โสดา ม. :- สัทธานุสารีบุคคล	โสดา ม. - อรพ. :- กายสักกิบุคคล	โสดา ม. :- ธรรมานุสารีบุคคล
โสดา พ. - อรพ. :- สัทธาธิมุตบุคคล		โสดา พ. - อรพ. :- ทวิญญูปัตตะบุคคล

วิมุตติ ๕, อภิญญา ๖, วิชา ๘

	วิมุตติ ๕	อธ.		อานิสงส์
๑	วิกัมภณวิมุตติ	สมาบัติ ๘	รูปฌาน ๔ และอรุฌาน ๔	(พ้นได้ด้วยกำข่ม) เพราะพ้นจากนิรณเป็นต้น ที่ตนเองข่มได้แล้ว
๒	ตทังควิมุตติ	อนุปัสสนา ๗	การตามเห็นว่าไม่เที่ยง, ทุกข์, อนัตตา, เบื่อหน่าย, คลายกำหนัด, ดับ, สละคืน	(พ้นได้ด้วยของคั่น) เพราะพ้นจากความสำคัญว่าเที่ยงเป็นต้น ที่ตนเองละสละได้ด้วยอำนาจเป็นข้าศึกต่อนิรณเป็นต้นนั้น
๓	สมุจเจทวิมุตติ	อริยมรรค ๔	อริยมัคค์ ๔	(พ้นเด็ดขาด) เพราะพ้นจากกิเลส ท. ที่ตนถอนขึ้นแล้ว.
๔	ปฏิบัติสัททวิมุตติ	สามัญญผล ๔	อริยผล ๔	(พ้นได้ด้วยกำข่ม) เพราะเกิดขึ้นในที่สุตแห่งการสงบระงับกิเลส ท. ด้วยอานุภาพมรรค
๕	นิสสรณวิมุตติ	นิพพาน	การดับกิเลส และกองทุกข์	(พ้นได้ด้วยกำข่ม) เพราะสลัดจากกิเลส ท. คือเพราะปราศจากได้แก่งตั้งอยู่ในที่ไกล

		วิชา ๘	อานิสงส์
อภิญญา ๖	วิชา ๘	๑ วิปัสสนาญาณ	วิปัสสนาสัมมาทิฐิ กำหนดกิจ.สังขารอันเป็นไปในภูมิ ๓ ด้วยอำนาจลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นต้น
		๒ มโนมยิทธิ	ฤทธิ์ที่เกิดจากฌานสมาธิ เนรมิตกายอื่นออกจากกายเดิมได้ เหมือนชักดาบออกจากฝัก หรือออกจากคราบ
		๓ อิทธิวิธี	สำเร็จด้วยการกำหนดรูปราย (ของตน) และจิต (อันมีมานเป็นบาท) เข้าด้วยกัน และด้วยสามารถแห่งการตั้งไว้ซึ่งสุขสัญญาและทุกข์สัญญา แสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก
		๔ ทิพพโสต	กำหนดเสียง เป็นนิมิตหลายอย่าง หรืออย่างเดียว ด้วยสามารถการแผ่วัดกไป เป็นโสตธาตุวิสุทธิญาณ.
		๕ เจโตปริยญาณ (ปรจิตตวิชานน)	กำหนดจริยาวิญาณหลายอย่าง หรืออย่างเดียว ด้วยความแผ่วไปแห่งจิต ๓ ประเภท และด้วยสามารถความผ่องใสแห่งอินทรีย์ ท. กำหนดรู้ใจผู้อื่น
		๖ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ	กำหนดกรรมอันเป็นไปตามปัจจัย ด้วยสามารถการแผ่วไปแห่งกรรมหลายอย่างหรืออย่างเดียว ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก
		๗ จุตูปปาตญาณ (ทิพพจักขุ)	เห็นรูปเป็นนิมิตหลายอย่าง หรืออย่างเดียวด้วยสามารถแสงสว่าง ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อยุณในจติ และอุปบัติของสัตว์ ท. เธอ่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุบัติ ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม
		๘ อาสวักขยญาณ	หมดสิ้นกิเลส : ปัญญาในความเป็นผู้มีควมชำนาญในอินทรีย์ ๓ ประการ (อนัญญาตัญญูสสามินทริย ย่อมถึงฐานะ ๑ คือ โสดา.ม. อัญญินทริยย่อมถึงฐานะ ๖ คือ โสดา.ผล สกทา.ม. สกทา.ผล อนาคา.ม. อนาคา.ผล อรณ. อัญญาตวาทินทริยย่อมถึงฐานะ ๑ คือ อรณ.)

อภิญญาอาศัยปัญญาเป็นบาทมี ๕ : อิทธิวิธี ทิพพโสต ปรจิตตวิชานน, ปุพเพนิวาสานุสสติ ทิพพจักขุ ๖

วิเวก ๓

	สังค จากกิเลส ท.	ย่อมปรากฏได้แก่บุคคล	
๑	กายวิเวก	ผู้มีกายหลีกออก ยินดียิ่งในเนกขัมมะ บรรเทาความคลุกคลีด้วยหมู่ ความเป็นผู้โดดเดี่ยว ย่อมเป็นปัจจัยแกจิตตวิเวก, ย่อมช่องเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง และเป็นผู้สังคด้วยกายอยู่ เคนผู้เดียว ยืนผู้เดียว นั่งผู้เดียว นอนผู้เดียว เข้าสู่บ้านเพื่อบิณฑบาตผู้เดียว กลับผู้เดียว นั่งในที่หลีกเร้นผู้เดียว อริชฌาน จงกรมผู้เดียว ผู้เดียวเที่ยวไป ยับยั้งอยู่ ผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ เป็นไป รักษา บำรุง เยียวยา	
๒	จิตตวิเวก	ผู้มีจิตบริสุทธิ์ ถึงซึ่งความเป็นผู้มีจิตผ่องแผ้วอย่างยิ่ง บรรเทาความหมักหมมด้วยกิเลส ย่อมเป็นปัจจัยแก่อุปวิเวก ผู้บรรลุปฐมฌาน – จตุตถฌาน มีจิตสงัดจากนิเวรณ – จนถึงจากสุขและทุกข์. บรรลุดูกาสาณัญญาตนฌาน - เนวตัณณานาตัญญาตนฌาน มีจิตสงัดจากรูปสัญญา ปฏิขสัญญา นานัตตสัญญา – จนถึงมีจิตสงัดจากอากิญจัญญาตนสัญญา. โสดาบัน - อรหันตบุคคล มีจิตสงัดจากสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สัมภพตปราคาส ทิฏฐานุสัย วิจิกิจฉานุสัย และจากกิเลส ที่ตั้งอยู่ในเหล่าเดียวกันกับสักกายทิฐิเป็นต้น – จนถึงมีจิตสงัดจากรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา มานานุสัย ภวราคานุสัย อวิชชานุสัย กิเลสที่ตั้งอยู่ในเหล่าเดียวกันกับรูปราคะเป็นต้น และจากสังขารนิमितทั้งปวงในภายนอก	
๕	อุปวิเวก	ผู้หมดอุปธิ ถึงซึ่งนิพพานอันเป็นวิสังขาร บรรเทาความเกี่ยวข้องซึ่งสังขาร กิเลสที่ดี ชันธก็ดี อภิสังขารที่ดี เรียกว่า อุปธิ, อมตนิพพาน เรียกว่า อุปวิเวก ได้แก่ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นค้นหา เป็นที่สำรอก เป็นที่ดับ เป็นที่ออกไปจากค้นหาเครื่องร้อยรัด	

อุปธิ (เครื่องข้องในโลก) ๔ อย่าง :

กามุปธิ (อุปธิคือกาม) - ความสุขที่บุคคลเข้าไปตั้งไว้ในกามคุณนี้ ก็เพราะความที่กามเหล่านี้ เป็นที่อาศัยอยู่แห่งความสุข

ขันธุปธิ (อุปธิคือขันธ) - เพราะความที่ขันธเหล่านั้นเป็นที่อาศัย อยู่แห่งทุกข์ซึ่งมีขันธเป็นมูล

กิเลสอุปธิ (อุปธิคือกิเลส) - เพราะความที่กิเลสเหล่านั้นเป็นที่อาศัย อยู่แห่งทุกข์ในอบาย

อภิสังขารุปธิ (อุปธิคืออภิสังขาร) - เพราะความที่อภิสังขาร เหล่านั้นเป็นที่อาศัยอยู่แห่งทุกข์ในภพ.

อุปธิ ๑๐ :

๑. **ทิฏฐุปธิ** - สัสสตทิฐิและอุจเฉททิฐิ

๒. **กัมมุปธิ** - กรรมมีบุญ เป็นต้น

๓. **อาหารุปธิ** - อาหาร มีกพพิการาหาร เป็นต้น

๔. **อุปธิคืออุปาทินนธาตุ ๔** - มีปฐวีธาตุ เป็นต้นที่กรรมถือเอา มีกรรมเป็นสมุฏฐาน

๕. **อายตณุปธิ** - อายตนะภายใน ๖ มีจักขวายตนะ เป็นต้น

๖. **อุปธิคือหมวดวิญญูณ ๖** - หมวดวิญญูณ ๖ มีจักขุวิญญูณ เป็นต้น

สพพมปิ ทุกข์ ทุกขมณญฺเณ : ทุกข์แม้ทั้งหมด อันเป็นไปในภูมิ ๓ ชื่อว่า **อุปธิ**

เพราะอรรถว่า ยากที่จะทนได้

๑. **ตัณหุปธิ** - ตัณหา

๒. **กิเลสอุปธิ** - กิเลส มีราคะ เป็นต้น

๓. **ทวจริตูปธิ** - ทวจริต ๓ อย่าง

๔. **ปฏิฆอุปธิ** - โทสะและปฏิฆะ

วิเวก จำแนกได้เช่นเดียวกับวิมุติ ๕ คือ - ๑. วิมกขวิเวก, ๒. ตังควิเวก, ๓. สญฺเจตวิเวก, ๔. ปฏิปัสสัทธิวิเวก, ๕. นิสสรณวิเวก

องค์แห่งความบริสุทธิ์ ๕

วิสุทธิ	ความบริสุทธิ์หมวด	ผล
๑. สีล	จตุปาริสุทธิศีล (ปาฏิโมกขสังวร, อินทริยสังวร, อาชีวะปาริสุทธิ, ปัจจยนิสิต) อันสามารถให้ถึง ความหมดจด	ชำระมลทิน คือ ความเป็นผู้ทุศีล
๒. จิตต	สมาบัติ ๘ อันคล่องแคล่ว (รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔)	เป็นปทัฏฐานแห่งวิปัสสนา
๓. ทิฏฐิ	การเห็นนามรูปพร้อมด้วยปัจจัย (ลักษณะทิจตุกะ)	ชำระมลทิน คือ สัตว์ทิฏฐิ – ความเห็นว่าเป็นสัตว์ให้หมดจด
๔. กังขา วितरण	ความรู้ปัจจัยการ. เมื่อเห็นว่าธรรมทั้งหลาย ย่อมเป็นไป ด้วยสามารถปัจจัย ในอัทธา - กาลอันยี่ดียว ๓ ด้วยกังขาวิตरणวิสุทธินั้น	ข้ามมลทิน คือ ความสงสัย ๗ ในอัทธาแม้ ๓ ย่อมบริสุทธิ์
๕. มัคคามัคค ญาณทัสน	วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ คือ :- โอภาส ญาณ ปีติ ปัสสัทธิ สุข อธิโมกษ์ ปัคคหะ อุปปฏิฐาน อุเบกขา นิกันติ เกิดขึ้นในขณะ อุทยัพพยานุปัสสนา – พิจ.เห็น ความเกิดและความดับ, มิใช่ทาง, อุทยัพพญาณปฏิบัติไปตามวิถี เป็นทางด้วย เหตุนี้ชื่อว่า มัคคามัคคญาณ - ญาณในทางและมีใช่ทาง	ยังมลทิน อันมิใช่ทางให้หมดจด ด้วยญาณนั้น (เห็นทางควรและไม่ควรดำเนิน)
๖. ปฏิปทา ญาณทัสน	วิปัสสนาญาณ ๘ คือ :- อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ รั้งคานุปัสสนาญาณ ภยตูปปฏิฐานานุปัสสนาญาณ อาทีนวานุปัสสนาญาณ นิพพิทานุปัสสนาญาณ มูญจิตุกัมมตาญาณ ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ สังขารูปกขาญาณ ธัจจานุโลมิกญาณ	วิปัสสนาญาณเหล่านั้น ย่อมชำระ มลทิน มีความสำคัญว่าเที่ยง เป็นต้น (เป็นเครื่องดำเนินสู่มัคค ปฏิปทาโดยส่วนเดียว)
๗. ญาณทัสน	ปัญญาใน อริยมรรค ๔	อริยมรรคปัญญานั้น ย่อมชำระ มลทิน คือกิเลสที่ถูกประหารด้วย มรรคของตนๆ โดยเด็ดขาด
๘. ปัญญา	ปัญญาในอรหัตผล	...
๙. วิมุตติ	วิมุตติในอรหัตผล (กลายจิตในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เปลื้องใน ร. ที่ควรเปลื้อง)	ย่อมถูกต้องสัมมาวิมุตติ

องค์เป็นต้นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔
เพื่อความหมดจดของสัตว์ พ. - ก้าวล่วงความโศกและความโกรธ - ความคับแค้นแห่งทุกข์และโทมนัส - บรรลุอุทยธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพ.

ชุดงศ์ ๑๓

(วิสุทธิธรรมรคแปลมหมกฏฯ ล. ๑ ตอน ๑ น. ๑๒๐, อ. จศ. ๓๕ ข้อ ๒๘ อริยวังสสูตร น. ๘๕)

	กระทำโดยปกติ	สำหรับ					ลักษณะที่ ๑
		ภิกษุ	สามเณร	ภิกษุณี	สิกขมานา	สามเณรี	
							{ สพุพนาเนว เจตานิ สมาทานเจตนาสิกขณานิ – สมาทานเจตนา { สพุพนาเนว จ โลอุปปฏิทิสสรณานิ – มีอันกำจัดความละโมบ
๑	ใช้ผ้าบังสกุล (ปัสกุกังค)	1	1	1	1	-	*สมควรแก่นิสัย, **ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ข้อ ๑, ไม่ลำบากเพราะรักษา, ไม่ไปเกี่ยวเกาะผู้อื่น, ไม่กลัวโจรภัย, ไม่มีติดหาบริโภค, มีบริหารเป็นสมณสาธูป, ***เป็นของเล็กน้อย หาง่าย ไม่มีโทษ, นำเลื่อมใส, ****สมควรแก่กฤตธรรม, สัมมาปฏิบัติเพิ่มพูนขึ้น, ประชุมชนผู้เกิดภายหลังได้ทีฐานคติ
๒	ใช้ผ้า ๓ ผืน (เตจีวริกังค)	2	-	2	-	-	สันโดษด้วยจีวรแต่พอรักษากาย, มีกิจจะปรารภน้อย, เลิกสะสมผ้า, เป็นคนเบาดี, ละความละโมบอดิเรกจีวร, พอใจในผ้าที่กำปิยะ(สมควรแก่ภิกษุ), ขุดเกลากิเลส, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๓	เที่ยวบิณฑบาต (ปณฑปาตังค)	3	2	3	2	-	*สมควรแก่นิสัย, **ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ข้อ ๒, ไม่เกี่ยวเกาะผู้อื่น, **เป็นของเล็กน้อย หาง่าย ไม่มีโทษ, ย้ายความเกียจคร้าน, อาชีวะบริสุทธ, บำเพ็ญเสขียปฏิบัติ, ไม่ต้องเลี้ยวผู้อื่น, อนุเคราะห์ผู้อื่น, ละมานะ, ป้องกันค้นหาในรส, ไม่ต้องอาบัตติ(ด้วยอาหารจากสิกขาบทต่าง ๆ), ****สมควรแก่กฤตธรรม, ได้อนุเคราะห์ประชุมชนผู้เกิดในภายหลัง
๔	บิณฑบาตตามลำดับ (สปทานจาริกังค)	4	3	4	3	-	เป็นผู้ใหม่ในตระกูลเป็นนิตย, ใจไม่ติดข้อง(ใจผ่องใส), ละความตระหนี่ในตระกูล, อนุเคราะห์(ทนาย)สม่ำเสมอ, ไม่มีโทษแก่กุลปฏิกฤษ(ภิกษุประจำตระกูล), ไม่จ้องรับนิมนต์, ไม่ต้องการรักษามาเฉพาะตัว, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๕	ฉันอาสนะเดียว (เอกาสนิกังค)	5	4	5	4	1	อาหารน้อย, โรคน้อย, คล่องแคล่ว, แข็งแรง, อยู่สำราญ, ไม่ต้องอาบัตติ(จากอนติริตตสิกขาบท), บรรเทาค้นหาในรส, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๖	ฉันในบาตร (ปตตปณฑิกังค)	6	5	6	5	2	บรรเทาค้นหาในรส, ละความจะกะละ, เพียงมุ่งประโยชน์ในอาหาร, ไม่ลำบากในการรักษาภาชนะ, ไม่สอดส่ายบริโภค, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๗	ขณะฉันไม่รับภัตรอีก (ขลุปัจจาทตังค)	7	6	-	-	-	ไกลจากอาบัตติที่ต้องเพราะฉันอนติริตตโภชนะ, ไม่แน่นท้อง, ไม่สั่งสมอาภิส, ฉันแล้วไม่ต้องแสวงหาเพิ่ม, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๘	อยู่ป่า (อารณณิกังค)	8	7	-	-	-	ทำความเข้าใจว่าป่าไว้ในใจย่อมควรแก่การได้สมาธิ หรือเพื่อรักษาสมาธิที่ได้ไว้แล้ว, ***การอยู่ป่าของภิกษุ, อันตรายจากรูป เป็นต้น ไม่รบกวน, ย่อมหายจากความสะดุ้งกลัว, ละความเยื่อใยในชีวิต, ยินดีความสุขแต่วิเวก, แม้การทรงผ้าบังสกุลก็เป็นไปได้เหมาะ
๙	อยู่โคนไม้ (รุกขมุขิกังค)	9	8	-	-	-	*สมควรแก่นิสัย, ***เป็นของเล็กน้อย หาง่าย ไม่มีโทษ. ปลุกอนิจจสัญญา(เห็นใบไม้มีการเปลี่ยนอยู่แปลงเนื่อง ๆ), เลิกตระหนี่เสนาสนะ และไม่เพลินงาน(ก่อสร้าง), อยู่กับรุกขเทวดา, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๑๐	อยู่ที่แจ้ง (อพูโภกาสิกังค)	10	9	-	-	-	ตัดอาวาสปลิโพธ, บรรเทาถิ่นมิทธะ, ***ไม่ติดที่, เป็นพระ ๔ ทิศ, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๑๑	อยู่ป่าช้า (โอสานิกังค)	11	10	-	-	-	ได้มรณสติ, อยู่ด้วยความไม่ประมาท, บรรลุอุสมณินิต, บรรเทาความราคะ, เห็นสภาพของร่างกายอยู่เนื่อง ๆ, มีความสังเวชหนัก, ละความเมาในความไม่มีโรค เป็นต้น, ชุ่มความกลัวภัย, เป็นที่เคารพสรรเสริญของมนุษย์, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๑๒	เสพเสนาสนะตามที่จัด (ยถาสนถิกังค)	12	11	7	6	-	กระทำตามโอวาทที่ว่า 'ได้สิ่งใดพึงยินดีด้วยสิ่งนั้น', ใฝ่ประโยชน์เพื่อนพรหมจรรย์(ไม่รบกวนที่อยู่), เลิกกำหนดถึงความเลว ประณีต, ละความยินดีในร้าย, ปิดประตูตะกวม, ****สมควรแก่กฤตธรรม
๑๓	ไม่ล้มตัวนอนท่านอน (เนสขุขิกังค)	13	12	8	7	-	ตัดความผูกพันติดสุข, สะดวกในการประกอบกรรมฐานทั้งปวง, อริยาบทน่าเลื่อมใส, เหมาะสมที่จะทำความเพียร, สัมมาปฏิบัติเพิ่มพูนดี

* – นิสัย : ที่ภิกษุใหม่ได้รับบอกอนุศาสน์ ๔ ให้ประพฤติปฏิบัติ หลังจากอุปสมบทเสร็จ ได้แก่ เที่ยวบิณฑบาต นุ่งห่มผ้าบังสกุล อยู่โคนไม้ ฉันยาตองด้วยน้ำมูตรเน่า

** – เป็น ๘. อันเลิศยิ่งขึ้น เป็นแบบแผนมีมาแต่เก่าก่อน ๔ ประการ คือ สันโดษด้วยจีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ ตามมีตามได้ และผู้มีภาวนา(บำเพ็ญกุศล ละอกุศล)

*** – มีปัจจัยตามที่ พกจ.ทรงสรรเสริญไว้

**** – ประพฤติสมควรแก่กฤตธรรม ได้แก่ ความมักน้อย-สันโดษ(อโลภะ), ปฏิบัติขุดเกลากิเลส-อยู่เยียบสงบ(อโลภะ,อโมหะ), รู้ว่าสิ่งนี้มีประโยชน์(ญาณ)

เอกสารประกอบการบรรยาย
"ก้าวสู่พระไตรปิฎก"

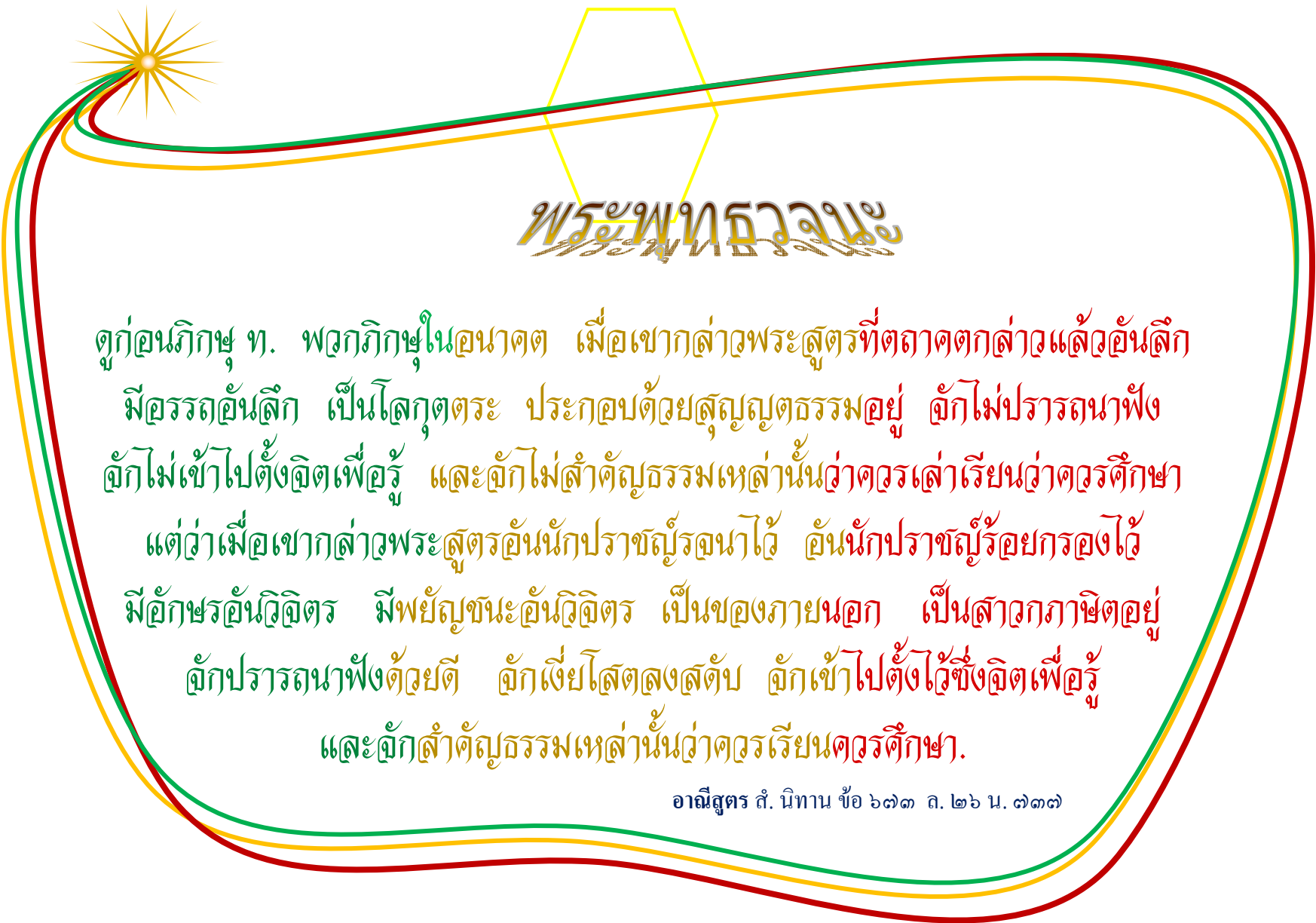
โลภียปริยญา ๓

	กำหนดรู้ด้วย	อำนาจที่เป็นไป	ภูมิแห่งปริยญา
๑	การรู้ (ญาคปริยญา)	เป็นไปด้วยอำนาจการกำหนดลักษณะ เฉพาะตน (ปัจเจกตลักษณะ) ของธรรมเหล่านั้นอย่างนี้ว่า รูป มีลักษณะสลาย เวทนามีลักษณะเสวยอารมณ์	ญาคปริยญาเริ่มตั้งแต่กำหนดสังขาร จนถึงกำหนดปัจจัย ในระหว่างนี้การแทงตลอดลักษณะเฉพาะตน (ปัจเจกต-ลักษณะ) ของธรรม ท. ย่อมเป็นใหญ่
๒	การพิจารณา (ตฺริณปริยญา)	อันมีลักษณะเป็นอารมณ์อันเป็นไปแล้ว เพราะยก ธรรมเหล่านั้นขึ้นสู่สามัญลักษณะ โดยนัยมีอาทิว่า รูปไม่เที่ยง เวทนามไม่เที่ยง...	ตฺริณปริยญาเริ่มตั้งแต่การพิจารณาสังขาร จนถึงอุทฺท- พยานุปัสสนา (การพิจารณา เห็นความเกิด และความดับ) ในระหว่างนี้ การแทงตลอดสามัญลักษณะย่อมเป็นใหญ่
๓	การละ (ปหานปริยญา)	อันมีลักษณะเป็นอารมณ์ ที่เป็นไปแล้วด้วยอำนาจ แห่งการละนิจจสัญญา (ความสำคัญว่าเที่ยง) เป็นต้น	ปหานปริยญาเบื้องต้นตั้งแต่ถึงคานุปัสสนา (การพิจารณา เห็นความดับ) ต่อแต่นั้น ๑. พิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่ เที่ยง ย่อมละนิจจสัญญาเสียได้, ๒. พิจารณาเห็นโดยความเป็น ทุกข์ ย่อมละสุขสัญญาเสียได้, ๓. พิจารณาเห็นโดยความเป็น ตัวตน ย่อมละอัตตสัญญาเสียได้, ๔. เพื่อบรรเทาความ เพลิดเพลิน, ๕. ดำรงการละ, ๖. ดับตัณหา, ๗. สละ ละ ความยึดถือเสียได้ อนุปัสสนา (การพิจารณา) ๗* อย่าง อันสำเร็จด้วยการละนิจจสัญญา เป็นต้น ย่อมเป็นใหญ่

ในปริยญา ๓ - การบรรลุญาคปริยญา เพราะให้สำเร็จการกำหนดสังขารและการกำหนดปัจจัย ย่อมทำการพิจารณาเป็นกลาง ขั้นทั้งหมด ไม่เที่ยง เพราะมีแล้วไม่มี เป็นทุกข์เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดและความเสื่อม เป็นอนัตตาเพราะไม่เป็นไปในอำนาจ ย่อมเห็นความ เกิดและความดับแห่งสังขาร ท. อย่างละ ๑๐ รวม ๕๐ สังขาร ท. มิใช่เป็นของใหม่อยู่เป็นนิจแต่เพียงอย่างเดียว ยังปรากฏไม่มีสาระ

ขั้น ๕	→	พิจารณาเป็นกลาง					ยกสู่ไตรลักษณ์	ความเกิด	ความดับ
รูป	}	อดีต	ภายใน	หยาบ	เลว	ไกล	ไม่เที่ยง	↑—ปัจจัย—↓	
เวทนา								↑—อวิชชา—↓	
สัญญา		อนาคต	ภายนอก	ละเอียด	ประณีต	ใกล้	เป็นทุกข์	↑—ตัณหา—↓	
สังขาร								↑—กรรม—↓	
วิญญาณ		ปัจจุบัน					เป็นอนัตตา	↑—อาหาร—↓	

* อนุปัสสนา ๗ : ๑. อนิจจานุปัสสนา ๒. ทุกขานุปัสสนา ๓. อนัตตานุปัสสนา ๔. นิพพิทานุปัสสนา
๕. วิราคานุปัสสนา ๖. นิโรธานุปัสสนา ๗. ปฏิสนธิคานุปัสสนา

พระพททวณะ

ดูก่อนภิกษุ ท. พวกภิกษุในอนาคต เมื่อเขากล่าวพระสูตรที่ตถาคตกล่าวแล้วอันลึก
มีอรรถอันลึก เป็นโศกุตตระ ประกอบด้วยสุญญตธรรมอยู่ ลึกไม่ปรารภนาฟัง
ลึกไม่เข้าไปตั้งจิตเพ็ญรู้ และลึกไม่สำคัญธรรมเหล่านั้นว่าควรเล่าเรียนว่าควรศึกษา
แต่ว่าเมื่อเขากล่าวพระสูตรอันนักปราชญ์รณนาได้ อันนักปราชญ์รณนกรณได้
มีอักษรอันวิจิตร มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นของภายนอก เป็นสาธกภาสิตอยู่
ลึกปรารภนาฟังด้วยดี ลึกเงียโศกตลงสดับ ลึกเข้าไปตั้งใจซึ่งจิตเพ็ญรู้
และลึกสำคัญธรรมเหล่านั้นว่าควรเรียนควรศึกษา.

อาถิสฺสฺส ต. นิทาน ข้อ ๖๓๓ ถ. ๒๖ น. ๓๓๓